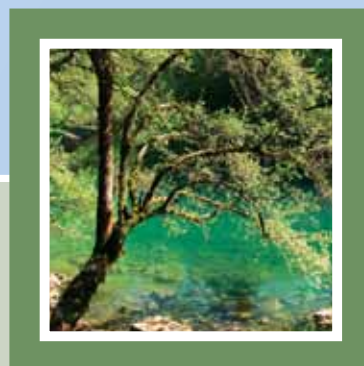

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

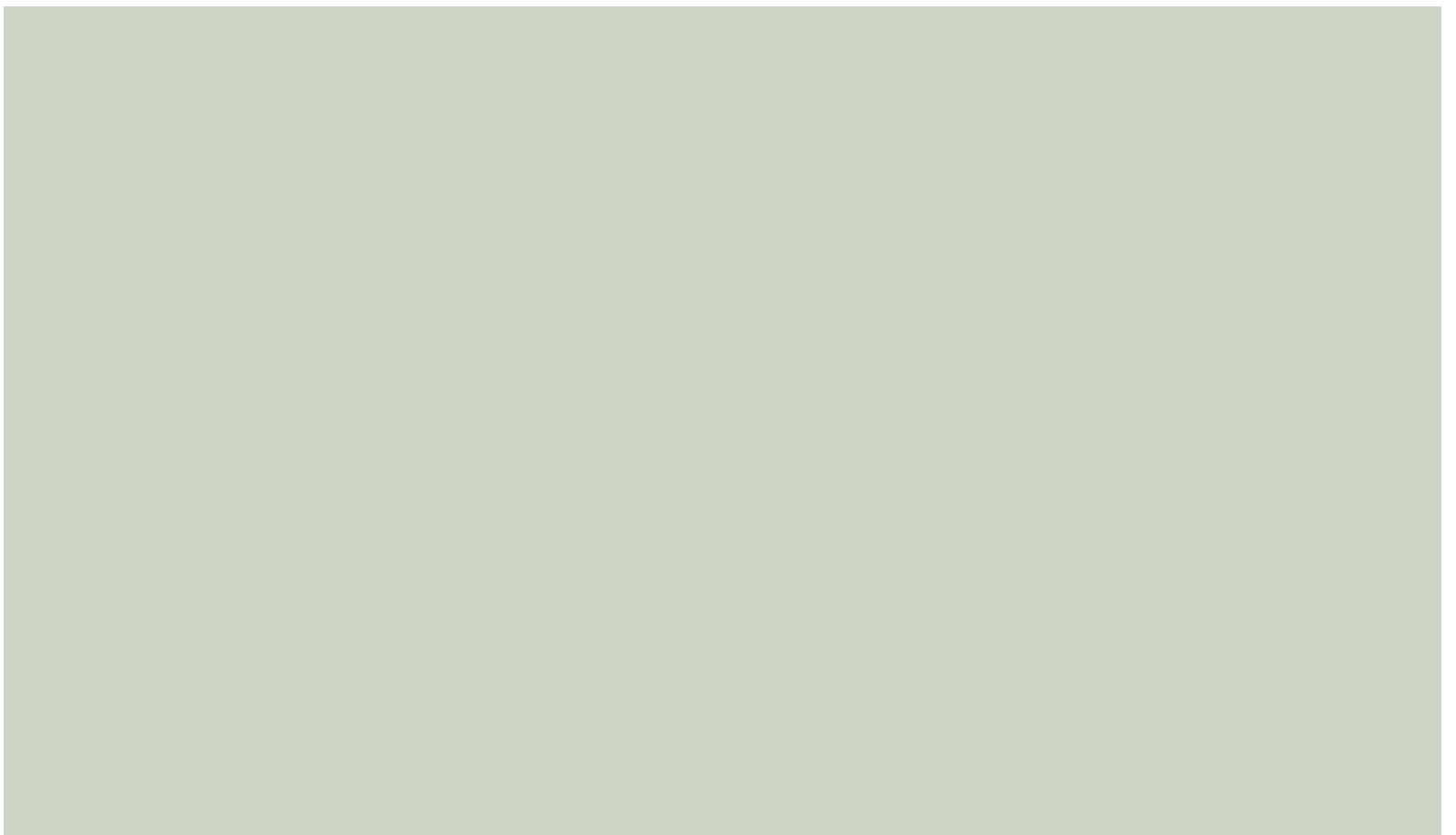
LIFE III - NARAVA

v Sloveniji

ZBORNİK PROJEKTOV

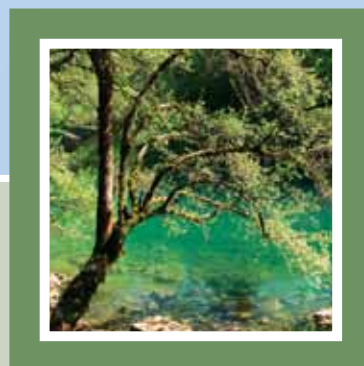

REPUBLIC OF SLOVENIA
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT
AND SPATIAL PLANNING

LIFE III - NATURE

in Slovenia

REVIEW OF PROJECTS

AVTORJI/AUTHORS:

mag. Vesna Kolar Planinšič, dr. Peter Skoberne, mag. Julijana Lebez Lozej, Oliviero Spinelli, mag. Andrej Seliškar, Jurij Dobravec, mag. Bernard Goršak, Martin Vernik, Nataša Šalaja, Borut Mozetič, Marko Jonozovič, Miha Marenče, mag. Andrej Sovinc, Bojana Lipej, Barbara Morgan, Andrej Medved, Luka Božič, Marjana Hönigsfeld Adamič, dr. Mirjam Galičič, Tjaša Djokič, dr. Lidija Globevnik, Leon Kebe, Sonja Tornič, Dejan Bordjan, Maja Bidovec, dr. Gregor Torkar

FOTOGRAFIJE / PHOTO:

naslovnica / Cover page: Hjalmar Dahm, Arhiv Notranjskega regijskega parka

notranjost / inside: Igor Brajnik, Hjalmar Dahm, Tjaša Djokič, Jurij Dobravec, dr. Lidija Globevnik, Kristina Gorišek, Elizabeta Habič, Andrej Hudoklin, Mira Ivanovič, Tomaž Jančar, dr. Mitja Kaligarič, Dušan Klenovšek, mag. Vesna Kolar Planinšič, Bojana Lipej, Miha Marenče, Marko Masterl, Andrej Medved, Borut Mozetič, Hrvoje Oršanič, Tadeja Oven, mag. Slavko Polak, Marjan Richter, mag. Andrej Seliškar, dr. Peter Skoberne, Tjaša Srdič, Iztok Škornik, Martin Vernik, Milan Vogrin, Andrej Vuga, Inštitut Lutra, Arhiv DOPPS, Arhiv Notranjskega regijskega parka

UREDNICI/EDITORS:

mag. Vesna Kolar Planinšič, mag. Julijana Lebez Lozej

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK/PUBLISHER:

Ministrstvo za okolje in prostor, Dunajska 48, Ljubljana

LEKTORIRANJE/PROOFREADING:

slovenski jezik: Mira Turk Škraba

angleški jezik: Valerija Cedilnik

OBLIKOVANJE IN TISK/LAYOUT AND PRINT:

Tiskarna Pleško

NAKLADA/IMPRESSION:

2000 izvodov

© Ministrstvo za okolje in prostor, 2007

Za strokovno vsebino posameznih prispevkov odgovarjajo avtorji.

Publikacija je dostopna na spletnih straneh Ministrstva za okolje in prostor: <http://www.mop.gov.si/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.172(497.4)
502.5:591.522(497.4)

LIFE III - narava v Sloveniji : zbornik projektov / [avtorji
Vesna Kolar Planinšič ... [et al.] ; fotografije Igor Brajnik ...
[et al.] ; urednici Vesna Kolar Planinšič, Julijana Lebez Lozej]. -
Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, 2007

ISBN 978-961-6392-54-9
1. Kolar-Planinšič, Vesna
235015680

Karalo

I. Uvodnik.....	3
II. Splošni del	
1. Pomen programa Life III - Narava v Sloveniji / Importance of Life III - Nature Programme in Slovenia, mag. Vesna Kolar Planinšič	5
2. Natura 2000 - priložnost ali breme za Slovenijo? / Natura 2000 - Opportunity or Burden for Slovenia?, dr. Peter Skoberne	13
3. Izvajanje projektov programa Life III - Narava v Sloveniji / Implementation of Life III - Nature Programme in Slovenia, mag. Julijana Lebez Lozej	17
4. Spremljanje Life III - Narava projektov v Sloveniji: lahka naloga / Monitoring Life III - Nature Projects in Slovenia: An Easy Task, Oliviero Spinelli	22
5. Spremljanje izvajanja projektov Life III - Narava / Monitoring of Life III - Nature Projects, mag. Andrej Seliškar	24
6. Life+ - nadgradnja finančnega instrumenta Life / Life+ - Upgrading Financial Instrument Life+, mag. Julijana Lebez Lozej	28
III. Projekti	
1. Šotna barja v Triglavskem narodnem parku / Peatbogs in Triglav National Park, Jurij Dobravec	35
2. Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohranitev suhih travnišč na Vetrniku in Oslici / Management Plan and Urgent Actions for Vetrnik and Oslica High Dry Meadows, mag. Bernard Goršak, Martin Vernik	45
3. Obnova in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok / Restoring and Conserving Habitats and Birds in Škocjanski zatok Nature Reserve, Nataša Šalaja, Borut Mozetič, mag. Vesna Kolar Planinšič	57
4. Ohranitev velikih zveri v Sloveniji - Faza I (Rjavi medved) / Conservation of Large Carnivores in Slovenia - Phase I (<i>Ursus arctos</i>), Miha Marenče, Marko Jonozovič	69
5. Varstvo ogroženih vrst in habitatov na območju bodočega Kraškega parka / Conservation of Endangered Habitats/Species in the Future Karst Park, mag. Andrej Sovinc, Bojana Lipej	81
6. Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Krajinskem parku Sečoveljske soline / Conservation of Endangered Species and Habitats in the Sečovlje Salt - Pans Park, Barbara Morgan, mag. Andrej Sovinc	87
7. Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (<i>Crex crex</i>) v Sloveniji / Establishing Long Term Protection of <i>Crex crex</i> in Slovenia, Andrej Medved	95
8. Ohranjanje populacije vidre (<i>Lutra lutra</i>) na Goričkem - 1. faza / Conservation of Otter Population (<i>Lutra lutra</i>) in Goričko - Phase 1, Marjana Hönigsfeld Adamič	107
9. Natura 2000 v Sloveniji - upravljavski modeli in informacijski sistem / Natura 2000 in Slovenia - Management Models and Information System, dr. Mirjam Galičič, Tjaša Djokič	119
10. Ohranjanje biotske raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji / Conservation of Biodiversity of the Mura River in Slovenia, dr. Lidija Globevnik	129
11. Presihajoče Cerkniško jezero / Intermittent Cerknica Lake, Leon Kebe, Sonja Tornič, Dejan Bordjan, Maja Bidovec, dr. Gregor Torkar	135
IV. Priloge	
1. Vrednosti sofinancerskih sredstev EU in MOP za posamezne projekte / Proportion of EU and MESP Co-financing Different Projects	147
2. Pregled trajanja, sofinancerjev in nekaterih rezultatov projektov / Overview of Duration, Co-financers and some Results of the Projects	148
3. Rastlinske in živalske vrste ter habitatni tipi, na katere so bili usmerjeni posamezni projekti, Natura 2000 območja in velikosti območij, kjer so potekali projekti / Plant and Animal Species and Habitat Types Targeted by Different Projects, Natura 2000 Sites and Sizes of Project Areas	149

Uvodnik

Spoštovani,

države, ki so ratificirale Konvencijo Združenih narodov o biološki raznovrstnosti, zavezuje skupen cilj, da do leta 2010 ohranijo in preprečijo njeno zmanjševanje.

Eden od instrumentov, ki jih je v ta namen razvila Evropska unija, je evropsko ekološko omrežje Natura 2000, določeno na podlagi direktiv o habitatih in prostoživečih pticah. Poleg zakonodaje pa potrebujemo tudi druge instrumente, ki pomenijo aktivno spodbudo ukrepom za ohranjanje območij evropsko pomembnih vrst in habitatnih tipov.

Program Life III - Narava predstavlja najpomembnejši finančni program za področje ohranjanja narave. Pripada izključno področju narave in tako predstavlja edini finančni program, ki ni horizontalne narave, kot so vsi drugi viri financiranja Nature 2000, npr. Program razvoja podeželja, Čezmejni programi, Operativni programi krepitve regionalnih razvojnih potencialov, Program Okolje in infrastruktura idr.

Kot minister za okolje in prostor odgovorno skrbim za doseganje ciljev na področju biotske raznovrstnosti in Nature 2000. Z doseganjem teh ciljev omogočamo tudi kakovostno življenje prebivalcev Slovenije, našo državo pa uvrščamo med države z višjim okoljskim standardom in med turistično zanimive destinacije zaradi ohranjenega naravnega okolja.

V okviru preteklega finančnega obdobja 2000-2006 je ravno program Life III - Narava omogočal nadgradnjo skromnih proračunskih sredstev za uresničevanje okoljske politike s področja ohranjanja narave na terenu.

Projekti, s katerimi je Slovenija kandidirala v okviru razpisov Life III - Narava od leta 2000 do leta 2007, so pomembno prispevali h krepitvi projektne dela na varovanih območjih in k uveljavljanju aktivnega pristopa k ohranjanju Nature 2000 v Sloveniji. Predstavljajo dobro prakso črpanja evropskih sredstev, pa tudi pomemben premik na področju sklepanja partnerstev in izvajanja dobrih praks, razvitih tudi v posameznih lokalnih okoljih, ki so bila za to dovzetna. V trajnostnem razvoju območij Natura 2000 namreč vidijo tudi svojo prihodnost. Vsi projekti so spodbudili tudi sistemska razmišljanja in omogočili vrsto inovativnih pristopov.

Publikacija, ki je pred vami, predstavlja pregled rezultatov večletnega dela prijaviteljev projektov, njihovih partnerjev, sofinancerjev ter izvajalcev in predstavlja vrsto odličnih rezultatov, na katerih je možno graditi tudi prihodnje projekte in jih povezovati.

Pomembno je, da publikacijo uporabljamo pri nadaljnjem programiranju in prepričan sem, da se bodo na podlagi izkušenj razvili tudi dobri projekti za finančni program Life+, ki je pred nami v obdobju nove finančne perspektive 2007-2013.

Janez Podobnik
MINISTER

*Pomen programa
Life III - Narava v Sloveniji*

*Importance of Life III - Nature
Programme in Slovenia*

Mag. Vesna Kolar Planinšič

ABSTRACT

Life III programme has contributed to the integration of Slovenia into the European Union in the field of nature conservation. As small state, Slovenia has been capable to develop smaller, but integrated projects and competed with them with bigger projects from other European states. The seven years period 2000-2007 in Life III - Nature has been successful and has shown positive effects. The results contributed essentially to the development of Natura 2000 European network in Slovenia, to the sustainable use inside those sites and to the partnership development in nature conservation. Projects contributed to the institutional capacity building and developing capacities in projects management, to the development of financial resources, awareness-raising and protection of European endangered species and habitat types, which is the main aim of the programme.

In the experiences of Life Slovenia developed its position towards Life+. The results of all Life projects are long-term and present the high potential for upgrading and further development.

Key words: Life III - Nature, Slovenija, Natura 2000, projects

Izvajanje varstva narave v Sloveniji je pomemben del izvajanja evropske politike na področju okolja. Šesti evropski akcijski okoljski program je med prioritete jasno uvrstil varstvo narave in tako predstavlja temeljni programski dokument za izvajanje programov in projektov na področju varstva narave v obdobju finančne perspektive 2000-2006.

Direktiva o habitatih, ki je leta 2002 z deklaracijo El Teido proslavila desetletnico, in direktiva o pticah, ki bo leta 2009 praznovala že tridesetletnico, predstavljata trden evropski zakonodajni okvir za varovanje vrst in habitatnih tipov. Članice Evropske unije so kmalu po uveljavitvi direktiv spoznale, da doseganja ciljev ohranjanja in preprečevanja zmanjševanja biotske raznovrstnosti do leta 2010 ni mogoče doseči samo s preprečevanjem posegov, ki degradirajo območja, marveč predvsem z aktivnim pristopom k programiranju in ukrepom, razvijanjem inovativnih in sistemskih oblik upravljanja, s spodbujanjem dobrih praks, z nenehnim ozaveščevanjem in razvijanjem dejavnosti, ki so povezane z varstvom. V evropski družbi je dozorelo spoznanje, da tudi varstvo okolja zahteva finančno podporo, saj za razliko od prejšnjih stoletij v današnjem času samo prostovoljno neprofesionalno delo ne more prinašati kakovostnih rezultatov.

Pregledi najboljših praks v Evropski uniji so že objavljeni, s to publikacijo pa podrobneje predstavljamo projektni pristop Life III - Narava, njegov pomen in učinke v Sloveniji.

VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO NA PODROČJU OHRANJANJA NARAVE

Program Life je predpisan z evropskim uredbo, ki je za vse članice veljavna neposredno in je ni treba prenašati v slovenski pravni red. Le-ta Life definira kot finančni program Evropske unije za področje okolja in narave in ga deli na podprograme Life III - Narava, Life III - Okolje in Life III - Tretje dežele.

Slovenija se je v Life vključila leta 2000, že pred vstopom v Evropsko unijo. Medtem ko je bil tretjim državam za kandidaturo na voljo podprogram Life - Tretje dežele (npr. Rusija, BiH), je bil državam kandidatkam na voljo temeljni program Life - Narava in Life - Okolje. Zato smo v Sloveniji s pomočjo predpristopne pomoči EU zagotovili članarino in s tem pristopili k prvemu programu EU za področje okolja.

Slovenija se je kot prva izmed pridruženih članic Evropske unije odločila za sodelovanje v tem programu in s svojimi projekti enakovredno tekmovala za sredstva skupaj s projekti drugih držav članic, ki so imele v okviru programa že veliko izkušenj, večletno prakso prijavljanja, delovanja v komitoloških odborih in veliko podporo svojih držav. Pred tem so namreč sodelovale že v programih Life I in Life II, v okviru katerih je bilo mogoče pridobiti sredstva tudi za bolj raziskovalne in inventarizacijske projekte.

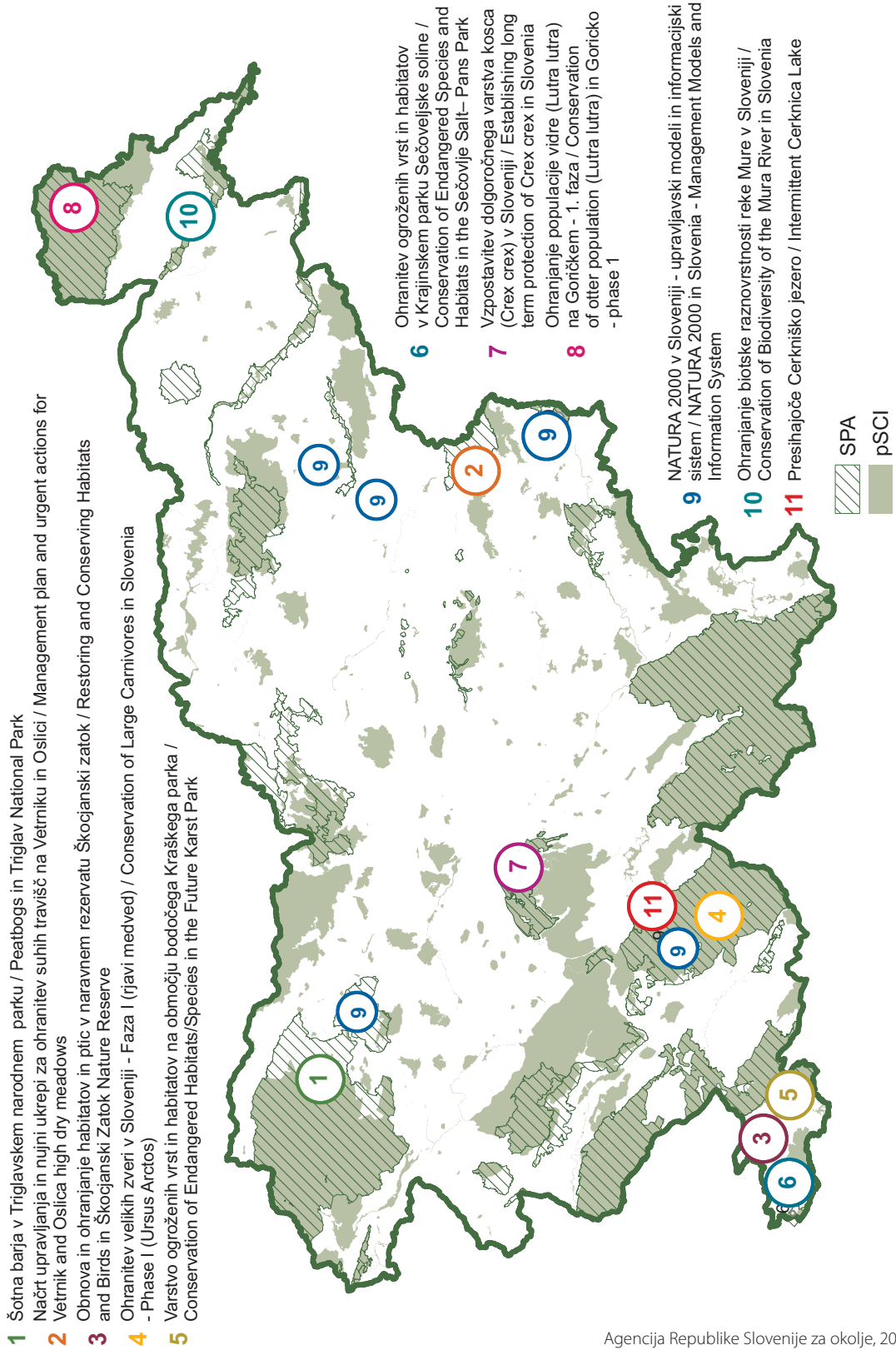
Life III - Narava podpira ukrepe na območjih Natura 2000, ohranjanje vrst in habitatov, promocijske, ozaveščevalne in druge aktivnosti in pred Slovenijo je stal izziv, kako pripraviti projekte, ko se je sistematično izvajala šele inventarizacija za območja Natura 2000.

Na podlagi sodelovanja v programu Life smo bili povabljeni v habitatni odbor že pred pristopom, leta 2002, in tako smo že sodelovali z državami Evropske unije, ko so se nam leta 2004 pridružile še druge nove članice. Life III - Narava predstavlja torej kamenček v mozaiku uspešne slovenske evropske integracije.

PRIDOBIVANJE IZKUŠENJ IN SLOVENSKI CILJI

Evropske države, ki so pridobivale projekte iz programa Life že v obdobju finančne perspektive 1994-2000, so imele na tem področju bogate izkušnje. Zato smo si glede na naslednja merila: črpanje deleža sredstev EU, pestrost vsebin in primerljivost sistema kot referenčni izbrali dve uspešni državi - Irsko in Španijo. Medtem ko smo se na Irskem

Projekti LIFE III - NARAVA

Agencija Republike Slovenije za okolje, 2007

spoznali s konceptom kandidature velikih projektov, npr. projektom priprave upravljalnih načrtov za območja Natura 2000, je Španija vsebinsko in strukturno razpršila projekte. Obe sta dosegli veliko pozitivnih učinkov.

Slovenija je bila v fazi, ki so jo države članice EU končale leta 1994 s programom Life II. Ni še določila območij Natura 2000, marveč se je pripravljala za to, ni smela kandidirati projektov za inventarizacijo, morala pa je kandidirati enakovreden delež lokalnih, regionalnih in državnih, vladnih in nevladnih projektov. Zato smo organizirali vsakoletne pripravljalne delavnice, na katerih smo s pomočjo Evropske komisije usmerjali potencialne prijavitelje, tako da bi kandidirali dovolj velike, vsebinsko in strukturno raznolike projekte v prioritarnih ali testnih območjih Natura 2000 in jih poskušali kar najbolje nadgraditi s konkretnimi ukrepi, ki jih zahteva Life.

Postavili smo si cilj, da pridobimo povprečno 50 % evropskega financiranja za povprečno dva nova večletna projekta letno in cilj zapisali kot indikator za proračun.

V sedmih letih vključevanja smo pokazali, da nam je pot do evropskih virov odprta in da jih znamo uspešno črpati, če znamo zaobiti vse čeri v svoji državi, od posebnosti zakonodaje, načrtovanja in izvajanja proračuna do primerov nerazumevanja državne uprave do dodane vrednosti, šibkih kapacitet v »regijah« in drugih zagat, ki so sicer vse rešljive, zahtevajo pa dobro strokovno in administrativno usposobljenost.

Končani in tekoči projekti kažejo, da so bili zastavljeni cilji realni in doseženi, delež sofinanciranja Evropske komisije pa celo večji od povprečnega sofinanciranja v Evropski uniji.

KANDIDATURA EU - ENAKOVREDNO TEKMOVANJE SLOVENSkih PROJEKTOV S KONKURENČNIMI

Life III - Narava je prvi uspešno implementiran program v okviru rednih evropskih programov za področje narave v Sloveniji. To dokazuje tudi dejstvo, da je bilo od leta 2001 do lanskega leta financiranih enajst projektov. Od tega je Evropska komisija sofinancirala projekte s povprečno zelo visokim deležem (62 %) v skupni vrednosti 6,1 milijona evrov. Visoke deleže smo prejeli prav zaradi prioritarnih evropsko pomembnih vrst in habitatnih tipov, ki so v Sloveniji obilno zastopani, in z oblikovanjem dobrih projektnih predlogov.

Z določitvijo predlogov območij za evropsko ekološko omrežje Natura 2000 smo v Sloveniji prišli do razmeroma kakovostnih strokovnih podlag in strokovno utemeljenega popisa najvrednejših območij, s katerimi se vključujemo v omrežje evropsko pomembnih ekoloških območij.

Z Naturo 2000 smo postavili varstvo narave na polje, ki zahteva veliko bolj konkretno raven argumentiranja naravovarstvenih dejstev pa tudi resno delo drugih resorjev, da bo lahko omrežje ustrezno prispevalo k regionalnemu razvoju, ter natančno opredeljevanje ukrepov. Vendarle je Slovenija geografsko in biotsko pestra država, ki se po razprostranjenosti posameznih habitatnih tipov po velikosti ne more postaviti ob bok nekaterim skandinavskim državam in tako ne more kandidirati pri npr. megalomanskih projektih renaturacij enega habitatnega tipa. Ima pa potencialne na področju vrst, ozaveščevalnem področju in drugih področjih, ki zahtevajo kompleksno poznavanje ekologije in sistema.

Majhne in ranljive slovenske institucije, brez pravih rezerv na projektnem delu, se prav tako ne morejo primerjati z velikimi organizacijami v Evropski uniji, v katerih na projektih dela veliko število oseb, katerih obstoj je odvisen od novih projektov in predstavljajo visoko motivirane kadre.

Zaradi navedenih okoliščin so bili pri pripravi projektov pogosto zelo pomembni pomoč in usmerjanje Ministrstva za okolje in prostor ter spodbude Ministrstva za evropske zadeve.

REZULTATI IN NJIHOV POMEN

Spodbujanje trajnostnega razvoja Natura 2000

V projektih se je razvilo več informacijskih centrov in druge infrastrukture na temo Natura 2000, dosežena so bila mnoga lokalna partnerstva ter izpeljane številne akcije za ugodno stanje vrst in habitatnih tipov, njihovo večjo prepoznavnost in sožitje s prebivalci.

Projekti kažejo, da lahko Natura 2000 pomeni priložnost za trajnostni razvoj, od ministrstva in vseh drugih akterjev na področju ohranjanja narave - od občin, nevladnih organizacij do strokovnih institucij - pa je odvisno, kako uspešno bomo znali še naprej oblikovati projekte in partnerstva za njihovo izvajanje, spodbuditi pristop, ki izhaja iz regionalnih in lokalnih značilnosti socioekonomskega in naravnega okolja, če gre za doseganje ciljev, ki so jasno napisani tudi v slovenskem nacionalnem programu varstva okolja in o katerih ni treba več samo razpravljati, temveč jih je treba realizirati.

Prispevek k določitvi območij Natura 2000

Slovenija se je v predpristopni pogodbi zavezala, da bo z dnem pridružitve Evropski uniji (1. 5. 2004) izpolnila tudi obvezo za vključitev v evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Nekateri projekti so se začeli in končali pred tem, drugi so se začeli prej in končali po določitvi, zadnji pa so se začeli, ko je Slovenija že imela izdelan predlog Natura 2000 in ga je posredovala v Bruselj. Vsi projekti, razen enega, so potekali ali še potekajo v zavarovanih območjih ohranjanja narave ali v območjih, ki so v resoluciji o nacionalnem programu varstva okolja ciljno opredeljena za zavarovanje.

foto: Vesna Kolar Plenišič

V okviru projektov se je natančneje predstavljala Natura 2000 lokalnim skupnostim in ljudem na terenu, projekti pa so bili zelo pozitivno sprejeti. Vsa območja, kjer so potekali projekti Life, so vključena v evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Tako so projekti tudi prispevali k določitvi omrežja, saj so pokazali tudi nekatere razvojne možnosti.

Partnerstva za ohranjanje narave

V začetku izvajanja programa so bila partnerstva na področju ohranjanja narave razmeroma slabo razvita. Strokovne institucije so ponekod že sodelovale z lokalnimi skupnostmi, nekatere nevladne organizacije z upravo itn., vendar je bila opazna medsebojna tekmovalnost enakih idej za isti cilj ter drobljenje, ne pa iskanje skupnih ciljev in medsebojno dopolnjevanje za večje projekte.

Tudi pri vzporednih drugih projektih, kot npr. v okviru vzpostavljanja in komunikacije, so se vzpostavila partnerstva z različnimi nosilci interesov, ki bodo potrebna tudi pri zagotavljanju ohranjanja stanja na območjih Natura 2000. Projekti Life so nadgrajevali vzpostavljena partnerstva, drugje pa mora dozoreti čas za projektno nadgradnjo, kar v večini primerov pomeni nadaljevanje razvoja dosedanje dobre prakse.

Sodelovanje med partnerji je ključna kakovost, ki je v projektih Life še nadgrajena. Brez partnerskega odnosa in rezultatov medinstitucionalnega sodelovanja ne bi bilo mogoče dosegati presežka spodnjega limita velikosti projektnih prijav. Finančna spodbuda je pomagala, da so se partnersko povezale institucije, ki v okviru rednega dela niso mogle kakovostno sodelovati, projektna prijava in zunanji nadzor pa so predstavljale večje jamstvo za zaupanje.

Razvoj institucij

Projekti, ki jih predstavljamo, so obsežni in njihovo vodenje je zahtevno. Dokazujejo, da so naše institucije zmožne nadgrajevati svojo družbeno vlogo in da razpolagajo s kakovostnimi kadri. Kažejo tudi, da so kljub sistemskemu financiranju sposobni okrepiti institucijo s projekti. Zaradi večletnosti projektov je bilo potrebno skrbno finančno in organizacijsko načrtovanje ter odlična administrativna in strokovna usposobljenost.

Svojevrsten izziv je predstavljalo vodenje projektov po standardnih administrativnih pravilih za finančne zadeve, ki je zahtevalo sodelovanje širših ekip v institucijah. Javni zavodi, upravljavci zavarovanih območij, različni koncesionarji, lokalne skupnosti, za katere veljajo različne davčne stopnje in različna notranja zakonodaja so morali odpreti svoje delo za nadzor neodvisni revizorski instituciji ter direktni finančni kontroli Evropski komisije. Večletno delovanje je nadgradilo institucionalno delovanje, od posameznikov pa pogosto zahtevalo velike napore. Večkrat je predstavljalo tudi učne ure slovenski in evropski administraciji.

Ker so v programu Life sodelovale skoraj vse institucije, ki delujejo na področju ohranjanja narave, in ker je večina končala delo ali pa ga končuje, lahko ugotovimo, da je v Sloveniji enajst institucij usposobljenih za vodenje tovrstnih projektov.

Kadrovska usposobljenost

Projektne koordinatorji in njihovi sodelavci so prav gotovo kadri, ki so izjemno pomembni za nadaljnji razvoj projektne dela v naravovarstvu, saj predstavljajo vse kapacitete v Sloveniji na tem področju. Sposobni so se prilagoditi merilom EU, se dodatno usposobiti, več let držati tempo, voditi in usmerjati projekt, redno poročati

Evropski komisiji in sofinancerjem ter se ukvarjati tudi z vsemi pomembnimi podrobnostmi. Zaradi neizpeljanega posameznega detajla akcije lahko namreč Evropska komisija ustavi projekt, prijavitelj pa nosi vse finančne posledice. Tako so se tudi s pomočjo programa Life na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti razvili kadri, primerljivi s projektnimi koordinatorji v drugih evropskih državah. Upamo, da bodo svoje delo lahko nadaljevali v Sloveniji, nedvomno pa so usposobljeni za Evropo.

Finančna sredstva

Deleži financiranja ministrstva so bili različni - od 0 do največ 43,5 %. Za razvoj naravovarstvenih projektov je prav sofinancerski delež zelo pomemben, saj zapolnjuje vrzel zapiranja finančne konstrukcije za naravovarstvene projekte, ki jih ne podpirajo druga razvojna področja. Ministrstvo za okolje in prostor je zato v okviru rednih letnih razpisov posebej podpiralo projekte Life - Narava.

Ministrstvo za okolje in prostor je v obdobju 2005-2007 sofinanciralo projekte v skupnem znesku 2,5 mio. evrov. Na podlagi tako zaprte finančne konstrukcije je Slovenija pridobila dvakrat več evropskih in drugih finančnih sredstev. Tako je lahko realizirala veliko dobrih projektov, zanimivih inovativnih pristopov, idej in akcij ter razvila kakovostna partnerstva za nadaljnji razvoj na področju narave. Govorimo lahko o veliki dodani vrednosti na podlagi sorazmerno majhne porabe slovenskih javnih financ.

Prispevek Slovenije k razvoju novega programa Life+

Slovenija se za novo finančno perspektivo 2007-2013 pripravlja na realizacijo nove uredbe Life+, v okviru katere ji bo pripadal znaten finančni delež, za katerega smo ravno iz izkušenj programa Life III - Narava znali pravočasno in

foto: Vesna Kolar Planinšič

strokovno napisati merila, po katerih državi z večjim deležem Nature pripada sorazmerni delež finančnih sredstev. in takšno pobudo predstavili med prvimi državami.

Potencial za nadgradnjo

V okviru programa Life III - Narava je bilo opravljenega veliko dela, še zdaleč pa ne vse, ki ga je treba opraviti na področju Nature 2000. Doseženi rezultati na terenu so javni in so odlična podlaga za prenos izkušenj in njihovo nadgradnjo. Nadaljnji razvoj je mogoč v okviru tekočega rednega dela, v okviru projektnega pristopa v finančni perspektivi 2007-2013 ali v okviru programa za krepitev regionalnih potencialov - Okolje in infrastruktura -, programa razvoja podeželja ali programov čezmejnega sodelovanja. Vsak program ima svoje posebnosti in vsak ukrep je treba pravočasno ustrezno umestiti.

SKLEP

Četudi vsi projekti Life III - Narava še niso končani, lahko povzamemo nekaj temeljnih ugotovitev sedemletnega obdobja ter na podlagi končanih projektov in projektov, ki še potekajo, dokažemo tezo, da so projekti pozitivno prispevali k doseganju cilja zmanjševanja upadanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji, pomembno prispevali k poznavanju vrst in habitatnih tipov Natura 2000, njihovemu upravljanju ter ozaveščanju javnosti.

Sodelovanje Slovenije v tem finančnem programu je prispevalo tudi k njeni prepoznavnosti v Evropski uniji na področju narave, k razvoju projektnega dela na področju ohranjanja narave, odprtosti institucij, seznanjanju javnosti z rezultati, kreptvi institucij, razvoju kadrov ter razvoju partnerstev.

V finančni perspektivi 2007-2013 bo na podlagi nove uredbe Evropskega sveta in parlamenta v veljavi nov finančni instrument Life+. Zato bo dosedanje sodelovanje Slovenije predstavljalo solidno podlago za razvoj in nadgradnjo projektov v novem finančnem obdobju.

VIRI

- <http://ec.europa.eu/environment/life>.
- European Commission: General presentation of the Life programme, a financial instrument of the European Union for the environment and nature.
- European Commission, Overviews of the life projects financed by year, Life-Nature projects 2006.
- European Commission, Overviews of the life projects financed by year, Life- Nature projects 2005.
- European Commission, Overviews of the life projects financed by year Life - Nature projects 2004.
- 15 jaar Life-Natuur in Nederlands: Europes's contribution to Natura 2000 in the Netherlands, 44 pages, december 2006.
- Life-Nature: Eine Erfolgsgeschichte für den Nature und Gewässerschutz in Österreich, 2006.
- Il bilancio di Life-Natura in Italia, Indicazioni e prospettive per il futuro. The results of Life Nature in Italy, Italian Ministry of the Environment, 224 pages, 2006.
- Leaflet on Nature conservation good practice website. Good practices in managing Natura 2000 sites, European Commission, 2006.
- Contribution de l' Instrument Life - Nature a la protection des oiseaux en France, Ligue pour la Protection des Oiseaux, 41 pages, June 2002.

Natura 2000 - priložnost ali breme za Slovenijo?

Natura 2000 - Opportunity or Burden for Slovenia?

Dr. Peter Skoberne

ABSTRACT

When in 1992 the Habitat Directive was adopted no one was expecting that in a few years Natura 2000 will be a highlight of European policy in the field of nature conservation. As nature does not recognise political borders, common policy at the European Community level is a very logical response. It was soon obvious that the goal to establish a coherent ecological network till the year 2000 was over ambitious but the European Commission is firmly dedicated to set Natura 2000 network beyond this time frame. Meantime new countries have accessed the Union and Natura 2000 network is getting broader and richer.

In 2000 and 2001 systematic work to collect existing data on distribution of Habitat Directive species was completed, as well as first draft of SPA's was prepared by the Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (BirdLife Slovenia). In 2003 Ministry of the Environment and Spatial Planning organised a special project for site selection and communication of proposed sites.

A serious of consultation were made on the basis of draft proposals and finally, in 2004, Government adopted Special Protection Areas (SPA) and proposals for sites according to the Habitats Directive (pSCI - potential Sites of Community Interest). So 286 sites of Natura 2000 were designated: 26 SPA's and 260 pSCI's with total coverage of almost 35 % of Slovenia.

In 2005 and 2006 there were bilateral discussions with the European Commission on sufficiency of the governmental proposals on two biogeographical seminars. The results show that at the moment the sufficiency index is about 70 %.

The Natura 2000 network, based on scientific criteria and existing data in fact proves what we like to express at different occasions that nature on the small area of our country is very diverse and in relatively good condition. Thus, Natura 2000 can help to obtain this advantage, we all have to recognise, respect and use as our future opportunity. One of them is Life financial mechanism.

ODLOČNOST EVROPSKE KOMISIJE NA PODROČJU VARSTVA NARAVE

Ko je Svet ministrov Evropske skupnosti maja leta 1992 sprejel Direktivo za ohranitev naravnih habitatov ter prosto živeče favne in flore (direktiva o habitatih), ni nihče niti slutil, da bosta v nekaj letih dve besedi iz tega predpisa postali zelo odmevni: Natura 2000. Pa sta le zaobjeli optimističen cilj, da bi bilo v državah tedanje Evropske skupnosti do leta 2000 vzpostavljeno ekološko omrežje območij, ki so s stališča ohranjanja narave pomembna za vso Skupnost. Direktiva je smiselno dopolnila Direktivo o varstvu ptičev iz leta 1979 še z rastlinskimi in drugimi živalskimi vrstami ter habitatnimi tipi (npr. gozdovi, travišča, melišča, stoječe vode itn.). Namen obeh predpisov je bil postaviti skupen okvir za izvajanje naravovarstvene politike, zlasti ker narava ne priznava političnih meja, hkrati pa bi s tem bolj skladno izpolnjevali obveze mednarodnih pogodb kot so npr. Ramsarska in Bernska konvencija ter prav tako leta 1992 podpisana Konvencija o biološki raznovrstnosti.

Evropska komisija je odločna vzpostaviti omrežje Natura 2000 in z dogovarjanjem, pa tudi Evropskim sodiščem skrbi za dosledno izvrševanje direktive.

KAJ JE NATURA 2000?

Natura 2000 je ekološko omrežje, sestavljeno iz območij, ki ustrezajo merilom Direktive o ptičih in Direktive o habitatih. Ta območja so lahko zavarovana območja (npr. narodni, krajinski parki, naravni rezervati) z določenim varstvenim režimom, kot jih poznajo zakonodaje vseh držav, vključno s Slovenijo ali pa ne. Območja Natura so sicer pravno opredeljena, da lahko država zagotavlja ohranjanje rastlin, živali in habitatnih tipov, zaradi katerih je območje ali predlog območja uvrščen v to omrežje. To doseže z izvajanjem lastne zakonodaje, bodisi z dogovorom z lastnikom (pogodbeno varstvo), ustreznimi obstoječimi ali posebej pripravljenimi načrti upravljanja, presojanjem planov in posegov, finančnimi mehanizmi in, če je smiselno, tudi s klasičnim zavarovanjem. Pomemben je končni učinek: ohranitev rastlin, živali in habitatnih tipov s seznamov obeh direktiv v ugodnem stanju ohranjenosti! Izvajanje direktiv je v popolni suverenosti države, edino v primerih, ko gre za prevlado drugega javnega interesa nad javnim interesom Natura 2000, upravičenost preverja tudi Evropska komisija. Sicer pa Bruselj le spremlja ali država izvaja zakonodajo v duhu direktiv.

PRIPRAVA STROKOVNEGA PREDLOGA OBMOČIJ NATURA 2000

V letih 2000 do 2001 smo s ciljnim raziskovalnim programom pridobili obstoječe podatke o razširjenosti vrst iz prilog habitatne direktive (nosilec: Prirodoslovni muzej Slovenije), Društvo za opazovanje in proučevanje ptičev Slovenije pa je leta 2001 pripravilo prvi predlog območij po Direktivi o ptičih.

Leta 2003 je v okviru projekta MOPE steklo delo v dve smeri: pripravi strokovnega predloga in načrtne komunikacije. Za posamezna področja (npr. netopirje, kačje pastirje, ribe, rastline...) so bili razpisani projekti, tako da smo ob sodelovanju ključnih ustanov in strokovnjakov po pripravljeni metodi na enoten način zajeli večino obstoječih podatkov, kar je bil na področju slovenske biologije pomemben dosežek.

Rezultati dela strokovne skupine so metoda opredeljevanja območij, sezname vrst in habitatnih tipov s prilog direktive v Sloveniji in seveda predlogi območij. Iz raziskav sledi, da je v Sloveniji samoniklih kar 138 rastlinskih in živalskih vrst iz priloge II Direktive o habitatih, za 111 vrst pa je treba opredeliti območja Nature 2000, kar nas po številu vrst zavihti na sam evropski vrh med državami članicami. Če bi pri tem upoštevali še majhno površino, bi bile številke še bolj osupljive. Po številu vrst iz prilog namreč prekašamo veliko večje države kot sta npr. Nemčija in Francija. Temu primerno sledi seveda delež površine predlaganih območij Natura 2000 v Sloveniji, saj se pri opredeljevanju predlogov morajo upoštevati zgolj strokovna merila. Vsaki vrsti iz priloge II na Direktivi o habitatih je treba zagotoviti primeren in ustrezen življenjski prostor in gotovo potrebujejo velike zveri tudi velike površine. In spet ima to vpliv na površinski delež države. Za velike zveri smo namenili okoli 12 % državnega ozemlja. Ista površina pomeni v Franciji komaj 0,6 %!

Tako smo najprej opredelili območja za vsako od teh vrst in dodatno še za 56 habitatnih tipov. Nato smo prekrili vse te sloje in opredelili območja, kjer je bilo prekrivanje največje, oz. so bila območja, bistvena za posamezno vrsto. Sledila je optimizacija - oblikovanje meja po naravnih mejah, izločanje robnih naselij, intenzivnih površin in podobno.

Rezultat je zemljevid predlogov območij po merilih direktive o habitatih (pSCI). Podobno so nastali tudi predlogi za območja po direktivi o ptičih (SPA). Predlaganih je 286 območij, od tega jih je 260 določenih na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o ptičih. Predlagana območja zajemajo 35 odstotkov površine Slovenije. Večji del porašča gozd, 9 odstotkov površin je nad gozdno mejo, pomemben je tudi delež travišč.

foto: Peter Skoberne

Strokovne predloge za območja po Direktivi o habitatih je potrdila Vlada, leta 2005 in 2006 pa smo na dveh biogeografskih seminarjih z Evropsko komisijo, nevladnimi organizacijami in neodvisnimi strokovnjaki preverjali zadostnost teh predlogov. Kljub velikemu deležu, je s tem predlogom Slovenija dosegla le 70 % zadostnost. Kar nekaj vsebin bo možno dodati v obstoječa območja, nekaj pa jih bo vendarle treba še dodatno določiti.

KAJ POMENI NATURA 2000 ZA PRIHODNOST SLOVENIJE?

Rezultati potrjujejo dejstvo, ki ga radi navajamo, da je narava Slovenije na majhnem območju nadpovprečno pestra in tudi dobro ohranjena. Natura 2000 nam pomaga to primerjalno prednost ohraniti, na vseh nas pa je, da bomo to dejstvo tudi znali obrniti sebi v prid.

Finančni mehanizem Life je eden od finančnih priložnosti v pomoč pri izvajanju ciljev Nature 2000. A vsega tega ne bomo mogli ne ohraniti, ne izkoristiti, če v prednosti slovenske narave ne bomo prepričani. Smo torej pripravljeni ohraniti tisto, po čemer je Slovenija v tujini prepoznavna ali ponujamo slovenski prostor za nebrzdano bojišče različnih razvojnih interesov?

KAKO DO OMREŽJA NATURA 2000?

Po Direktivi o pticah so vse ptice na območju Evropske skupnosti zavarovane, za vrste iz priloge I in selilske vrste pa država določi posebna območja varstva (SPA). Postopek po Direktivi o habitatih je nekoliko bolj zapleten. Tudi v tem primeru se za habitatne tipe iz priloge I in rastlinske oz. živalske vrste iz priloge II opredeli območja. Vendar najprej predloge na državni ravni (državni seznam pSCI območij), nato sledijo preverjanja in usklajevanja s Komisijo na biogeografskih seminarjih. Ko je predlog usklajen (SCI območja), država območja pravno določi (SAC območja) in ohranja. SPA območja iz Direktive o pticah in SAC območja Direktive o habitatih torej tvorijo skupaj ekološko omrežje Natura 2000.

DIREKTIVA O PTIČIH

DIREKTIVA O HABITATIH

*Izvajanje projektov programa
Life III - Narava
v Sloveniji*

*Implementation of
Life III - Nature
Programme in Slovenia*

Mag. Julijana Lebez Lozej

ABSTRACT

The role of Slovenia within the Life programme which is managed by the Commission was to inform potential applicants, to provide support with preparing the project proposals and financial support to selected applications. The Ministry of the Environment and Spatial Planning as the Competent Authority co financed the projects in average of 22 %. The structure of beneficiaries and their partners was heterogeneous, including public and private, commercial and non-commercial organisations. The local people living on the project area were considered very important. Special attention was paid to proper communication which was important regarding the success of the project and Life after Life.

All the projects had to contribute to the improvement of the conservation status of species and/or habitats listed in the annex of Habitats or Birds Directive. A lot of projects focussed on priority species or habitats. Some projects focussed on restoration of degraded sites such as revitalisation of dry or humid meadows, restoration of bird areas including nest sites, restoration of karst ponds, restoration of otter habitats, restoration of former streams and rivers watercourses. The results in nearly all projects were the management plans for different sites. In some projects the information centres and other infrastructure have been established. They are all designated to promote Natura 2000. Also a lot of different types of published material has been produced in all projects.

VLOGA EVROPSKE KOMISIJE, VLOGA DRŽAVE

Evropski finančni program Life je bil, v nasprotju z večino ostalih finančnih instrumentov, centraliziran sistem. To pomeni, da je Evropska komisija upravljala s sredstvi, objavljala razpise za zbiranje projektnih predlogov ter izbirala, revidirala in spremljala projekte. Posamezna država pa je skrbela za informiranje vseh zainteresiranih, pomagala pri pripravi projektnih predlogov s stališča doseganja meril in kriterijev, po katerih so se projekti izbirali, in finančno podpirala posamezne projekte glede na državne prioritete in na ustreznost vsebin. Ministrstvo za okolje in prostor RS je kot pooblaščen organ za program Life v Sloveniji vsako leto po objavi razpisa v uradnem listu Evropske unije objavilo poziv za zbiranje projektnih predlogov v Uradnem listu RS in v sredstvih javnega obveščanja. V času priprave projektnih predlogov je organiziralo delavnice, na katerih so sodelovali tudi strokovnjaki Evropske komisije, tako da so zainteresirani iz prve roke lahko dobili informacije o pričakovanih vsebinah in o pravilih izbora projektov. Poleg tega so bile z večino pripravljavcev projektnih predlogov organizirane individualne konzultacije, pri katerih smo dopolnili projektne ideje glede na razpisne zahteve in tako pripomogli k še boljši kakovosti projektov in s tem k večji možnosti za pridobitev finančnih sredstev.

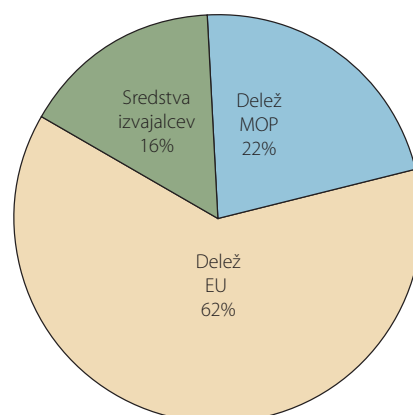
SREDSTVA

Projekti, ki so se izvajali v okviru programa Life, so bili financirani iz različnih virov. Največji delež je prispevala Evropska komisija, ki je sofinancirala projekte v višini do 50 % vrednosti projekta, če je bila koristnik sredstev javna ustanova. Če je bil projekt namenjen reševanju problematike oz. zagotavljanju ugodnega stanja t. i. prednostnih vrst ali habitatnih tipov, ki so še posebno ogroženi in pomembni za vso Evropsko unijo, so bili projekti lahko sofinancirani do višine 75 %.

Naslednji obvezni vir sofinanciranja so zagotavljali prijavitelji in njihovi partnerji. Oboji so namreč morali prispevati del lastnih sredstev, vendar višina deleža ni bila določena.

Pomembno vlogo pri sofinanciranju projektov je nedvomno odigralo tudi MOP. Eden od kriterijev izbora projektov je bil tudi državna podpora projektu, ki se je izkazala tudi z deležem sofinanciranja. MOP je sofinanciralo projekte s povprečnim deležem okrog 22 %.

Skupna vrednost sofinancerskih sredstev vseh projektov iz finančnega programa Life III - Narava je 10.342.388 evrov, od tega je Evropska unija prispevala 6.098.725 evrov, MOP pa 2.542.099 evrov. Posamezni deleži so prikazani na sliki 1, podrobnejši podatki za posamezne projekte pa so v prilogi 1.

Slika 1: Delež sofinanciranja vseh projektov Life III - Narava v Sloveniji

SODELUJOČI V PROJEKTIH

Za sredstva Life so se lahko potegovali različni subjekti, lahko kot prijavitelji ali kot partnerji. To so bile lahko zasebne ali javne organizacije ali fizične osebe, državne institucije, agencije, regionalne in lokalne oblasti, nevladne organizacije, izobraževalne institucije, kmetijske in gozdarske službe. Prijavitelji so morali skupaj z osebjem, ki je bilo vključeno v izvajanje projekta, imeti ustrezno strokovno znanje in izkušnje za izvedbo predlaganega projekta, medtem ko so morali imeti partnerji nepogrešljivo vlogo pri izvedbi projekta. Poleg prijavitelja in partnerjev so pri izvedbi določenih aktivnosti v projektu lahko sodelovali tudi podizvajalci. Partnerji so sodelovali že pri pripravi projekta in tudi njihova vloga v projektu oz. odgovornost za posamezne akcije je bila vnaprej določena. Podizvajalci pa so bili izbrani v času trajanja projekta za izvedbo določenih akcij ali njihovih delov. Dobrodošli so bili tudi sofinancerji, ki so imeli vlogo sponzorjev, saj je bila njihova edina naloga zagotoviti določen delež sredstev. MOP je v desetih od enajstih projektov sodelovalo kot sofinancer, prijavitelji pa so pridobili tudi nekaj drugih sofinancerjev (priloga 2).

Prav posebna skupina v vsakem projektu Life so domačini, ljudje, ki živijo na teh območjih ali se jih projektne aktivnosti tako ali drugače dotikajo. Vsaj del aktivnosti vseh projektov Life se je odvijal na terenu med lokalnim prebivalstvom. Zato so bili v projekte vključeni tudi domačini. Njihovo število in aktivna vloga sta bila od projekta do projekta različna; pri nekaterih jih je sodelovalo veliko in so bili aktivno vključeni kot posamezniki ali prek lokalnih skupnosti in drugih organizacij, npr. krajevnih skupnosti in društev. Pri drugih projektih pa je sodelovalo manj lokalnih prebivalcev, vendar so bili ključnega pomena, npr. kmet na Nanoškem polju v projektu Varstvo kosca. Vključenost oz. obveščenost prebivalstva je mnogokrat ključnega pomena za uspeh projekta, posebno za njegovo trajnost oz. »Life po Life«, saj iz neobveščenosti in ne vključenosti lahko izhaja nasprotovanje akcijam, kar lahko pomembno vpliva na uspešnost projekta. Obveščanje, vključevanje in stalna komunikacija z lokalnim prebivalstvom so zato predstavljali velik delež projektnih aktivnosti.

STRUKTURA PROJEKTOV

Vsi projekti programa Life III Narava so se morali osredotočiti na izboljšanje ohranitvenega stanja habitatov ali rastlinskih in živalskih vrst iz direktive o habitatih ali direktive o pticah. Na podlagi identificiranih problemov oz. groženj, povezanih z doseganjem ali ohranjanjem ugodnega stanja, so bili postavljeni projektni cilji, ki jih je želel doseči prijavitelj.

Doseganje ciljev je moralo biti opredeljeno z rezultati, tj. končnimi produkti, ki so morali biti čim bolj oprijemljivi in merljivi, izvajalci pa so jih dosegali z različnimi akcijami. Pri izboru projektov je bila posebna pozornost namenjena logični povezavi med navedenimi grožnjami, cilji projekta, predlaganimi akcijami za doseg ciljev in rezultati ter seveda realno ocenjenimi stroški za izvedbo.

Akcije so bile v projektu glede na vsebino razdeljene na različne vsebinsko povezane sklope (tabela 1). Potek posameznih projektov v tej publikaciji je večkrat prikazan s sklopi akcij.

Akcije za izvedbo projekta	Vsebina akcije
Akcije A	Pripravljalne dejavnosti, priprava načrtov upravljanja, priprava akcijskih planov
Akcije B	Nakup/najem zemljišč ali pravic
Akcije C	Izvedbeni praviloma enkratni ukrepi (Non-recurring management), vključno z renaturacijo, obnovitvenimi deli ipd.
Akcije Č	Vzdrževalni, praviloma ponavljajoči se ukrepi (Recurring management), vključno z nabavo potrebne opreme za izvedbo akcij
Akcije D	Ozaveščanje javnosti in promoviranje rezultatov
Akcije E	Vodenje in spremljanje projekta

Tabela 1: Vrste in vsebine akcij, izvedenih v projektih Life

VELIKOST, TRAJANJE PROJEKTOV

Trajanje projektov ni bilo omejeno, moralo pa je biti smiselno določeno glede na vsebine. Večina projektov je trajala tri leta, kar se je pokazalo kot najprimernejše za projekte te vrste tudi v drugih državah. Dva projekta - Renaturacija in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok in Ohranjanje biotske raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji - pa s trajanjem šest oz. pet let močno odstopata od povprečja. Pri obeh gre za obsežne renaturacije in obnovitvena dela. Po navadi se predvsem priprave na obsežna dela močno zavlečejo, saj je priprava dokumentacije dolgotrajen postopek, pa tudi renaturacijska in obnovitvena dela so zahtevna in dolgotrajna.

VSEBINE PROJEKTOV

Ukrepi za ohranitveno stanje rastlinskih in živalskih vrst in habitatnih tipov

Večina projektov je bila pripravljena, preden smo v Sloveniji oblikovali predlog območij za vključitev v omrežje Natura 2000. Njihova vsebina je bila načrtovana predvsem na podlagi prednostnih ciljev in ukrepov, opredeljenih v nacionalnem programu varstva okolja (MOP, 1999) ter na podlagi zahtev obeh evropskih direktiv. Mnogo projektov je vključevalo vrste ali habitatne tipe, ki so na direktivah označene kot bolj ogrožene in jih je treba prednostno varovati, kar je pomenilo tudi večji sofinancerski delež sredstev Evropske unije.

V prilogi 3 so navedene rastlinske in živalske vrste oz. habitatni tipi, na katere so se usmerili posamezni projekti ter območja Natura 2000, na katerih so se odvijali projekti, vključno s površino, ki jo je zajemal posamezni projekt.

Obnove habitatov, odkupi zemljišč

Več projektov se je ciljno osredotočilo na obnovitve okrnjenih delov narave, kot so revitalizacije zaraščajočih suhih in mokrotnih travnišč, obnove habitatov za ptice vključno z gnezdišči, obnove kraških kalov, obnove habitatov za vidro, renaturacije nekdanjih strug vodotokov. Pri teh aktivnostih so bili največkrat vključeni tudi drugi sektorji, predvsem kmetijstvo, saj so pomembni predvsem pri nadaljnjem upravljanju teh območij. Podrobnejši pregled teh del po projektih je v prilogi 2.

Načrti upravljanja

Tudi načrti upravljanja so bili končni rezultat mnogih projektov. Vsebinsko in ciljno so zelo različni, saj so nekateri pripravljene le za upravljanje manjših, preprostih in vsebinsko zaključenih enot, drugi pa lahko tudi za celotno zavarovano območje, kot npr. Škocjanski zatok. Podrobnejši pregled je v prilogi 2.

Informacijski centri in druga infrastruktura

V mnogih projektih so zaživali različno veliki in različno usmerjeni informacijski centri kot eden od rezultatov, ki živijo tudi po koncu projekta, in ena od uspešnih oblik ozaveščanja javnosti (npr. center v Rakitovcu, na Mašunu, vidrin center na Goričkem, informacijski center v Jovsih, multimedijški center v Sečoveljskih solinah, vstopna točka v Škocjanski zatok, predvidena pa sta tudi dva centra ob Muri). Vzpostavljena je bila tudi druga infrastruktura, namenjena promociji pomena Nature 2000, kot so različne poti, opazovalnice in drugo, vse pa je podrobneje predstavljeno pri posameznih projektih.

Promocija, gradiva

Praktično nemogoče je naštetati vse prireditve in vsa gradiva, ki so bila pripravljena v projektih. Številke gredo v stotine, vse pa je doseglo svoj namen: širjenje védenja o našem naravnem bogastvu in ozaveščanje o potrebi njegovega varovanja tudi v prihodnosti.

Tu je omenjenih le nekaj akcij in rezultatov posameznih projektov, vsak projekt pa je vseboval tudi zelo specifične vsebine. Te so podrobneje predstavljene v nadaljevanju ob vsakem posameznem projektu.

Čeprav se zdi pot od ideje do uresničitve projekta dolga in naporna, uspešni projekti, predstavljeni v nadaljevanju, dokazujejo, da so dobri rezultati dosegljivi z natančnim načrtovanjem, sodelovanjem vseh partnerjev ter dobrim in strokovnim vodenjem.

foto: Elizabeta Habič

Spremljanje Life III - Narava projektov v Sloveniji: lahka naloga

Monitoring Life III - Nature Projects in Slovenia: An Easy Task

Oliviero Spinelli

IZVLEČEK

V letih 2000-2005 je predstavljala firma Mecomat/Communita Ambiente zunanjo ekspertno ekipo Evropske komisije, pooblaščenca za projekte Life Narava v Sloveniji. Nadzor je potekal v posebnem obdobju vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Communita Ambiente je sodelovala z ministrstvom za okolje in prostor na delavnicah, njeni eksperti pa so izvajali kontrolo projektov na terenu. Na prvi delavnici je bila prisotna majhna skupina zainteresiranih za Life, vendar niso imeli problema z razumevanjem ciljev programa in sofinanciranjem. Opaženo je bilo dobro sodelovanje med administracijo, tehničnim in znanstvenim delom.

Prvi problemi niso nastali zaradi slabega vodenja projektov, marveč zaradi težjega sodelovanja med številnimi deli javne uprave, kar se je dogajalo v vseh evropskih državah. Slovenija je imela to prednost, da je različne poglede zaradi majhne države hitreje uskladila in tako hitreje reševala probleme. Nadzorna ekipa je spoznala območja z visoko biotsko pestrostjo, kot je območje Kozjanskega parka, Sečoveljskih solin, Triglavskega parka in drugih, ter spremljala zanimive projekte. Ni presenetljivo, da je v Sloveniji 35 % območij Natura 2000, saj je pestrost velika. Zanimivo je bilo sodelovanje na področju projekta upravljanja s populacijo, kjer je bil projekt Life v posameznih državah nadgrajen z mednarodnim projektom; to je zahtevalo sodelovanje med alpskimi državami, kar kaže na vso širino in zanimivost projektov.

Ključne besede: Life, Mecomat, Communita Ambiente, nadzor

From 2000 to 2005 Mecomat/Comunità Ambiente was the EU Commission's external monitoring team for Life Nature projects in Slovenia. It was a special period because it coincided with Slovenia's entry process in the European Union. In the early encounters during that period it often happened that one started to talk about biodiversity and ended up talking about Europe.

The tasks assigned to Comunità Ambiente included the participation to Life Nature presentations and workshops, the support during the negotiation of projects to be financed and carrying out missions on the sites of the projects to monitor the project's progress.

The first meetings to introduce the Life program, held at the Ministry of the Environment and Spatial Planning in Ljubljana, were organised by Vesna Kolar Planinsic, the Slovenia representative at the Habitats Committee, who also accompanied us to visit the sites. She was a perfect host and guide.

Illustrating how Life functioned turned out to be an easy task. Most of the participants to those first meetings, a small group of Life Nature pioneers, had no difficulty in grasping the main aspects of the program and were successful in obtaining a co-financing for their projects from the EU. This was probably linked also to the good collaboration that there seemed to exist between the scientific, technical and public administration sectors.

This collaboration was also useful when problems occurred in implementing some of the actions foreseen by the projects. These problems were in most cases not due to poor management, but to the difficulty in coordinating with other sectors of public administration. This was common to almost all Life Nature projects in Europe. In most cases these difficulties were resolved. The advantage of implementing nature project in Slovenia, as compared with nations with larger territories and populations, is that it is easier to contact, exchange views and coordinate with stakeholders representing different interests.

Monitoring Life Nature projects gave us the opportunity to visit some of the most interesting sites in terms of biodiversity, which in most cases coincided with beautiful landscapes, as when we traveled to see the dry meadows in Kozjanski park, or the peat bogs in the Triglav National Park, or the Secovlje salt pans. It is no surprise that the Natura 2000 sites, which were designated also during that period of time, cover 35% of Slovenia's national territory.

Another indicator of the good state of biodiversity in the country were the projects linked to the brown bear population, one of the most vital in Europe. One of the projects, which we followed in that period, involved travelling not only to Slovenia, but also to Austria and Italy. It aimed at promoting a greater interaction among the individuals of different nuclei of brown bear population across the eastern Alps. In that period ten bear were transferred, with another Life Nature project, from Slovenia to a park in northern Italy, the Adamello Brenta. It is just one more example of what made fulfilling our task interesting and enjoyable.

foto: Borut Mozetič

Spremljanje izvajanja projektov Life III - Narava

Monitoring of Life III - Nature Projects

mag. Andrej Seliškar

ABSTRACT

In the process of follow-up more than 840 opened Life projects the European Commission, Environment DG, Directorate E: International affairs & Life is supported by nine external monitoring teams joined in the consortium Astrale GEIE. The role of monitoring teams is assessing the technical progress and coherence with the incurred costs. Monitoring provides information, which allows for timely and appropriate intervention if a project is not adhering to the project plan. Information is gathered through different resources, like reporting documentation, by phone or mail communication with beneficiary and stakeholders and by visiting the project in the field. External monitoring experts have also advisory role in explanation of requirements of Standard Administrative Provisions / Common Provisions (SAP/CP) and by writing interim or final reports. Monitoring teams are not in position to take any decision on behalf of the European Commission.

In Slovenia, 16 projects have been supported by Life program, 11 of them in group Life-Nature; 5 are closed, 2 are in final stage and 4 are in the middle of the implementation. The problems encountered frequently are delays in carrying out particular actions, delays in signing partnership or co-financiers agreements, purchase of additional not planned equipment, wrong calculation of salaries, classification of costs to wrong categories. Often the deliverable products are not provided with the reports. Obtaining a declaration for value-added tax (VAT) from the relevant national authorities - branch tax offices of the Tax Administration of the Republic of Slovenia - is very lengthy and beneficiary should request the document as early as possible. It is suggested to beneficiaries to follow SAP/CP rules and to exchange experiences with other projects with aim to avoid lengthening of interim or final payment.

UVOD

V okviru programov Life - Okolje, Life - Narava in Life - Tretje države poteka v letu 2007 več kot 840 projektov, v Sloveniji jih je bilo s pomočjo tega finančnega instrumenta do sedaj financiranih že 16. Od enajstih, uvrščenih v skupino Life - Narava, jih je pet že uspešno zaključenih in je evropska komisija potrdila tehnično izvedbo projektov in nakazala ustrezen delež finančnih sredstev. Dva projekta sta se formalno končala v letu 2007, vendar za enega še poteka ocenjevanje zaključnega poročila, za drugega pa bo končno poročilo pripravljeno do konca septembra 2007. Sredi intenzivnega izvajanja so trenutno še štirje projekti.

Učinkovitost izvajanja vseh projektov spremlja skupina Life (E.4) v generalnem direktoratu za okolje pri Evropski komisiji¹ (v nadaljevanju komisija). Kot pomoč pri spremljanju projektov Life sodeluje skupina zunanjih izvedencev, ki so vključeni v konzorcij Astrale GEIE.

SKUPINA ASTRALE GEIE

V konzorcij Astrale GEIE (Gruppi Europei di Interesse Economico - Evropska ekonomska interesna skupina) je vključenih deset evropskih organizacij (slika 1). Sedež glavnega urada je v Torinu, v Bruslju pa delujeta skupina za stike z javnostjo in skupina, ki skrbi za tehnično koordinacijo med članicami konzorcija. Astrale GEIE ima s komisijo sklenjeno pogodbo o sodelovanju v obdobju 2005 do 2009. Monitoring projektov Life opravlja okrog 80 zunanjih izvedencev, ki poznajo lokalne razmere in so tako boljše seznanjeni s posebnostmi projektov. Izvedenci imajo izkušnje z ocenjevanjem programov ali projektov.

Skupina Astrale ILE je zadolžena za spremljanje projektov Life - Narava na Slovaškem, v Češki republiki, Romuniji in Sloveniji. V skupini je pet sodelavcev, štirje so člani Inštituta za krajinsko ekologijo Slovaške akademije znanosti iz Nitre (Slovaška), izvedenec za spremljanje slovenskih projektov je član Biološkega inštituta Jovana Hadžija, ZRC SAZU.

SPREMLJANJE IZVEDBE PROJEKTOV

Namen monitoringa je zagotovitev uspešne izvedbe projektov. S spremljanjem projekta ugotavljamo učinkovitosti in morebitne slabosti izvedbe, kar je opozorilo vodji projekta za ustrezno reševanje problemov, če se pojavijo, in za nadaljevanje projekta skladno z načrtovano dinamiko. Prav tako imajo vsi sodelavci pregled nad potekom projekta.

Vsak zunanji izvedenec ima pooblastilo za spremljanje določenega števila projektov. Poleg ocenjevanja rednih poročil, v katerih je opisana tehnična izvedba akcij in so priloženi pregledi finančnega poslovanja, obsega delo pogovore s prijavitelji projektov in partnerji, terenske obiske, pomoč pri razlagi predpisov Life, to je sporazuma o donaciji (Standard Administrative Provisions oziroma Common Provisions rules - SAP/CP), in pregled osnutkov poročil ter osnutkov prošenj za spremembo projekta. Vrednotijo še kakovost izdelkov projektov, skladnost rezultatov s predvidenimi cilji, dolgoročnost projektov in socialno-ekonomske vidike.

Pomembna oblika spremljanja so redni vsakoletni obiski projektov na terenu, enkrat v času trajanja projekta so prisotni tudi tehnični in finančni referent, predstavnik enote za naravo in biotsko raznovrstnost pri komisiji in predstavnik ministrstva za okolje in prostor. Med obiski je priložnost za predstavitev dosežkov projekta in za oceno, ali rezultati ustrezajo v predlogu predvidenim ciljem. Takrat sta mogoča pregled finančne dokumentacije in svetovanje za uspešno pripravo poročil.

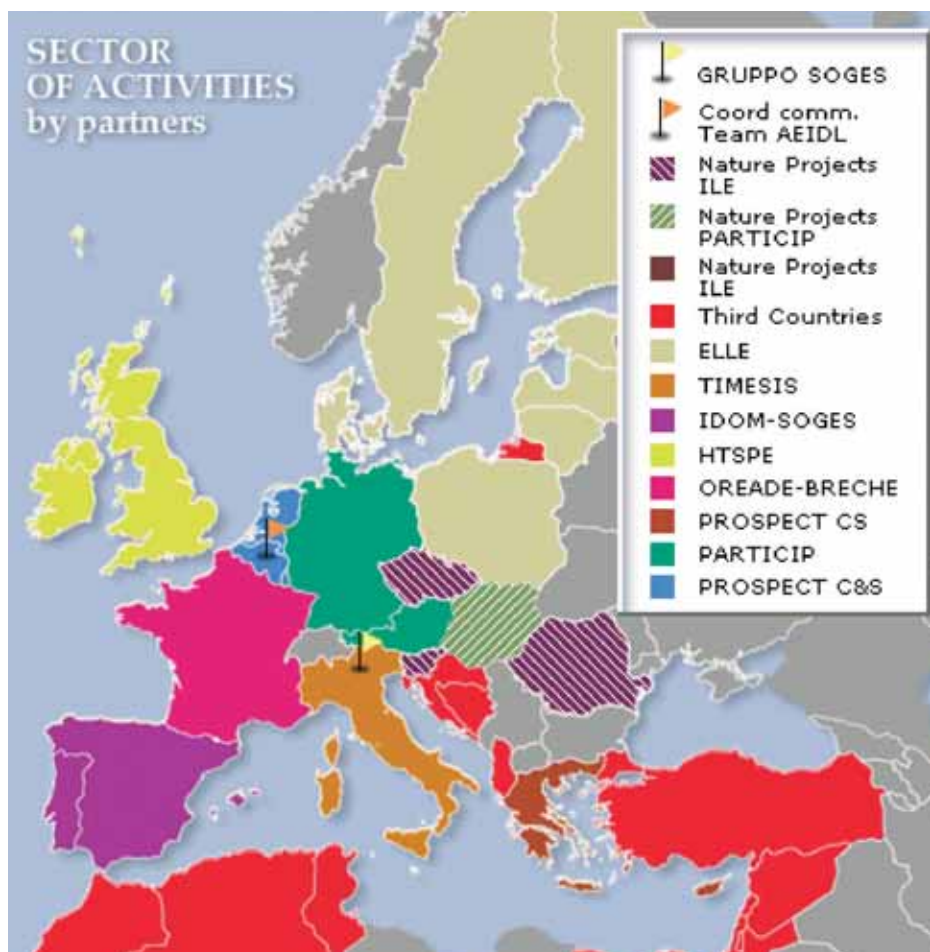
¹ Environment DG, Directorate E: International affairs & Life.

Čeprav ima konzorcij Astrale GEIE sklenjeno pogodbo z evropsko komisijo za spremljanje projektov Life, se ocene zunanjih izvedencev smatrajo izključno kot mnenja in niso uradno stališče komisije. To določa 8. člen sporazuma o donaciji, po katerem zunanji izvedenci nimajo pooblastil za sprejemanje odločitev v imenu komisije. Vse odločitve sprejema izključno komisija, zato morajo prijavitelji projektov vse uradne dopise pošiljati na njen naslov in od nje dobijo uradne odgovore.

Zunanji izvedenec ima poleg monitoringa pomembno vlogo tudi pri svetovanju vodji projekta in sodelavcem, predvsem kako izpolnjevati pravila in zahteve za izvajanje projektov Life. Izvedenec odgovarja na sprotna vprašanja, povezana s projektom. Če so ta vprašanja kompleksna, jih posreduje tehničnemu ali finančnemu referentu pri komisiji. Če je potrebno, svetuje vodji projekta, da prosi komisijo za uradno mnenje.

SLOVENSKI PROJEKTI

Na podlagi končanih in vseh še potekajočih slovenskih projektov Life je z vidika njihovega spremljanja mogoče ugotoviti, da so predlogi projektov dovolj dobro pripravljene, vendar se pri izvedbi pogosto kljub temu pojavljajo težave, kot npr. odstop slovenskih sofinancerjev ali zamude pri podpisu sofinancerskih pogodb, prekoračenje

Slika 1: Pregled držav, v katerih spremlja projekte Life konzorcij Astrale

rokov za dokončanje posameznih akcij, vsebinske spremembe akcij - povečanje ali zmanjšanje obsega, nabava nenačrtovane opreme, občutno povečana ali zmanjšana poraba finančnih sredstev v posameznih kategorijah. Redna vmesna in končna tehnična poročila in poročila o napredku so večinoma pripravljena skladno z navodili in ustrezno opremljena s prilogami. Med prilogami nikakor ne bi smeli manjkati dokumenti, ki so označeni kot končni izsledki (deliverables). Predvsem načrti upravljanja in akcijski načrti so praviloma obsežni, zato jih je mogoče priložiti tudi samo v digitalni obliki.

Ker je program Life finančni instrument, je spremljanje porabe denarja podrobno. Glavna dokumenta sta vmesno in končno finančno poročilo, v katerih so med pogostejšimi napakami v nepravilne kategorije uvrščeni stroški in neustrezno izračunani stroški dela. Ponekod so obračunani potni stroški za sodelavce, ki niso člani projektne skupine. Ti bi morali biti uvrščeni v kategorijo zunanje sodelovanje.

Poseben problem je plačilo davka na dodatno vrednost (VAT). Komisija šteje kot upravičen strošek plačila DDV le v primeru, ko je priložena izjava ustreznega nacionalnega organa, iz katere je razvidno, da mora prijavitelj projekta plačati DDV in da ni upravičen do povrnitve.

Praviloma je to pristojna davčna izpostava Davčne uprave Republike Slovenije, ki izda ustrezen dokument. Postopek izdaje izjave je običajno dolgotrajen, zato je dobro, če prijavitelji projektov zaprosijo davčno izpostavo za izdajo izjave takoj po začetku projekta.

Mnogim težavam pri pripravi vsebinskih in finančnih poročil bi se sodelavci projektov Life izognili, če bi bolj dosledno sledili napotkom v pogodbi o donaciji (SAP/CP). V veliko pomoč pri zmanjševanju nejasnosti je izmenjava izkušenj in komunikacija med projekti Life.

Life+
Nadgradnja
finančnega instrumenta Life

Life+
Upgrading
Financial Instrument Life

mag. Julijana Lebez Lozej

ABSTRACT

Life+ is the new financial instrument for the Environment and has entered into force with the Regulation (OJ L149/2007). It is focused on providing specific support for the development and implementation of Community environmental policy and legislation. It comprises three components, Nature & Biodiversity, Environment Policy & Governance, and Information & Communication. The Commission will organise the annual call for proposals, select, revise and monitor the projects and be responsible for payments. Member States will forward the project proposals to the Commission, may set national priorities and prepare comments on proposals. Due to high biodiversity and high percentage of territory dedicated to Natura 2000 sites Slovenia finds Life+ an important instrument.

UVOD

Life+ je nov finančni instrument za programsko obdobje od leta 2007 do 2013, določen z uredbo Evropskega parlamenta in Sveta. Oblikovan je bil z namenom združiti številne obstoječe okoljske instrumente ter poenostaviti programiranje in upravljanje z uvedbo enotnega in osredotočenega finančnega instrumenta za okolje. Predhodnemu finančnemu instrumentu Life so zato priključeni še nekateri manjši, prej samostojni programi za financiranje okoljskih dejavnosti. Z integracijo le-teh tako financiranje varstva okolja postaja preglednejše, manj razdrobljeno in zato učinkovitejše.

CILJI

Life+ je finančni instrument, ki je namenjen izključno varstvu okolja. Podpira izvajanje okoljske politike, ki ima tri glavne cilje:

- implementacijo in razvoj okoljske politike in zakonodaje Skupnosti,
- integracijo okolja v druge politike in s tem prispevati k trajnostnemu razvoju,
- financiranje ukrepov in projektov z evropsko dodano vrednostjo.

Podrobnejši cilji so opredeljeni v 6. okoljskem akcijskem programu Skupnosti in so naslednji:

- doseganje boljše kakovosti okolja in zdravja prebivalstva,
- zmanjševanje posledic podnebnih sprememb,
- varovanje in ohranjanje biotske raznovrstnosti ter zaustavitev zmanjševanja biotske raznovrstnosti,
- boljše upravljanje z naravnimi viri in odpadki,
- spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje ter
- razvoj strateških pristopov k razvoju, izvajanju in integraciji politike, vključno z izboljšanjem okoljskega vodenja in osveščanja.

POSTOPEK SPREJEMANJA UREDBE IN NOVOSTI

Pri sprejemanju uredbe je prišlo do zapletov, zato se je njeno izvajanje odmaknilo za dobro leto. Prvi projekti se bodo začeli izvajati šele v začetku leta 2009.

Osnutek uredbe je komisija sprejela konec leta 2004 in ga poslala v sprejem Svetu in Evropskemu parlamentu. Postopek je tekel do oktobra 2006, ko je EP v drugem branju kot bistveno novost predlagal centralno upravljanje s sredstvi Life+. To je bilo v nasprotju s predlogom komisije in držav članic za neposredno dodeljevanje sredstev državam članicam. Z novim nepričakovanim predlogom EP se države niso strinjale, kar je zahtevalo pripravo kompromisnega paketa, ki bi upošteval pristop parlamenta, pa tudi stališča držav članic. Sledil je pol leta trajajoč intenziven in naporen spraven postopek, ki se je končal 27. marca 2007 s sprejemom kompromisnega predloga uredbe o Life+.

S sprejetim kompromisnim paketom je bil zadovoljen EP, saj je s centraliziranim upravljanjem sredstev ohranil nadnacionalnost okoljske politike in še povečal pomen evropske dodane vrednosti, enega najmočnejših kriterijev za dodeljevanje sredstev Life+. Zagotovil je najmanj 50-odstotni delež sredstev, ki bodo namenjena nacionalnim projektom s področja biotske raznovrstnosti. Pri izboru projektov pa bo morala komisija nameniti vsaj 15 odstotkov sredstev projektom s transnacionalnimi vsebinami. Zadovoljne so bile tudi države članice, saj je sprejetje uredbe končno omogočilo črpanje sredstev. Sredstva za Life+ so se povečala na skupno cca 2,144 milijarde evrov za obdobje 2007-2013. Metodologijo za izbor projektov bo potrjeval posebni odbor držav članic, države pa bodo lahko predložile nacionalne prioritete, ki jih bo komisija upoštevala pri izboru.

Tudi Slovenija je z rezultatom zadovoljna, saj je svet v pogajanjih uspel ohraniti vse predloge, katere je podpirala in tako v večmesečni razpravi skupaj z drugimi državami članicami prispevala k vrsti kompromisnih rešitev.

UPRAVLJANJE S SREDSTVI

V nasprotju z večino drugih finančnih instrumentov se Life+ upravlja centralizirano. To pomeni, da bo tudi v prihodnje Evropska komisija upravljala s sredstvi, objavljala letne razpise za zbiranje projektnih predlogov ter izbirala, revidirala in spremljala projekte. Posamezne države pa bodo lahko predložile nacionalne prioritete, poskrbele za informiranje vseh zainteresiranih, pomagale pri pripravi projektnih predlogov s stališča doseganja meril, po katerih bo komisija izbirala projekte, lahko pa jih bodo tudi finančno podprle glede na ustreznost vsebine posameznih projektov. Projektne predloge bodo države zbrale, pripravile komentarje glede na nacionalne prioritete ter vse skupaj posredovale Evropski komisiji.

VIŠINA SREDSTEV

Skupni proračun tega instrumenta od leta 2007 do 2013 obsega cca 2,144 milijarde evrov za celotno EU, od tega je 190 milijonov evrov predvidenih za leto 2007. Sorazmerna razdelitev sredstev po posameznih državah je določena z okvirnimi letnimi nacionalnimi kvotami. Nacionalne kvote se izračunajo po merilih:

- število in gostota prebivalstva,
- narava in biotska raznovrstnost: površina oz. delež Nature 2000.

Slovenija je v postavljanju teh meril odigrala aktivno vlogo predvsem pri upoštevanju deleža Nature 2000 v posamezni državi, saj imamo 36 odstotkov površine ozemlja vključenega v to omrežje. Slovenija bo po teh merilih iz sklada Life+ lahko pridobila cca. 4 milijone evrov za leto 2007, nato pa se bo ta delež še večal (na 5,1 milijona evrov do leta 2010). To so le okvirna rezervirana sredstva, ki jih bo lahko pridobila s pripravo dobrih projektov, ki jih bo izbrala komisija.

Evropska komisija lahko sofinancira projekte do 50 odstotkov njihove vrednosti, v posebnih primerih pa tudi do 75 odstotkov. Poleg sredstev, ki jih prispeva Evropska komisija, je treba za sofinanciranje projektov zagotoviti tudi nacionalna sredstva. Ta lahko prispeva prijavitelj s partnerji, lahko država, lahko pa različni sofinancerji.

Projekti sicer niso niti finančno niti časovno omejeni, vendar bodo bolje ocenjeni veliki in kompleksni projekti, ki bodo reševali večje, evropsko pomembne probleme.

TRJE SKLOPI FINANCIRANJA

Vsebinsko in tehnično je Life+ razdeljen na tri sklope:

- narava in biotska raznovrstnost,
- implementacija okoljske politike in upravljanje,
- informiranje in obveščanje.

Prvima dvema je skupaj namenjenih 78 odstotkov sredstev, za katera se bodo potegovali prijavitelji prek letnih javnih razpisov, projekte pa bodo zbirale pooblaščenice institucije držav članic. V Sloveniji je to ministrstvo za okolje in prostor. Vsaj polovico sredstev znotraj teh dveh področij bo namenjenih sklopu narava in biotska raznovrstnost,

lahko pa je delež za to področje tudi večji. Tretji sklop, okoljsko informiranje in komuniciranje, je integracija manjših, razdrobljenih programov iz predhodnega programskega obdobja, s katerim bo komisija upravljala neposredno in samostojno. Nevladne organizacije se bodo neposredno prijavljale na razpise Evropske komisije, posamezne države članice pri tem ne bodo imele nobene vloge.

SKLOP NARAVA IN BIOTSKA RAZNOVRSTNOST

Cilji tega področja so se z novim finančnim instrumentom razširili. Poleg prejšnjih, ki so bili naravnani izključno na omrežje Natura 2000 oz. na izvajanje direktive o habitatih in direktive o pticah, ki sta glavna evropska pravna podlaga za varstvo narave, zdaj vključujejo tudi biotsko raznovrstnost predvsem v povezavi z doseganjem cilja zaustavitve zmanjševanja biotske raznovrstnosti znotraj Skupnosti do leta 2010. V grobem lahko cilje opredelimo kot:

- varovanje in ohranjanje habitatov ter rastlinskih in živalskih vrst ter spremljanje njihovega stanja,
- zagotavljanje delovanja naravnih sistemov ter ugodnega stanja habitatov in prostoživečih vrst,
- zaustavitev izgube biotske raznovrstnosti do leta 2010.

Prednostne dejavnosti, ki bodo financirane v okviru tega področja, pa so:

- prispevek k izvajanju politike in zakonodaje Skupnosti - "ptičje" in "habitatne" direktive,
- podpora in nadaljnji razvoj ter implementacija omrežja Natura 2000,
- ukrepi ali projekti najboljše prakse,
- demonstracijski ukrepi in projekti,
- oblikovanje in izvajanje politik in instrumentov za spremljanje stanja narave in biotske raznovrstnosti ter dejavnikov, pritiskov in odzivov,
- izboljšanje znanja o vplivu GSO na ekosisteme in biotsko raznovrstnost.

KOMPLEMENTARNOST Z DRUGIMI FINANČNIMI VIRI EU

Varstvo okolja je ena od ključnih razsežnosti trajnostnega razvoja Evropske unije. Varstvo okolja je prednostno področje sofinanciranja Skupnosti in bi ga bilo treba financirati predvsem s horizontalnimi finančnimi instrumenti Skupnosti, vključno z evropskim skladom za regionalni razvoj, evropskim socialnim skladom, kohezijskim skladom, evropskim kmetijskim skladom za razvoj podeželja, okvirnim programom za konkurenčnost in inovacije, evropskim skladom za ribištvo in sedmim okvirnim programom za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitevne dejavnosti.

Ta komplementarni pristop financiranja predvsem Nature 2000 bo na eni strani integriral zahteve naravovarstva v druge politike in na drugi strani zmanjšal možnosti dvojnega sofinanciranja istih dejavnosti. Life+ bo tako dopolnjeval druge finančne instrumente Skupnosti, komisija in države članice pa bodo poskrbele za tovrstno dopolnjevanje na ravni Skupnosti ter na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

POMEN ZA SLOVENIJO

Slovenija je v omrežje Natura 2000 predlagala 286 območij, od tega jih je 260 določenih na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o pticah. Območja zajemajo skupno 36 odstotkov površine Slovenije in se v 60 odstotkih prekrivajo.

Direktiva o habitatih in direktiva o pticah nalagata državam članicam, da preprečijo slabšanje stanja naravnih habitatov in habitatov vrst ter vznemirjanje vrst, za katere so bila določena območja Natura 2000. Te zahteve so v slovenski pravni red prenesene s predpisi s področja ohranjanja narave.

Slovenija je ena izmed biotsko najbolj raznovrstnih držav, kar potrjujejo številne tuje in domače študije. Raznovrstnost se odraža tudi v zelo velikem deležu ozemlja v omrežju Natura 2000, saj ima najvišji delež območij Natura med vsemi državami članicami in na veliki večini območij izstopajoče stanje populacij vrst oz. habitatnih tipov. Zato je doseganje obveze preprečevanja slabšanja stanja bistveno za izpolnjevanje zahtev in doseganje namena direktiv. Za izpolnjevanje te obveze pa je odločilnega pomena tudi finančni instrument Life+. Iz tega instrumenta si obetamo sorazmerno velik delež sredstev tudi zato, ker je bila Slovenija z dobrimi projekti uspešna pri dosedanjem črpanju teh sredstev in si s tem pridobila dobre izkušnje.

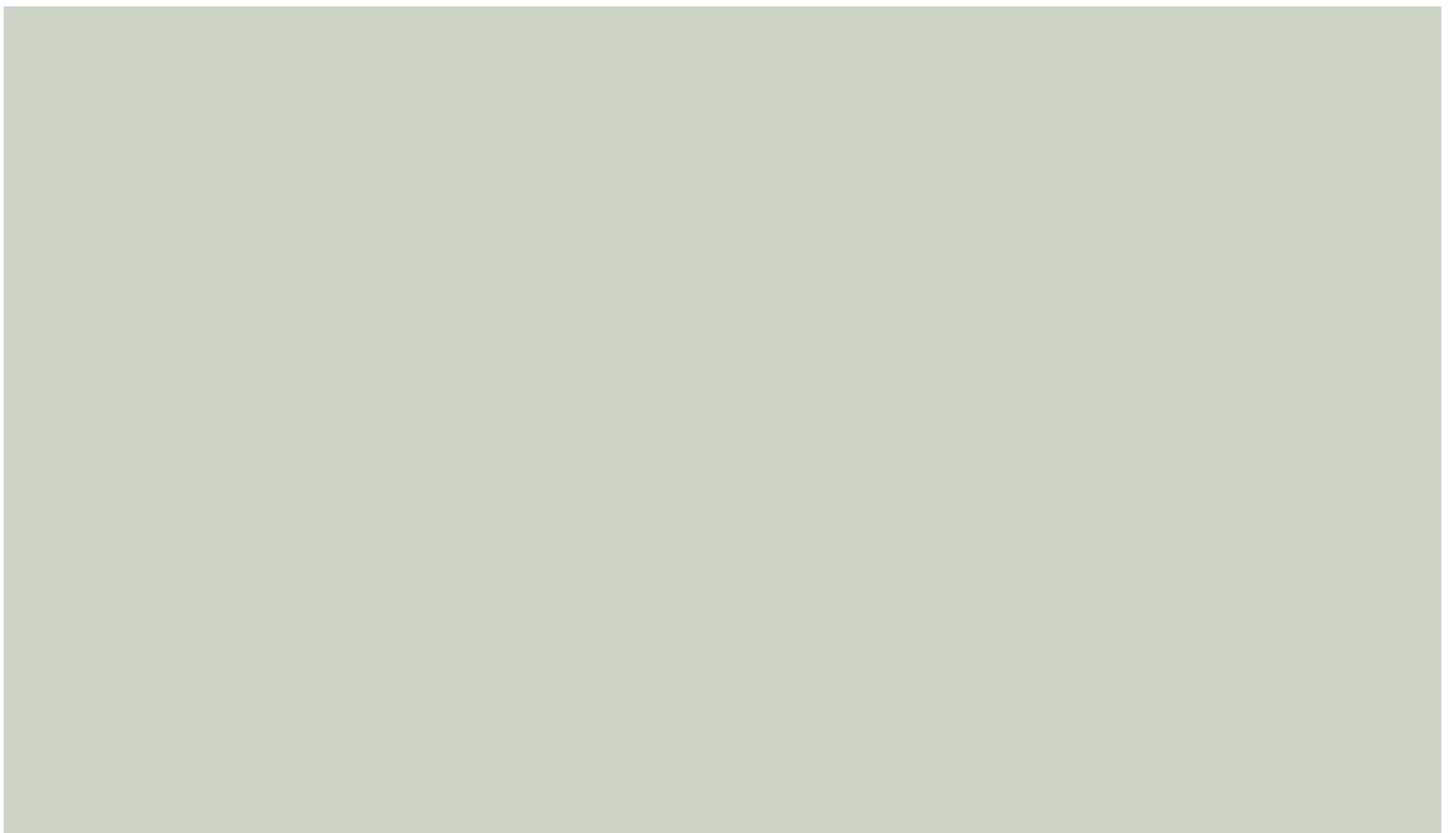
Leta 2007 je MOP dokončal tudi operativni program programa upravljanja območij Natura 2000, katerega namen je natančneje določiti podrobne varstvene cilje in ukrepe za izpolnjevanje obvez iz obeh direktiv v zvezi z omrežjem Natura 2000, prispevati k večji določnosti glede zahtev ohranjanja vsakega posamičnega območja Natura, dobiti pregled razvojnih potreb za varstvene ukrepe, ki izhajajo iz zagotavljanja obvez RS iz direktive in ne nazadnje tudi dobiti pregled razvojnih potreb za povečevanje ekonomske izrabe, ki temelji na priložnostih območij Natura v Sloveniji in te potrebe vključiti v druge strateške načrte in programe Republike Slovenije, ki so podlaga za črpanje sredstev iz drugih evropskih skladov.

DODATNE INFORMACIJE

1. Uredba (ES) št. 614/2007 Evropskega parlamenta in sveta z dne 23. maja 2007 o finančnem instrumentu za okolje (Life+), Uradni list Evropske unije L149/1, 9. 6. 2007
2. Financiranje Nature 2000, Priročnik z navodili, WWF, Institut for European Environmental Policy, nova-Institut, ES 2006
3. EU Funding for Environment, WWF 2005
4. Operativni program programa upravljanja območij Natura 2000, MOP, junij 2007
5. Spletna stran EU o finančnem instrumentu Life: <http://ec.europa.eu/environment/life/home.htm>

Projekti

Šotna barva v Triglavskem narodnem parku

Peatbogs in Triglav National Park

foto: Jurij Dobravec

Jurij Dobravec

Prijavitelj	Triglavski narodni park Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled
Vodja projekta	Jurij Dobravec
Kontakti	Tel.: 04/5780200 e-pošta: jurij.dobravec@tnp.gov.si
Spletna stran	life.tnp.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 357.000 € Delež EK: 248.200 € (69,50%) Delež TNP: 108.800 € (30,50%)
Partnerji	Društvo Jarina Bohinj
Sofinancerji	-
Trajanje	15. 6. 2001 do 15. 12. 2003

IZVLEČEK

Šotna barja lahko s stališča varovanja narave v Srednji Evropi prištevamo med najdragocenejše mokriščne ekosisteme. V Triglavskem narodnem parku so ogrožena predvsem zaradi urbanizacije na območjih počitniških hiš, spremljajoče infrastrukture, pritiska obiskovalcev, neurejene paše in gozdnih vlak. V okviru projekta smo dejavnosti, ki so najbolj ogrožale barja, preusmerili na manj ranljive predele s pomočjo teoretičnih in praktičnih pristopov: z izdelavo načrta upravljanja, s preureditvijo gozdne vlake, z izgradnjo učne poti za usmerjanje obiskovalcev ter z zgraditvijo živih meja in ograj za živino in ljudi na najbolj izpostavljenih mestih. Poleg tega smo izdali izobraževalne zgibanke, multimedijško zgoščenko ter pripravili razstavo in spletno predstavitev.

Ključne besede: šotna barja, narodni park, preusmerjanje dejavnosti

ABSTRACT

Peat bogs are of the most valuable among the wetland habitat types from the nature-protection point of view. In the peripheral part of the Triglav National park they are mostly threatened by the urbanisation with holiday buildings and its infrastructure, visitors, unregulated pasturing and forestry timber sledges. Within the project we redirected many activities away from bog land with theoretical and practical solutions, i.e. Management plan for the area, arranging of timber-sledge, building up an educational path for directing visitors onto it and setting hedgerows and pasture-fences. Education booklet, multimedia CD, exhibition and Internet presentation were also published.

Key words: peat bogs, national park, redirecting of activities

Šotna barja v Triglavskem narodnem parku

PROJEKTNO OBMOČJE

Ekosistemi šotnih barj so s stališča varovanja narave v Evropi ena najdragocenejših naravnih vrednot. Na izredno ostre življenjske okoliščine so se prilagodile le redke rastlinske in živalske vrste. V Sloveniji imamo malo površin s šotnimi barji. Šotna barja na Pohorju in v Julijskih Alpah predstavljajo najjužnejša takšna barja v Evropi. Ostanki so se skozi stoletja gospodarjenja z gozdovi in kmetijsko zemljo ter z razvojem turizma ohranili tudi na Pokljuki, ki leži v robnem območju Triglavskega narodnega parka. Projekt Šotna barja v Triglavskem narodnem parku je potekal na širšem območju poključkih barj, na površini 870 hektarov. Projektno območje je kasneje v celoti postalo Natura 2000 območje pSCI Poključka barja.

NAMEN IN CILJI PROJEKTA

Namen projekta je bil zmanjšati ogroženost šotnih barj. Na podlagi podatkov iz narave in vplivov človeka smo načrtovali preusmeriti človekove dejavnosti na manj

občutljive predele narave, predvsem stran od barj. Da bi dosegli namen, smo načrtovali nekaj specifičnih ciljev, ki so opisani v nadaljevanju.

Načrt upravljanja

Načrt upravljanja je dokument, na podlagi katerega je upravljanje varovanega območja in varovanje narave bolj učinkovito. Koristno ga je pripraviti - ponekod pa celo nujno - in izvesti za vsa zavarovana območja v Sloveniji. Območje je po merilih predpisov Evropske unije zadostilo zahtevam za območje Natura 2000, nekateri deli pa tudi merilom I. kategorije IUCN.

Preusmerjanje dejavnosti

Na območju so prisotne predvsem tri dejavnosti, ki so vsaka na svoj način vplivale na šotna barja: gozdarstvo, kmetijstvo in rekreacija. Gozdarstvo je ogrožalo predvsem z neustrezno smerjo sečnje in spraviлом lesa čez barja. V kmetijstvu je bilo opazno neupoštevanje pašnih

foto: Jurij Dobriavec

redov; število obiskovalcev se je stopnjevalo - na nekaterih delih barj so se že kazale trajne negativne posledice. Z inovativnimi in čim bolj vsestransko uporabnimi rešitvami smo načrtovali zmanjšati vplive teh dejavnosti oziroma dejavnosti preusmeriti stran od barj.

Ureditev lastništva

Zemljišča, kjer ležijo naravne vrednote, večinoma niso bila v državni lasti, zato je bilo treba z lastniki vzpostaviti primeren odnos. Zastavili smo si cilj, da barjanska zemljišča odkupimo oziroma uredimo odnos z lastniki v obliki dolgoročnih najemov ali nadomestil za uporabo.

Dvig zavesti domačinov

Obravnavano območje se je doslej ohranilo prav po zaslugi ljudi, ki tukaj živijo že stoletja. Njihov pristop k varovanju smo načrtno nadgradili z dognanji naravovarstvene stroke. S strokovno neoporečno informacijo o vrednotah narave, s korektnim odnosom do vseh udeležencev na območju projekta, predvsem pa do domačinov, z različnimi promocijskimi akcijami, prireditvami in objavami, smo pri ljudeh želeli doseči dvig zavesti in ponos in s tem prispevati k zanesljivosti in dolgoročnosti varovanja narave.

Ozaveščanje obiskovalcev in promocija varovanja šotnih barj

Šotna barja v Sloveniji so redkost in posebnost. Šolski programi na osnovni in srednji stopnji vključujejo nekaj snovi, ki je povezana z njimi, vendar se učenci in dijaki s tem ekosistemom srečajo redko. V okviru projekta smo načrtovali pripravo in izvedbo različnih izobraževalnih delavnic na temo šotnih barj, ki naj bi se intenzivno nadaljevale tudi po končanem projektu.

NOSILCI IN IZVAJALCI

Prijavitelj projekta je bil javni zavod Triglavski narodni park. Pri delu je sodelovala nevladna organizacija Društvo Jarina Bohinj.

Triglavski narodni park je edini narodni park v Sloveniji. Razdeljen je na osrednje in robno območje. Pokljuka v celoti leži v robnem. Z narodnim parkom upravlja javni zavod, ki izvaja naloge v skladu z zakonom o Triglavskem narodnem parku. Bistvo zakona je ohranjanje naravnih vrednot. Vključevanje Slovenije v Evropsko zvezo in s tem povezana Natura 2000 je dejavnosti varstva narave prineslo nove izzive. Javni zavod Triglavski narodni park se je že leta 1998 začel ukvarjati s predpisi s tega področja. Projektno območje se je pokazalo kot idealno

foto: Julij Dobnik

na barja v Triglavskem narodnem parku

za nekakšen vzorčni primer urejanja območja Natura 2000: na eni strani z izjemno evropsko pomembnimi habitatnimi tipi in vrstami, na drugi pa z relativno majhnim številom sicer kar intenzivnih človekovih dejavnosti.

Društvo Jarina Bohinj se je s svojo razvejano dejavnostjo s področij kulture, varstva naravne dediščine, promocije vrednot in aktivno prisotnostjo v Bohinju izkazalo kot kakovosten partner. Posamezniki so kot strokovnjaki sodelovali pri pripravi posameznih vsebin in akcij, izkazale so se kulturne skupine, ki so delovale na komunikacijskem področju, posebej pa je treba poudariti vlogo tistih posameznikov, ki so s svojo prisotnostjo v vaškem življenju pripomogli, da so se ideje pomena naravnih vrednot neposredno širile med upravljavci in domačini.

REZULTATI IN DOSEŽKI

Splošni dosežki

V okviru projekta smo v marsičem nadgradili naravovarstveni pristop, ki ga tudi sicer opravlja zavod Triglavski narodni park: izboljšane so bile nekatere dotedanje metode dela, pristopi so natančnejši in bolj poglobljeni, izračuni podrobnejši. Uprava narodnega parka je neposredno pridobila dodatno opremo za izvajanje naravovarstvenih nalog, izkušnje pri samostojnem projektu v mednarodnem prostoru, nove sodelavce in sodelavke v času projekta in po njem, tehnično opremo za analitsko delo s podatki ter programe in opremo za izvajanje vzgojnih in izobraževalnih nalog.

Teoretični dosežki

Vsaka dobra izvedba del na terenu ima za podlago kakovostno teorijo - najprej idejo, potem metodo - , sledijo neoporečni podatki in analiza podatkov, ki služijo kot argumenti, nazadnje ustrezno vrednotenje in izpeljava izvršilnega načrta. Načrt upravljanja, ki smo ga pripravili v okviru projekta, je glavni teoretični izdelek in vsebuje vse zgoraj naštetje elemente. Razdeljen je na več delov. Po uvodu, v katerem so na kratko opisani namen in cilj ter okvir programa Natura 2000, sledi opisni in analitski del ter na koncu ukrepi: kaj in kako je človeku

v okolici šotnih barij mogoče delati, ne da bi s tem ogrožal barja. Pripravljeni dokument je bil eden prvih načrtov upravljanja za takrat še načrtovana območja Natura 2000 v Sloveniji.

Praktični dosežki

Že v projektni prijavi smo načrtovali nekatere praktične rešitve, s katerimi dokazujemo, da so teoretični pristopi pravilni, uresničljivi in učinkoviti. Ubrali smo pot, ki ji pravimo *preusmerjanje*, to pomeni, ne prepovedovati ali na silo odstranjevati dejavnosti, ki jih človek tu tradicionalno opravlja, marveč ponuditi alternative in nekatere primere alternativ tudi praktično izvesti. Dosegli smo, da so bile nadomestne rešitve v primerjavi z dosedanjimi bolj uporabne tudi za ljudi. Za takšen pristop je bilo treba dobro poznati naravna dogajanja, prostor, v katerem smo želeli udejanjiti preusmeritev, predvsem pa se je bilo treba vživeti v razmišljanje ljudi, ki opravljajo dejavnosti.

Uresničene so bile tri konkretne preusmeritve: učna pot barje Goreljek, smučarska tekaška proga Goreljek in gozdna vlaka pod Javorovim vrhom.

Učna pot barje Goreljek

Namen učne poti v naravi je, da obiskovalca na kratko pouči o posebnostih ali splošnih dejstvih narave v neposredni okolici. Otroci ter njihovi učitelji in učiteljice so zelo navdušeni nad posebnostmi v naravi in v Sloveniji je šotno barje lep primer posebnosti. Pripravljavci smo se potrudili, da je vsebina informacijskih tabel razumljiva, da tako mladim omogočimo lažje spoznavanje naravne posebnosti, pedagogom pa poenostavimo razlago. Očiščena in pripravljena pot okrog barja omogoča enostaven dostop za namene izobraževanja. Pripravljene so bili posebni tudi učni programi za ogled šotnega barja, ki jih po projektu pogosto izvaja uprava Triglavskega narodnega parka.

In v čem gre tu za preusmerjanje? Šolske skupine so v zadnjih letih, žal zaradi nevednosti in nepazljivosti, uničevale nekatere najbolj dragocene dele barij po Pokljuki. Na nekaterih predelih smo morali dostop omejiti z ograjami in drevesnimi zastori, hkrati pa obiskovalce povsod preusmerjamo na barje Goreljek, na urejeno učno pot.

Smučarska tekaška proga Goreljek

Tek na smučeh je eden najbolj mirnih zimskih športov, ki potrebuje relativno malo infrastrukture. Ugotovljenih neposrednih vplivov na naravo je malo, vendar so razmere na barju drugačne. Rastlinje, predvsem šotni mahovi, so pozimi zelo občutljivi na mehanske vplive. Dodaten problem je predstavljalo skrajševanje vegetacijske sezone zaradi dalj časa trajajoče pokritosti s steptanim snegom. Prav zato je bilo posebej kritično, ker je bila tekaška proga strojno teptana, široka in morda občasno kemično utrjena.

Preusmeritev: smučarska tekaška proga od časa projekta naprej ne poteka več čez barje Goreljek, marveč je v dogovoru s pripravljavci in vzdrževalci smučarskih prog predstavljena na traso učne poti oziroma v njeno neposredno bližino. Športniki in rekreativci imajo zdaj nekaj daljšo obvoznico, hkrati pa učna pot opravlja svojo izobraževalno funkcijo tudi pozimi.

Gozdna vlaka pod Javorovim vrhom

Prestavitev gozdne vlake na Mlakah pod Javorovim vrhom je izjemen uspeh projekta v zadovoljstvo lastnikov gozdov in za izpolnitev zahtev varovanja šotnega barja. Prvotna vlaka za spravilo lesa je tekla po barju. Ko

so nekdanj les spravljali v dolino s konji in voli, je bilo to ugodno za lastnike gozdov in naravo: drevje so posekali pozno poleti, pustili, da se je les posušil, za spravilo so počakali visok in pomrznjen sneg. Tehnologija se je korenito spremenila, vlaka pa je ostala na istem mestu. Drevje se seka in spravlja v dolino kadar koli, težki gozdarski traktorji vlečejo po navadi kar cela drevesa z vejami vred, les se suši kasneje v sušilnicah. Če teče vlaka po suhih gozdnih tleh, to pomeni nekaj dodatnih odrgrin sosednjih dreves, razširitev poti, dodatna nasutja in podobno. Če pa govorimo o vlaki na mokrišču, je položaj popolnoma drugačen. Nastajale so globoke kolesnice, hidrološki režim se je drastično spreminjal, barje je propadalo.

Preusmeritev: z lastniki gozdov smo dosegli dogovor o opustitvi dosedanje vlake in zgraditvi nove. Skoraj celotna trasa - okrog 800 m -, ki je prej potekala po barju, je zdaj predstavljena na vzporedno suho poraščeno melišče.

Ozaveščanje

Na področju ozaveščanja javnosti smo najprej aktivno vključili lastnike barjanskih zemljišč, člane partnerskega društva in sodelavce pri delih na terenu. Okrog sto ljudi je tvorilo jedro komunikacije z lastniki okoliških zemljišč in

foto: Jurij Dobravec

Šotna barja v Triglavskem narodnem parku

obiskovalci. V ta namen smo pripravili dve vrsti dejavnosti: dogodke, ki so se odvijali v času projekta, in pisna gradiva, ki so pripravljena za čas po končanem projektu.

Delavnice

Pri pripravi in izvedbi delavnic je odigralo glavno vlogo Društvo Jarina Bohinj; poleg vsebinskega dela v povezavi z barji in varstvom narave so člani skrbeli za spremljajoči kulturni program, ki je pritegnil še dodatne obiskovalce.

Ena najbolj odmevnih delavnic je potekala na začetku izvajanja projekta. Povabili smo ugledne slovenske strokovnjake s področja varstva narave in trajnostnega razvoja, ki so predstavili svoja gledanja na ohranjanje barij in urejanje Pokljuke. Več kot 150 udeležencev se je že na začetku projekta aktivno vključilo v dogajanje s svojimi predlogi, pobudami, pa tudi s težavami, z dvomi in s kritikami. Večinoma smo si bili enotni, da so šotna barja tako velika vrednota v prostoru, da je dobro, da je Triglavski narodni park začel voditi aktivno politiko varstva.

Sredi projekta smo pripravili tridelno delavnico. Dopoldne je potekal strokovni del za delavce občinske

uprave, upravne enote, inšpektorje ter kmetijske, gozdarske in turistične delavce. Nekateri udeleženci so se prvič srečali z vsebinami Evropske unije na področju narave. Vzporedno je potekalo tematsko izobraževanje na osnovni šoli za učence višjih razredov, na katerem so se učenci s sodelavci na projektu pogovarjali o pomembnosti narave v Bohinju. Tretji del delavnice je v večernih urah potekal za širšo javnost.

Društvo Jarina je v letih 2002 in 2003 samostojno pripravilo še osem manjših delavnic na projektnem območju, ki so se imenovala Petkovi popoldnevi v parku. Namenjene so bile mladim družinam in skupinam šolskih otrok, ki so preživljali počitnice na Pokljuki.

Strokovni posvet

Aprila 2003 je bil v obliki tridnevne delavnice organiziran strokovni posvet na temo Barja in varstvo narave. Zbrali so se slovenski strokovnjaki s področja raziskav šotnih barij, in sicer z Univerze v Ljubljani in Nacionalnega inštituta za biologijo. Tuji gostje posveta so prišli z Uprave za parke Furlanije - Julijske krajine in Škotske zveze za varstvo narave. S svojim obiskom nas je počastil veleposlanik Velike Britanije in Severne Irske v Sloveniji, gospod Hugh Mortimer, ki nas je presenetil z izjemnim poznavanjem

foto: Jurij Dobravec

problematike varovanja narave. V zborniku, ki smo ga izdali ob tej priložnosti, so objavljeni prispevki referentov in nekaj povzetkov predstavljenih plakatov.

Tiskovne konference

Znanstvenoraziskovalna služba Triglavskega narodnega parka, ki je v okviru zavoda koordinirala projekt, je v času njegovega trajanja organizirala šest javnih predstavitev s tiskovnimi konferencami, na katerih smo javnosti sproti predstavljali potek del na projektu. Ob vsaki tiskovni konferenci smo izdali tudi bilten Triglavsko okno, v katerem so bile podrobneje predstavljene in s fotografijami ilustrirane posamezne vsebine.

DRUŽBENOGOSPODARSKI VIDIK PROJEKTA

Domačini

Nekaj domačinov na tem območju sezonsko še vedno kmetuje. V robnem območju narodnega parka so te dejavnosti ne le del kulturne dediščine in identitete kraja, temveč tudi gospodarska dejavnost. Posebej je

treba poudariti, da ti ljudje niso pričakovali le denarnih nadomestil za zmanjšano možnost rabe, marveč so pričakovali in še pričakujejo podporo predvsem v obliki kakovostne informacije, na podlagi katere je mogoče skupaj zgraditi dober odnos med naravovarstvom in tradicionalno rabo. Zemljišča, na katerih ležijo šotna barja, smo deloma res vzeli v dolgoročni najem, vendar se kaže, da je prav dobra informacija o velikih vrednotah biodiverzitete tega območja močno prispevala k dvigu ozaveščenosti domačinov, s tem pa k trajnosti varovanja barj in njihove okolice.

Naključni obiskovalci

Pokljuka je ob koncih tedna eno najbolj obiskanih sredogorskih območij v državi. Relativna bližina glavnega mesta in turističnih krajev ter lahka dostopnost omogočajo oddih mnogim obiskovalcem v poletnem in zimskem času. Vsekakor so za sicer mirne poključke gozdove to izrazito moteči dejavniki, a hkrati skušamo skupaj z drugimi domačini razumeti potrebo obiskovalcev po sprostitvi. Sprostitev je seveda omogočena ob ustreznem usmerjanju na manj ranljiva območja. Učna pot privabi veliko obiskovalcev, kar predstavlja lokalnim prebivalcem tudi dodatno priložnost za dopolnilne dejavnosti.

Narava barja v Triglavskem narodnem parku

Organizirani obiskovalci

Hotel in večji počitniški domovi na Goreljeku večkrat gostijo mladino v okviru programov šole v naravi. Ta vzgojno-izobraževalna oblika z neposrednim stikom z naravo lahko učencu prinese veliko znanja. Dosedanje relativno nevtralne šolske programe smo s strani uprave narodnega parka in s pomočjo dobrih mentorjev usmerili v spoznavanje narave zaradi varovanja narave. Tudi počitniške hiše v okolici so občasna bivališča družinam z majhnimi otroki. Aktivne počitnice z lahkim pohodniškim programom, ki vključuje spoznavanje okolice, so njihov običajen cilj. Prav potreba po spoznavanju - na Pokljuki seveda pretežno narave - je solidna osnova za pasivno ali aktivno usmerjanje v spoznavanje evropsko pomembnih ekosistemov in s tem spoštovanje narave.

DEJAVNOSTI PO KONČANEM PROJEKTU

Šotna barja so zaradi uspešno izvedenega projekta postala popularna med lokalnim prebivalstvom in obiskovalci. Predstavitve, vodenja, delavnice, naravo-slovni dnevi ali preprosti izleti so postali stalne oblike delovanja Triglavskega narodnega parka. Brez dvoma smo pri domačinih uspeli prav z nekaterimi preprostimi pristopi, na primer z brezplačnim lesom za izdelavo ograj, nadelavo nove gozdne vlake in podobnim. Obiskovalci zdaj ne uničujejo več najdragocenejših predelov šotnih barj s hojo in teptanjem; na podlagi ugotovitev podrobnih analiz in načrta upravljanja jih usmerjamo na urejeno in opremljeno učno pot. Barje Goreljek je opremljeno tako, da si večina obiskovalcev mokrišče lahko ogleda brez prevelikega truda. Razmeroma varno je mogoče od blizu videti resnično posebnost narave v tem delu Evrope. Ljudi preusmerjamo na organizirano stezo, na lesene podeste, mostičke in prehodne podije. Žal nam v času teka projekta ni uspelo učne poti v celoti urediti tudi za dostop ljudi z zmanjšanimi gibalnimi zmožnostmi. To sicer ni bilo predvideno znotraj projekta, a se je pokazalo za potrebno. Predvsem pa smo ugotovili, da za doživljanje narave teh skupin ljudi v naši državi ne skrbimo posebno zavzeto. Želimo si postaviti vsaj nekaj tabel v pisavi za slepe, povečati možnosti varnega dotikanja barja, šote in rastlinstva, pa tudi dostop z invalidskim vozičkom po celotni učni poti je ostal neizpolnjena želja.

Projekt pa ni prinesel sprememb le za upravljavca zavarovanega območja, torej Triglavskega narodnega parka. Presenetljivo pozitivno so se odzvale druge ustanove. Omenjena je bila sprememba trase smučarskotekaške proge, pri kateri se je izkazala Smučarska zveza Slovenije, Družba za državne ceste je na lastno pobudo postavila prometne znake za nevarnost prehoda žab, občina Bohinj se je odločila odstraniti dva odslužena avtomobila iz ponora barja na planini Jelje, veterinarji inšpektorata RS so poostriili nadzor nad pašo, Zavod za gozdove je v gozdnogospodarske načrte vključil usmeritve, navedene v načrtu upravljanja (npr. prekinil prakso sicer ugodnejšega podiranja drevja na barja). To je le nekaj akcij, ki so bile povezane s projektom in ki kažejo na ustreznost načrta upravljanja, pa tudi na uspešnost komunikacije z drugimi upravljavci.

Pisna gradiva za prihodnost so vsebina, ki zdaj že končani projekt povezuje s prihodnostjo. Za izobraževalne namene so za učence osnovnih šol na voljo gradiva, ki so uporabna za kabinetno in terensko delo z otroki. Kabinetni del je združen s postavitvijo multimedijske razstave. Kar šestnajst vsebinskih plakatov po navadi postavimo po vsej šoli, z dvojniki informativnih tabel in maketo barja pa simuliramo učno pot. Razstava kot celota služi v bistvu kot prenosna učilnica. Pasivna pisna gradiva so tesno povezana z vsebino. To so predvsem zbornik strokovnega posveta, zgibanka in predstavitev projekta na spletnih straneh.

PRISPEVEK K PROGRAMU NATURA 2000

Projekt Šotna barja ni bil prvo srečanje našega zavoda z direktivami Evropske unije. Triglavski narodni park že od začetka devetdesetih let preteklega stoletja redno spremlja in tudi aktivno sodeluje z ustanovami Unije, ki so zadolžene za varovanje narave. Dejavnosti v okviru programov Corine biotopes, Emerald, Eunis in podobnih so se logično nadaljevale v program Natura 2000.

Projekt šotna barja pa je kljub omenjenim dejavnostim predstavljal prvi konkretni primer izhajajoč iz obeh direktiv, ki sta podlaga programu Natura 2000. Še pred vključitvijo Republike Slovenije v Unijo smo lahko enakopravno sodelovali v njihovem programu varstva. Konkretno to pomeni, da smo v Slovenijo prenašali njihove izkušnje, da smo orali ledino pri vsebinskem,

pa tudi administrativnem usklajevanju, predvsem pa, da smo pripravili enega prvih načrtov upravljanja za takrat zasnovano, danes pa uresničeno območje Natura 2000. Konkretno in praktične rešitve znotraj projekta in po končanem projektu so pokazale, da je mogoče v območju z nekim posebnim naravovarstvenim statusom pristopiti k ljudem tako, da je omogočeno nadaljevanje sožitja med naravo in človekom. Izkazalo se je, da si tega želijo domačini in obiskovalci.

SKLEP

Rezultatov je veliko in v času poteka projekta se mnogih niti nismo zavedli. Zdaj ob pogledu na opravljeno delo pa z veseljem ugotavljamo, da je javni zavod Triglavski narodni park uspel prispevati še en kamen v mozaik varovanja evropsko pomembne narave, predvsem pa, da se je delo na šotnih barjih kljub formalnemu koncu projekta leta 2003 takrat šele začelo.

foto: Jurij Dobravec

*Načrt upravljanja
in nujni ukrepi za ohranitev
suhih travnišč na Vetrniku in Oslici*

*Management Plan and Urgent
Actions for Vetrnik and Oslica
High Dry Meadows*

foto: Martin Vernik

mag. Bernard Goršak, Martin Vernik

Prijavitelj	Kozjanski park Podsreda 45, 3257 Podsreda
Vodja projekta	Martin Vernik
Kontakti	Tel.: +386-3-800-71-04, +385-3-800-71-14 kozjanski-park@kp.gov.si bernard.gorsak@kp.gov.si martin.vernik@zrsvn.si
Spletna stran	www.kozjanski-park.si www.gov.si/kp
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 275.000,00 € Delež EU: 206.250,00 € (75 %) Delež MOP: 55.000,00 € (20 %) Delež prijavitelja: 13.750,00 € (5 %)
Partnerji	Ministrstvo za okolje in prostor Bayerische Akademie für Naturschutz und Landschaftspflege Naturpark Oberer Bayerischer Wald
Trajanje	1. 1. 2001 do 1. 1. 2004

Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohran

IZVLEČEK

Kozjanski park je s partnerji in sodelavci pripravil načrt upravljanja za 275 ha suhih travišč na območju Vetrnika in Oslice. Travišča so bila kartirana, vnesena v digitalno podatkovno bazo, fitocenološko tipizirana in kategorizirana. Revitaliziranih je bilo 30 ha zaraščenih površin in pripravljen program, ki bo v prihodnjih letih usmerjal kmetijsko rabo z namenom ohranjanja ugodnega stanja suhih travišč. Posebna pozornost je bila namenjena lastnikom in obdelovalcem travnikov, s katerimi so bile podpisane pogodbe o nadomestilu za sprejetje naravovarstvenih režimov upravljanja ter izpeljane aktivnosti o njihovem vključevanju v slovenski kmetijski okoljski program (SKOP). Kupljeni so bili nekateri tehnični pripomočki in oprema za nemoteno izvajanje projekta. Izpeljane so bile številne izobraževalne in osveščevalne aktivnosti, v katere so bili vključeni številni deležniki. Raziskava ni dokazala prisotnosti kosca na tem območju, kar je bila ena od projektnih domnev. Območje je bilo na podlagi strokovne ocene razglašeno za Natura 2000.

Ključne besede: Life Narava, načrt upravljanja, suha travišča, Natura 2000, orhideje, slovenski kmetijski okoljski program - SKOP

ABSTRACT

Kozjanski Park elaborated together with partners and collaborators the management plan for 275 ha of dry meadows on Vetrnik and Oslica Mountain. These meadows were mapped, introduced to digital data base, phytocenologically evaluated and categorized. Renaturation of 30 ha of overgrown meadows was executed. The program was launched in order to direct future agricultural use, with the main purpose of preservation of favourable condition of dry meadows. Special attention was given to the landowners and managers, with whom were signed the contracts for indemnity due the acceptation of nature protection regimes, as well some activities for their joining to the Slovene agro-environmental program. Some equipment and accessories were purchased for regular execution of the project. Numerous activities in the field of education and raising the awareness were executed, which included many different stakeholders. The survey couldn't prove the existing of Corncrake on the project area, which was one of the project assumptions. The area was proclaimed as Natura 2000 on the ground of scientific evaluation.

Key words: Life Nature, management plan, dry grasslands, Natura 2000, orchids, Slovene agro-environmental program

razglasitev suhih travišč na Vetrniku in Oslici

CILJI PROJEKTA

Eden glavnih ciljev projekta je bil pridobiti naravovarstveni nadzor nad enim najpomembnejših območij suhih travnikov v Sloveniji in zagotoviti trajno naravovarstveno sprejemljivo upravljanje. Temu je sledil cilj zagotavljanja zadostnih in dovolj dobrih znanstvenih podatkov in dokumentov, ki bodo omogočili razglasitev območja za Naturo 2000. Naslednji cilj je bil vzpostaviti načine in metode za preprečitev posledic naravnih procesov, ki polnaravne habitate z visoko stopnjo biodiverzitete spreminjajo v gozd. Prav tako smo s tem projektom želeli ohranjati trenutno stanje na območjih, ki so še v dobrem stanju, in obnoviti območja, ki so ekološko že degradirana, ter nabaviti osnovno opremo in orodja za vzpostavitev digitalne podatkovne baze, terensko delo in raziskave. Med drugimi cilji je še priprava in izvedba izobraževalno-osveščevalnih promocijskih dejavnosti, zaradi katerih bo širša javnost boljše razumela naravovarstvena prizadevanja, posebno v primeru suhih travišč.

PROJEKTNO OBMOČJE

Celotna velikost projektnega območja je 1.000 ha, velikost območja ukrepov pa 500 ha.

Površina travišč, zajetih v projektu Life, je 275 ha.

IZVAJALCI

Nosilec

Nosilec projekta je bil Javni zavod Kozjanski park, ki je bil odgovoren za izvedbo s projektom načrtovanih aktivnosti. Med temi so bili v ospredju predvsem priprava načrta upravljanja s travišči ter strokovnih podlag za razglasitev območja za Naturo 2000, vzpostavitev celovite podatkovne baze o projektnem območju, kot tudi povsem konkretni ukrepi na terenu. Med slednjimi je šlo zlasti za kartiranje in popise vegetacije travnikov ter košnje travnikov in odstranitev grmovnih vrst z zaraščenih površin. Za realizacijo tega je bilo treba podpisati pogodbe z lastniki ter vzpostaviti naravovarstveni nadzor nad območjem. Poleg tega je bila zagotovljena še potrebna materialna podpora za izvajanje dejavnosti (nakup računalnika, kosilnice, terenskega vozila in drugih pripomočkov) ter izvedena širša osveščevalna, promocijska in izobraževalna kampanja. Javni zavod Kozjanski park je bil zadolžen tudi za redno koordinacijo dela med vsemi deležniki projekta, zagotovitev popolne projektne dokumentacije in oddajo potrebnih poročil. Kot nosilni partner je bil odgovoren za namensko porabo dodeljenih sredstev, doseganje zastavljenih mejnikov in kritično samoevalvacijo na podlagi sprejetih indikatorjev uspeha izvajanja projekta. Ena pomembnejših nalog je bila zagotovitev rednega in dolgoročnega izvajanja naravovarstvenih aktivnosti s projektnimi travišči tudi po uradnem koncu projektnega obdobja - t. i. Life after Life.

foto: Martin Vernik

Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohranitev

Partnerji

Partnerja projekta sta bila Naravni park Zgornji bavarski gozd in Bavarska akademija za varstvo narave in krajine. Strokovni sodelavci teh dveh institucij so sodelovali pri projektu predvsem z aktivno udeležbo na seminarjih, delavnicah in pri promocijskih aktivnostih. Zaradi izkušenj pri izvajanju podobnih dejavnosti so k projektu prispevali s strokovnimi konzultacijami. Njihova aktivna partnerska soudeležba je zajemala tudi sprotno neformalno izmenjavo mnenj ter pripravo dela tehničnih poročil.

Podizvajalci

Podizvajalci projekta so bili Univerza v Mariboru (Pedagoška fakulteta, Oddelek za biologijo), Univerza v Ljubljani (Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo) in Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Strokovni sodelavci Pedagoške fakultete so pri projektu aktivno sodelovali na seminarjih in delavnicah in s strokovnimi konzultacijami - še zlasti pomemben pa je njihov delež pri kartiranju in tipiziranju travnišč ter pripravi načrta ukrepov za ohranjanje in izboljšanje stanja travnišč. Strokovni sodelavci Biotehniške fakultete so prav tako aktivno sodelovali pri izpeljavi delavnic in izobraževanja, poleg tega so nosilnemu partnerju nudili še potrebne strokovne konzultacije ter sooblikovali načrt ukrepov za ohranjanje in izboljšanje stanja travnišč. Strokovnjaki DOPPS-a so sodelovali zlasti pri popisu kosca in pripravi tehničnih priporočil za ohranjanje habitatov.

VSEBINE, POSTOPKI IN REZULTATI

Vsebine

Vse načrtovane aktivnosti projekta v Kozjanskem parku so vodile k temeljnemu cilju - vzpostaviti načrt upravljanja za območje Natura 2000. Po habitatni direktivi so na območju Vetrnika in Oslice travniki, navedeni pod oznako »polnaravna suha travnišča na apnenčasti podlagi (*Festuco - Brometalia*; pomembna rastišča orhidej). Natura 2000 koda teh travnikov je 6210. So prednostni habitatni tip in so v nevarnosti, da bodo izginjili. Evropska skupnost je še posebno odgovorna za

ohranitev prednostnih habitatnih tipov glede na delež njihovih naravnega območja razširjenosti na ozemlju držav članic EU.

Pomembni rastlinski združbi na območju Vetrnika in Oslice

Na globljih in bolj vlažnih tleh na karbonatnih kamninah so sestoji navadne turške detelje in pokončne stoklase (*Onobrychido viciifoliae-Brometum*). Značilnosti teh rastišč ustrezajo številnim vrstam, zato so se na njih razvila biotsko najbogatejša travnišča v srednjeevropskem prostoru. Značilnost teh travnišč so relativno visoki in gosti sestoji suhih travnišč (zveza *Mesobromion*). Na izrazito suhih, plitvih in kamnitih tleh se pojavlja še drug tip travnišč zveze *Mesobromion*. To je združba Hladnikovega grintavca in nizkega šaša (*Scabioso hladnikiana-Caricetum humilis*). Ta travnišča so zaradi ekstremnih razmer nižja in redkejša od prejšnjih in imajo tudi manj vrst, vendar so še vedno vrstno zelo bogata. Pogosto travna ruša ni strnjena, temveč se med rastlinam pojavljajo gola mesta, z razgaljeno matično kamnino. Te habitate v glavnem ogrožajo: zaraščanje oz. opuščanje rabe, prevelik vnos hranil zaradi želje po večjem prirastu trav, uporaba kemikalij in uporaba težkih strojev ter slaba naravovarstvena osveščenost.

Izvedene aktivnosti

Med izvedenimi aktivnostmi velja izpostaviti zlasti pripravo strokovnih podlag za razglasitev projektne območja za območje Natura 2000, čemur so služile raziskovalne delavnice ter popisi nekaterih skupin rastlin in živali. Nadgradnja tega je priprava načrta upravljanja, ki predvideva naravovarstveno zaželeno in potrebne aktivnosti ter mehanizme za dolgotrajno upravljanje s travniki na območju Vetrnika in Oslice. Posebno pomembno je bilo usmerjanje lastnikov zemljišč k ukrepom slovenskega kmetijskega okoljskega programa ter vzpostavitvi sodelovanja s Kmetijsko gozdarskim zavodom - v ta namen so bili organizirani seminarji za lastnike in usmerjanje v primerne oblike dopolnilnih dejavnosti in turizma. Na podlagi obširnega terenskega dela, ki je obsegalo kartiranje travnišč, sta bili nato izvedeni klasifikacija ter vrednotenje habitatnih tipov, kar je bila osnova vzpostavitve digitalne baze podatkov (GIS). Pri pripravi tehničnih osnutkov so sodelovali različni strokovnjaki partnerjev in podizvajalcev, ki so vsak s svojega strokovnega področja opredelili

Priloge suhih travnišč na Vetrniku in Oslci

najprimernejše ukrepe za dolgoročno upravljanje suhih travnišč. Z lastniki naravovarstveno najpomembnejših travnišč so bile podpisane pogodbe o metodah in načinih naravovarstvenega upravljanja s travnišči, kar je bila osnova za izplačilo nadomestil zaradi izgube dohodka. Med konkretnimi aktivnostmi na terenu velja opozoriti še na renaturacijo zaraščenih površin in obširno animacijo in konzultacijo lastnikov projektnih travnišč. Določeni so bili tudi načini in parametri za izvajanje rednega monitoringa nad ekološkim stanjem projektnih travnišč. Zagotovljena je bila potrebna dodatna oprema in pripomočki za čiščenje zaraščenih površin in vzdrževanje obstoječih suhih travnišč (samohodna kosilnica, žage, mobilna pastirska ograja in drugo orodje). Sklenjena je bila pogodba s podizvajalci, ki so strojno čistili že zelo zaraščene in teže dostopne površine. Na projektnem območju je bilo postavljenih več informacijskih tabel za javno predstavitev ekološke pomembnosti suhih travnišč. Trasirana je bila posebna tematska učna pot travnikov, v okviru katere je bil pripravljen in izdan tudi tematski vodnik. Izvedeni so bili seminarji in strokovna srečanja za pripravo najprimernejših upravljaljskih ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti travnišč, rezultati pa so bili javno predstavljeni. Kot del strategije sodelovanja z javnostjo so bile izpeljane številne promocijske akcije, kot

so npr. pisni prispevki, objavljeni v različnih medijih, ter sodelovanje v televizijskih in radijskih oddajah. Ob tem je potekalo stalno strokovno usposabljanje zaposlenih na projektu ter krepitev obstoječih in vzpostavljanje novih partnerskih odnosov z institucijami iz Slovenije in tujine, ki so prav tako dejavne na področju naravovarstvenega upravljanja s suhimi travnišči.

Rezultati

Revitalizacija zaraščenih travnikov

V letih 2002-2006 smo dosegli zastavljeni cilj 30 ha očiščenih površin. Vse fizično delo so opravili stalno ali začasno zaposleni delavci javnega zavoda Kozjanski park ter nekateri izbrani podizvajalci, ki so to storili večinoma ročno in s pomočjo vitla Izbor površin, na katerih so dela opravljali delavci Kozjanskega parka, je bil določen na podlagi kriterijev, med katerimi je bil tudi kriterij ali je lastnik sam sposoben očistiti te površine. Lastnikom, ki bi to sicer lahko storili, a je bil edini razlog, da tega niso hoteli, teh uslug nismo nudili. Na večini strmih in nedostopnih površin delo s stroji ni bilo mogoče. Delež

foto: Martin Vernik

Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohranjanje

površin so očistili kmetje sami, s čimer so bili upravičeni do dodatnega finančnega nadomestila. Vsa čiščenja so potekala po predhodnem obhodu terena z lastnikom in ob nadaljnjem nadzoru in navodilih strokovnjakov iz Kozjanskega parka. Čiščenje grmovnic, ki so ga praviloma izvajali delavci Kozjanskega parka in le izjemoma drugi (podizvajalci ali lastniki sami), se je začelo po prvi košnji konec pomladi ali v začetku poletja in so potekala vse do pozne jeseni oziroma dokler je to omogočalo vreme. S čiščenjem lesne biomase zagotovimo nadaljnjo rabo, čeprav traja dlje kot pa takojšnja in enkratna odstranitev. Zato je bilo treba prepričati uporabnike, da so razširili pašo na večje površine. Podatki namreč kažejo, da je živine na območju dovolj, če prerezoporedimo pašo. Komunikacija z lastniki zemljišč ostaja najpomembnejša naloga tudi v načrtu upravljanja za območje Vetrnik - Oslica.

Praviloma so očiščene površine zahtevale nadaljnje ukrepe revitalizacije do stopnje suhega travišča. Uspešen model za izvedbo revitalizacije suhega travišča je vrh Vetrnika. Z zasajanjem travne ruše in sejanjem avtohtonega semena se je poskusni poligon v enem letu in pol spremenil v travnik z zadostnim številom nekaterih identifikacijskih vrst suhih travišč. Razlog za tako dober in hiter rezultat je naklon površine, saj je poskusna ploskev na razmeroma ravnem terenu. Na Krajnčevem hribu in Zajčji gorci, kjer smo tudi začeli z revitalizacijo travišča, veliko večji naklon (tudi do 45 %) zmanjšuje uspešnost kalitve semena. Revitalizacija na nagnjeni površini poteka veliko počasneje in prvi pozitivni rezultati so se pokazali šele po nekaj letih. Ukrepi za vzpostavitev ugodnega ekološkega stanja travišč se bodo zato nadaljevali v skladu z upravljavskim načrtom.

Omejitev škode zaradi preveč intenzivnega gnojenja in uporabe kemikalij

Ugotovljeno je bilo, da približno 15 % kmetov še uporablja umetna gnojila na vsaki dve leti, vendar uporaba umetnih gnojil pri manjših kmetih v povprečju pada. Eden izmed pogojev, da so bili kmetje upravičeni do nadomestila, je bil prenehanje gnojenja z mineralnimi gnojili in gnojnico. Z ukrepi slovenskega kmetijskega okoljskega programa so bile dane možnosti trajnega financiranja naravovarstveno sprejemljive rabe. Za doseganje rezultatov pri zmanjševanju gnojenja smo tako veliko časa posvetili usmerjanju kmetij v slovenski kmetijski okoljski program. Leta 2003 je subvencije pridobilo 21 lastnikov zemljišč. Z vidika ohranjanja biotske raznovrstnosti habitatov in vrst je bilo

ugotovljeno, da vsi ukrepi znotraj slovenskega kmetijskega okoljskega programa niso primerni. Tako je bil na primer ukrep sonaravna reja domačih živali za ohranjanje suhih travišč neustrezen, saj je dovoljeval preveliko obtežbo na hektar površine. Zato smo lastnike načrtno usmerjali v določene ukrepe, kot je na primer ohranjanje ekstenzivnega travinja, ki je ustrezen z vidika trajne rabe in mejnih obremenitev tudi za ohranjanje suhih travišč na Vetrniku in Oslici. Z novim programom razvoja podeželja 2007-2013 so v okviru druge osi (izboljšanje okolja in podeželja) predvideni spremenjeni kmetijski okoljski ukrepi, zaradi česar bodo slovenski kmetijski okoljski program nadomestila kmetijsko okoljska plačila (KOP). Glede na prejšnje ukrepe se bo spremenila višina plačil za košnjo strmih travnikov, ki bodo nekoliko nižja, višja pa bodo plačila za sonaravno rejo domačih živali (skoraj 70 %), medtem ko bodo plačila za ohranjanje ekstenzivnega travinja nekoliko nižja. Bistveno višja bodo plačila za podukrep trajno travinje znotraj ukrepa ekološko kmetovanje (več kot 50 %); s temi spremembami pa ne bo več ukrepa ohranjanje obdelane in poseljene krajine na zavarovanih območjih. Ukrep ohranjanje posebnih traviščnih habitatov na podlagi izbora upravičenih območij za ta ukrep ne bo zajemal območja Vetrnika in Oslice. Tako za zagotavljanje rednega financiranja ukrepov, ki omogočajo realizacijo dolgoročnih ciljev naravovarstvenega upravljanja s travišči na projektnem območju, ostajata aktualna predvsem ukrepa ekološko kmetovanje in ohranjanje ekstenzivnega travinja.

Na konzultacijah s predstavniki MKGP in MOP smo večkrat izrazili priporočila za prednostne ukrepe programa SKOP (oziroma KOP) na območjih, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Zato bo pri vzpostavitvi upravljanja prihodnjega območja Natura 2000 zelo pomembno tudi trajno sodelovanje s Kmetijsko gozdarskim zavodom pri promoviranju prednostnih ukrepov znotraj SKOP oziroma KOP.

Zmanjševanje obremenitve bodisi zaradi gnojenja bodisi zaradi paše smo skušali usmerjati tudi z razpršitvijo paše oz. s ponovno rabo opuščenih površin.

Dvig naravovarstvene zavesti

Od začetka projekta se je povečala podpora lastnikov in drugih deležnikov, predvsem »mnenjskih voditeljev«. Pri tem smo imeli stalno podporo različnih medijev, prek katerih smo sproti objavljali lastnosti projekta ter rezultate in napovedovali razne dogodke. Samo leta 2003

Postavitve suhih travnišč na Vetrniku in Oslici

smo projekt predstavili v sedmih časnikih s štirinajstimi prispevki. Vso podporo projektu smo pridobili s strani občine Kozje, ki je financirala nekaj uspešnih akcij na območju projekta (sanacija kamnoloma, čiščenje smeti, postavitve smerokazov na Vetrnik). Tesno sodelovanje občine je zagotovljeno tudi v prihodnje. Veliko podporo dvigu javne zavesti je pomenil skupen nastop treh javnih zavodov pri komuniciranju Natura 2000. Po analizi ugotavljamo, da je projekt podprlo 85 % pričakovanih. Analiza je pokazala, da bodo lastniki v prihodnje odločno podprli podobne programe; prepričani smo, da 70 % lastnikov izpolnjuje pogoje za vključitev v slovenski kmetijsko okoljski program. Animacijo lastnikov, oziroma obdelovalcev za vključitev v program SKOP, oziroma KOP, bomo načrtovali in izvajali skupaj s strokovnjaki Kmetijsko gozdarskega zavoda.

SOCIOEKONOMSKI VIDIK

Območje Kozjanskega je še vedno demografsko ogroženo območje. Nove finančne možnosti, kot je npr. slovenski kmetijski okoljski program in kmetijsko-okoljska plačila, zmanjšujejo negativne trende

izseljevanja. Vendar tudi ta program še ni v celoti funkcionalen, zato je pomembno, da v obdobju tranzicije za dosego naravovarstvenih ciljev izkoristimo programe Evropske skupnosti.

Hribovito območje Vetrnika in Oslice je neprimerno za produkcijsko naravnano kmetijsko politiko, saj za intenzifikacijo ni večjih primernih površin, značilna pa je tudi zelo razdrobljena lastniška struktura, ki v povprečju ne presega niti 3 ha travnatih površin na lastnika. Na območju je le nekaj kmetov, ki se preživljajo izključno s kmetijsko dejavnostjo, večinoma je kmetijstvo dopolnilna dejavnost, ki jo je treba ohranjati vsaj v takih razmerah.

Navedena dejstva kažejo, da industrijsko kmetijstvo na območju Vetrnika in Oslice ne more biti konkurenčno, konkurenčna pa je lahko ekološka ali integrirana pridelava. Zato je toliko bolj pomembno, da se poleg pridobivanja novih projektov uvaja SKOP, ki odpira možnosti financiranja na območjih z omejenimi možnostmi kmetovanja, ki so v prid naravovarstvenim ciljem.

Projekt Life - Narava je v času, dokler na tem območju SKOP ne bo zaživel v popolnosti, dajal lastnikom neposredno finančno podporo, če so sprejeli predvidene

Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohranjanje

ukrepe za ohranjanje in/ali izboljšanje stanja na travnatih površinah. Izredno pomembna je bila stalna komunikacija z lastniki, ki so jim je večkrat predstavili razpoložljive programe in jih poskušali usmeriti na prijavo v SKOP.

Leta 2003 smo še posebno okrepili sodelovanje s KGZ in skupno delovanje ostaja trajni cilj Kozjanskega parka, zlasti zaradi potrebe po zagotavljanju načinov trajnega upravljanja tega območja kot dela mreže Natura 2000 (pSCI SI3000274). Ta status pa pomeni določene prednosti pri kandidaturi projektov za razpoložljive finančne sklade.

V SKOP je bilo leta 2003 na projektnem območju vključenih 21 kmetij. Nekatere med njimi so bile vključene celo v ekološko kmetovanje, kar na območju odpira nove možnosti povezav z drugimi dopolnilnimi dejavnostmi. Rezultate smo dosegli v glavnem z individualno komunikacijo in občasnimi publikacijami, seminarji in vodstvi na terenu. Enkrat letno smo za lastnike organizirali delavnice, na katerih smo iskali sporazum med željami lastnikov in možnimi rešitvami naravovarstvenih problemov. Za vsakoletni oktobrski praznik kozjansko jabolko smo lastnike znotraj projektnega območja še posebej povabili, naj aktivno sodelujejo na sejmu in dogodkih.

Poleg ohranjanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti ima vzdrževanje suhih travnikov še druge pomembne funkcije: izobraževalno-raziskovalno, rekreativno in kontemplativno. V okviru projekta smo pripravili učno pot travnik, ki je leta 2004 sprejela prve obiskovalce in je razmeroma dobro obiskana - zlasti v okviru enodnevnih naravoslovnih dni osnovnih šol.

Iz analize javnega mnenja na projektnem območju je razvidno, da bi lastniki zemljišč in drugo lokalno prebivalstvo tudi v prihodnje podprli nadaljnja prizadevanja za ohranjanje suhih travnišč. Trije lastniki so bili pripravljene sami očistiti zaraščeno zemljišče, pri čiščenju Krajncevega vrha pa sta nam dva lastnika za odvoz lesne mase in krme ponudila traktor in nakladalnik.

Leta 2003 smo začeli tesno sodelovati z lovsko družino, čeprav s temi uporabniki območja v preteklosti nismo uresničevali skupnih ciljev.

Na območju se je okrepila podpora občine Kozje dolgoročnim projektnim ciljem, kar je še posebno pomembno, saj 65 % projektnega območja spada v

to občino. Veliko promocijskih dogodkov smo izpeljali skupaj, kot na primer kresovanje na Zajčji gorci po opravljenem čiščenju zaraščenih površin aprila 2003. Občina zagotavlja, da bo tudi v prihodnje vlagala sredstva v infrastrukturo, saj nekaj domačij še nima dobre cestne povezave. Najbolj odmeven projekt, ki ga je občina finančno podprla v celoti, pa je zahtevna sanacija kamnoloma na Vetrniku. Uspešno sodelovanje je rezultat sodelovanja med Kozjanskim parkom, občino in lastnikom. Novonastala površina bo tudi dobra kontrolna površina, saj jo je lastnik revitaliziral v travnik. Nosilec projekta se zaveda, da je treba nadgrajevati končani projekt, predvsem pa izkoristiti status območja Natura 2000 za pridobitev novih finančnih podpor, tako iz razpoložljivih nacionalnih oz. regionalnih, kot tudi različnih evropskih finančnih programov. Na sezono bo treba najeti vsaj tri delavce, ki bodo opravljali nujna vzdrževalna in pomožna dela (košnja, spravilo, postavitvev začasnega električnega pastirja idr.).

PRISPEVEK K NATURI 2000 IN OHRANJANJU KULTURNE KRAJINE

Ohranjanje sekundarnih habitatov, kot so suha travišča pod gozdno mejo, je mogoče le z ohranjanjem ekstenzivne rabe, bodisi s košnjo ob primernem času bodisi z ekstenzivno pašo. Na takih območjih prihaja do še večjih nesoglasij med naravovarstvom in intenzivno usmerjenim kmetijstvom, saj se naravno ravnovesje znotraj takega habitata ruši, tudi če ga prepustimo naravnim zakonitostim. V kontinentalnih delih poteka naravna sukcesija veliko hitreje kot na primer na krasu, kjer klimatski pogoji (veter in občasni požari) upočasnjujejo proces zaraščanja. Iz povedanega sledi, da moramo na območju ohranяти primerno obliko rabe, če želimo ohranяти polnaravno stanje oz. izoblikovano krajino. To pomeni ohranjanje ljudi in tradicionalne rabe, ki je v preteklosti izoblikovala pogoje za nastanek suhih travišč.

Za zagotavljanje kar najboljšega upravljanja območja Natura 2000 je treba najprej vzpostaviti dobro podatkovno bazo. Začetek projekta 2001 je pokazal, da je največja grožnja prav opuščanje rabe. Evidentirano je bilo približno 20 % suhih travišč v zaraščanju in intenzifikacija travišč na manj strmih površinah. Cilj projekta je bil očistiti 30 ha zaraščenih površin, na katerih je še mogoče vzpostaviti ugodno stanje.

Upravljanje suhih travnišč na Vetrniku in Oslici

Ta cilj smo dosegli z velikimi napori, čeprav teh 30 ha pomeni le dobrih 30 % vseh zaraščenih površin. Vendar je pomembno, da je ohranjanje stanja na teh površinah usklajeno z lastnikovimi interesi in je zato poskrbljeno tudi za prihodnjo primerno rabo. Čiščenja smo osredotočili na površine, za katere smo z lastnikom dosegli soglasje o nadaljnji rabi.

Vse nadaljnje aktivnosti med različnimi deležniki so praviloma usklajene. Načrt upravljanja je temeljni dokument in bistven prispevek k ohranjanju narave, ki za prihodnja štiri leta nakazuje med seboj povezane programe in tehnične ukrepe ter jih med seboj

terminsko in finančno usklajuje. Preventivnost ukrepov in usklajenost z deležniki je pogoj, da se v prihodnje izognemo morebitnim negativnim trendom. V upravljalnem načrtu zavarovanega območja bo javni zavod Kozjanski park poskrbel za nadaljevanje sanacijskih ukrepov na zaraščenih in intenzivnih površinah, zagotovljena je raba s primerno opremo (kosilnice, pašni sistemi), ki smo jih nabavili v okviru projekta, načrtovane so nadaljnje promocijske in osveščevalne aktivnosti, pridobivanje novih znanstvenih podatkov in s tem dopolnjevanje in izboljševanje ukrepov varstva, zagotovljena je nadaljnja strokovna pomoč različnih državnih in tujih institucij, zagotovljene so možnosti

foto: Marita Vernik

Načrt upravljanja in nujni ukrepi za ohran

za pridobivanje novih finančnih spodbud s projekti in mehko turistično dejavnostjo.

Glavne ovire za še hitrejše in širše uveljavljanje trajnega naravovarstveno-kmetijskega upravljanja s temi travišči so premajhen delež lastnikov ali upravljavcev, vključenih v ustrezne ukrepe SKOP, kasnitev izplačil iz SKOP, stalno spreminjanje ukrepov, višine nadomestil ter drugih določil in pravil SKOP oziroma KOP - kmetijsko okoljska plačila), neugodna socialno-izobrazbena struktura lastnikov (velika večina jih je starejših od 50 let), nepripravljenost slediti določilom in pravilom SKOP (KOP), kot je na primer kontrola in obveza o trajnosti določene rabe, in ne nazadnje tudi še ne dovolj intenzivna kampanja s strani vseh pristojnih institucij za bolj množično priključevanje programu. Z ureditvijo GERK je stanje veliko bolj pregledno, vendar pa se lastniki, ki dajo svoje travnike v obdelovanje drugim obdelovalcem, po navadi ne strinjajo s prenosom plačilnih pravic nanje, kar zelo zmanjšuje motiviranost obdelovalcev. Kot smotrna rešitev trajnega zagotavljanja primerne rabe travnikov se spričo prej omenjene demografske strukture na tem območju ponuja prav prenos plačilnih pravic na tistih nekaj voljnih in usposobljenih kmetov obdelovalcev, ki so pripravljene prevzeti to dolžnost.

LIFE PO LIFE

Nosilec projekta, Kozjanski park, se je obvezal, da bo do vključitve vseh 275 ha travišč v trajne oblike financiranja naravovarstveno sprejemljivih načinov rabe v okviru SKOP (KOP) skrbel za redno nadaljnjo komunikacijo z lastniki travnikov, da bi ostali motivirani za njihovo vzdrževanje, da bo iz lastnih virov skrbel za izvajanje najbolj potrebnih aktivnosti (nadaljevanje revitalizacij v okviru programa javnih del) in da bo v sodelovanju z drugimi deležniki (MOP, Sklad kmetijskih in gozdnih zemljišč, lokalne skupnosti, KGZ, društva) poskušal najti prehodne načine zagotavljanja njihovega rednega vzdrževanja. Upravljavski načrt za travišča Vetrnika in Oslice kot tudi vseh drugih naravovarstveno pomembnih travišč znotraj Kozjanskega parka je že v celoti vključen v osnutek predloga načrta upravljanja za zavarovano območje, ki ga je javni zavod Kozjanski park izdelal v sodelovanju s pristojnimi strokovnimi službami in drugimi deležniki in bo predvidoma sprejet takoj po izpolnitvi nekaterih formalnih pogojev.

Upravljavski načrt bo v celoti vključen v načrt upravljanja zavarovanega območja, ki ga pripravlja Kozjanski park.

Programske usmeritve

Ohranjanje in nadaljevanje renaturacije travišč

Z usklajenimi individualnimi načrti za lastnike bo mogoče nadaljevati ohranjanje ali renaturacijo travišč. Nadaljnji potrebni ukrepi so:

- primerna nadzorovana ekstenzivna paša, košnja ali kombinacija obeh za ohranjanje prve kategorije travnikov ali konverzije očiščenih površin v suha travišča prve kategorije,
- nadaljevanje čiščenja zaraščenih površin.

Dopolnjevanje baze podatkov

Zagotavljati je treba stalen nadzor in monitoring območja. Dopolnjevanje baze je nujno za vzpostavitev dodatnih naravovarstvenih ukrepov, vezanih na posamezne vrste. Razširiti je treba bazo podatkov, ki bo podlaga za postavitve ekonomskih priložnosti, dopolnjevati pa je treba tudi inventarizacijo flore in favne. Nadzor bosta izvajala naravovarstvenik in agronom Kozjanskega parka v okviru redne evidence.

Osveščanje in izobraževalne dejavnosti

Ključnega pomena je stalen stik z različnimi deležniki, ne samo na območju, pač pa tudi širše.

Osveščanje podpira izdaja novih zloženek, vodnikov in drugega propagandnega gradiva, podkrepljenega z nastankom območja Natura 2000. Za lastnike zemljišč je treba pripraviti izobraževalne seminarje za dopolnilne dejavnosti in organizirati, da se bodo povezovali v združenja. Mladini in učiteljski stroki so namenjene izobraževalne in raziskovalne delavnice. Poleg strokovnjakov iz Kozjanskega parka pri izvedbi programa sodelujejo strokovnjaki iz KGZ in drugi sodelavci.

Vključevanje v program SKOP

Baza podatkov, pripravljena v projektu Life - Narava (predvsem kategorizacija in tipologija), lahko predstavlja

Upravljanje suhih travnišč na Vetrniku in Oslici

temeljni dokument pri vključevanju lastnikov v SKOP oz. KOP Sodelovanje s KGZ je pri tem bistvenega pomena. Vključevati je treba predvsem tiste ukrepe SKOP in KOP, ki so primerni glede na zahteve naravovarstvenega ohranjanja habitata - ekološko kmetovanje, ohranjanje ekstenzivnega travinja in čiščenje zaraščenih površin. Drugi ukrepi programa SKOP so manj zaželeni, saj praviloma ne ohranjajo zelenega stanja habitata in imajo lahko celo negativne posledice. S pomočjo KGZ je treba pospeševati ekstenzivno in nadzorovano pašo.

Razvojni programi

Predlogi razvojnih programov temeljijo predvsem na tem, kako izboljšati ekonomsko stanje lastnikov na tem območju ob trajnostni rabi naravnih virov in ohranjanjem biotske raznovrstnosti. Glavni cilj je spodbuditi lastnike k sonaravni rabi zemljišč v obliki naravi prijaznega gospodarjenja in jim hkrati zagotoviti boljše materialne pogoje. Pri pripravi in izvedbi je potrebno povezovanje z regionalnimi razvojnimi

centri, občinami, kmetijskimi svetovalci ter drugo stroko oz. s partnerji, ki imajo pri pripravi in izvajanju takih programov dobre izkušnje.

Poseben dokument, ki bo določal načine doseganja tako razvojnih kot varstvenih ciljev, je načrt upravljanja Kozjanskega parka, ki vključuje vse bistvene sestavine načrta upravljanja za travnike med Vetrnikom in Oslico oziroma za območje Nature 2000. Ta dokument bo rezultat širšega družbenega sporazuma, saj se v proces njegove priprave in oblikovanja vključujejo vsi relevantni deležniki - predvsem pristojne institucije, organizacije in lokalne skupnosti. Služil bo kot operativno in programsko izhodišče za nadaljnje projekte in načrte izvajanja aktivnosti na tem območju, še posebno območij Natura 2000 in s tem tudi območja suhih travnikov na Vetrniku in Oslici.

V prihodnosti bo treba še pretehtati primernost odkupa naravovarstveno najpomembnejših travnikov, s čemer bi postal Kozjanski park njihov lastnik in bi se predvideni ukrepi izvajali bolje in lažje.

foto: Martin Vernik

SKLEP IN OCENA POMENA PROGRAMA LIFE

Izvajanje projektov, kot je Life in ki so naravnani izrazito naravovarstveno, ima pomembne pozitivne posledice, saj je protiutež zgolj ekonomističnemu vrednotenju prostora. Ohranjanje narave je danes bolj kot kdaj prej kompromis med željami in možnostmi. Na primeru sekundarnih habitatov, kot so travniki, je tak kompromis še vedno mogoč, saj se naravovarstvo ne teži k prepovedim, pač pa le k ustrezni rabi. Če želimo dolgoročno zagotoviti primerno upravljanje, moramo spremeniti tudi sedanjo raven osveščenosti o vseh prednostih in pomanjkljivostih, ki jih prinašajo različni načini rabe.

Projekt Life je na Vetrniku in Oslici nakazal nove rešitve ne samo za ohranjanje biotske pestrosti suhih travnišč, temveč tudi možnosti za skladen trajnostni razvoj območja, saj je le z obstojem človeka mogoče ohraniti značilno podobo tradicionalne pokrajine. Projekt je imel tudi mnogo posrednih učinkov, saj kratkoročna neposredna finančna nadomestila nikakor niso mogla bistveno izboljšati standarda lastnikov obdelovalcev. So pa zagotovo spodbudila nova razmišljanja, nove spodbude, izvedbo novih programov in nadaljnjo strokovno podporo pri vključevanju v SKOP in oblikovanju dopolnilnih dejavnosti. Pri tem se je treba zavedati, da je trajnostni razvoj podeželja mogoč le s sodelovanjem kmetijske in naravovarstvene stroke. Samo kmetijska dejavnost, katere edini cilj ne bo čim večja produktivnost, čeprav bo hkrati ostala trdno na ekonomskih temeljih, bo v prihodnosti lahko zagotavljala tako ohranitev mozaične strukture habitatnih tipov kulturne krajine na podeželju, njene poseljenosti in ekonomske upravičenosti kot obstoj visoke ravni biodiverzitete - skratka, sožitja narave in človeka. Zato je potrebno intenzivno medresorsko usklajevanje, medinstitucionalno povezovanje in identifikacija skupnih ciljev različnih strok. Ohranjena naravna okolja, ki imajo svojo prihodnost zagotovljeno tudi v ekonomskih družbah, so lahko edino trajno zagotovilo kakovosti življenja.

S tem projektom smo dosegli cilj okrepljenega in tesnejšega sodelovanja med institucijami, organizacijami in strokovnimi službami s področja kmetijstva, razvoja podeželja, varstva narave in upravljanja zavarovanih območij. Učinki tega sodelovanja so vidni tudi v okrepljenem dialogu z drugimi deležniki v prostoru, zlasti z lastniki in obdelovalci znotraj zavarovanega območja ter z lokalnimi skupnostmi, ki sedaj v večji meri sprejemajo tudi naravovarstveno, razvojno in

estetsko funkcijo prostora, predvsem skozi prizmo krajnotvornosti kulturne krajine, zagotavljanja pogojev višje kakovosti bivanja in ohranjanja ekoloških danosti, ki omogočajo trajno ohranitev visoke ravni biotske raznovrstnosti.

VIRI

- Beaufoy, G., Beopoulus et al., 1994: The Nature of Farming, Low Intensity Farming Systems in Nine European Countries, WWF, Institute for European Environmental Policy, London, Joint Nature Conservation Committee, Peterborough.
- Bignal, E. M., McCracken, D. in Curtis, D. J., 1994: Nature Conservation and Pastoralism in Europe, JNCC.
- Braun, J.: Predlog režima upravljanja (tehnični načrt). Kozjanski park, 2001.
- Curtis, D. J., Bignal, E. M. in Curtis, M. A., 1991: Birds and Pastoral Agriculture in Europe, SCSG, WWF, JNCC.
- Interpretation Manual of European Union Habitats - version EUR15, European Commission, Directorate-General XI, 1996.
- Kaligarič, M., Škornik, S.: Tipologija, klasifikacija in kategorizacija suhih travnikov na Vetrniku in Oslici. Kozjanski park, 2001.
- Kaligarič, M., Škornik, S.: Upravljavski načrt za ohranitev travnišč na Vetrniku in Oslici (tehnični načrt). Kozjanski park, 2002.
- Managing Natura 2000 Sites, The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/EEC, European Commission, 2000.
- Poole, A., Pienkowski, M., McCracken, D., Petretti, F., Bredy, C. in Deffeyes, C., Mountain Livestock Farming and EU Policy Development, 18-21 September 1996, Cogne, Valle d'Aosta, Italy.
- SECA (Societe d'Eco-Amenagement): Sustainable tourism and Natura 2000, Guidelines, initiatives and good practises in Europe, Anex Vol. II, 2000.
- Sustainable tourism and Natura 2000, Guidelines, initiatives and good practises in Europe, Final publication Vol. I, European Commission, 2001.
- Sutherland, W. J. in Hill, D. A.: Managing Habitats for Conservation. Cambridge University Press, VB, 1995.
- Vernik, M. et al.: Načrt upravljanja za suha travnišča na Vetrniku in Oslici. Kozjanski park, 2003.
- Vidrih, M.: Trajnostna raba in ohranjanje visokih suhih travnišč v Kozjanskem parku. (tehnični načrt). Kozjanski park, 2002.

*Obnova in ohranjanje habitatov
in ptic v naravnem rezervatu*

Škocjanski zatok

Restoring and Conserving

Habitats and Birds in

Škocjanski zatok Nature Reserve

foto: Borut Mozetič

Nataša Šalaja, Borut Mozetič, mag. Vesna Kolar Planinšič

Prijavitelj	Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije Naslov osrednje pisarne: Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana Pisarna Koper: Staničev trg 16, 6000 Koper
Vodja projekta	Nataša Šalaja
Kontakti	Tel.: 01/426-5875, 05/626-0370 e-pošta: skocjanski@skocjanski-zatok.org
Spletna stran	www.skocjanski-zatok.org
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 581.869 € Delež EK: 290.935 € (50 %) Delež MOP: 253.410 € (43,5 %)
Partnerji	Ministrstvo za okolje in prostor
Sofinacerji	Luka Koper, d. d.
Trajanje	1. 7. 2001 do 30. 6. 2007

Obnova in ohranjanje habitatov in ptic

IZVLEČEK

Glavni cilj projekta je bil obnoviti, povečati in izboljšati stanje habitatov v naravnem rezervatu Škocjanski zatok in tako zagotoviti učinkovito varstvo ptic, tako gnezdil z dodatka I direktive o pticah kot tudi nacionalno pomembnih selivk in drugih vrst. Izvedba projekta je bistveno prispevala k vzpostavitvi ugodnega ohranitvenega statusa habitatov in ptic v Škocjanskem zatoku. Med aktivnostmi so bila najpomembnejša obnovitvena dela, namenjena izboljšanju dotoka sladke in morske vode v laguno, odstranjevanju sedimenta iz lagune in obnovi habitatov na njenem robu ter oblikovanju sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki. Obnova rezervata je bila močno podprta z ozaveščevalnimi akcijami ter stalnim izvajanjem monitoringa.

Ključne besede: mokrišče, renaturacija, brakična (polislana) laguna, sladkovodno močvirje, ptice

ABSTRACT

The principle objective of the project was to restore, enhance and improve different habitat types in Škocjanski zatok Nature Reserve to a favourable conservation status supporting breeding Annex I species, as well as nationally endangered migratory and other bird species. The implementation of the project substantially contributed to achieving the favourable conservation status of habitats and birds in Škocjanski zatok Nature Reserve. The most important part of the project were the restoration activities, aimed at improving the fresh and sea water inflow to the lagoon, removing the sediment from the lagoon and restoring the habitats along the lagoon border, as well as creating the freshwater marsh. Restoration actions were strongly supported with awareness-raising activities and continuous monitoring implementation.

Key words: wetland, restoration, brackish lagoon, freshwater marsh, birds

CILJI PROJEKTA

Za glavni cilj projekta Obnova in ohranjanje habitata ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok, št. LIFE00NAT/SLO/7226, smo si zadali obnovo, povečanje in upravljanje življenjskih okolij oziroma habitatov ogroženih živalskih in rastlinskih vrst v naravnem rezervatu Škocjanski zatok po industrijski degradaciji v osemdesetih letih preteklega stoletja. Namen je bil ustvariti primerne pogoje za varstvo ptic, tako gnezdilke z dodatka I direktive o pticah kot tudi nacionalno ogroženih ptic selivk in drugih vrst in tako dolgoročno zagotoviti njihov ugodni ohranitveni status.

Poleg tega je pomemben cilj tudi odprava posledic starih bremen, predvsem preteklega onesnaževanja in uničevanja zatoka, povečanje dotoka sladke in morske vode v laguno in s tem izboljšanje ekoloških razmer v laguni ter trajnostni razvoj Kopra in okolice. Projekt je namenjen tudi okoljskemu ozaveščanju lokalnega prebivalstva in krepitevi pozitivne podobe rezervata v javnosti.

PROJEKTNO OBMOČJE

Projektno območje obsega naravni rezervat Škocjanski zatok z izjemo območja ob Jezercu in nekaterih obrobni delov rezervata in je veliko približno 115 ha.

Škocjanski zatok z okolico je posebnost med slovenskimi ekosistemi. To pogojujejo predvsem neposredna bližina morja, mediteransko podnebje in submediteranska vegetacija, kakor tudi sam ustroj in razsežnost zatoka. Različne globine brakične (polslane) lagune ter velika pestrost habitatov - od zamočvirjenih travnikov, plitvin in polojev, bibavičnega pasu, obrežja in polslanih mlak do trstičij in sladkovodnega močvirja - omogočajo veliko pestrost rastlinskih in živalskih vrst.

Kot državni naravni rezervat je bilo območje razglašeno z zakonom o naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki ga je spomladi 1998 sprejel državni zbor Republike Slovenije. Zavarovanje temelji predvsem na izjemni biotski pestrosti tega edinstvenega ekosistema v času pred uničevanjem, o kateri pričajo naslednji

foto: Borut Mozetič

Obnova in ohranjanje habitatov in ptic

podatki: na območju Škocjanskega zatoka in bližnje okolice je živel 41 % vseh slovenskih vrst dvoživk, 41 % vseh vrst plazilcev, 55 % vseh v Sloveniji opaženih vrst ptic in 36 % v Sloveniji živečih vrst sesalcev. Na teh podlagah je bilo območje razglašeno tudi kot ekološko pomembno območje (id. št. 77600) in naravna vrednota (id. št. 1265 V).

Med izvedbo projekta je bil z uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) Škocjanski zatok leta 2004 uvrščen tudi med območja Natura 2000 in sicer kot posebno varstveno območje (id. št. SI5000008) in potencialno posebno ohranitveno območje (id. št. SI 3000252*).

Kot posebno varstveno območje na podlagi evropske direktive o pticah je bil Škocjanski zatok opredeljen za naslednje vrste ptic: beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), čapljica (*Ixobrychus minutus*), rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) in srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*). Hkrati je Slovenija v potrditev EU predlagala potencialna območja, pomembna za Skupnost na podlagi direktive o habitatih. Na ta seznam se Škocjanski zatok uvršča zaradi prisotnosti in nastajanja naslednjih habitatnih tipov: 1420 - sredozemska slanobjubna grmičevja (*Sarcocornetea fruticosi*), 1410 - sredozemska slana travišča (*Juncetalia maritimi*), 1310 - pionirski sestoji vrst rodu *Salicornia* in drugih enoletnic na mulju in pesku, 1150* - obalne lagune in 1140 - muljasti in peščeni položji, kopni ob oseki. Obalne lagune so prednostnih habitatni tip na ravni EU. Poleg habitatnih tipov pa sta med kvalifikacijskimi živalskimi vrstami prisotna še solinarka (*Aphanius fasciatus*) in ozki vretenec (*Vertigo angustior*).

Kot oaza v urbaniziranem svetu bo z izvedbo tega projekta Škocjanski zatok spet lahko nudil dom številnim živalskim in rastlinskim vrstam. Po dokončni ureditvi v okviru drugih projektov bo Škocjanski zatok dokončno zaživel kot rezervat, odprt za javnost, ki bo obiskovalcem nudil možnost aktivnega oddiha v naravi, izobraževanja in raziskovanja. Poleg svojega izjemnega pomena za ohranjanje narave in krajine prinaša Kopru z okolico in tudi širši obalni regiji številne razvojne priložnosti, med katerimi naj omenimo predvsem, da:

- dviguje bivalno raven mesta Koper in prispeva k boljši kakovosti življenja;
- kot rezervat v urbanem okolju povečuje dodano vrednost mesta Koper s prostorskega vidika;
- bo po ureditvi postal nova turistična destinacija s svežo ponudbo naravoslovnega turizma;

- za ornitološke rezervate velja, da prispevajo k podaljšanju turistične sezone v regijah;
- bo z osredotočenostjo na enake možnosti samostojen obisk omogočen tudi skupinam s posebnimi potrebami (invalidom, slepim in slabovidnim ter gluhih);
- bo kot ena od vstopnih točk na slovensko obalo ponujal idealno možnost za promocijo drugih znamenitosti.

NOSILEC, PARTNER IN SOFINANCER

Nosilec projekta je Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (v nadaljevanju DOPPS), upravljavec naravnega rezervata Škocjanski zatok. Projekt je vpet v širšo obnovo in ureditev rezervata in pomeni izvajanje programa varstva in razvoja naravnega rezervata 1999-2003, ki ga je sprejela vlada RS. Zato se je kot partner vanj vključilo Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju MOP) kot odgovorno in pristojno resorno ministrstvo. Družba Luka Koper, d. d., nastopa kot sofinancer projekta.

Pri izvedbi projekta se je kot najbolj ustrezna in učinkovita izkazala skupna izvedba obnovitvenih del (akcij iz sklopa C), ki sta jih MOP kot investitor in DOPPS kot sofinancer skupaj vodila v okviru ene same investicije. Za izvedbo promocijskih aktivnosti, monitoringa in koordinacijo projekta je bil odgovoren DOPPS, za pripravo projektne dokumentacije pa MOP.

VSEBINA IN REZULTATI

Grožnje

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je nameravala občina Koper popolnoma zasuti Škocjanski zatok in pridobljeno območje nameniti urbanizaciji. V laguno Škocjanskega zatoka je bilo odloženih vsaj 280.000 kubičnih metrov blata, ki je bilo izkopano pri poglobljanju bazenov v Luki Koper. Poleg tega sta bili preusmerjeni obe reki, ki sta se dotlej izlivali v Škocjanski zatok - Badaševica in levi razbremenilnik Rižane Ara. Tako je Škocjanski zatok popolnoma izgubil vire sladke vode. Območje je bilo razglašeno za odlagališče

... v naravnem rezervatu Škocjanski zatok

gradbenega materiala, kamor so odlagali odpadke vseh vrst, od organskih snovi do avtomobilov, vanj so bile speljane tudi komunalne odplake, kar je prispevalo k še dodatni degradaciji tega edinstvenega ekosistema. S tem je bil uničen velik del redkih habitatov, v katerih so gnezstile in se zadrževale ogrožene vrste ptic. Ptice, ki se prehranjujejo s potapljanjem, so iz zatoka popolnoma izginile, saj se je odloženo blato razlilo po vsej laguni in uničilo prvotno dno. To sta le dva najbolj izstopajoča primera, vendar lahko rečemo, da so bile posledice za živi svet Škocjanskega zatoka usodne.

Tri izmed štirih ključnih groženj, ki smo jih izpostavili pri pripravi projekta leta 2000, so posledice zgoraj opisanih uničevalskih posegov v preteklosti, in sicer:

- nezadosten dotok in mešanje sladke in morske vode v polslani laguni,
- organsko onesnaženje sedimenta v laguni in
- izguba gnezditvenih habitatov.

Do nezadostnega dotoka in mešanja sladke in morske vode v laguni je prišlo predvsem zaradi odlaganja sedimenta in odpadkov. Na habitate in vrste sta imela

oba pojava izrazito negativen vpliv. Tako je bil skoraj v celoti izgubljen prehranjevalni habitat za seleče se in prezimujoče vrste ptic, katerih število in vrstna pestrost sta se drastično zmanjšala. Hkrati je prišlo do močne degradacije in zmanjšanja obsega obstoječih habitatov, saj se je v tem času območje lagune z nekdanjih 230 zmanjšalo na skromnih 80 hektarjev. Zaradi hkratnega zmanjšane dotoka in mešanja vode ter organskega onesnaženja se je v laguni ustvaril začarani krog negativnih posledic človekovega delovanja. Laguna je postala organsko preobremenjena, kar je povzročilo razrast neželenih alg, kot je naprimer *Ulva rigida*. Te so se razrasle po vsej prostornini vodnega telesa in še dodatno onemogočale pretok vode, hkrati pa v poznih poletnih mesecih prispevale k veliki porabi kisika zaradi razgradnje. S tem se je organska snov v laguni še dodatno povečevala, zaradi gnitja pa se je v okolico širil neprijeten vonj. Poraba kisika je vodila v stanje brez kisika oziroma anoksijo, ki ob dokaj visokih temperaturah predstavlja idealne razmere za razvoj bakterije *Clostridium botulinum*, ki je v naravnih okoljih stalno prisotna v obliki spor. Presnovni produkt te bakterije je botulin, eden najmočnejših znanih bioloških

foto: Igor Brajnik

Obnova in ohranjanje habitatov in ptic

strupov. Prej opisane razmere so torej idealno okolje za izbruh botulizma - zastrupitve vretenčarjev z botulinum. Velikemu poginu zaradi preobremenitve ekosistema smo bili v Škocjanskem zatoku priča oktobra 1999, ko je poginilo okoli tristo ptic.

Izguba gnezditvenih habitatov je prizadela tako sladkovodne kot tudi morske habitate. Popolnoma je bilo uničeno sladkovodno močvirje na zahodni strani lagune, imenovano Brko. Pri šestnajstih od dvajsetih gnezdičk sladkovodnih habitatov, predvsem trstičja, je bilo ugotovljeno izrazito znižanje števila gnezdečih parov. Tako se je npr. od leta 1983 do začetka izvajanja projekta število gnezdečih parov čapljice (*Ixobrychus minutus*), ki je zaradi svoje ogroženosti postala simbol Škocjanskega zatoka, v zatoku in okolici s šestnajstih parov znižalo na le dva do tri pare. Z zmanjševanjem obsega lagune je bilo uničenih 65 % nekdanje površine sredozemskega slanooljubnega grmičevja (*Sarcocornetea fruticosi*) in s tem velik del gnezditvenega habitata beločelega deževnika (*Charadrius alexandrinus*). Gnezdeča populacija te izredno ogrožene vrste se je s 25 parov pred uničevanjem zmanjšala na le tri ob začetku projekta.

Četrto grožnjo predstavlja motenje živega sveta zaradi prisotnosti človeka. Ta grožnja postaja aktualna po

zaključku projekta zaradi povečanega zanimanja ljudi za naravni rezervat, ki je odprt za javnost. To grožnjo bomo z oblikovanjem naravnih preprek za dostop na varovana območja delno odpravili že v tem projektu in v nadaljnjih projektih, namenjenih ustrezni ureditvi parkovne infrastrukture.

Predvidene rešitve

Projektne aktivnosti je DOPPS načrtoval skupaj s predstavniki Ministrstva za okolje in prostor tako, da bistveno prispevajo k odpravi groženj. Najpomembnejše so aktivnosti za obnovo in povečanje habitatov na podlagi projektne dokumentacije, izdelane v okviru projekta. Predvideni ukrepi so bili:

1. Za izboljšanje dotoka sladke in morske vode v laguno smo predvideli čiščenje izlivnega dela levega razbremenilnika Rižane - Are ter vgradnjo zapornic na morskem kanalu.
2. Odstranjevanje in deponiranje 200.000 kubičnih metrov blata iz lagune in obnova habitatov na robu lagune (plitvin, polojev ter slanih muljastih tal, hkrati z oblikovanjem otočkov v laguni).
3. Oblikovanje sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifikci, in sicer vsaj 12 hektarjev vlažnih in

močvirnih travnikov ter 11 hektarjev stalne globoke vode s trstičjem, skupaj s košnjo celotnega območja v prvih dveh letih izvajanja projekta, namenjeno odstranjevanju biomase in s tem razvoju primernih združb. Hkrati smo v okviru projekta predvideli tudi izgradnjo krožne učne poti okoli celotnega sladkovodnega močvirja in zastiralnih nasipov ter jarkov vzdolž poti, ki so ključni element preprečevanja motenja živega sveta zaradi prisotnosti človeka.

Obnovo rezervata smo podprli s številnimi ozaveščevalnimi in izobraževalnimi akcijami, sodelovanjem z upravljavci mokrišč ter stalnim monitoringom najpomembnejših biotskih in abiotskih parametrov in raziskavami. V projekt smo vključili tudi izdelavo načrta upravljanja za srednjeročno obdobje po zaključku projekta.

Doseženi rezultati in pridobljene izkušnje

Aktivnosti smo načrtovali zelo velikopotezno, pri tem pa podcenili potrebni čas za izvedbo tako zahtevnega projekta. Načrtovanje aktivnosti in predhodnih postopkov je zelo oteževalo dejstvo, da je projekt pilotne

narave in da s tovrstnimi deli in predhodnimi postopki v slovenskem prostoru ni bilo primerljivih izkušenj. Zaradi zgodovine območja je bila v prvi fazi potrebna sprememba odnosa lokalnih odločevalcev do narave in njenega ohranjanja. Pred sprejemom prostorskega izvedbenega akta - ureditvenega načrta za območje rezervata - smo morali počakati na spremembo občinskih planskih dokumentov. Dodatni problem je predstavljala spreminjajoča se zakonodaja v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih, torej po osamosvojitvi in pred vstopom v Evropsko unijo. Postopki na ravni ministrstev (npr. v procesu priprave in sprejemanja ureditvenega načrta, pridobivanje zemljišč, izdaja gradbenega dovoljenja ipd.) so od nas zahtevali, da smo v številnih primerih orali ledino in zato za izvedbo posameznih aktivnosti porabili bistveno več časa. Zato smo morali čas trajanja projekta dvakrat podaljšati in prvotno načrtovano obdobje s treh podvojiti na šest let. Ne glede na to pa smo uspeli kakovostno izpeljati vse načrtane aktivnosti in doseči pričakovane rezultate.

Pa jih na kratko predstavimo. Na Bertoški bonifiki je DOPPS začel z aktivnostmi takoj po začetku projekta. Od leta 2001 smo vsaj enkrat letno izvajali pozno košnjo oziroma mulčenje opuščeni kmetijskih zemljišč, rastlinski material pa smo v začetnih letih tudi stalno odvažali, da bi odstranili čim več biomase in ustvarili čim

foto: Borut Mozetič

Obnova in ohranjanje habitatov in poti

boljše pogoje za predvideno sladkovodno močvirje. Leta 2002 smo v pripravi na spremembo rabe odstranili tudi opuščeni sadovnjak hrušk in breskev, ki se je razprostiral na treh hektarjih površin.

Na začetku projekta nas je najbolj skrbelo zagotavljanje zadostnega dotoka vode po levem razbremenilniku Rižane v laguno, predvsem v običajno sušnih poletnih mesecih. Zato smo zaradi pomanjkanja sredstev na ministrstvu prevzeli financiranje izdelave projekta za izvedbo čiščenja izlivnega dela Are, kjer se je v desetletjih brez vzdrževanja nabrala večja količina sedimenta, ki je onemogočal pretok vode v sušnih mesecih. Izvedba je stekla poleti 2003, iz izlivnega dela in predela po strugi navzgor pa je izbrani izvajalec Adriaing, d. o. o., odstranil približno 3.900 kubičnih metrov sedimenta. Leta 2002 smo kot dodatno aktivnost v dogovoru z Agencijo RS za okolje v Kopru izvedli zvišanje zaporničnega sistema ob stari bertoški cesti.

V letih 2003 in 2004 je Inštitut RS za vode na podlagi naročila MOP - Agencije RS za okolje izdelal projektno dokumentacijo za obnovo Škocjanskega zatoka z naslovom Krajinske in vodnogospodarske ureditve naravnega rezervata Škocjanski zatok. Leta 2004 je steklo tudi pridobivanje potrebnih zemljišč s sklepanjem služnostnih pogodb z njihovimi lastniki. Javni razpis za izvedbo predvidenih obnovitvenih del je MOP objavil julija 2005, hkrati pa je vložil tudi vlogo za pridobitev gradbenega dovoljenja. Na podlagi javnega razpisa je

bila kot najugodnejši izvajalec za izvedbo del izbrana družba SCT, d. d., tripartitna pogodba med izvajalcem, MOP in DOPPS pa je bila podpisana konec novembra 2005. Izvedba del na terenu se je začela januarja 2006, vendar le v delu, ki ga je bilo mogoče izvajati kot dela v javno korist. Konec julija 2006 je bilo izdano gradbeno dovoljenje in tako so bile pridobljene vse podlage za izvedbo aktivnosti.

Do začetka leta 2007 je izvajalec dokončal dela na Bertoški bonifiki, vključno z izgradnjo krožne učne poti. Izkopali so kotanjo na območju odprte vodne površine in oblikovali položne členjene brežine, vodna okna in več zalivčkov različnih oblik na predelih, namenjenih za razrast trstičja. Na predelih s plitvo in globoko vodo so oblikovali niz gnezditvenih otočkov. Izkopani material so sproti vgrajevali v zastiralne nasipe ob nastajajoči krožni učni poti, ki bodo omogočali, da bodo obiskovalci čim manj motili življenje v zatoku. Poleg tega so zgradili tudi nižji nasip na meji med območjem s stalno vodo in vlažnimi travniki južne Bonifike, namenjen samostojnemu upravljanju nivojev vode na območju travnikov. Po celotnem območju Bonifike so vgradili načrtovane jaške, zapornice in sifone, namenjene upravljanju vodnega režima ter očistili in uredili dovodne jarke. Vgrajene so bile tudi glavne zapornice za dotok vode iz levega razbremenilnika Rižane - Are v sladkovodni del rezervata in prag na Ari, namenjen preprečevanju vdora plime v sladkovodni del rezervata.

foto: Borut Mozetič

Zgrajena je bila tudi več kot dva kilometra dolga krožna učna pot, ki poteka po robu sladkovodnega dela rezervata na Bonifiki. Ob poti so bile urejene mlake različnih velikosti in oblik, ki jih že naseljujejo nevretenčarji in dvoživke v različnih razvojnih fazah, obiskovalci pa si lahko od blizu ogledajo te zanimive modele življenja v močvirju.

Leta 2007 so bili izvedeni tudi finančno in tehnično najbolj zahtevni posegi, in sicer odstranitev 200.000 kubičnih metrov blata iz lagune ter oblikovanje robnih lagunskih habitatov - od plitvin in polojev do otočkov in višjih muljasto-peščenih tal. Vsa obsežna pripravljala dela na deponiji v kaseti 5A na Ankaranski bonifiki ter priprava cevovoda so bila v večji meri dokončana že leta 2006.

Odstranjevanje sedimenta je izvajal izkušen italijanski podizvajalec s plovnim sesalnim bagrom. Stroj so sestavili na zemeljskem rtu pod ankaransko vpadnico, odkoder je tudi vplul v laguno. V prvem zamahu so očistili del lagune od zemeljskega rta do izlivnega dela Badaševice in pri tem iz lagune odstranili približno 60.000 kubičnih metrov blata. Za izvedbo del je bil potreben visok nivo vode, tako za plovbo bagra kot tudi za mešanje z izkopanim blatom, ki so ga v zimsko-pomladanskem obdobju zagotavljali izključno z dotokom iz Rižane. Po zaključku del na južnem delu lagune se je stroj vrnil do izhodiščne točke in delo nadaljeval v smeri centralne poglobitve proti morskemu kanalu. Odtod je šlo prečrpavanje blata veliko hitreje, saj se je struga izkopa razširila, po drugi strani pa je bil sediment enoten in brez primesi. Tako so bila dela izvedena v pričakovanih rokih in obsegu. Vgradili so tudi zapornice na morskem kanalu, namenjene upravljanju z vodnimi nivoji v laguni.

Istočasno z odstanjevanjem blata in prečrpavanjem na deponijo je potekalo tudi oblikovanje robnih habitatov vzdolž zahodne obale lagune. Na tem področju je bilo že v času projektiranja največ neznank, saj ustrezne tehnologije v Sloveniji niso razvite, primerljivih izkušenj pa je zelo malo. Zato smo se pri iskanju ustrežnejših rešitev obrnili na italijanske partnerje neformalne mreže upravljalcev severnojadranskih mokrišč Adriawet, ki smo jo ustanovili v okviru projekta, in tako prišli do ustreznih odgovorov. V projektu predvidena tehnologija zamejevanja otokov in polojev z lesenimi koli namreč po izkušnjah iz italijanskih lagun ni preveč primerna zaradi kratke življenjske dobe kolov. Zato jo uporabljajo le kot dodatno utrditev na predelih, kjer zaradi valovanja ali morskega prometa prihaja do izpodjedanja obale. Zato

smo se odločili za poskusno izvedbo, ki je pokazala, da je zelo ustrezno in najbolj poceni zamejevanje z izkopanim blatom, ki je zaradi visokega deleža mulja izredno kompaktno, na izpostavljenih delih pa smo ohranili zamejevanje s koli. V tako pripravljene predele so izvajalci prečrpali lagunsko blato do ustrezne višine in tako so bili oblikovani primerni naravni habitati.

Med izvedbo del v laguni je izvajalec po navodilih naravovarstvenega nadzora, ki ga je vršil DOPPS, posebno pozornost namenil ohranjanju in zaščiti obstoječih habitatov, ki služijo kot semenska baza za repopulacijo rastlin na oblikovanih površinah. Zaloga semen slanuš enoletnic in trajnic je ogromna tudi v obstoječem mulju, tako da naslednjo vegetacijsko sezono pričakujemo samostojno razrast habitatnih tipov pionirskih sestojev vrst rodu *Salicornia* in drugih enoletnic na mulju in pesku ter sredozemskih slanooljubnih grmičevij (*Sarcocornetea fruticosi*). Muljasti in peščeni poloji in prednostni habitat obalne lagune so že oblikovani, medtem ko bomo sredozemska slana travišča (*Juncetalia maritimi*) dokončno vzpostavili s presajanjem rastlin na pripravljena rastišča.

Obnovitvena dela so potekala pod stalnim nadzorom strokovnjakov različnih strok. Gradbeni nadzor in inženiring so opravljali predstavniki podjetja DDC Svetovanje inženiring, d. o. o., z našega stališča pa je bil najpomembnejši naravovarstveni nadzor, ki sta ga izvajala Borut Mozetič in Igor Brajnik, ter sodelovanje strokovnjaka za habitatno urejanje, dr. Fabia Perca iz deželnega naravnega rezervata Izliv Soče v Italiji, partnerja v mreži Adriawet. Dr. Perco je tam vodil podobne projekte preoblikovanja nekdanjih kmetijskih zemljišč v mokrišča in si pri tem pridobil bogate praktične izkušnje. Ker tovrstnih znanj v slovenskem prostoru še ni, je toliko bolj neprecenljive vrednosti, da je dr. Perco sodeloval pri projektu in z nami deli svoje bogate izkušnje.

Projektne aktivnosti so bile podprte s promocijskimi in ozaveščevalnimi aktivnostmi. Omeniti velja dvojezično (slovensko-angleško) spletno stran www.skocjanski-zatok.org, na kateri tako domači kot tudi tuji obiskovalec lahko najde glavne informacije o rezervatu, njegovem živem svetu, aktualnih projektih in dogodkih. V okviru kasnejših projektov smo dodali še spletno stran v italijanščini. Zaposleni v rezervatu so veliko energije vlagali v neposredno komunikacijo z lokalnim prebivalstvom. V času projekta je bilo organiziranih skoraj 40 predavanj in predstavitev zatoka in sorodnih

Obnova in ohranjanje habitatov in ptic

tem, 17 vodenih izletov v rezervat, do leta 2006 več kot 40 vodenih izletov za lokalne šole. Aktivno so se udeleževali javnih in individualnih sestankov ter medije stalno obveščali o napredku projekta. Izdanih je bilo sedem številkih biltena naravnega rezervata Škocjanski zatok in v njem predvsem v začetnih letih lokalnemu prebivalstvu predstavljeno dogajanje v rezervatu. Posnet je bil izobraževalni dokumentarni film in na koncu projekta izdana publikacija o rezervatu, njegovem naravnemu bogastvu ter nič kaj spodbudni zgodovini, o obnovi in ureditvi oaze na pragu Kopra, kot lahko bolj poetično poimenujemo uresničevanje tega projekta.

Poleg zgoraj naštetih aktivnosti smo v okviru projekta izdelali tudi Načrt upravljanja naravnega rezervata Škocjanski zatok za obdobje 2007 - 2011, v katerem smo med drugim natančno opredelili ukrepe za obnovo, ponovno vzpostavitev in upravljanje habitatov v rezervatu, izgradnjo parkovne infrastrukture, delo z obiskovalci in promocijo, kot tudi učinkovito upravljanje in vodenje rezervata. Pri pripravi predloga načrta smo upoštevali nacionalno zakonodajo, obstoječa navodila organizacij Eurosite in RSPB ter izhodišča seminarja v Galwayu. Načrt upravljanja je ob koncu projekta potrdila Vlada Republike Slovenije.

Omenili smo že izjemno pozitivne rezultate pri povezovanju upravljavcev mokrišč na mednarodni ravni, saj smo na ta način projekt oplemenitili z znanji, ki so v sosednji Italiji že preiskušena in dostopna. Leta 2002 smo namreč ustanovili neformalno mrežo upravljavcev severnojadranskih mokrišč, ki združuje upravljavce mokrišč iz Italije in Slovenije. Namen mreže je združevanje upravljavcev mokrišč, izmenjava izkušenj in skupna promocija območij. Ideja je bila med sedanjimi partnerji v mreži odlično sprejeta, saj so se vanjo vključili upravljavci območij od izliva reke Pad, beneških lagun in mokrišč Furlanije - Julijske krajine do slovenskih zavarovanih območij na Obali in v zaledju. V okviru projekta smo izvedli dve načrtovani delavnici, ustavnovno v Kopru, drugo pa v deželnem naravnem rezervatu Izliv Soče v Italiji. S partnerji smo po končanih projektnih aktivnostih nadaljevali s skupnim delom ter pripravili in skupaj izpeljali že številne promocijske in druge aktivnosti, uspešno pa nadaljujemo tudi z izmenjavo izkušenj.

Uspešnost projektnih aktivnosti v rezervatu dokazujejo rezultati spremljanja stanja biotskih in abiotskih parametrov. Stalno so potekali monitoringi avifaune, kakovosti vode in hidroloških parametrov, kar je bilo po

drugi strani skupaj z raziskavami podlaga za načrtovanje ukrepov, med katerimi naj omenimo raziskavo ribjih populacij v zatoku in raziskavo potencialne sposobnosti naravne repopulacije rezervata. Ob koncu projekta smo izvedli še kartiranje novo nastalih habitatnih tipov v Škocjanskemu zatoku, ki je pokazalo, da smo z izvedbo projekta pridobili načrtovane habitatne tipe v pričakovanem obsegu.

SOCIOEKONOMSKI VIDIK

Naravni rezervat Škocjanski zatok se nahaja v urbanem okolju, od tod tudi popularno ime oaza na pragu Kopra. Prebivalci Kopra, ki se iz pretežno trgovskega razvija v univerzitetno središče, potrebujejo zelene površine oziroma prostor za sprostitvev in rekreacijo. Pred začetkom izvajanja projekta so bili naklonjeni ideji ureditve naravnega rezervata v zatoku, pa vendarle zaradi dolgotrajnosti pripravljanih korakov na začetek urejanja tudi precej skeptični. Lahko rečemo, da je Koprčanom in okoličanom prav izvedba promocijskih in ozaveščevalnih aktivnosti tega projekta približala prihodnje funkcije Škocjanskega zatoka. Mnogi so v tem času že uspeli spoznati njegovo pravo vrednost in postali aktivni nosilci dela odgovornosti za ohranitev narave na svojem pragu.

Za Občino Koper je bilo zavarovanje Škocjanskega zatoka kot naravnega rezervata državnega pomena v začetku nedvomno nesprejemljivo dejanje. Odnos pa se je izboljševal v letih priprav na obnovo območja ob stalnem sodelovanju države in upravljavca. Danes lahko rečemo, da je Mestna občina Koper začela podpirati rezervat in da ga vidi kot prednost v prihodnjem razvoju. V letih izvajanja projekta smo z občino sodelovali pri ponovni naselitvi avtohtone pasme istrskega goveda, leta 2007 pa so nas povabili k sodelovanju tudi pri kandidaturi Kopra za evropsko kulturno prestolnico 2012.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Obalna mokrišča so na naši kratki in večinoma strmi obali prava redkost. Zato je toliko večji njihov nacionalni pomen in potreba po dolgoročnem ohranjanju in

upravljanju, saj je v obe območji - Škocjanski zatok in Sečoveljske soline že v preteklosti usodno posegel človek. Slovenija se je pravočasno zavedla odgovornosti za ohranjanje svojih naravnih vrednot in je obe območji razglasila za zavarovani območji narave. Obe slovenski obalni mokrišči je DOPPS uvrstil med strokovne predloge območij Natura 2000, natančneje posebnih območij varstva in leta 2004 sta bili že razglašeni kot območji Natura 2000.

Prav izvedba tega projekta je bistveno prispevala k vzpostavitvi ugodnega ohranitvenega statusa habitatov in vrst v Škocjanskem zatoku, zavarovanem območju narave in območju Natura 2000. V rezervatu so bili obnovljeni in povečani habitati, ki so redki in ogroženi v slovenskem kot tudi evropskem merilu. S tem so bili dani ustrezni pogoji za povečanje števila vrst in populacij ptic v rezervatu, pri katerih gre prav tako za nacionalno in evropsko pomembne vrste.

S poglobitvijo lagune in povečanjem habitatov ob njej smo bistveno pripomogli k temu, da bo v prihodnje v brakičnem delu rezervata gneznilo in prezimovalo večje število vrst in populacij ptic. Najpomembnejša gneznilka tega dela rezervata je nedvomno beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), ki je bil pred izvedbo projekta v Zatoku zaradi pomanjkanja primernih gnezditvenih habitatov zelo ogrožena vrsta. Večina habitatov z obrobja lagune, ki smo jih obnovili in povečali v okviru projekta, se nahaja na Dodatku I Direktive o habitatih, kar Sloveniji nalaga nalogo trajnega ohranjanja teh redkih in dragocenih življenjskih okolij. Oblikovanje sladkovodnega močvirja kot nadomestnega gnezditvenega habitata za močvirja na robu lagune, ki so bila popolnoma uničena v obdobju 1983 - 1990, pa prinaša izboljšanje ohranitvenega statusa vrst iz Dodatka I Direktive o pticah, predvsem čapljici (*Ixobrychus minutus*), polojniku (*Himantopus himantopus*) in vrstam s podobnimi ekološkimi zahtevami.

LIFE PO LIFE

Z dokončanjem projekta so bila izvedena glavna obnovitvena dela v rezervatu in zopet oblikovana v preteklosti uničena življenjska okolja. S tem pa ureditev rezervata še zdaleč ni končana. V okviru drugih projektov smo se že med izvajanjem tega projekta na DOPPS lotili priprav na gradnjo parkovne infrastrukture

- centra za obiskovalce s spremljajočo infrastrukturo in opazovalnic. Leta 2005 smo razpisali javni natečaj za pridobitev arhitekturnih rešitev objektov in ga uspešno izpeljali. Hkrati z izgradnjo poti so bila v rezervatu postavljena tudi že načrtovana štiri opazovališča ob krožni učni poti. Potrebna sredstva smo zagotovili z uspešnimi kandidaturami za sofinanciranje iz programov čezmejnega sodelovanja z Italijo. Skoraj istočasno s koncem tega projekta končujemo tudi izdelavo projektne dokumentacije za objekte in začnemo s pridobivanjem gradbenega dovoljenja.

Izvedene rešitve v okviru projekta bodo v prihodnje zahtevale redno vzdrževanje in upravljanje. Za to bo poskrbel DOPPS kot upravljavec rezervata. Upravljaljske aktivnosti se sofinancirajo iz sredstev državnega proračuna. Poleg tega bo po dokončni ureditvi rezervata le-ta lahko ustvarjal tudi lastne prihodke, pretežno od storitev obiskovalcem.

SKLEP IN OCENA POMENA PROJEKTA

Z vidika obnove in ureditve Škocjanskega zatoka je bila potrditev projekta s strani Evropske komisije prelomen dogodek. Ne le da smo na ta način pridobili dodatna sredstva za urejanje rezervata, s potrditvijo se je pripravljala faza začela prevešati v izvedbeno, kar je bilo pri tako velikem projektu obnove degradiranega naravnega okolja bistvenega pomena. Država se je tudi pred Evropsko unijo obvezala k sanaciji in ureditvi Škocjanskega zatoka v dokaj kratkem časovnem obdobju. Glavni terminski plan je bil sicer preveč ambiciozen, vendar se je vse začelo odvijati v smeri

pospešenih priprav na investicijo. Vzpostavitev ugodnega ohranitvenega statusa habitatov in vrst je jedro prihodnosti rezervata, saj le tako Škocjanski zatok ponovno pridobiva svojo polno vrednost kot naravna vrednota in postaja pomembno območje v okviru evropske mreže Natura 2000.

Dodano vrednost obnovi rezervata je projekt prinesel tudi na drugih področjih, predvsem s promocijskimi in ozaveščevalnimi aktivnostmi na eni ter z monitoringom na drugi strani. Bistveno je pripomogel tudi pri učinkovitem izvajanju naravovarstvenega nadzora v rezervatu, saj smo z evropskimi sredstvi lahko zaposlili prvega nadzornika za polni delovni čas. Poleg tega je eden izmed izdelkov projekta načrt upravljanja rezervata za obdobje 2007-2011, ki postavlja upravljaljske smernice za ohranjanje narave v prihodnje. Ne nazadnje pa je projekt omogočil tudi mednarodno povezovanje upravljavcev v neformalni mreži upravljavcev severno-jadranskih mokrišč Adriawet.

Program Life III je bil nedvomno eno bistvenih orodij, s katerim je Evropska skupnost omogočala dosledno izvajanje določb Direktive o habitatih in Direktive o pticah. V Škocjanskem zatoku smo prav ob pomoči tega programa zgradili trdno in uspešno partnerstvo med Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in Ministrstvom za okolje in prostor RS, kakršnih je pri povezovanju vladnega in nevladnega sektorja pri nas malo. Tako smo s skupnimi močmi uresničili pilotni projekt, ki se nedvomno uvršča med prvih deset projektov obnove degradiranih naravnih območij v evropskem mediteranskem prostoru. Slovenijo je njegova modelna vrednost spomnila na pomen ohranjanje naravnih okolij v prihodnje. Tako ostaja opomnik pred ponovnimi degradacijami narave v Sloveniji. Upajmo, da smo se iz njega vsi česa naučili.

foto: Borut Mozetič

*Ohranitev velikih zveri v Sloveniji
- faza 1 (rjavi medved)*

*Conservation of Large
Carnivores in Slovenia
- Phase 1 (Ursus arctos)*

foto: Marko Mašterl

Miha Marenče, Marko Jonozovič

Prijavitelj	Zavod za gozdove Slovenije Večna pot 2, 1000 Ljubljana
Vodja projekta	Miha Marenče, univ. dipl. ing. gozd.
Kontakti	Tel.: 00386 41 657 252 e-pošta: miha.marence@zgs.gov.si
Spletna stran	http://www.zgs.gov.si/?id=252
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 607.822,00 € Delež EK: 455.867 € (75 %) Delež MOP: 89.974 € (15 %) Delež ZGS: 36.600 € (6 %) Delež partnerjev: 25.381,00 € (4 %)
Partnerji	Ministrstvo za okolje in prostor Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Lovska zveza Slovenije Oikos Pristop
Sofinacerji	-
Trajanje	1. 9. 2002 do 31. 8. 2005

IZVLEČEK

Slovenija je v družbi le nekaj evropskih držav z ohranjeno avtohtono populacijo rjavega medveda (*Ursus arctos*), ki je po Habitatni direktivi uvrščen med ogrožene vrste in ima zato prioriteto vlogi ohranitve in vzpostavitve ugodnega stanja. Zato sta v »Strategiji upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji« (v nadaljevanju Strategija) opredeljena temeljna cilja in sicer dolgoročna ohranitev vrste ter sožitje med človekom in medvedom. Projekt EU Life III - Narava »Ohranitev velikih zveri v Sloveniji - Faza I (Rjavi medved)« je zato predstavljal lepo priložnost za doprinos k njuni uresničitvi. V začetku projekta so se oblikovali upravljavski načrti za upravljanje s populacijo rjavega medveda in njegovim življenjskim prostorom ter zmanjšanje konfliktov med človekom in rjavim medvedom, ki so se v nadaljevanju začeli uresničevati na podlagi posameznih akcij. Na koncu se je pomembno zavedati, da sta zastavljena cilja Strategije dolgoročna in da se bodo morale nadaljevati začete aktivnosti tudi po projektu.

Ključne besede: rjavi medved, ohranitev, življenjski prostor, sobivanje, projekt Life

ABSTRACT

Slovenia is among few of the European countries with preserved population of brown bear (*Ursus arctos*), which is according to Habitat directive placed among protected species. Therefore, brown bear has priority role by conservation and reestablishment of favourable condition. Conservation Strategy of brown bear in Slovenia defines two basic aims: long term conservation of brown bear and assuring the coexistence between man and brown bear. The Project Life Natura – Conservation of large carnivores in Slovenia – Phase I (Brown bear) was great opportunity for contribution to realization of both aims. At the beginning of the project we prepared management plans for management of population, brown bears living area and reducing conflicts between man and brown bear. After that, we started with the realization of management plans through separate actions. In the end, it is important to understand, that both aims have long-term characteristic and therefore all activities started in the frame of the project will have to continue also in the future.

Key words: brown bear, conservation, home range, coexistence, Life project

Veri v Sloveniji - faza 1 (rjavi medved)

CILJI PROJEKTA

Namen projekta je bil na podlagi Strategije upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji (v nadaljevanju *Strategija*), ki jo je Vlada RS sprejela 24. januarja 2002, in iz nje izhajajočega Akcijskega načrta upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos* L.) v Sloveniji prispevati k dolgoročni ohranitvi rjavega medveda in njegovemu življenjskemu prostoru v Sloveniji. Še posebna skrb je bila namenjena izboljšanju sobivanja medveda in človeka. Za uresničitev so bili v projektu opredeljeni cilji:

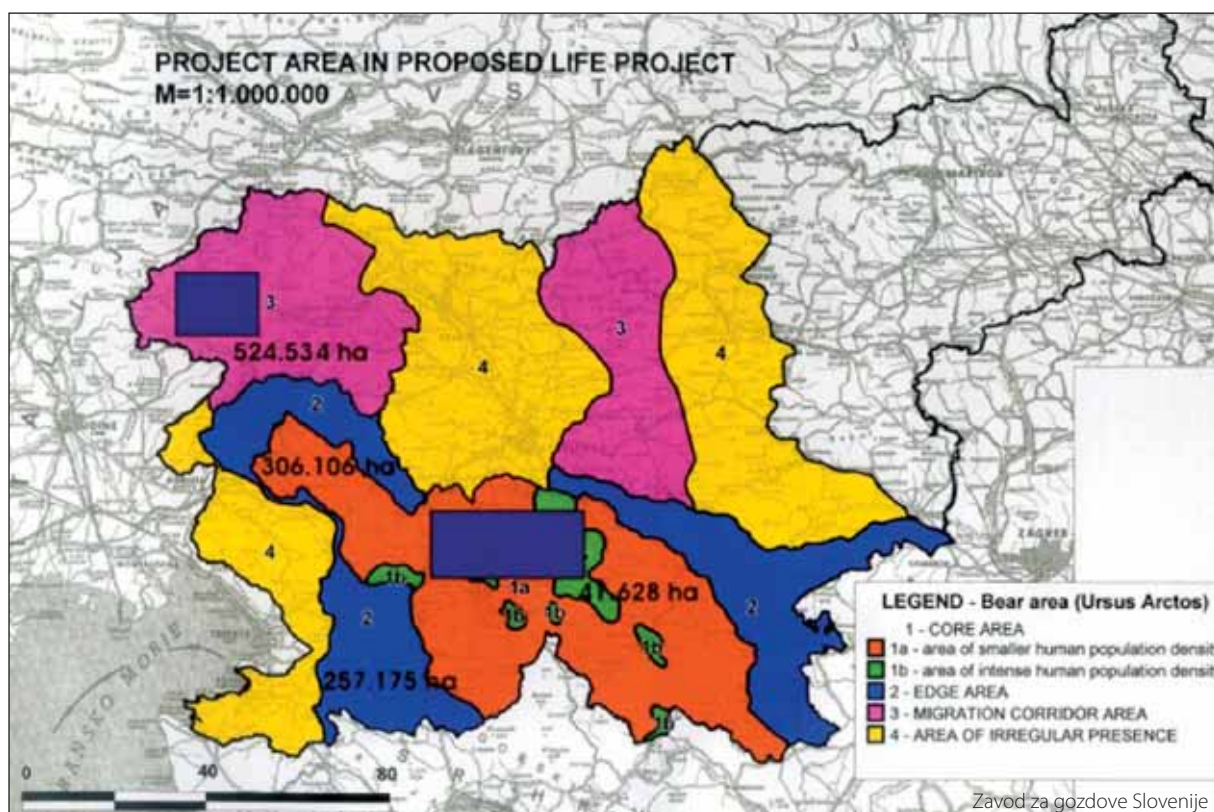
- dolgoročna ohranitev populacije rjavega medveda in njegovega življenjskega okolja v Sloveniji ter omogočanje naravnih migracij proti Alpam,
- izboljšano sožitje med človekom in medvedom,
- usklajeno upravljanje populacij medveda s sosednjimi državami.

Da bi dosegli naštetje cilje, je projekt razdeljen v smiselne sklope, ki se delijo na posamezne aktivnosti (akcije). S pomočjo akcij v prvem delu projekta smo na podlagi razpoložljivih podatkov analizirali sedanje stanje in trende v določenih obdobjih ter predlagali usmeritve za upravljanje v prihodnosti. V nadaljevanju projekta bomo

v času njegovega trajanja določene usmeritve izvedli tudi v praksi. Naloge lahko strnemo v aktivnosti, kot so:

- določitev stanja in trendov v populaciji ter postavitve novih temeljev za spremljanje populacije in upravljanje,
- postavitve modela upravljanja z življenjskim okoljem rjavega medveda - določitev con manjše človekove aktivnosti (»mirne cone«), vzpostavitev migracijskih poti, koordinacija prostorskega načrtovanja na sektorski ravni, krmljenje ipd.,
- izdelava načrta ukrepov za čim manjšo prisotnost rjavega medveda v bližini naselij,
- reševanje konfliktov s kmetijstvom - izboljšanje sedanjih preventivnih in zaščitnih ukrepov, izboljšanje sistema poravnave škod, ravnanje z odpadki ipd.,
- izpeljava javne kampanje za dvig ozaveščenosti ljudi - dialog z lokalnimi skupnostmi, video in tiskano gradivo, informacijski center,
- gradnja skupnega okvira za sodelovanje s sosednjimi državami.

Sam projekt torej ne ponuja samo možnosti uresničevanja *Strategije*, marveč sledi tudi mednarodnim konvencijam in evropskim predpisom, ki so podlaga za

izpeljavo najpomembnejšega cilja z naravovarstvenega vidika - opredelitvi posebnih varstvenih območij.

PROJEKTNO OBMOČJE

Projektno območje so predstavljala življenjska območja rjavega medveda, ki jih opredeljuje *Strategija*. Osrednje življenjsko območje (core area) meri 347.734 ha in zavzema gozdne predele južnega in jugozahodnega dela Slovenije (Kočevska, Notranjska in Trnovski gozd). Za osrednje območje je značilna majhna poseljenost z izjemo ribniško-kočevske in cerkniško-loške doline ter še nekaj predelov z intenzivnejšo kmetijsko obdelavo (skupaj 41.628 ha). Osrednje območje obkroža robno območje (edge area), ki meri 257.175 ha. V velikosti 524.534 ha je v projektne območju določeno tudi prehodno območje (migration corridor area), ki predstavlja severni koridor (prek zahodnega Zasavja in Menine planine proti Kamniškim in Savinjskim Alpam) in severozahodni koridor (prek Idrijskega in Cerkljanskega hribovja proti Julijskim Alpam). Zaradi velikosti projektne območja sta bili za uresničevanje nekaterih akcij, opredeljenih v projektne dokumentaciji, določeni tudi pilotni območji, in sicer eno v severozahodnem koridorju in eno v osrednjem območju.

V času prijave projekta še niso bila opredeljena območja Natura 2000 v Sloveniji, zato se je projektne območje vezalo na *Strategijo*. Kljub temu pa se je kasneje izkazalo, da je bilo skoraj celotno osrednje življenjsko območje rjavega medveda uvrščeno v območje Natura 2000, zato je bila večina projektne dela vezana ravno na to območje.

IZVAJALCI

V projekt je bilo vključenih sedem partnerjev. Ideja je bila, da se v delo projekta vključijo vse organizacije in institucije, ki posredno ali neposredno vplivajo na upravljanje z rjavim medvedom v Sloveniji. K projektu prispevajo svoje izkušnje in se dejavno vključijo v posamezne akcije.

- Zavod za gozdove Slovenije (nosilec projekta) je neposredno vpleten v načrtovanje in upravljanje s populacijo rjavega medveda in njenega življenjskega prostora ter monitoring vrste.
- Ministrstvo za okolje in prostor je od leta 2004 odgovorno za vse zavarovane vrste.
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je bilo ob prijavi projekta odgovorno za rjavega medveda, sicer pa je odgovorno za kmetijsko področje, kjer prihaja do največ konfliktov.
- Sklad kmetijskih in gozdnih zemljišč Republike Slovenije upravlja z zemljišči v Sloveniji tudi v osrednjem življenjskem območju rjavega medveda, kjer se lahko določeni ukrepi v večji meri podredijo rjavemu medvedu.
- Biotehniška fakulteta - Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire je v preteklosti opravil največ raziskav in analiz, vezanih na rjavega medveda.
- Lovska zveza Slovenije je v preteklosti upravljala s populacijo rjavega medveda in tudi danes še opravlja pomemben del aktivnosti na tem področju (monitoring, vzdrževanje primernega življenjskega okolja).
- Oikos, d. o. o., ima veliko izkušenj pri pripravi presoj vplivov na okolje in različnih prostorskih načrtov.
- Pristop, d. o. o., ima predvsem bogate izkušnje na področju komunikacije z javnostmi.

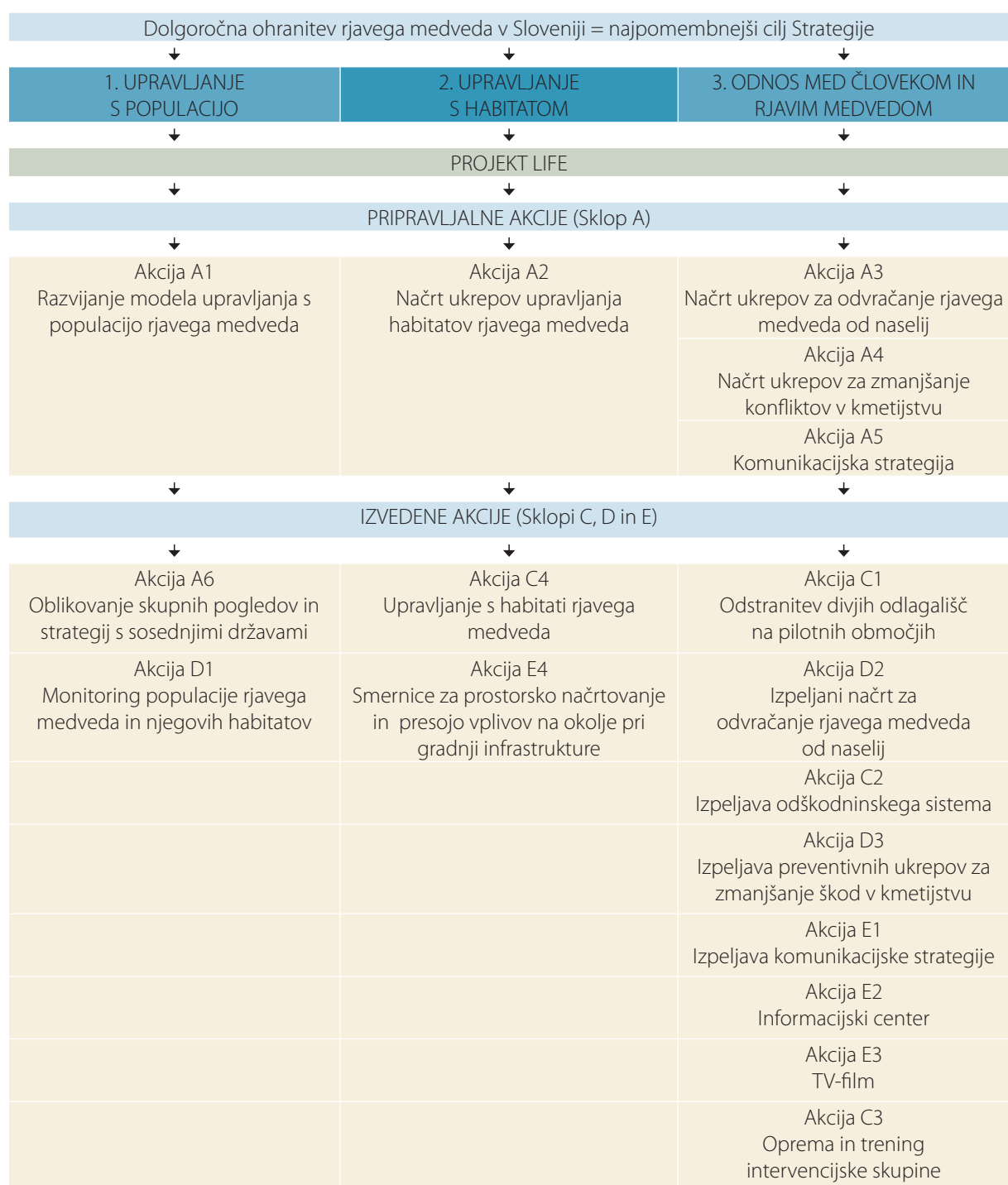
foto: Miha Marenče

Ohranitev rjavega medveda v Sloveniji - faza 1 (rjavi medved)

VSEBINA PROJEKTA

Spodnja shema prikazuje razvrstitev vseh akcij projekta na tri področja, na katerih bo treba v prihodnje izvajati aktivnosti sočasno in jim posvetiti enako pozornost.

Zavedati se je treba, da bo le sočasna izvedba ukrepov na področju upravljanja s populacijo rjavega medveda, njegovega habitata ter odnosa med človekom in medvedom uresničila dolgoročno ohranitev te vrste v Sloveniji, kar je tudi najpomembnejši cilj Strategije.

Sklop A

Akcija A1: Razvijanja modela upravljanja s populacijo rjavega medveda

1. Ocena stanja populacije. Analizirali smo vse zbrane podatke vsakoletnih štetij in na podlagi statističnih metod ugotavljali časovno dinamiko relativne populacijske gostote medveda za obdobje 1994-2002. V nadaljevanju smo predstavili model za določevanje številčnosti populacij medveda. S pomočjo modela, ki temelji na diferenčnih enačbah ter na nekaterih izmerjenih ali pa na podlagi tujih raziskav ugotovljenih populacijskih parametrih (npr. izhodiščni številčnosti, nataliteti, starostno specifični mortaliteti, na podatkih o letni višini in spolni zgradbi izločenih medvedov), smo za obdobje 1957-2003 ugotavljali gibanje številčnosti populacije medveda v Sloveniji, ki je bilo v analiziranem obdobju vseskozi naraščajoče, še posebno izrazito pa po letu 1990.
2. Opredelitev dejavnikov, ki najbolj vplivajo na stanje populacije medveda. Na podlagi podatkov o starosti in spolu medvedov, ki so bili v obdobju 1997-2003 izločeni iz populacije medvedov v Sloveniji, ter podatkov, zbranih v spomladanskih in jesenskih štetjih medveda ob krmiščih in mrhoviščih, ki so potekala v letih 1993-1997 in 2000-2003, smo preučevali, kateri dejavniki najbolj vplivajo na populacijsko dinamiko oziroma stanje populacije medveda v Sloveniji.
3. Načela določanja posegov v populacijo medveda. Določili smo temeljna načela poseganja v populacijo, ki pa se bodo na podlagi izkušenj v prihodnje še dopolnjevala.
4. Predlog monitoringa za populacijo medveda. Oblikovali smo predlog monitoringa, s katerim bo mogoče spremljati gibanje relativne populacijske dinamike rjavega medveda v Sloveniji in hkrati pridobiti nekatere druge njegove glavne populacijske parametre, kot so delež vodečih samic, število enoletnih in dveletnih mladičev na vodečo samico, populacijska nataliteta ipd.

Akcija A2: Načrt ukrepov za poseganje v habitate rjavega medveda

1. Pregled sektorskih načrtov ter predlogi za vnos aktivnosti, ki so pomembne za ohranjanje habitata velikih zveri. Izbrali smo državne dokumente, za katere menimo, da imajo na medveda in njegovo varstvo najpomembnejši vpliv. Podali smo

kratek povzetek najpomembnejših skupnih točk posameznih politik s cilji ohranjanja medveda in njegovih življenjskih okolij.

2. »Mirne cone«. Opredelili smo dele življenjskega prostora rjavega medveda, ki so za njegovo življenje, razmnoževanje in prehranjevanje še posebno pomembni, ter določili pravila upravljanja (gospodarjenja, načrtovanja, obiska ...) z njimi in v njihovi neposredni bližini.
3. Usmerjanje obiska v območjih medveda. Določili smo načela za usmerjanje obiska v življenjskih območjih medveda.
4. Ovire na migracijskih poteh. Prostorsko smo analizirali prometne nezgode z medvedom v Sloveniji ter izločili dele prometnic, na katerih bi bili »omilitveni« ukrepi na ravni rjavi medved - prometnice najbolj nujni in smotrni. Opisali smo različne možne ukrepe za zmanjševanje negativnih vplivov prometnic na populacijo rjavega medveda.

Akcija A3: Načrt ukrepov za odvrčanje rjavega medveda od naselij

1. Vzroki prisotnosti rjavega medveda v bližini naselij. Analizirali smo najpogostejše vzroke prisotnosti rjavega medveda v naseljih ali njihovi neposredni bližini. S pomočjo medsebojne primerjave vzrokov smo dobili rangirno lestvico pomembnosti posameznega vzroka za prisotnost medveda.
2. Načrt ukrepov za odvrčanje medveda od naselij. Načrt smo razdelili na posamezne ukrepe, in sicer na ukrepe v naseljih, v neposredni bližini naselij, v populaciji rjavega medveda in v življenjskih okoljih rjavega medveda. Zadnja dva sklopa ukrepov sta podrobneje opredeljena v akcijah A1 in A2, ukrepi v naseljih in v njihovi bližini pa v tej akciji (aktivnosti glede izobraževanja lokalnega prebivalstva, ukrepi v kmetijstvu, problem zaraščanja, razporeditev različnih obdelovalnih površin v okolici naselij, organski odpadki ipd.).

Akcija A4: Načrt ukrepov za zmanjšanje konfliktov v kmetijstvu

1. Pregled in analiza povzročenih škod. Opravili smo natančnejši pregled in analizo škod, ki jih je rjavi medved povzročil v obdobju 1995-2002.
2. Načrt ukrepov za zmanjšanje konfliktov v kmetijstvu. Pripravili smo celovit sistem za izplačevanje, ki

Veri v Sloveniji - faza 1 (rjavi medved)

vsebuje določitev minimalnih zaščitnih ukrepov kot pogoj za uveljavitev odškodnin, možnost nudenja zaščitnih sredstev s strani države, postopek ugotavljanja odškodnin in izplačilo odškodnin. V okviru akcije je bil pripravljen tudi osnutek *Pravilnika o postopku ugotavljanja škod, ki jih povzročajo zavarovane prostoživeče vrste divjih živali in Navodilo o ocenjevanju škod, ki jih povzročajo zavarovane prostoživeče vrste divjih živali.*

Akcija A5: Strategija sodelovanja z javnostmi

Cilj akcije je bil predvsem spremljava in analiza mnenja javnosti ter objav v medijih, dvig védenja o rjavem medvedu in ozaveščanje.

1. Posnetek stanja vključuje kratek pregled po posameznih področjih, ki so ključna za pripravo strategije komuniciranja - dokumenti, poglobljeni intervjuji, delavnice, analiza swot ... Pri vsakem razdelku so na kratko povzete ključne ugotovitve, ki služijo predvsem kot podlaga za drugi del strategije, v katerem je opredeljeno komuniciranje.
2. Komunikacijske aktivnosti se nanašajo predvsem na izvajanje projekta. Opredeljene so aktivnosti v projektni skupini in eksterno komuniciranje.

Akcija A6: Oblikovanje skupnih pogledov in strategij s sosednjimi državami

V okviru te akcije smo se omejili predvsem na sodelovanje s sosednjo Republiko Hrvaško, s katero si delimo isto populacijo. Z Italijo in Avstrijo, kamor medved »zahaja« iz Slovenije prek t. i. migracijskih koridorjev, smo nadgradili obstoječi projekt Life in vzpostavili sodelovanje v okviru projekta Life Co-Op (cooperation) Principi za vzpostavitev metapopulacije rjavega medveda v Alpah v letih 2004-2006. Life Co-Op je del finančnega instrumenta Life, ki financira mednarodne projekte. Pogoj za pridobitev sredstev je, da povezuje partnerje, ki so vodili ali vodijo projekte Life s podobno vsebino, v našem primeru o rjavem medvedu.

Akcija A7: Oblikovanje projektnega odbora in imenovanje odgovorne osebe

V okviru akcije je bil ustanovljen projektni odbor, sestavljali so ga po en član vsakega izmed partnerjev, ki je spremljal in usmerjal potek projekta.

Sklop C

Akcija C1: Odstranitev divjih odlagališč na pilotnih območjih

Za pilotno območje smo izbrali občino Sodražica, kjer so bili v preteklosti veliki problemi s prisotnostjo rjavega medveda v neposredni bližini naselij in kjer je pogosta reja drobnice. Oblikovali smo metodo za popis nedovoljenih odlagališč odpadkov in upravljavski načrt za njihovo odstranitev. Popisali smo 12 odlagališč, vendar ta niso vsebovala odpadkov, ki bi privabljali rjavega medveda, zato se niso bila odstranjena. Manj odlaganja organskih odpadkov je predvsem posledica strožje zakonodaje na veterinarskem področju, ki se je poostrila v zadnjih petih letih zaradi pojava različnih človeku nevarnih bolezni na domačih živalih.

Akcija C2: Izpeljava sistema odškodnin

Vzpostavil se je enoten odškodninski sistem za škode, povzročene od zavarovanih vrst, ki je bil objavljen kot pravilnik v Uradnem listu RS (74/2005, 5. 8. 2005). Zavod za gozdove Slovenije je imenoval cenilce in izdelal navodila; glede na cene na trgu se letno oblikuje lestvica za cenitev škod.

Akcija C3: Oprema in trening intervencijske skupine

Intervencijska skupina je bila ustanovljena leta 2000 in šteje 15 članov (10 iz Zavoda za gozdove Slovenije in 5 iz veterinarske stroke). V okviru projekta je bila kupljena oprema za učinkovito delovanje skupine; določena so bila tudi pravila ukrepanja članov od telefonskega klica do intervencije na terenu. Ves čas je potekala izmenjava izkušenj med člani vseh treh področij (kočevsko, notranjsko in področje zahodno od avtoceste Ljubljana - Postojna).

Akcija C4: Upravljanje s habitati rjavega medveda

Usmeritve, določene v akciji A2, smo prenesli v upravljavske načrte na področju gozdarstva. V pilotnih območjih (lovišči s posebnim namenom Jelen in Medved) smo uresničili nekatere ukrepe v smislu oblikovanja mirnih con. V prvem smo poskrbeli pred-

vsem za vzpostavljanje travnih površin (krp) v gozdu, saj je njihov delež v snežniško-javorniških gozdovih premajhen, je pa zelo pomemben za prehranjevanje rjavega medveda in drugih prostoživečih vrst, vezanih na gozd. V drugem pa smo obnovili stare in opuščene sadovnjake na Kočevskem, ki so se počasi »utapljali« v gozdu in so zopet zelo pomembni za prehrano.

Sklop D

Akcija D1: Monitoring populacije rjavega medveda in njegovih habitatov

Vzpostavil se je integralni monitoring spremljanja dinamike populacije rjavega medveda ter njene strukture na podlagi štetja na mreži stalnih števnih mest, beleženja vseh odvzetih živali, vseh škodnih primerov, konfliktov v naseljih oziroma njihovi bližini in znakov prisotnosti. Za spremljavo trendov populacijskih parametrov je še posebno pomembno spremljanje rjavega medveda na mreži stalnih števnih mest. Metodo je znanstveno pripravila Biotehniška fakulteta, z njo so se strinjali tudi strokovnjaki Evropske komisije. Metoda temelji na preštevanju medvedov na mreži 167 stalnih števnih mest trikrat na leto na isti datum. Mesta so krmišča in mrhovišča, praviloma oddaljena dva kilometra od najbližjega naselja in tri kilometre med seboj, da se prepreči podvajanje beleženja istih osebkov. Metoda spremljanja se je začela v okviru projekta, vendar je za korektno analizo trendov potrebno daljše časovno obdobje. V okviru te akcije smo odločili in opremili s sodobnimi GPS ovraticami pet medvedov na Kočevskem in Notranjskem. Čas spremljanja je bil od dveh do treh let. Podatki o gibanju in aktivnosti bodo po analizi bistveno pripomogli k boljšemu poznavanju biologije rjavega medveda, poleg tega pa bodo pripomogli tudi k boljšemu razumevanju pojavljanja te vrste v neposredni bližini naselij.

Akcija D2: Izpeljani načrt ukrepov za odvrčanje rjavega medveda od naselij

V okviru te akcije, ki je temeljila na akciji A3, smo izvedli več izobraževanj za različne ciljne skupine (načrtovalci prostora, kmetijci, gozdarji, lovci, lokalne skupnosti) na temo problematike prisotnosti rjavega medveda v bližini naselij. Konkretno ukrepe v obliki čiščenja zaraščenih površin v okolici naselij smo izpeljali v pilotnem območju na Notranjskem.

Akcija D3: Izpeljava preventivnih ukrepov za zmanjšanje škod v kmetijstvu

Podobno kot v predhodni akciji smo na podlagi ukrepov, ki so bile opredeljene v akciji A4, postavili premične in stalne električne ograje v pilotnih območjih na Kočevskem in na zahodnem prehodnem območju. Izkušnje so pomembne za konkretno ukrepanje v življenjskih območjih rjavega medveda.

Sklop E

Akcija E1: Izpeljava kampanje in ozaveščanja ljudi

Spremljali smo vse objave v medijih, ki so obravnavale rjavega medveda, sodelovali z novinarji in s prispevki za medije, organizirali dve novinarski konferenci, pripravili spletno stran o projektu in vzpostavili poseben naslov v zvezi z rjavim medvedom. Delo z mediji je bilo predvsem usmerjeno v ozaveščanje ljudi oziroma v pozitivno prikazovanje rjavega medveda. Izdali smo tri številke »Novic o medvedu«, zloženk »Odškodninski sistem« in »Osebna izkaznica medveda« v treh jezikih in brošuro »Na obisku pri medvedu«. Na učni poti Mašun smo vzpostavili novo točko »brlog rjavega medveda« z informacijsko tablo, oblikovali smo enajst izobraževalnih plakatov za informacijski center, izdali reklamno gradivo - majice in nalepke z odtisom medvedove šape.

Akcija E2: Informacijski center

Za lokacijo informacijskega centra (Gozdna hiša Mašun, izobraževalno-informacijsko središče pod Snežnikom) smo izbrali Mašun, ki leži v osrednjem življenjskem območju rjavega medveda in ga veliko obiskujejo šolska mladina in tujci. Center ima sprejemno pisarno za posredovanje informacij v zvezi s projektom in z rjavim medvedom, sobo za stalno razstavo in konferenčno sobo z vso potrebno tehnično podporo.

Akcija E3: TV-film

V okviru projekta smo posneli dvajsetminutni film, ki govori o rjavem medvedu, njegovem življenjskem območju in projektu. Predvajamo ga v centru Mašun,

Veri v Sloveniji - faza 1 (rjavi medved)

razdelili pa smo ga tudi različnim televizijskim hišam in drugi zainteresirani javnosti.

Akcija E4: Smernice za prostorsko načrtovanje in presojo vplivov na okolje pri gradnji infrastrukture

Oblikovali smo smernice kot eno od izhodišč za prostorsko načrtovanje in presojo vplivov na okolje v življenjskih območjih rjavega medveda. Smernice so bile predstavljene na seminarju za načrtovalce različnih področij in strok.

Sklop F

Akcija F1: Administracija

Akcija je bila namenjena za strokovno in finančno vodenje projekta ter finančno revizijo.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Namen Nature 2000 je vzpostavitev evropskega ekološkega omrežja posebnih varstvenih območij. Temeljna listina za njeno uresničitev predstavlja »Habitatna

direktiva« EU (*Council Directive 92/43/EEC of May 1992 on the conservation of natural and wild fauna and flora (OJ L 206 22. 7. 1992)*), ki v seznamu varstva določa živalske in rastlinske vrste ter habitatne tipe. Rjavi medved je v direktivi uvrščen v dodatka II in IV, ki pomenita živalske in rastlinske vrste v interesu skupnosti, za ohranjanje katerih je treba določiti posebna varstvena območja (dodatek II) ter živalske in rastlinske vrste v interesu skupnosti, ki jih je treba strogo varovati (dodatek IV). Medved je uvrščen med t. i. prioritete vrste.

Predlog območja, ki naj bi se zaradi varstva rjavega medveda in njegovega življenjskega okolja vključilo v evropsko ekološko omrežje, predstavlja njegovo jedro življenjskega prostora v Sloveniji, kjer je bil od nekdaj stalno prisoten kot avtohtona vrsta. Območje je v *Strategiji upravljanja z rjavim medvedom (Ursus arctos) v Sloveniji*, ki je bila sprejeta na seji Vlade RS 24. 1. 2002, določeno kot osrednje življenjsko območje rjavega medveda. Meri nekaj manj kot 348.000 ha in zavzema gozdne predele osrednje Slovenije (Kočevska, Notranjska in Trnovski gozd). Za območje je značilna majhna poseljenost z izjemo ribniško-kočevske doline in cerkniško-loške doline ter še nekaj predelov z intenzivnejšo kmetijsko obdelavo (nekaj manj kot 42.000 ha).

Glede na to, da je najpomembnejši cilj pričujočega projekta dolgoročna ohranitev rjavega medveda v Sloveniji in zanj najprimernejšega življenjskega območja, lahko zapišemo, da bo projekt bistveno pripomogel k uresnitvi zahtev Nature 2000. Projekt obravnava večino področij, ki izhajajo iz splošnih in posebnih varstvenih

foto: Miha Marenče

zahtev glede vrste, njenega življenjskega območja in promocije.

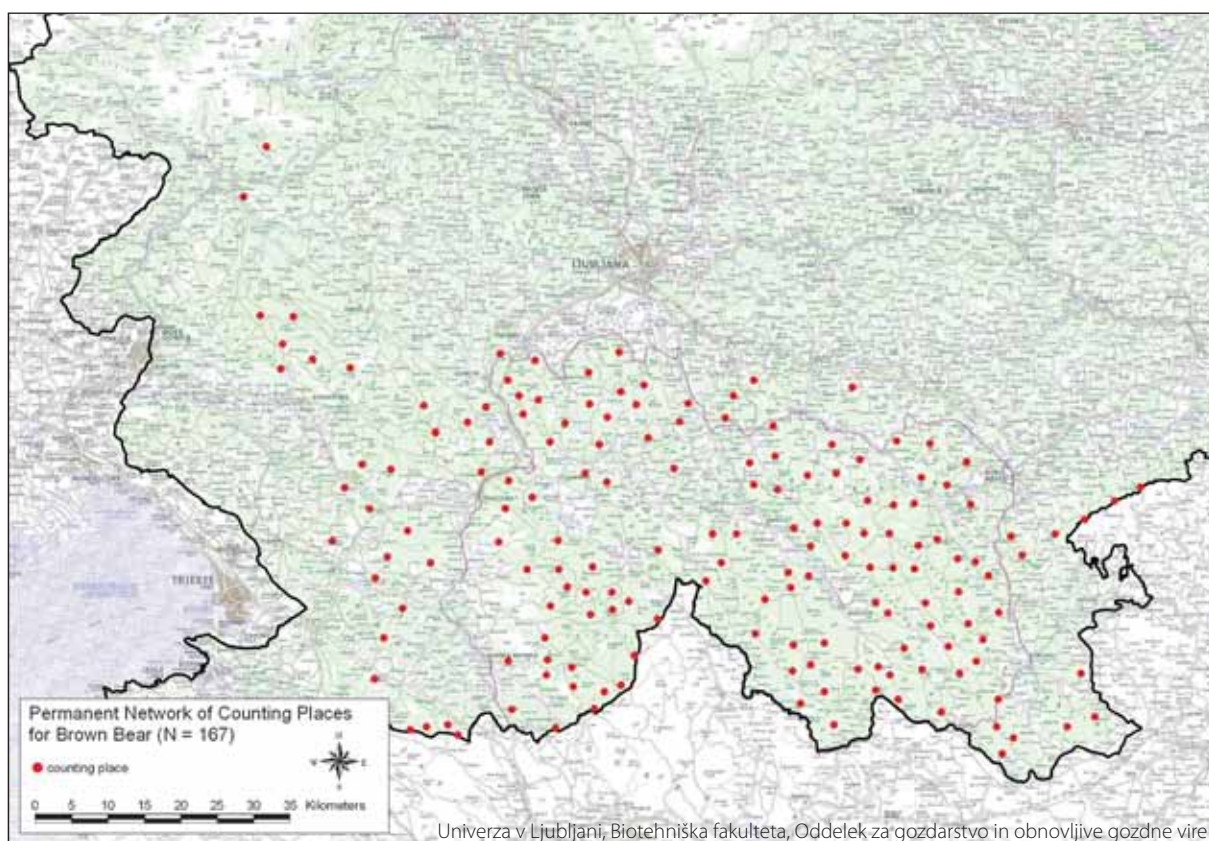
SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Kljub veliki površini, ki je bila del projekta, je imel leta močan direktni in indirektni socioekonomski vpliv. To še posebej velja za akcije, ki so bile povezane z obravnavanjem odnosa človeka in rjavega medveda. Če naštejemo najpomembnejše:

- Uresničitev odškodninskega sistema je zagotovila enak pristop pri uveljavljanju škod, ki jih povzroča rjavi medved za vso lastnino človeka.
- Delovanje intervencijske skupine zagotavlja uresničevanje nalog na celotnem lokalnem področju.
- Celostni pristop uresničevanja ukrepov za zmanjšanje prisotnosti rjavega medveda v naseljih oziroma njihovi neposredni bližini bo zagotovil manj problemov na lokalni ravni.

- Razdelitev preventivnih sredstev v obliki električnih ograj je pripomogla k manjšim škodam, povzročnim od rjavega medveda, in hkrati pokazala učinkovito pot za vse druge potencialne oškodovance.
- Še posebno pomembne so bile vse izvedene aktivnosti na področju izobraževanja. Vse natisnjeno gradivo (novice, zloženke, bilten), informacijski center in film so bistveno pripomogli k poznavanju rjavega medveda, njegovih potreb in njegovega okolja.

Zavedati se je treba, da ni samo pomembno, kakšen socialno-ekonomski vpliv je imel projekt, marveč da socialno-ekonomski status lokalnega prebivalstva bistveno vpliva na rjavega medveda. Status se namreč posredno odraža na kakovosti življenjskega območja medveda. Množično odseljevanje lokalnega prebivalstva v večja urbana središča v preteklosti je imelo za posledico, da se je opuščalo obdelovanje zemlje. Zaraščajoče površine so za medveda idealno skrivališče in prehranski vir, poleg tega mu omogočajo prikrito približevanje naseljem, kjer išče energetsko bogat prehranski vir. Z njegovim zadrževanjem na teh

Zverji v Sloveniji - faza 1 (rjavi medved)

površinah, ki ležijo hkrati neposredno v bližini naselij, se poleg tega nove generacije medvedov počasi privajajo na človeka in izgublajo prirojeni strah pred njim. Z neposrednimi denarnimi subvencijami poskuša država obdržati določen delež obdelovane zemlje, vendar to vse prepogosto pomeni gojenje drobnice, ki je zelo izpostavljena napadom medveda. Zato je še kako pomemben socialno-ekonomski status lokalnega prebivalstva, saj je od njegovega ravnanja dolgoročno gledano odvisno sobivanje in s tem ohranitev te vrste v Sloveniji.

LIFE PO LIFE ALI KAKO PO KONČANEM PROJEKTU

Že »Faza I« v naslovu projekta da slutiti, da so imeli prijavitelji v mislih možnosti za njegovo nadaljevanje. Nadaljevalo naj bi se s projekti na medvedu, sledili pa naj bi tudi projekti, ki bodo obravnavali drugi dve vrsti velikih zverji v Sloveniji - volka in risa. Zaradi prednostnega položaja, ki ga medved uživa v »habitatni direktivi«, so tudi velika pričakovanja glede finančne pomoči iz evropskega proračuna. S pomočjo pridobljenih sredstev ter aktivnim - tudi finančnim - sodelovanjem Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter drugih institucij in organizacij, katerih delo je povezano z rjavim medvedom, se bo lahko nadaljevalo široko zastavljeno delo v pričujočem projektu. Ob vsem že začetem delu bi bila tako dana možnost za uresničitev konkretnih nalog, ki bodo v tem projektu ostale samo opisane ali pa zastavljene le v pilotnih območjih.

Z vstopom v Evropsko unijo je za Slovenijo »Habitatna direktiva« postala obvezujoča. Tudi če se bo finančni instrument Life ukinil ali se kako drugače prestrukturiral, bo morala naša država zagotavljati aktivnosti, ki bodo uresničevale *Strategijo upravljanja z rjavim medvedom (Ursus arctos) v Sloveniji* in iz nje izhajajočega *Akcijskega načrta*. Aktivnosti bodo sicer skromnejše kot jih omogoča projekt, morale pa bodo zagotavljati dolgoročno ohranitev rjavega medveda in njegovega življenjskega prostora ter sobivanje človeka in medveda. Naj naštejemo aktivnosti, ki so bile uresničene v projektu in zahtevajo nadaljevanje tudi v prihodnosti:

- Upravljavski načrti (Akcije A1-A5), ki predstavljajo konkretne načrte za populacijo rjavega medveda, njegovega življenjskega prostora, manjše prisotnosti v

okolici naselij, manjših konfliktov glede škod in odnose z javnostmi, se bodo morali v prihodnosti prenesti v akcijski načrt in se začeti celostno uresničevati.

- Nadaljevati bo treba s tesnejšim sodelovanjem s sosednjimi državami, še posebno z Republiko Hrvaško, s katero si delimo isto populacijo rjavega medveda. Slovenija in Hrvaška bosta morali pripraviti skupen akcijski načrt za dinarsko populacijo rjavega medveda. Konkretno sodelovanje se bo moralo odraziti med drugim tudi v poenotenju monitoringa, skupnega načrtovanja odvzema itd.
- Nadaljevati bo treba z dobro začetim odškodninskim sistemom za škode na človekovem premoženju, ki jih povzroča rjavi medved in tudi druge zavarovane vrste. Za pooblaščenca, ki cenijo škode, bo treba organizirati vsakoletne delavnice, vsako leto pa tudi dopolniti oziroma spremeniti cenik škodnih objektov.
- Delovanje intervencijske skupine bo v prihodnje vse bolj pomembno. Ob povečevanju konfliktov med človekom in medvedom bi bilo smiselno razmisliti o skupini ljudi, ki bodo delovali izključno na tem področju. Kažejo se tudi lepe možnosti sodelovanja in izmenjave izkušenj s podobnimi skupinami v sosednjih državah.
- Dobro poznavanje populacijskih parametrov je ključno za načrtovanje posegov v populacijo. Monitoring, zastavljen v okviru projekta, temelji na dolgoročnem spremljanju trendov, zato je ključno, da se le-ta pod enakimi pogoji izvaja tudi po končanem projektu (npr. spremljanje medvedov na mreži stalnih števnih mest).
- Do sedaj smo v Sloveniji zelo malo pozornosti posvetili vzrokom za prisotnost rjavega medveda v neposredni bližini naselij. Problem smo deloma reševali z odvzemom, v prihodnje pa bo treba posvetiti pozornost predvsem »odstranitvi« vzrokov prisotnosti. Tu bodo potrebne aktivnosti v smislu ureditve odlaganja hišnih odpadkov, spodbujanja čiščenja zaraščajočih površin itn.
- V prihodnosti bo morala naša država nameniti več sredstev za zaščito človekovega premoženja in omogočiti njihovo razdelitev na območja, kjer se škode pojavljajo v največjem obsegu.
- Tudi v prihodnje bo treba skrbeti za izobraževanje in ozaveščanje ljudi s pomočjo tiskanih gradiv. Nadaljevati bo treba z objavami v medijih, ki rjavega medveda prikazujejo pozitivno. Upravljanje informacijskega centra je prevzel Zavod za gozdove Slovenije. V bližnji prihodnosti bo odprt za najavljene skupine (ekskurzije), nato pa bo imel tudi uradne ure.

Različna mednarodna in domača srečanja na temo rjavega medveda in drugih vrst ter gozda se morajo v čim večji meri odvijati ravno na Mašunu.

- V prihodnosti bi bilo smiselno razmisliti o gradnji enega ali dveh zelenih mostov čez avtocesto Ljubljana - Postojna ter vzpostavitvi drugih predlaganih ukrepov v okviru projekta na mestih, kjer prihaja do največjih izgub zaradi prometa.
- Potrebna bi bila vzpostavitev mreže mrhovišč in spremljanje njihovega učinka na vedênje rjavega medveda.

ZAKLJUČEK IN OCENA POMENA PROJEKTA

Medvedu kot tudi drugim prostoživečim živalskim in rastlinskim vrstam iz ekoloških in etičnih razlogov pripada pravica do življenja. Velike zveri, med katere uvrščamo rjavega medveda, so pomembna sestavina biotske raznovrstnosti, imajo pomembno vlogo v vrhu prehranjevalne piramide in so pomemben indikator ohranjenosti okolja. Rjavi medved je v evropskem prostoru ogrožen, še pod večjim pritiskom je njegovo življenjsko okolje. Na srečo je v mednarodnih predpisih,

katerim sledi tudi Slovenija, deležen še posebne pozornosti. Žal pa vzorna zaščita na papirju še ne pomeni zagotovila za dolgoročno preživetje rjavega medveda kot vrste in tudi ne ohranitve oziroma zelene izboljšave njegovega življenjskega prostora. Šele sobivanje človeka in medveda je pravo zagotovilo za uspešno varstvo in s tem ohranitve. Pri tem imajo ključni pomen izobraževanje, osveščanje, zavedanje pravic in dolžnosti človeka oziroma njegove dejavnosti v življenjskem prostoru, monitoring ter ustrezno upravljanje s populacijo. Ker je medved žival z velikim arealom gibanja, je treba zagotoviti usklajeno upravljanje med različnimi resorji in med sosednjimi državami. Ob sicer ustrezni zakonodaji zaradi denarnih in organizacijskih težav kar nekako zmanjka volje za kompleksno reševanje vprašanja varstva medveda. Zato se je pričujoči projekt pokazal kot priložnost za pridobitev denarnih sredstev in za skupno delo tako državnih institucij kot drugih organizacij. Z iztekom projekta leta 2005 se naše delo ni končalo, marveč pomeni začetek širšega pristopa, ki se bo moral nadaljevati - s pomočjo evropskih sredstev ali brez njih.

Sedanje stanje populacije rjavega medveda in njegovega življenjskega okolja, ki sta se ohranila skozi stoletja, je zrcalo naše kulture, odnosa do narave in dojemanja njenega bistva. Naj tako ostane tudi v prihodnje.

*Varstvo ogroženih vrst in
habitatov na območju bodočega
Kraškega parka*

*Conservation of Endangered
Habitats / Species
in the Future Karst Park*

foto: Mitja Kaligarič

mag. Andrej Sovinc, Bojana Lipej

Prijavitelj	Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper Garibaldijska 1, 6000 Koper
Vodja projekta	mag. Andrej Sovinc
Kontakti	Tel.: 05/663-77-00 e-pošta: info@zrs-kp.si
Spletna stran	www.zrs.upr.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 476.930 evrov Delež EK: 357.698 evrov (75 %) Delež MOP: 13.660 evrov (2,8 %)
Partnerji	Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Piran Center za kartografijo favne in flore Generalitat Valenciana, Španija
Sofinancerji	Ministrstvo za okolje in prostor Mestna občina Koper
Trajanje	1. 10. 2002 do 1. 10. 2005

Varstvo ogroženih vrst in habitatov

IZVLEČEK

Kraški rob, apnenčasti prelom na meji med celinskim in primorskim delom Slovenije, ponuja eno najbolj veličastnih vedut slovenske pokrajine. Prelom, ki ločuje kraški svet od flišnega, pa označuje tudi izjemna pestrost rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih prebivališč. V kulturni krajini se med gozdom prepletajo suha kraška travišča, apnenčaste stene in melišča, poživljajo pa jo kali, posebnost kraške kulturne in naravne dediščine. Tu so se ohranile redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste.

Projekt predstavlja modelni prikaz novega tipa varovanja naravovarstveno najpomembnejših enot s pomočjo pogodbenega varstva z zasebnimi lastniki ter vzpostavitve mreže mikrozervatov ter ozaveščevalnimi aktivnostmi.

Ključne besede: biotska pestrost, ogrožene vrste in habitati, ohranitev habitatov, kras

ABSTRACT

The Karst edge, a limestone border between the continental and littoral part of Slovenia, represents one of the greatest views of the Slovenian countryside. The edge, which divides the Karst from the flysch parts, is very special also in terms of biodiversity - the richness of flora and fauna. In the landscape interlace the semi natural dry grasslands with the limestone rocky slopes, screes and Mediterranean temporary ponds, the peculiarity of Karstic cultural and natural heritage.

The project represents a model of establishing a new type of conservation of the most important parts of nature, with the stewardship agreements and with creation of the network of »micro-areas«.

Key words: biodiversity, endangered species and habitats, conservation of habitats, karst

ov na območju bodočega Kraškega parka

PROBLEMATIKA

Kulturna krajina Kraškega roba, mozaični svet travnikov, melišč, previsnih sten, gozdov, kalov, manjših obdelanih površin in naselij, je nastajala počasi skozi stoletja, ko se je človek poskušal prilagoditi naravi na kraškem svetu. Ostri kraški burji in eroziji se je upiral z vzdrževanjem suhih kraških travnikov in pašnikov, preživil se je z rejo živine in obliko kmetijstva, ki ji danes pravimo trajnostno kmetijstvo. Sčasoma je premišljeno posegal v naravo, jo sicer preoblikoval, a hkrati dopuščal možnost, da so različne živalske in rastlinske vrste lahko sledile puščanju njegovih sledi v kraškem okolju ter tako postale odvisne od njegovih aktivnosti na tem območju. Žal se je v zadnjih desetletjih začelo krhati ravnovesje med človekom in naravo. Vasi in zaselki na Kraškem robu so bili večkrat pozabljeni od države, svoje sledi so pustile tudi politične spremembe. Veliko ljudi je zaradi gospodarskih in političnih razmer zapustilo ta prostor, ostale so prazne domačije in začelo se je zaraščanje kraških travnikov in melišč, ki jih nihče ni več redno kosil. Nekaterim živalskim in rastlinskim vrstam je začel izginjati življenjski prostor, ki ga nujno potrebujejo za svoje preživetje. Projekt Life - Narava »Ohranitev in varstvo ogroženih habitatov/vrst na območju Kraškega roba« je namenjen zaščiti in ohranitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst kot tudi njihovih življenjskih prostorov na Kraškem robu.

CILJI

Cilj projekta je ohranitev naravnih danosti in kulturne krajine ter izboljšanje razmer za lokalno prebivalstvo in je bil v okviru projekta uresničen z ohranitvijo ogroženih habitatov, rastlinskih in živalskih vrst ter s podporo razvoju Kraškega roba kot območja, predvidenega za naravoslovni turizem.

PROJEKTNO OBMOČJE

Območje, vključeno v projekt Life - Narava, zavzema približno 7000 ha površine in leži na skrajnem jugozahodnem delu Slovenije.

Na severu je območje omejeno z državno mejo z Italijo, na vzhodu z mejo občine Koper, na jugu pa z državno mejo s Hrvaško. Na vzhodni strani poteka meja od hrvaške meje po cesti prek Movraža, Hrastovelj, Črnega Kala in Ospa do italijanske meje.

Območje Kraškega roba predstavlja mejnik med flišno pokrajino slovenskega Primorja z značilnim submediteranskim podnebjem ter višje ležečim kraškim svetom, kjer pa se že pozna vpliv celinskega podnebja osrednje Slovenije.

foto: Bojana Lipelj

Varstvo ogroženih vrst in habitatov

Ciljni habitatni tipi:

- 6210 - submediteransko-ilirska suha in polsuha travnišča, ki jih glede na vrstno sestavo in ekološke razmere delimo na suhe kamnite pašnike in na polsuhe bazifilne travnike. Travniki so razviti na globlji, bolj hranljivi podlagi na flišu ali na apnencu, pašniki pa na skeletnih tleh le na apnencu;
- 8160 - zahodnosredozemska in druga termofilna melišča;
- 8210 - karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok;
- 3170 - kali.

Ciljne rastlinske in živalske vrste:

- 1 rastlinska vrsta (tommasinijeva popkoresa *Moehringia tommasiniana*),
- 5 dvoživk (veliki pupek *Triturus carnifex*, hribski urh *Bombina variegata*, zelena krastača *Bufo viridis*, zelena rega *Hyla arborea*, rosnica *Rana dalmatina*) in
- 7 metuljev (ruski medvedek *Callimorpha quadripunctaria*, barjanski okarček *Coenonympha oedippus*, hromi volnoritec *Eriogaster catax*, travniški postavnež *Euphydryas aurinia*, Scopolijev zlatook *Lopinga achine*, črni apolon *Parnassius mnemosyne*, petelinček *Zerynthia polyxena*).

Trije od naštetih habitatnih tipov, ena rastlinska vrsta in ena vrsta metulja so uvrščeni kot prioritete v dodatkih I in II direktive o ohranjanju naravnih bivališč ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (the Council Directive 92/43/EEC - Habitatna direktiva).

IZVAJALCI

Nosilec projekta je bila Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru, s sofinancerji (Ministrstvo za okolje in prostor, Mestna občina Koper) ter partnerji (Zavod RS za varstvo narave - Območna enota Piran, Center za kartografijo favne in flore in provinca Valencija v Španiji).

VSEBINA

Med glavnimi dejavniki, ki ogrožajo obstoj značilnih suhih travnišč, melišč in kalov ter s tem vplivajo na izginja-

nje značilnih rastlinskih in živalskih vrst, so opuščanje tradicionalne rabe, zaraščanje, intenziviranje kmetijstva, uničevanje mejic in kalov ter nizka naravovarstvena zavest. V okviru projekta so bila evidentirana območja najpomembnejših habitatov, rastišč in prebivališč ogroženih vrst, pripravljene so bile smernice za gospodarjenje, ki podpira ohranitev habitatov in vrst, sklenjene pogodbe z lastniki za košnjo opuščanih in zaraslih travnikov ter obnovljeni štirje kraški kali.

Za uresničitev cilja projekta so bili potrebni naslednji ukrepi oziroma akcije:

1. identifikacija najpomembnejših območij, kjer so ti habitatni in vrste - kartiranje habitatnih tipov,
2. priprava posebnih upravljalnih smernic za trajnostno upravljanje z območjem ter določitev posebej pomembnih območij za obstoj ogroženih vrst in njihovih prebivališč,
3. sklenitev dogovorov z lastniki o rednem vzdrževanju teh območij po posebnih smernicah oziroma vzpostavitev sistema upravljanja ter finančna nadomestila za »zasebno« varstvo teh območij,
4. obnova posledic dezertifikacijskih procesov in spodbujanje trajnostne rabe območja - obnova 4 kalov in 150 ha popolnoma zaraslih nekdanjih suhih kraških travnikov ter označitev izbranih območij za promocijo v javnosti,
5. osveščanje in izobraževanje javnosti o pomenu in naravnih vrednotah Kraškega roba, promocija trajnostne rabe okolja ter ekonomskega razvoja območja, primerne za naravoslovni turizem: izdaja lokalnega glasila Kraški rob, izdelana spletna stran o izvajanju projekta, izvedene različne delavnice, vzpostavljeno dobro sodelovanje s kmetijsko svetovalno službo, natisnjena zgibanka in drugo promocijsko gradivo, posnet film ter izdana skupna monografija s španskim partnerjem,
6. obnova in vzpostavitev infrastrukture za podporo trajnostnega turizma - preureditev stare šole v Rakitovcu v informacijski center za izletnike in turiste s stalno razstavo o kraških kalih in biotski pestrosti Kraškega roba.

Pričakovani rezultati: 300 ha najdragocenejših habitatov je bilo obnovljenih ter zavarovanih pred uničenjem s pomočjo vzpostavitve mreže mikroz rezervatov (projekt predstavlja model razvoja mreže mikroz rezervatov za vso Slovenijo), izdelan je delovni osnutek za zavarovanje vsaj tretjine najbolj dragocenih območij z ogroženimi ciljnim habitatom ter smernice za učinkovito zaščito več kot 60 % populacije tommasinijeve popkoresa, izboljšana

ov na območju bodočega Kraškega parka

oziroma ohranjena so bivališča za vse ogrožene živalske vrste iz projekta. Vzpostavljen je nov tip varovanja najpomembnejših območij s pomočjo t.i. pogodbenega varstva z zasebnimi lastniki.

Dolgoročna prihodnost tega območja je odvisna od najpomembnejšega potenciala, ki postaja v sodobnem svetu vse vrednejši argument: neokrnjena naravna in kulturna krajina ter trajnostni razvoj območja.

SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Trajnostni razvoj Kraškega roba ogrožata dva nasprotujoča si procesa. Na eni strani je tu grožnja z intenzifikacijo rabe prostora ter umestitvijo takšnih dejavnosti, ki bi preoblikovale krajino in njene naravne vrednote, kot npr. nepravilna energetska izraba prostora, intenzivno pogozdovanje in prometna infrastruktura, na drugi strani pa opuščanje tradicionalne rabe okolja, paše, košnje, obrti in majhnih kmetij.

Nizka raven osveščenosti lokalnega prebivalstva in širše javnosti o izjemnem pomenu narave in kulturne krajine Kraškega roba pa hkrati zamegljuje potenciala območja, ki se kažejo v smeri razvoja trajnostnega turizma, kot so npr. izletništvo, pohodništvo, jahanje, kmečki in

izletniški turizem, gostinstvo, vzgojno-izobraževalno delo, opazovanje ter doživljanje narave in trajnostnega kmetijstva z lokalnimi proizvodi (brinovo žganje, mesnine, siri in kakovostna krma za živino).

Projekt je veliko prispeval tako k dvigu naravoslovne zavesti o pomenu Kraškega roba in njegovih naravnih in kulturnih vrednotah kot tudi k izboljšanju socialno-ekonomskih razmer z ustvarjanjem novih delovnih mest. Med izvajanjem projekta je bila lokalnemu prebivalstvu dana možnost aktivnega vključevanja in sodelovanja.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Na območju Kraškega roba so se ohranile redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste. Na svetu je vsega nekaj sto rastlin vrste tommasinijeva popkoresa in večino teh najdemo prav na Kraškem robu. Kar sedem vrst metuljev Kraškega roba je uvrščenih na sezname najbolj ogroženih vrst v Evropi. Ti sezname so dodatek ključnih naravovarstvenih direktiv EU, ki imajo v EU pomen zakona.

S »ptičjo« in »habitatno« direktivo je varstvo narave prvič v Evropi povsem izenačeno z drugimi sektorji, kot so npr. kmetijstvo, energetika, promet, ki so v preteklosti

foto: Bojana Lipič

pogosto uveljavljali svoje »družbeno-razvojne« interese na račun okolja, narave in krajine, pa tudi zahtev lokalnega prebivalstva.

Območja Nature 2000, med katera uvrščamo tudi Kraški rob (poleg že omenjenih vrst je treba omeniti še pester svet dvoživk v kraških kalih in bogastvo ptic), predstavljajo posebnost tudi v načinu upravljanja. Območja Natura 2000 niso območja, ki bi bila izolirana od okolice in lokalnega prebivalstva. To je v primeru Kraškega roba še posebno pomembno, prav razumni rabi naravnih dobrin se moramo zahvaliti, da se je ohranila pestrost vrst in njihovih prebivališč. V ta namen projekt vzpostavlja model za pogodbeno varstvo s strani zasebnih lastnikov, ki v Sloveniji še ni razvit.

LIFE PO LIFE

Območje, biogeografsko povezano s sosednjima Italijo in Hrvaško, kar kliče po nadaljnjem čezmejnem sodelovanju. Pri mednarodnih projektih bo veliko pozornosti namenjene programu INTERREG, predvsem sodelovanju z obema sosednjima državama. V okviru projekta Life - Narava se je vzpostavilo dobro sodelovanje s Kmetijsko gozdarskim zavodom Nova Gorica, Kmetijsko svetovalno službo Koper, predvsem pri vzpostavljanju sistema finančnih nadomestil in stimulacij v okviru kmetijsko okoljskega programa (KOP). V ta namen so bile že med projektom organizirane skupne delavnice, na katerih smo lokalno prebivalstvo informirali o različnih

podporah in spodbudah. Prav tako se je med potekom projekta vzpostavilo dobro sodelovanje s kobilarno Lipica na področju uporabe sena s projektne območja kot izredno kakovostne krme za njihove konje. Samo leta 2004 je bilo s Kraškega roba v kobilarno Lipica prepeljanega približno 65 ton sena.

SKLEP IN OCENA POMENA PROJEKTA

Projekt »Ohranitev in varstvo ogroženih habitatov/vrst na območju Kraškega roba« je bil sestavljen iz številnih akcij, ki so bile potrebne za doseg glavnega cilja projekta, tj. ohranitve naravne in kulturne dediščine Kraškega roba prek vzpostavitve modela trajnostnega razvoja območja. Model temelji na ohranjanju tradicionalnih kmetijskih praks in promociji sonaravne rekreacije in turizma. Veliko dela je že opravljenega, treba ga bo še več, predvsem pri osveščanju lokalnega prebivalstva, saj je dolgoročno varstvo in ohranitev habitatov oz. vrst v največji meri odvisno prav od njega.

Ocenjujemo, da je prav izvajanje projekta Life - Narava na Kraškem robu učinkovito pripomoglo k promociji določitve in upravljanja območja Natura 2000. Prav tako je treba omeniti sodelovanje s podobnimi ali bližnjimi projekti Life - Narava, npr. sodelovanje s podobnim projektom na območju kozjanskega parka ter sodelovanje in skupne ozaveščevalne aktivnosti z bližnjim projektom Life - Narava v sečoveljskih solinah.

*Ohranitev ogroženih vrst
in habitatov v Krajinškem parku
Sečoveljske soline*

*Conservation of Endangered
Species and Habitats in
the Sečovlje Salt - Pans Park*

foto: Hjalmar Dahm

Barbara Morgan, mag. Andrej Sovinc

Prijavitelj	SOLINE Pridelava soli, d. o. o. Seča 115, 6320 Portorož
Vodja projekta	Barbara Morgan
Kontakti	+386 5 6721 330 e-pošta kpss@soline.si
Spletna stran	www.kpss.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 714.440 € Delež EK: 357.220 € (50 %) Delež MOP: 232.193 € (32,5 %)
Partnerji	Zavod RS za varstvo narave, OE Piran Ornitološko društvo Ixobrychus Parco regionale del Delta del Po Emilia Romagna
Sofinancer	Ministrstvo RS za okolje in prostor Mobitel, d. d.
Trajanje	1. 9. 2003 do 31. 8. 2006

IZVLEČEK

Bogato naravno in kulturno raznolikost Krajinskega parka Sečoveljske soline podpirajo človeške aktivnosti, kot so tradicionalna pridelava soli in ohranjanje habitatov z vzdrževanjem primerne vodnega režima. Intenzivni pritiski na prostor in posledice propadanja mreže solinskih nasipov in kanalov zaradi pomanjkanja finančnih sredstev v preteklosti sta največji grožnji za ohranitev biotske pestrosti na tem območju. Cilj projekta je bil zagotoviti ohranitev ogroženih habitatnih tipov in varstvo vrst.

Ključne besede: biotska pestrost, ohranitev habitatov, ogrožene vrste in habitati, tradicionalna pridelava soli

ABSTRACT

Rich biological and landscape diversity of the area is supported by human induced activities, which include traditional salt production methods and maintenance of habitats through appropriate water management. Intensive external pressures on the area and lack of the management of the network of dykes and channels due to financial constraints in the past, are the major threats to the biodiversity conservation of the area. The project aimed to ensure effective maintenance of endangered habitats and protection of species.

Key words: biodiversity, conservation of habitats, endangered species and habitats, traditional salt production

ih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah

CILJI PROJEKTA

Cilj projekta je bil zagotoviti učinkovito ohranjanje ogroženih habitatov in varstvo vrst. Ciljni habitati so: 1130 - izlivi rek, estuariji, 1140 - muljasti in peščeni položji brez vegetacije višjih rastlin, 1310 - poplavljeni muljasti položji s sestoji slanuš enoletnic, 1320 - muljaste morske obale s prevladujočo travo iz rodu *Spartina*, 1410 - obmorska močvirja (*Juncetalia maritimi*), 1420 - sestoji slanuš trajnic na muljastih polsuhih tleh (*Salicornia fruticosi*). Ciljne vrste so *Knipowitschia cf. caucasica* in solinarka *Aphanius fasciatus* (šest zgoraj naštetih habitatnih tipov in dve ribji vrsti so uvrščeni v dodatkih I in II direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (Council Directive 92/43/EEC (Habitatna direktiva)). Poleg tega je v dodatku I direktive o ohranjanju prostoživečih ptic (Council Directive 74/409/EEC (Ptičja direktiva)) uvrščenih šest vrst ptic polojnik *Himantopus himantopus*, sabljarka *Recurvirostra avosetta*, navadna čigra *Sterna hirundo*, mala čigra *Sterna albifrons*, rjava cipa *Anthus campestris* in beločeli deževnik *Charadrius alexandrinus*, z najpomembnejšimi ali edinimi gnezditvenimi populacijami v Sloveniji. Sečoveljske in strunjanske soline sta najpomembnejši območji pojavljanja črnoglavega galeba *Larus melanocephalus* v Sloveniji. Tudi ta vrsta je na dodatku I direktive o ohranjanju prostoživečih ptic.

Izvedene so bile akcije: priprava upravljalvskega načrta, akcije za vzdrževanje in nadzor nad vodnim režimom in

uravnavanje slanosti vode, obnova in redno vzdrževanje nasipov, preprečitev plenjenja gnezd na tleh gnezdečih solinskih ptic z izkopom robnih jarkov znotraj solin in ureditev nadomestnih gnezdišč za čigre (nasipi, splavi, otoki, sprememba nekaterih bazenov v območja za gnezdenje), osveščanje prebivalstva in promocija območja.

Rezultati projekta: 2000 m² najdragocenejših habitatov je zavarovanih pred nekontroliranimi spremembami vodnega režima (vdor visokih vod, poplavljanje), 5.000 m² naravovarstveno nezanimivih površin je bilo spremenjenih v gnezdišče najmanj šestih ogroženih ptičjih vrst, izkopanih je bilo 6.500 m obrobni jarkov in več kot 100 ha bazenov, obkroženih z jarki (za onemogočanje dostopa kopenskim plenilcem), razmere za ohranitev šestih habitatnih tipov in dveh ribjih vrst so se izboljšale. Okrepila se je zavest o naravovarstvenem pomenu območja in lokalna podpora za učinkovito varovanje habitatov in vrst, kar je pripomoglo k zaščiti območja pred agresivnim razvojem. Koncept promocije je temeljil na vzpostavitvi omrežja Natura 2000.

PROJEKTNO OBMOČJE

Sečoveljske soline so območje habitatov redkih, ogroženih in značilnih rastlinskih in živalskih vrst, kjer je

foto: Marjan Richter

zaradi dolgotrajnega delovanja človeka nastal tipičen solinski ekosistem. Krajinski park Sečoveljske soline leži na skrajnem jugozahodnem delu Slovenije, tik ob meji z Republiko Hrvaško, v južnem delu občine Piran. Na severu je območje solin omejeno s strugo Jernejskega potoka, od Lucije in Portoroža jih deli polotok Seča. Na vzhodu mejijo soline v večjem delu na nasip nekdanje ozkotirne železnice in se mimo Sečovelj odpirajo proti dolini Dragonje. Na jugu jih obliva reka Dragonja, na zahodu območje solin varujejo morski nasipi v Piranskem zalivu.

Severni del parka, kjer še poteka aktivna pridelava soli, se imenuje Lera. Od južnega dela parka, imenovanega Fontanigge, ga deli struga potoka Drnica. Sečoveljske soline so skupaj z bližnjimi strunjanskimi solinami najbolj severno ležeče še delujoče soline v Sredozemlju. So ene redkih solin, kjer sol še pridelujejo po več stoletij starih postopkih.

Področje, vključeno v projekt Life »Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah« zavzema približno 650 ha površine. Območje se deli na dva dela, Lero in Fontanigge. Z uredbo vlade Republike Slovenije je bilo celotno območje leta 2001 razglašeno za krajinski park, že leta 1993 pa uvrščeno kot prvo slovensko mokrišče na seznam močvirij mednarodnega pomena pod okriljem Ramsarske konvencije.

Lera je pridelovalno območje med kanalom Grande in kanalom Sv. Jerneja, ki meri okoli 263 ha, od tega je 20 ha kristalizacijskih bazenov. Večino območja sestavljajo solna polja z izparilnimi površinami in površinami za zgoščevanje slanice (okoli 200 ha). Te površine so pomembne zlasti za rast halofitnih travnikov.

Fontanigge je območje med kanalom Grande in reko Dragonjo. Tu je bila žetev soli opuščena v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, vendar bazeni v notranjosti še vedno služijo za izparevanje in dovod vode v območje Lera. Fontanigge sestavljajo solna polja, nasipi in poloji.

Na Leri so značilna bivališča rastlinskih in živalskih vrst (habitatov) omejena na različno slana solna polja, solinske kanale in nasipe. Še bolj pestra življenjska okolja so na solini Fontanigge, tu so trstičja, halofitni travniki, suhi, goli ali delno porasli bazeni in otočki v solinskih bazenih, poloji, različni habitatni tipi na brežinah. Tudi ostanki solinarskih hiš so vabljivi za nekatere vrste. Fontanigge obrobajo grmišča ter suhi in vlažni travniki,

visokomorske nasipe na zahodu pa obliva plitvo morje. Blaga submediteranska klima podpira razvoj solinarske dejavnosti in vpliva na naselitev specifičnih rastlinskih in živalskih vrst, tudi ptic. Tradicionalna pridelava soli, ki je ustvarila solinski prostor, s postopki solinarjenja ohranja biotsko raznovrstnost v njem.

NOSILEC IN PARTNERJI

Nosilec projekta je bilo podjetje SOLINE Pridelava soli, d. o. o., ki upravlja s krajinskim parkom. Partnerji v projektu so bili Regionalni park Delta Del Po Emilia Romagna (I), Zavod RS za varstvo narave - OE Piran in Ornitološko društvo Ixobrychus, sofinancerja projekta pa Ministrstvo za okolje in prostor ter družba Mobitel, d. d.

Vrednost projekta je 714.440 evrov, 50 % celotne vrednosti je prispevala Evropska unija.

VSEBINE, POSTOPKI, REZULTATI

Akcije projekta so bile usmerjene predvsem k ustvarjanju razmer za nadzorovan vodni režim (vzdrževanje in obnova nasipov), preprečevanju dostopa kopenskimi plenilcem na gnezdišča kolonijskih ptic ter obnovi in ustvarjanju primernih gnezdišč.

Načrtovane in izvedene akcije

Priprava upravljalškega načrta

Upravljalški načrt je temeljni dokument za upravljanje z območjem in rabo naravne dobrine. Sestavljajo ga naslednje vsebine:

1. Zbrani podatki
2. Analiza podatkov in sektorskih planov (npr. conacija, dostop in usmerjanje obiskovalcev, smernice za varstvo in obstoj habitatov in vrst, smernice za razvoj turizma, smernice za izvajanje solinarske in drugih dejavnosti)
3. Določitev ciljev
4. Akcijski plan (vsebinski in terminski)
5. Monitoring

ih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah

Akcije za vzdrževanje in nadzor nad vodnim režimom in uravnavanje slanosti vode

Sistem nasipov in prelivov, ki skrbijo za vzdrževanje gladine in pretoke vode, je bil dolga leta slabo vzdrževan. Pojavile so se razpoke, na nekaterih delih pa so valovi in vetrovi nasipe preprosto odnesli. Tako ni bilo mogoče zagotavljati nadzora vtoka vodnih količin, kar je povzročilo, da so bila gnezdišča ptic poplavljena, močvirni deli osušeni, slanost vode v bazenih z ribami neprimerna. V okviru projekta je bil obnovljen del notranjih solinskih nasipov in prelivov, tako da imajo vsaj najpomembnejši habitati in nekatera gnezdišča ptic nadzorovan vodni režim.

Obnova in redno vzdrževanje nasipov

Obnovitvena dela na nasipih in zapornicah ter prelivih se delijo na redno vzdrževanje in vzdrževalno urejanje. Med prva spada redni nadzor, saniranje drobnih razpok, odpravljanje manjših poškodb, odstranjevanje manjših zasutij ipd. Med vzdrževalno urejanje nasipov spada predvsem redna košnja. Z odstranitvijo globoko razpredenega koreninskega sistema posameznih grmov in dreves, ki se je zajedel globoko v telo nasipov in s tem povzročil razpoke v nasipih, je bilo preprečeno nadaljnje propadanje nasipov. Redna vzdrževalna dela

na zapornicah pa vključujejo predvsem skrb za obnovo in vzdrževanje lesenih delov na zapornicah.

Preprečitev plenjenja gnezd in poškodb habitatov

Eden glavnih vzrokov zmanjšane gnezditvenega uspeha na nasipih, poljih in v bazenih je predacija s strani kopenskih plenilcev (kune, lisice, potepuške mačke ...). Znano je, da se te vrste kopenskih sesalcev izogibajo slani vodi, če je le dovolj obsežna ali globoka. Z izkopom robnih jarkov po notranjem obodu solnih polj so bile ustvarjene naravne prepreke za dostop kopenskimi plenilcem (takšni jarki so v preteklosti v solinah že obstajali).

Ureditev nadomestnih gnezdišč za čigre

Čigre (mala in navadna čigra) v solinah gnezdiijo pogosto kar na golih tleh blatnih nasipov. Poletni nalivi jajca pogosto sperejo v vodo ali pa se jajca pogreznejo v razmočeno blato. Gnezditveni uspeh teh vrst je zato v nekaterih sezonah porazno nizek. V okviru projekta so bili narejeni novi nasipi in otočki za gnezdenje, hkrati pa je bil del opuščenih solinskih površin preoblikovan v gnezditveno »ploščad« za čigre s posebno

foto: Iztok Škornik

oblikovanim površjem in sistemom za odvodnjo površinskih voda.

Osveščanje prebivalstva o naravovarstvenem pomenu in promocija območja, spodbude za nova delovna mesta v lokalnem okolju ter predlogi trajnostnega ekonomskega razvoja območja Natura 2000

V okviru akcij osveščanja in promocije območja je bilo pripravljeno različno informacijsko gradivo (7 številka lokalnega glasila Solni cvet, spletna stran, različni prispevki za medije, 30-minutni film, zgibanka in izobraževalna srečanja). Največja akcija v tem sklopu je obsegala preureditev starega objekta v sodoben multimedijски center za obiskovalce parka s stalno razstavo o biotski pestrosti Sečoveljskih solin. Prenovljen je bil star objekt brez namembnosti in tako je nastala velika dvorana za obiskovalce z razstavnim prostorom in predstavitvijo Nature 2000 v Sečoveljskih solinah.

Navedene akcije so bile uspešno izpeljane s pomočjo v projektu odobrene opreme za izvedbo terenskega dela (npr. oprema za strojni bager za dela na nasipih), opremo za pomoč pri izvedbi monitoringa uspešnosti akcij (optični pripomočki in foto oprema) ter sredstvi za pomoč pri osveščanju in usmerjanju obiskovalcev (vozilo za odvoz odpadkov, vozilo za prevoz obiskovalcev po parku). V projektu predvidena gradbena in druga dela so ponudila možnost dela lokalnemu prebivalstvu oz. zunanjim izvajalcem. Podpiranje solinarske dejavnosti in možnost razvoja naravoslovnega turizma ter obiskovanja parka so tiste trajnostne razvojne usmeritve, na katerih temelji prihodnja raba in ohranitev območja.

Določene izkušnje pri ohranjanju in obnovi habitatov so bile pridobljene s tesnim čezmejnim sodelovanjem, saj italijanski partner projekta prihaja iz podobnega območja v Beneški laguni in izmenjavo izkušenj s sorodnimi območji, npr. z naravnim rezervatom na izlivu Soče.

SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Soline imajo ekološko, kulturno, sociološko kot tudi ekonomsko vrednost. Pridelava soli je ena najstarejših

obrti lokalnega prebivalstva na Slovenski obali. Čeprav ni pisnih dokazov o pridelavi soli pred 13. stoletjem, raziskovalci ugotavljajo, da so bili pogoji v nekaterih delih tega območja primerni za pridelavo soli že v času rimskega cesarstva.

V preteklosti je bila sol najpomembnejši komercialni proizvod na Obali, danes pa je zaradi delovno intenzivne tehnologije pridelava soli predraga in ne more konkurirati na mednarodnem ali notranjem trgu. Stroški so v nenehnem porastu in možnosti za dobiček ni. Vzdrževanje solin za tradicionalno pridelavo je drago.

Tradicionalna pridelava soli je ena redkih panog z neznatnim vplivom na naravno okolje in z ugodnim vplivom na ohranitev biotske pestrosti in naravnega ravnovesja v območju. Še več, nadaljevanje tradicionalnega solinarstva je pogoj za ohranitev večine izmed ciljnih habitatov in vrst, ki so ciljne za projekt Life III - Narava. Še delujoče soline so življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst, ki so ogrožene predvsem zaradi izginjanja naravnih močvirij v Sredozemlju.

V solinah prevladuje ročno delo. Uporaba lahke mehanizacije je omejena na nekatera območja na izparilnih površinah za obnovo notranjih nasipov in za visokomorske varovalne nasipe.

Nadaljevanje tradicionalne pridelave soli v Piranskih solinah ne bi bilo mogoče brez subvencioniranja solinarstva in vključevanja dodatnih aktivnosti, npr. trajnostnega turizma in obiskovanja parka. Brez solinarstva bi počasi izginila pomembna naravna in kulturna vrednota. Seveda je tudi izkušenih solinarjev iz leta v leto manj, to pa predstavlja grožnjo, da se bo znanje, ki se je prenašalo iz roda v rod, počasi izgubilo, s tem pa bi tudi propadle naravne danosti, ki pogojujejo pestrost habitatov in vrst v solinah.

Projekt je prispeval k izboljšanju socialno-ekonomskih razmer z ustvarjanjem novih delovnih mest (pridelava soli - solinarji; turizem - turistični delavci, obrtniki; ohranjanje narave - naravovarstveni nadzorniki in čuvaji). Med potekom projekta je bila lokalnemu prebivalstvu dana možnost sodelovanja pri obnovi infrastrukture solin in vzdrževalnih delih. V okviru projekta je bilo ustvarjenih 2,7 zaposlitev s polnim delovnim časom za lokalne prebivalce, po koncu projekta pa je možnost zaposlitve dana predvsem ljudem, ki opravljajo dela na področju turizma in monitoringa.

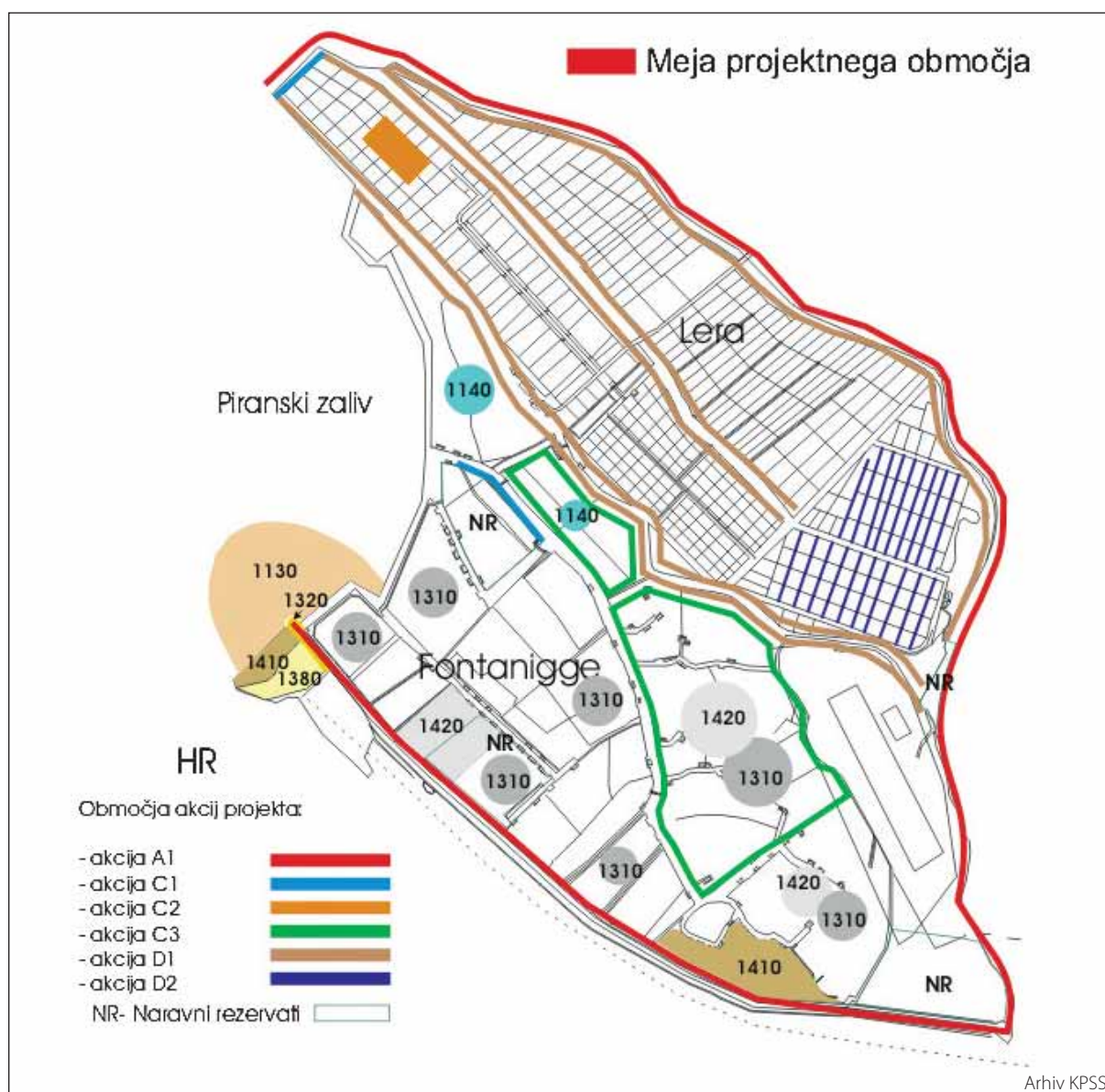
ih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah

PRISPEVEK K NATURI 2000

Sečoveljske soline izpolnjujejo merila za razglasitev območja posebej varovanega območja NATURA 2000 po določilih direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst in direktive o ohranjanju prostoživečih ptic. Kljub zagotovljenemu pravnemu varstvu v nacionalnem merilu (Uredba Vlade Republike Slovenije o krajinskem parku) in mednarodnim varstvenim okvirom (določila Ramsarske konvencije) se v raznih (občinskih in državnih) planskih dokumentih

še pojavljajo različne grožnje območju. S tega stališča je določitev območja Natura 2000 izredno pomembna, saj smo tako dolžni varovati in ustrezno ohranjati takšna območja v ugodnem stanju.

Posebnost Sečoveljskih solin v primerjavi z večino drugih območij Natura 2000 v Sloveniji pa je v dejstvu, da je ozemlje (z izjemo nekaj parcel) v celoti v državni lasti, to pomeni, da se pri izvajanju projekta Life - pa tudi varstvenih usmeritev in režimov - nismo srečevali s problemi, povezanimi z zasebnim lastništvom v drugih območjih Natura 2000.

Sečoveljske soline imajo pomembno vlogo tudi v mozaiku preostalih obalnih mokrišč, ki prehajajo iz beneške lagune na zahodu proti vzhodni obali Jadranskega morja.

z Italijo in Hrvaško. Upravljavec parka že sodeluje z občino Piran pri prijavi projektov na razpise v okviru strukturnih skladov (npr. za ureditev infrastrukture za obiskovanje območja).

LIFE PO LIFE

V projektu so bile zasnovane vse potrebne akcije, nujne za vzdrževanje razmer za ohranitev vrst in njihovih habitatov. Projekt Life je pokril del začetnih (investicijskih) stroškov, po končanem projektu pa je treba zagotoviti razmere in sredstva za nadaljevanje vzdrževalnih del. Vzporedno z obnovitvenimi deli je v projektu Life podana tudi podlaga za razvoj dopolnilnih dejavnosti v parku; sredstva, pridobljena na ta način (vstopnina, drugi prihodki obiska itd.), so bila uporabljena za delno pokritje vzdrževalnih stroškov. Del sredstev za vzdrževanje ekološkega značaja območja je bil pridobljen tudi iz državnega proračuna (zavarovano območje na državni ravni). Hkrati je v programu upravljavca območja navedeno tudi sodelovanje na različnih finančnih podporah v nacionalnem in mednarodnem merilu.

Pri mednarodnih projektih bo pozornost zelo verjetno namenjena programu INTERREG, predvsem sodelovanju

SKLEP IN OCENA POMENA PROJEKTA

V Evropi je vse manj naravnih življenjskih prostorov. Sredstva, pridobljena v okviru projekta Life, so bila namenjena ohranitvi ogroženih vrst in habitatov v Sečoveljskih solinah. Projekt je podpiral vrsto akcij, ki so usmerjene k obnovi solin. Tradicionalna pridelava soli je pogoj za vzdrževanje in ohranitev primernih razmer za življenje redkih živalskih in rastlinskih vrst in prebivališč zanje.

Za doseg večine številnih ciljev projekta in za vzpostavitev pravega odnosa do varovanih vrst in njihovih habitatov je bilo posvečeno veliko pozornosti osveščanju in približevanju narave in kulturne dediščine lokalnemu prebivalstvu in obiskovalcem. Območje Krajinskega parka Sečoveljske soline je preplet družbenih, ekonomskih in kulturnih vrednot, ohranja pa se lahko le v okviru trajnostnega razvoja.

foto: Kristina Goršek

*Vzpostavitev dolgoročnega varstva
kosca (*Crex crex*) v Sloveniji*

*Establishing Long Term
Protection of *Crex crex*
in Slovenia*

foto: Slavko Polak

Andrej Medved, Luka Božič

Prijavitelj	Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS - BirdLife Slovenia Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana
Vodja projekta	Andrej Medved
Kontakti	Tel.: 01 / 426 58 75 e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si andrej.medved@dopps-drustvo.si
Spletna stran	www.ptice.org www.life-kosec.org
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 776.397 € Delež EK 573.333 € (74 %) Delež MOP 118.455 € (15 %)
Partnerji	Mestna občina Ljubljana Občina Cerknica
Sofinancer	Ministrstvo RS za okolje in prostor Občina Postojna
Trajanje	1. 1. 2004 - 31. 3. 2007

IZVLEČEK

Ptice so od nekdanje stalne spremljevalke človeka in njegove dejavnosti v prostoru. Še posebej ptice kmetijske kulturne krajine, ki so v Sloveniji vezane na tradicionalno rabo prostora in oblikovano mozaično kmetijsko kulturno krajino. Prav posebno mesto v tem pogledu predstavljajo vlažni ekstenzivni travniki, v katerih prebiva globalno ogrožena vrsta ptice - kosec.

Projekt je bil zastavljen z namenom pripraviti in vzpostaviti naravovarstvena orodja za dolgoročno uspešno varstvo kosca *Crex crex* v Sloveniji in pospešitev procesa izvajanja določil Direktive o pticah v slovenski zakonodaji. Upravljanje prvovrstnih ekstenzivnih travnikov in druge podporne projektne aktivnosti na projektnih območjih so bile usmerjene v omejevanje predhodno ugotovljenih groženj, in sicer opuščanja obdelave kmetijskih zemljišč, intenzifikacije kmetijstva, neučinkovitega varstva vrst in ključnih območij na državni ravni, nenaklonjenosti kmetijske politike ekstenzivni kmetijski rabi in nizke splošne ozaveščenosti javnosti in deležnikov na projektnih območjih.

Dolgoročna vzpostavitev varstva kosca v Sloveniji se je s projektnimi aktivnostmi šele začela, vendar so bile pripravljene zadostne strokovne podlage in orodja, kot tudi vzpostavljeni komunikacijski kanali, ki bodo v prihodnje omogočili uspešno varstvo na nacionalni ravni.

ABSTRACT

Birds have always been known and appreciated as faithful companions of man and his activities in the environment. In this respect, special focus is placed on farmland birds, in Slovenia closely connected with the traditional use of land that has shaped its typical, mosaic-like agricultural landscape. A special type of this landscape is extensive wet meadows, which are also the habitat of a globally threatened species - *Crex crex*. The main objective of the project was to develop and employ conservation tools for efficient long-term protection of *Crex crex* in Slovenia and to speed up implementation of the provisions of the EU Birds Directive in Slovenia's legislation. Management of valuable, extensively cultivated meadows and other supporting activities carried out in project areas were conducted with a view to containing the identified threats, namely abandonment of agricultural use, intensification of agriculture, ineffective protection of species and key areas on the national level, unfavourable attitude of agricultural policy towards low-input farming and low awareness of the public and the stakeholders in project areas. Although the execution of project actions only marks the beginning of long-term protection of *Crex crex*, sufficient expert groundwork and conservation tools have been prepared and communications channels have been opened that will enable implementation of efficient protection of the species at national level.

Črnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji

CILJI

Kosec - ptica in z njim v povezavi kosec - upravljalec sta simbol tisočletnega sožitja človeka in narave. Na podlagi tega dejstva smo si postavili osnovni cilj, da bi kosec postal simbol bodočega sožitja med vedno hitrejšim razvojem in ohranjanjem visoke stopnje biotske pestrosti na tistih območjih Natura 2000 v Sloveniji, ki so pomembna z vidika ohranjanja vlažnih ekstenzivnih travnikov.

Glavno orodje za doseg tega cilja in za vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji je bila priprava prvega nacionalnega vrstnega akcijskega načrta za kosca 2005 - 2015 (v nadaljevanju VAN). V dokumentu je povzeto vse dosedanje znanje o koscu ter podkrepljeno z znanji, pridobljenimi v času izvajanja projekta.

Poleg osnovnega cilja smo si zadali tudi naslednje cilje:

- Raziskati in razširiti znanje o ekologiji kosca ter izvesti vseslovenski popis.
- Pridobiti podrobna znanja in izkušnje o ustreznih načinih upravljanja vlažnih ekstenzivnih travnikov na pticam prijazen način. Na testnem območju na Ljubljanskem barju smo zato preizkusili različne kmetijske tehnike in izvedli poskuse s kmetijsko mehanizacijo, pridobljeno v okviru projekta.
- Na koscu prijazen način na treh projektnih območjih aktivno upravljati vsaj 180 hektarjev vlažnih ekstenzivnih travnikov; na Cerkniškem jezeru s pomočjo partnerja Občine Cerknica - Notranjskega regijskega parka.
- Sodelovati s kmeti, kmetijskimi svetovalci in lastniki zemljišč v procesu izobraževanja o pticam

prijaznem načinu kmetovanja in o pripravi smernic za usmerjanje naklonjenosti kmetijske politike do ekstenzivnega naravovarstvenega kmetovanja.

- Vzpostaviti manjše poskusno posestvo oziroma naravni rezervata na ožjem območju Ljubljanskega barja z odkupom 10,0 ha in zakupom 41,1 ha vlažnih ekstenzivnih travnikov ter za obiskovalce vzpostaviti infrastrukturo z interpretativnim materiali.
- Dvigniti zavest lokalnega prebivalstva, lokalnih odločevalcev, odgovornih državnih institucij in splošne javnosti o pomenu varstva ogroženih ptic, pomenu evropskega ekološkega omrežja Natura 2000 in pticam prijaznega upravljanja kmetijskih zemljišč.
- Posredovati sporočilo o pomenu varstva kosca in njegovega življenjskega prostora - vlažnih ekstenzivnih travnikov splošni javnosti s poudarkom na mladini.

PROJEKTA OBMOČJA

Izbrali smo tri območja za varstvo kosca, te prvovrstne indikatorske in globalno pomembne vrste vlažnih ekstenzivnih travnikov, s statusom Mednarodno pomembnega območja za ptice (IBA) in sicer Ljubljansko barje, Cerkniško jezero in porečje Nanoščice. Območja smo izbrali z namenom, da pripravimo smernice za ohranitev vseh varstveno pomembnih vrst ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000 v Sloveniji in tudi širše. Vsako območje je k vsebini projekta prispevalo s svojimi specifičnimi naravnimi značilnostmi, kot tudi z vidika upravljanja in doseganja ciljev projekta.

foto: Andrej Medved

Ljubljansko barje

»Ohranimo bogastvo barjanskih travnikov«

Ljubljansko barje je največje območje z vlažnimi travniki v Sloveniji. Tako kot večina tovrstnih območij je tudi Barje poplavna ravnica, ki jo v spomladanskem in jesenskem času zaznamujejo redne poplave Ljubljance in njenih pritokov. Široka paleta različnih tipov vlažnih travišč sega od steljnikov z brestovolistnim osladom, do mokrotnih travnikov z modro stožko in sestojev visokega šašja. Ljubljansko barje sodi med ornitološko najboljše raziskana območja pri nas. V minulem desetletju je bilo tukaj ugotovljeno gnezdenje preko 100 vrst ptic, še več kot enkrat toliko pa je vrst ki na Barju prezimujejo oziroma se pojavljajo v času selitve. Med pticami imajo posebno mesto specializirane vrste vlažnih ekstenzivnih travnikov. Večina teh vrst je ogroženih, na Ljubljanskem barju pa imajo najpomembnejše nacionalne gnezdeče populacije. Na Ljubljanskem barju živi skoraj polovica vseh koscev v Sloveniji, čeprav se je njihovo število v primerjavi z 90-imi leti zmanjšalo. Veliki škurh, pri nas kritično ogrožena vrsta, ima na Ljubljanskem barju edina redno zasedena gnezdišča pri nas. Ljubljansko barje je bilo uvrščeno med območja Natura 2000 zaradi pojavljanja pomembnih populacij 22 vrst ptic. Med njimi velja poleg zgornjih dveh vrst omeniti še močne gnezdeče populacije prepelice, repaljščice, kobiličarja, pribe, pisane penice, sloke in velikega skovika ter številne pepelaste lunje na prezimovanju.

Cerkniško jezero

»Pomembno gnezdišče močvirskih ptic«

Cerkniško jezero je del našega največjega kraškega polja in sodi med najpomembnejša območja za vodne in travniške ptice pri nas. Vlažni in močvirni travniki Cerkniškega jezera so življenjski prostor naše druge najpomembnejše populacije kosca. Povprečno tukaj poje 50-60 koscev, njihovo število pa med leti precej niha v odvisnosti od gladine poplavne vode. Na jezeru v letih z višjim vodostajem gnezdi veliko število pri nas redkih in ogroženih vodnih ptic. Med njimi ima rjavovrati ponirek tukaj edino gnezdišče v Sloveniji, zelo pomembno pa je tudi gnezdenje rdečenogega martinca, kostanjevke, race žličarice in drugih vrst. V obsežnih trstičjih gnezdi mala tukalica in občasno celo bobnarica. Najbolj vlažne travnike naseljuje grahasta tukalica, drugod pa koscu delajo družbo številne prepelice, rumene pastirice, repaljščice in bičje trstnice. Zaraščajoče predele in grmišča na Cerkniškem jezeru naseljuje tačas edina gnezdeča populacija škrlatca pri nas.

Porečje Nanoščice

»Domovanje travniških vrst ptic«

Porečje Nanoščice je poplavna ravnica na območju spodnje Pivške kotline. Na ožjem območju ob sami

Učnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji

Nanoščici so tukaj ostali ohranjeni ekstenzivni vlažni travniki s številnimi vrstami ogroženih vrst ptic in metuljev. Porečje Nanoščice je bilo na podlagi določil Direktive o pticah uvrščeno med območja Natura 2000 zaradi gnezdenja kosca in nekaterih drugih ogroženih vrst ptic. Populacija kosca na območju Porečja Nanoščice se v zadnjih letih ni bistveno spreminjala in je štela okoli 20 pojočih samcev. Večino koscev smo zabeležili na vlažnih travnikih osrednjega dela, nekaj pa vselej tudi na bolj suhem obrobju. Med gnezdilci struge reke Nanoščice je treba omeniti vodomca. Ornitološko zelo pomembno je tudi obsežno trstišče na južnem delu območja, kjer gnezdi srpična trstnica.

IZVAJALCI

Nosilec

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije - DOPPS

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia) je neprofitna, nevladna in naravovarstvena organizacija s statusom organizacije v javnem interesu na področju ohranjanja narave, ki je bila ustanovljena leta 1979 ter deluje na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni. Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z raziskavami,

naravovarstvenimi aktivnostmi, publicistično in izobraževalno dejavnostjo, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi nevladnimi in vladnimi organizacijami. Kot upravičenec do projektnih sredstev je organizacija skrbela za dosledno izvajanje projektnih aktivnosti in za doseg predvidenih ciljev projekta.

Partnerji

Mestna občina Ljubljana

V okviru promocijskih aktivnosti je partner v časi izvajanja projekta izvedel tri večje strokovne delavnice na temo razvoja podeželja (Ljubljana, 2004), upravljanja naravnih rezervatov v tujini (Italija, 2005) in interpretacije naravovarstvenih vsebin (Ljubljansko barje, 2006) v okviru ustanavljanja Krajinskega parka Ljubljansko barje.

Občina Cerknica

Vloga partnerja na projektnem območju Cerkniško jezero je bila predvsem nakup najmanj 100 hektarjev kmetijskih zemljišč - prvovrstnih vlažnih travnikov in upravljanje le teh v korist ohranjanja ugodnega življenjskega prostora za kosca in druge ogrožene vrste. Partner se je aktivno vključil tudi v promocijske in izobraževalne aktivnosti.

foto: Andrej Medved

Sofinancerji

Ministrstvo RS za okolje in prostor
Občina Postojna

Drugi sodelujoči

Občina Ig

Osrednje aktivnosti na projektnem območju Ljubljansko barje so se izvajale na območju naravnega rezervata „Iški morost“, ki leži na območju občine Ig. Pri zasnovi in vzpostavitvi rezervata je bila s strani občinske uprave občine Ig izkazana vsa podpora in naklonjenost. Pristojne občinske službe so idejno zasnovo rezervata vključile, kot posebno naravovarstveno območje, v nastajajoči novi prostorski red vključno z upravljalnim načrtom, kar predstavlja dobro osnovo za oblikovanje akta o razglasitvi ožjega zavarovanega območja v skladu z nacionalno zakonodajo. Lokalna skupnost je s tem aktivno pristopila k vzpostavljanju dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji in pomeni vzor ostalim lokalnim skupnostim v okviru začetega postopka ustanavljanja krajinskega parka Ljubljansko barje.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

Pri preučevanju primernih kmetijskih tehnik upravljanja vlažnih ekstenzivnih travnikov za ptice je bila s strani KGZS

in lokalnih kmetijskih svetovalcev na projektnih območjih izkazana pozitivna pripravljenost za sodelovanje. V teku projekta je bila izvedenih več strokovnih posvetov, terenskih ogledov in predavanj, ki so pripomogli k širjenju skupaj izdelanih naravovarstvenih upravljalnih smernic med kmete in lastnike kmetijskih zemljišč na osrednjih območjih pojavljaja kosca. Tehnološko znanje kmetijskih svetovalcev in njihove terenske izkušnje pri kmetih so bile ključnega pomena pri pripravi strokovnih podlag za kmetijsko okoljski ukrep VTR - 214-III/5 ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000, ki je kmetom na voljo na osrednjih območjih Natura 2000 v Sloveniji in na projektnih območjih Life v okviru Programa razvoja podeželja za RS v obdobju 2007 - 2013.

VSEBINA

Pred začetkom izvajanja projekta so bile identificirane osnovne grožnje doseganju ugodnega stanja kosca *Crex crex* in njegovega življenjskega prostora - vlažnih ekstenzivnih travnikov in sicer: opuščanje obdelave kmetijskih zemljišč, intenzifikacija kmetijstva, neučinkovito varstvo vrst in ključnih območij na državni ravni, nenaklonjenost kmetijske politike ekstenzivnim kmetijam ter nizka splošna ozaveščenost in znanje. V teku izvajanja projekta so bile izvedene aktivnosti za omejevanje identificiranih groženj. Poseben poudarek je bil na promocijskih in izobraževalnih aktivnostih, kjer

foto: Tomaž Jančar

Uspešnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji

so bile skupaj z upravljalci kmetijskih zemljišč naprej pripravljene primerne tehnike upravljanja koščevih travnikov, ter šele nato posredovane širši javnosti. Pridobljeno znanje in izkušnje na terenu so bile prenešene ključnim odločevalcem na državni in lokalni ravni. V teku projekta so bili, kot posledica izvedenih projektnih akcij, doseženi naslednji pomembni rezultati:

- Priprava nacionalnega Akcijskega načrta varstva kosca 2005 - 2015 in vzpostavljena nacionalna monitoring shema za kosca
- Priprava novega kmetijsko okoljskega podukrepa VTR za ohranjanje življenjskih prostorov ogroženih vrst ptic vlažnih travnikov na izbranih osrednjih območjih Natura 2000 v Sloveniji
- Uspešna promocija in izobraževanje ključnih ciljnih skupin glede pticam prijaznega upravljanja travnikov in povišanje števila udeležencev v kmetijsko okoljskih programih
- Vzpostavljena dobra komunikacija s pristojnimi državnimi institucijami na področju kmetijstva in razvoja podeželja
- Vzpostavitev naravnega rezervata Iški morost na projektnem območju Ljubljansko barje in vključitev v prostorski plan občine Ig
- Prispevek k prepoznavnosti ekološke mreže Natura 2000 v Sloveniji in kosca, kot ključnega predstavnika
- Vključitev strokovnih vsebin in projektne skupine v proces ustanavljanja Krajinskega parka Ljubljansko barje
- Vključitev strokovnih vsebin v pripravo upravljalkega načrta za območje Natura 2000 - Cerknisko jezero in pridobitev novega Life projekta LIFE06NAT/SLO/000069
- Uspešen odkup kmetijskih zemljišč na projektnem območju Cerknisko jezero v trajne naravovarstvene namene in lastno sofinanciranje občine za dodaten odkup zemljišč, ki niso bila upravičena do Life sredstev
- Vključitev ogrožene vrste ptice kosca med indikatorske vrste vlažnih ekstenzivnih travnikov v okviru Indeksa ptic kmetijske krajine (Farmland Bird Index)

REZULTATI

Ključ do uspešnega projekta je bilo pridobljeno strokovno znanje, dopolnjeno s terenskimi izkušnjami

z neposrednim upravljanjem vlažnih ekstenzivnih travnikov na treh projektnih območjih v sodelovanju z lokalnimi kmeti.

Pridobitev kmetijskih zemljišč v zakup in lastništvo se je izkazala kot učinkovito naravovarstveno orodje za doseg ciljev varstva kosca. Na območju občine Cerknice je Notranjski regijski park izvedel pilotno odkupovanje zemljišč za naravovarstvene namene. Dobra in učinkovita komunikacija na vseh ravneh je podprla osnovno sporočilo projekta in prispevala k boljši prepoznavnosti kosca kot tudi njegovega življenjskega okolja na območjih Natura 2000.

Strokovna izhodišča in tehnična dokumentacija za naravni rezervat na Ljubljanskem barju

- Priprava nacionalnega Vrstnega akcijskega načrta za kosca 2005 - 2015
- Izdelava upravljalkega smernice za kvalifikacijske vrste na treh projektnih območjih Natura 2000
- Vključitev strokovnih podlag v Operativni program upravljanja območij Natura 2000 za Slovenijo in v načrt upravljanja Krajinskega parka Ljubljansko barje (v nastajanju)
- Izvedba ekoloških raziskav za pomembne živalske in rastlinske vrste na območju naravnega rezervata Iški morost na Ljubljanskem barju
- Izdelava načrta upravljanja za naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju s potrebno tehnično dokumentacijo za vzpostavitev infrastrukture za obiskovalce

Pridobitev kmetijskih zemljišč v upravljanje

- DOPPS je na Ljubljanskem barju na območju naravnega rezervata Iški morost pridobil kmetijska zemljišča v skupnem obsegu 51,9 hektarjev (44,2 hektarjev v zakupu in 7,7 hektarjev zemljišč v lasti).
- Na Cerkniskem jezeru je občina Cerknica - Notranjski regijski park uspela odkupiti skupno 133,3 ha v osrednjem območju vlažnih ekstenzivnih travnikov.
- V porečju Nanošičice je bila za obdobje 2005 in 2006 sklenjeno pogodbeno varstvo za upravljanje 25,0 ha prvovrstnih vlažnih travnikov.
- Za vsa v okviru projekta odkupljena zemljišča so bile urejene odkupne pogodbe z zapisano trajno namembnostjo zemljišč naravovarstvenim ciljem.
- Izdelana je bila idejna zasnova za naravni rezervat z

učno potjo in opazovalnico na projektnem območju porečja Nanoščiце.

Aktivno upravljanje koševih travnikov na projektnih območjih

- Na Ljubljanskem barju je bilo iz zaraščenih površin ponovno vzpostavljenih približno 8,0 ha travnikov ter ob tem izvedena opazovanja in poskusi različnih ukrepov za njihovo čimprejšnjo obnovo oz. renaturacijo.
- V letu 2006 je bilo pokošenih 80 ha vlažnih travnikov na Cerkniškem jezeru.
- Izveden je bil kosni poskus s primerjavo različnih tehnik košnje travnikov.
- Izvajalo se je aktivno upravljanje zemljišč v skladu z upravljaljskimi smernicami na projektnih območjih.
- Na območju naravnega rezervata Iški morost na Ljubljanskem barju je bila postavljena 35 m² velika opazovalnica iz naravnih materialov. Do nje vodi utrjena »koščeva učna pot« ob strugi reke Iške, urejena pa je tudi daljša neutrjena sprehajalna pot na širšem območju v skupni dolžini 1.300 metrov. Na rezervatu so bile postavljene informacijske, usmerjevalne in interpretativne table.

Nakup in vzdrževanje lastne kmetijske mehanizacije za upravljanje s travniki

V okviru projekta je bila pridobljena, aktivno uporabljena in vzdrževana vsa potrebna kmetijska mehanizacija za upravljanje vlažnih ekstenzivnih travnikov na projektnih območjih, s poudarkom na območju naravnega rezervata Iški morost na Ljubljanskem barju.

Informiranje, izobraževanje in promocija projekta

- Spodbujanje in promocija politik na nacionalni in lokalni ravni v korist kosca in spodbujanje maksimalne zaščite ključnih območij
- Osnovanje novega kmetijsko-okoljskega ukrepa VTR - ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000 - v okviru Programa razvoja podeželja za Slovenijo 2007 - 2013
- Izdelava strokovnih podlag za določitev slovenskega Indeksa ptic kmetijske krajine in njegovo spremljanje (Farmland Bird Index)
- Umestitev območja naravnega rezervata Iški morost v prostorski red občine Ig v ključno z upravljaljskim načrtom kot osnova predlogu akta o ustanovitvi

foto: Tomaž Jančar

Številnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji

- ožjega zavarovanega območja v skladu z državno zakonodajo
- Izdelava celovitega razvojnega projekta v okviru Razvojnega programa podeželja na Ljubljanskem barju v občinah Vrhnika in Brezovica
 - Nadaljevanje projektne aktivnosti na območju Cerkniškega jezera v okviru novega Life projekta LIFE06NAT/SLO/000069 »Presihajoče Cerkniško jezero«
 - Izvedba predavanj in izobraževanj za kmete s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije v okviru obveznih predavanj za kmete znotraj Slovenskega kmetijskega - okoljskega programa in povečanje števila upravičencev za ukrep HAB - ohranjanje posebnih traviščnih habitatov
 - Skupna promocija upravljalnih smernic za ptice vlažnih travnikov in ekološkega kmetijstva na območjih Natura 2000 v okviru Koalicije za trajnostni razvoj z Zvezo združenj ekoloških kmetov Slovenije
 - Svetovanje, izobraževanje in informiranje kmetov, lastnikov zemljišč, kmetijskih svetovalcev in predstavnikov lokalnih skupnosti na projektne območjih
 - Promocija vrst in projekta na državni ravni v okviru 17 izpeljanih predavanj, 7 strokovnih ekskurzij na koščeva območja, 26 objav v nacionalnih medijih in 25 objav v reviji Svet ptic
 - Promocija vrst in projekta na lokalni ravni preko izvedenih 9 predavanj in 4 nočnih ekskurzij spoznavanja kosca, 25 predavanj in 5 naravoslovnih dni za osnovnošolske otroke na projektne območjih, 5 predavanj ob izidu pobarvanke o koscu ter 22 objav dogodkov v reviji Svet ptic
 - Izvedba treh strokovnih delavnic s partnerjem Mestno občino Ljubljana na temo razvoja podeželja (Ljubljana, 2004), upravljanja naravnih rezervatov v tujini (Italija, 2005) in interpretacije naravovarstvenih vsebin (Ljubljansko barje, 2006)
 - Izdaja promocijskih in izobraževalnih publikacij (pobarvanka »Kosec in prijatelji«, informativni plakat za kmete »Travniki, košnja in kosci«, vodnik po koščevi učni poti in brošura o koscu »Kosec - varuh vlažnih ekstenzivnih travnikov«)
 - Vzpostavljena spletna stran projekta www.life-kosec.org
 - Postavitev šestih informacijskih tabel na treh projektne območjih ob začetku projekta

Koordinacija projekta in vseslovenski popis kosca

Projektne aktivnosti je izvedla strokovna skupina Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS, v sodelovanju z obema projektne partnerjema. V obdobju trajanja projekta je bil izveden

vseslovenski popis kosca s ciljem oblikovati mrežo terenskih popisovalcev, ki bodo redno, kvalitetno in v celoti pokrivali vsa najpomembnejša območja kosca v Sloveniji; zagotoviti vsakoletno štetje koscev na osmih najpomembnejših območjih za vrsto v Sloveniji ter vsakih 5 let izvesti nacionalni popis kosca, ki poleg najpomembnejših območij zajema tudi vse druge potencialne lokalitete za vrsto v Sloveniji.

V štetjih v letih 2004 - 2006 je bilo na najpomembnejših območjih za kosca v Sloveniji vselej registriranih manj pojočih samcev kot ob predhodnih popisih v 90-ih letih in začetku tega desetletja. Kljub deloma nepopolnim štetjem lahko z dokaj veliko gotovostjo trdimo, da se je nacionalna populacija kosca zmanjševala še po letu 2002. V obdobju 2004 - 2006 je bilo najbolj opazno manjše število koscev na Ljubljanskem barju v primerjavi s popisi v 90-ih letih, kar je imelo tudi največji vpliv na negativen trend celotne nacionalne populacije. Kljub temu, da smo po absolutnem minimumu leta 2004 v letih 2005 in 2006 na Barju ponovno prešteli nekoliko več koscev, še ne moremo govoriti o kakršnemkoli okrevanju populacije. Številčnost v zadnjih dveh letih je bila še vedno za približno 30 - 50 odstotkov pod nivojem iz let 1992 - 1993 in 1999, je pa leta 2006 že dosegla tistega iz 2002.

SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Večina projektne aktivnosti je bila usmerjenih v usklajevanje naravovarstvenega in kmetijskega vidika upravljanja s kmetijskimi zemljišči, natančneje vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000. Torej tistih, ki so za upravljalca zemljišč z ekonomskega vidika najmanj zanimivi. Ob upoštevanju ključnih sprememb v reformi Skupne kmetijske politike in vsaj strateški podpori kmetu kot upravljalcu podeželja in ne zgolj proizvodnemu subjektu za trg postanejo tudi manj proizvodna kmetijska zemljišča pomemben element v konceptu razvoja podeželja. Še toliko večjega pomena so ekstenzivna kmetijska zemljišča na naravovarstveno pomembnih območjih Natura 2000, kjer zagotavljajo ugodne življenjske pogoje za nekatere globalno ogrožene vrste ptic ter drugih živalskih in rastlinskih vrst. Pri pripravi smernic za dolgoročno varovanje kosca so bila upoštevana mnenja različnih interesnih skupin. Večina strokovnih podlag je bila namenjena argumentiranju

naravovarstvenih pogojev na kmetijskih površinah ter med-sektorskemu usklajevanju pri oblikovanju primerne kmetijsko-okoljske politike. Pri usklajevanju naravovarstvenih in kmetijsko proizvodnih interesov nastaja problem dodatnih stroškov in izgube prihodka pri nosilcih kmetijske dejavnosti. V reševanje omenjenega je bil v projektu v sodelovanju z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Ministrstvom za okolje in prostor pripravljen nov kmetijsko-okoljski ukrep v okviru Programa razvoja podeželja 2007 - 2013. S tem je bilo vsaj srednjeročno vzpostavljeno orodje, ki kmetom na osrednjih območjih Natura 2000 za kosca v Sloveniji zagotavlja določeno stimulacijo.

Projektne vsebine so bile učinkovito predstavljene na ravni lokalnih skupnosti, ki so neposredno povezane z vlažnimi ekstenzivnimi travniki na projektnih območjih. Z osebnimi formalnimi in neformalnimi stiki je bil vzpostavljen učinkovit komunikacijski odnos. Društvo je na ta način pridobilo na zaupanju in preko vključevanja lokalnih kmetov na projektnih območjih pridobilo njihovo podporo pri prizadevanjih za vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca. Kosec je s svojo dvojno vlogo (kosec - ogrožena vrsta ptice ali kmet) postal simbol možnega usklajevanja kmetijskih in naravovarstvenih interesov. Varovanje kosca kot globalno ogrožene vrste ptice je torej postala javna funkcija, ki varuhu njegovega habitata lahko zagotavlja tudi dodatne ekonomske učinke, predvsem v luči številnih možnosti razvoja podeželja, ekološkega kmetovanja in navezave na lokalno turistično ponudbo; torej prave razvojne možnosti.

Projektne aktivnosti na Ljubljanskem barju so postavile dobre temelje predvideni ustanovitvi krajinskega parka Ljubljansko barje z vidika motivacije posameznih lokalnih skupnosti in informiranja širše javnosti glede razvojnih možnosti na zavarovanih območjih in posebnih varstvenih območjih Natura 2000.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Projekt je doprinesel h krepitvi evropskega ekološkega omrežja naravovarstvenih območij Natura 2000. Kosec, globalno ogrožena vrsta ptice, je kvalifikacijska vrsta za opredelitev in razglasitev Posebnih območij varstva (SPA) po Direktivi o pticah. Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije je pripravilo strokovne

podlage za razglasitev projektnih območij za območja Natura 2000, kar se je z vstopom Slovenije v EU leta 2004 tudi zgodilo. Ob izvedbi pravne zaščite območij pa so bile v okviru projekta vzpostavljene tudi konkretne vsebinske rešitve, ki so kot naslednji korak bistvenega pomena za aktivno varstvo ogroženih vrst, njihovih življenjskih okolij ter splošno doseganje ciljev EU Direktive o pticah.

Na projektnih območjih Natura 2000 je bilo v treh letih skupno upravljanih več kot 180 ha najvrednejših vlažnih travnikov za kosca. Na območju naravnega rezervata Iški morost na Ljubljanskem barju je bil v prostor najpomembnejšega območja Natura 2000 za kosca v Sloveniji umeščen naravni rezervat, katerega cilj je opozarjati na pomen prvovrstnih življenjskih prostorov - vlažnih ekstenzivnih travnikov (barjanskih travnikov) za ogrožene vrste ptic ter druge živalske in rastlinske vrste. Kosec je tako postal resničen simbol tisočletnega sožitja človeka in narave ter hkrati simbol bodočega sožitja vedno hitrejšega razvoja in ohranjanja visoke stopnje biotske pestrosti na posebnih območjih varstva (območjih Natura 2000), pomembnih z vidika ohranjanja vlažnih ekstenzivnih travnikov. Dobra komunikacija v okviru projekta je prispevala k temu, da so lokalne skupnosti in splošna javnost v javnomnenjskih raziskavah enačile »Natura 2000« s besedo »kosec«.

LIFE PO LIFE

Projektne aktivnosti so bile izvedene na način, da zagotovijo tudi njihovo dolgoročno izvajanje z osnovnim namenom zagotoviti aktivno upravljanje pridobljenih kmetijskih zemljišč na treh projektnih območjih in nadaljnje spremljanje stanja kosca z možnim ukrepanjem v skladu z VAN. Kot rezultat informiranja in izobraževanja vseh deležnikov je pričakovati še nadaljnje večanje zainteresiranosti upravljalcev vlažnih travnikov na osrednjih območjih pojavljanja kosca v Sloveniji za prevzem koscu prijaznih kmetijskih tehnik. Prav tako se je z uvedbo novega kmetijsko - okoljskega ukrepa VTR v okviru Programa razvoja podeželja za Slovenijo 2007 - 2013 aktivno varstvo šele začelo. Pričakovati je tudi nadaljnji razvoj bolj stimulative kmetijsko - okoljske politike v korist ohranjanja koščevega življenjskega prostora in spodbujanja ekstenzivnega kmetovanja na območjih Natura 2000. Po koncu projekta bo DOPPS skupaj s partnerji na projektnih območjih izvajal naslednje aktivnosti:

Enega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji

Varstveno ornitološke vsebine

- Izvajanje popisa koščeve populacije na projektnih območjih in drugih pomembnih območij Natura 2000 za kosca
- Spremljanje statusa ostalih kvalifikacijskih vrst na projektnih območjih Natura 2000
- Dopolnitev in nadgradnja Vrstnega akcijskega načrta za kosca 2005 - 2015
- Izvajanje opazovanj in poskusov kmetijskih tehnik na temo pticam prijaznega upravljanja vlažnih ekstenzivnih travnikov ter drugih ekoloških študij ogroženih vrst ptic

Naravovarstvene aktivnosti

- Odkupovanje prvovrstnih vlažnih travnikov - kmetijskih zemljišč na poplavnih območjih Cerkniškega jezera (Občina Cerknica - Notranjski regijski park) ter druge aktivnosti v okviru novega Life projekta
- Odkup prvovrstnih travnikov - kmetijskih zemljišč na Ljubljanskem barju
- Upravljanje pridobljenih travnikov v skladu z upravljalnimi smernicami za kosca na treh projektnih območjih
- Izvajanje načrta upravljanja za Naravni rezervat lški morost na Ljubljanskem barju, izvajanje izobraževalnega programa ter financiranje upravljanja
- Sodelovanje v postopku ustanavljanja krajinskega parka Ljubljansko barje
- Vključevanje lokalnih skupnosti na projektnih območjih v naravovarstvene aktivnosti

Izobraževalne in promocijske aktivnosti

- Promocija kmetijsko okoljskega ukrepa VTR na osrednjih območjih sedmih območij Natura 2000 v Sloveniji s poudarkom na projektnih območjih
- Izvajanje naravoslovnih dni za osnovnošolce na območju Naravnega rezervata lški morost
- Izvajanje predavanj o pomenu ohranjanja vlažnih ekstenzivnih travnikov za ptice in pticam prijaznega upravljanja ter splošnem pomenu posebnih varstvenih območij Natura 2000

Poleg omenjenih aktivnosti bodo v času po zaključku projekta pripravljene nove projektne vsebine kot nadgradnja izvedenih aktivnosti za zagotovitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji. Pridobljena znanja in izkušnje bodo še naprej uporabljene za informiranje pristojnih državnih institucij in vključitev varstveno ornitoloških vsebin v zakonodajne, strateške in programske dokumente na nacionalni ravni v korist pospeševanja izvajanja Direktive o pticah v Sloveniji.

ZAKLJUČEK IN OCENA POMENA PROJEKTA

Projekt »Vzpostavitve dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji« pomeni z varstveno ornitološkega vidika pomemben korak v smeri poznavanja ekoloških zahtev ogroženih vrst ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov. Ti so izredno pomembni kot življenjski prostor ptic kmetijske

Foto: Andrej Medved

kulturne krajine in hkrati vir dohodka za upravljalca - kmeta. Med-sektorsko usklajevanje nosilnih institucij za ohranjanje narave, kmetijstva in razvoja podeželja je v tem pogledu izrednega pomena, saj strateške in programske rešitve kot tudi ukrepi za vzpodbujanje k doseganju ciljev Direktive o pticah in Nature 2000 na nacionalni ravni nastajajo na relaciji med njima. V tem pogledu je DOPPS v okviru projektnih vsebin opravil funkcijo posrednika med sektorjema. Na lokalni ravni so bile v sodelovanju z domačini pridobljene in preizkušene ključne kmetijske prakse, ki so bile v naslednji fazi prenesene odgovornim odločevalcem in institucijam na državni ravni.

Projektne aktivnosti so bile osredotočene na neposredne akterje pri upravljanju življenjskih prostorov ptic vlažnih travnikov-kmete, upravljalce in lastnike kmetijskih zemljišč na projektnih območjih. S pomočjo informativnih in interpretativnih materialov je bila posredovana osnovna ideja o pomenu varstva ptic in možnostih njihovega sobivanja s človekom na skupnem območju. Ptica kosce je imela še toliko večjo sporočilnost, saj simbolizira ptico in človeka - kosca hkrati. V naravnem rezervatu lški morost na Ljubljanskem barju je bil vzpostavljen dom sobivanja človeka in ptice kosca. Pripravili smo vrstni akcijski načrt za kosca 2005 - 2015, ki skupaj z ostalimi strokovnimi gradivi predstavlja osnovni vir informacij za

nadaljnje spremljanje izvajanja strateških in programskih vsebin, kot tudi orodje v procesu priprave novih dokumentov. Uspešna komunikacija na nacionalni in lokalni ravni preko medijev in izobraževalnih aktivnosti je iz kosca naredila simbol vlažnih travnikov in Nature 2000 nasploh. V okviru projekta je bil prvič izveden vseslovenski popis kosca, ki je dal podrobno sliko stanja populacije te globalno ogrožene vrste ptice v Sloveniji.

Poseben pomen v izvedenih projektnih aktivnostih pomeni prizadevanje lokalne skupnosti - občine Ig na Ljubljanskem barju, ki je aktivno podprla ustanovitev naravnega rezervata lški morost in pomeni dober naravovarstveni vzor ostalim občinam na posebnih varstvenih območjih Natura 2000 v Sloveniji. Projektni partner, občina Cerknica, je v projektu, kot prva lokalna skupnost preizkusila in izvedla nakup kmetijskih zemljišč v trajne naravovarstvene namene.

"Za podeželje in kmeta, ki živi in dela trajnostno v zdravem okolju, ohranja tradicionalno kulturno krajino, proizvaja kakovostno in zdravo hrano ter hkrati ohranja visoko stopnjo biotske raznovrstnosti, habitatov, živalskih in rastlinskih vrst." Vizija razvoja podeželja na območjih Natura 2000 v Sloveniji, DOPPS.

Ohranjanje populacije vidre (Lutra lutra) na Goričkem - 1. faza

Conservation of Otter Population (Lutra lutra) in Goricko - Phase 1

foto: avtomatska kamera - Inštitut Lutra

Marjana Hönigsfeld Adamič

Prijavitelj	Občina Gornji Petrovci Gornji Petrovci 31d, 9203 Gornji Petrovci
Vodja projekta	Bojan Prosič
Kontakti	Tel.: +386 (0)2 5569000, Faks: +386 (0)2 5569001, e-pošta: obcina.gpetrovci@siol.net
Strokovni koordinator	Marjana Hönigsfeld Adamič LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine
Kontakti	Tel.: +386 (0)2 5569108, Faks: +386 (0)2 5569109, e-pošta: info.aqualutra@siol.net
Spletna stran	www.aqualutra.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 1.050.780 € Delež EK: 456.243 € (43,42 %) Delež MOP: 302.291 € (28,77 %)
Partnerji	LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine Limnos, d. o. o., Podjetje za aplikativno ekologijo Občina Dobrovnik Občina Kobilje Občina Puconci Občina Kuzma Občina Rogašovci Občina Moravske Toplice Občina Cankova Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Odd. za zootehniko Grand, d. o. o., videoprodukcija
Sofinancer	Ministrstvo za okolje in prostor Javna agencija za železniški promet
Trajanje	1. 11. 2004 do 31. 10. 2008

IZVLEČEK

Namen projekta je zagotoviti ugodno stanje populacije evrazijske vidre (*Lutra lutra*) in zveznost njenih migracijskih koridorjev na območju Goriškega (SV Slovenija), kjer je po zbranih podatkih vidrina populacija najbolj sklenjena in vitalna v Sloveniji. Najpomembnejše naloge projekta so usmerjene v izboljšanje vidrinih habitatov in zagotovljeno prepustnost njenih migracijskih koridorjev na eni strani ter v zagotovitev kakovostnih habitatov za vidro v dolini Male Krke, ki teče vzporedno z glavnim koridorjem; v Centru za ohranjanje vidre je predviden informacijski in izobraževalni center, učna pot in druge izobraževalne ter ozaveščevalne dejavnosti za obiskovalce.

Ključne besede: vidra, Goričko, degradacija habitatov, migracijski koridor

ABSTRACT

The aim of the project is to assure favourable conservation status of otter (*Lutra lutra*) population and connectivity of its movement corridors in the area of Goričko (NE Slovenia) where the otter population seems to be the most continuous and viable in Slovenia. The main activities of the project are focused on two directions: to restore the natural habitats of the otter and the permeability of its movement corridors on the one hand, and to assure habitats of good quality in "otter havens" in the valley, parallel to the main corridor; an Otter conservation centre with educational path and other educational and public awareness activities which will be situated there.

Key words: otter, Goričko, degradation of habitats, movement corridor

Vidra (*Lutra lutra*) na Goričkem - 1. faza

UVOD

Evrazijsko vidro (*Lutra lutra*) kot ogroženo vrsto navajata Bernska konvencija (Seznam II) in Habitatna direktiva (Council Directive 92/43/EEC, Dodatek II in Dodatek IV), zato je tudi Slovenija kot članica EU obvezana varovati vrsto in ji zagotavljati ugodne habitatne razmere.

Vidra je krovna vrsta sladkovodnih ekosistemov pri nas in ima s svojim značilnim karizmatičnim videzom pomembno sporočilno vlogo pri spodbujanju ozaveščenosti različnih skupin javnosti za ohranjanje sladkovodnih habitatov in življenjskega okolja v najširšem pomenu.

CILJI PROJEKTA

Osnovni cilj projekta je ohraniti vitalno populacijo vrste *Lutra lutra* na območju Krajinskega parka Goričko z obnovo nekaterih njenih habitatov in vzdrževanjem vodnih ekosistemov (vidrinih habitatov) v ugodnem stanju. Ker predvidevamo, da si Goričko vidrino populacijo deli z Gradiščansko v Avstriji ter območjem Zalske županije na Madžarskem, bomo v projektu skušali izboljšati povezanost prekmejnih migracijskih koridorjev na območju trilateralnega parka Goričko -

Örszeg - Raab (Slovenija - Madžarska - Avstrija). Obnova vidrinih habitatov bo koristila tudi drugim, predvsem vidrinim plenskimi vrstam v sladkovodnih habitatih; posebno pozorni bomo na vrste, našete v dodatkih Habitatne direktive.

Skombinacijo različnih neinvazivnih metod monitoringa bomo skušali odkriti čim več skrivnosti vidrine populacije na Goričkem: oceniti približno številčnost, odkriti poti, ki jih živali največ uporabljajo, oceniti spolno in starostno sestavo populacije itn.

Najpomembnejši cilji projekta so ozaveščevalni; namenjeni so različnim ciljnim skupinam, od šolarjev, lovcev in drugih lokalnih skupin javnosti do strokovne javnosti, pa tudi organiziranim in posameznim obiskovalcem. Sporočanju teh vsebin bo namenjen Center za ohranjanje vidre z neposredno okolico, kjer bo tekla tudi učna pot. Vidra je s svojim karizmatičnim videzom namreč učinkovita sporočilna vrsta, s katero lahko seznanjamo javnost s pomenom in ekološko vlogo vidre pri ohranjanju sladkovodnih ekosistemov, kar je prispevek k okoljski vzgoji v najširšem pomenu.

Nič manj pomembna ni vidra za ozaveščanje strokovnjakov, ki načrtujejo različne posege v naravo, še posebno na zavarovanih območjih. Prenekateri ukrep, ki prepreči npr. povoženo vidro na cesti, je preprost, treba ga je le poznati in pravočasno vgraditi v načrte.

foto: Hrvoje Oršanič

Ohranjanje populacije vidre

Ker živi v vodnem okolju, je vidra tudi primerna živalska vrsta, s katero lahko pokažemo na medsebojno povezanost evropskih naravovarstvenih in okoljskih smernic, to je Habitatne direktive in Okvirne vodne direktive, ter na čezmejno povezanost vodnih ekosistemov. Evropska mreža vidrinih habitatov (OHNE) je v okviru skupine strokovnjakov za vidro (IUCN/SSC, Otter Specialist Group) nastala že pred evropskim ekološkim omrežjem Natura 2000, njen cilj pa je ugotoviti pomembna območja razširjenosti evrazijske vidre, jih medsebojno povezati s koridorji in tako omogočiti vidri, da naseli svoje historične habitate po Evropi. K mreži teh pomembnih območij bi radi pridružili tudi območje Goričkega.

PROJEKTNO OBMOČJE

Območje, na katerem poteka projekt ohranjanja vidre in njenih habitatov, se sklada z mejami Krajinskega parka Goričko (511 km²), hkrati pa je to tudi območje, ki ga je zaradi naravovarstvenih kvalitet Ministrstvo za okolje in prostor uvrstilo med predlagana območja pSCI (potencialno območje, pomembno za Skupnost, Natura 2000 območje Goričko SI3000221). Pretekle raziskave so pokazale, da na tem območju, ki se na jugu razširja do reke Ledave, živi sklenjena in najbolj vitalna populacija vidre v Sloveniji. Med vodnimi vrstami so poleg vidre kvalifikacijske vrste za območje Natura 2000 še hribski urh, veliki pupek, ukrajinski potočni piškur, navadni škržek, pezdirk in vrsta kačjega pastirja, veliki studenčar; pomembna plenska vrsta za vidro

je tudi potočni rak, ki je na Goričkem široko razširjen. Goričko je tudi posebno zavarovano območje (SPA) po Direktivi o pticah (SI5000009).

Podobno kot populacija vidre pa je tudi zavarovano območje Krajinskega parka Goričko (ustanovljen oktobra 2003) čezmejno povezano z zavarovanima območjema Naturpark Raab v Avstriji in Örségi Nemzeti Park na Madžarskem v trilateralni park.

Več o značilnostih območja Goričko na <http://www.park-goricko.org/>.

IZVAJALCI

Prijavitelj

Prijavitelj projekta je občina Gornji Petrovci (Goričko), ki je vidro izbrala za simbol sožitja narave z ljudmi in jo upodobila na občinskem grbu ter zastavi.

Partnerji v projektu

- LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, Ljubljana, OE LUTRA PANNONICA, Peskovci - vodilni partner, ki je projekt zasnoval, skrbi za strokovnost in koordinacijo projektnih nalog;
- LIMNOS, d. o. o., Podjetje za aplikativno ekologijo, Požarnice (Ljubljana) načrtuje in izvaja obnovo vidrinih habitatov z ekoremediacijami;

foto: avtomatska kamera - Inštitut Lutra

Vidre (*Lutra lutra*) na Goričkem - 1. faza

- Občina Dobrovnik,
- Občina Kobilje,
- Občina Puconci,
- Občina Kuzma,
- Občina Rogašovci,
- Občina Moravske Toplice,
- Občina Cankova.

Partnerske občine vsaka na svojem območju sodelujejo pri obnavljanju vidrinih habitatov; partnerski delež prispevajo v delu in materialu.

- Biotehniška fakulteta, Ljubljana (Genetski laboratorij pri Oddelku za zootehniko, Rodica) izvaja genetske analize DNA, izolirane iz vidrinih iztrebkov («fingerprinting» metoda).
- Grand, d. o. o., videoprodukcija snema film o poteku projekta in pripravlja didaktična filmska gradiva.

Sofinancerja

- Ministrstvo za okolje in prostor RS,
- Javna agencija za železniški promet RS (Slovenske železnice) se je pridružila projektu in bo realizirala omilitvene ukrepe, ki izhajajo iz poročila o monitoringu vidre med gradnjo železniške proge Puconci - Hodoš - državna meja (LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, 2004).

Projekt so z izjavo podpore podprli:

- Ministrstvo za okolje in prostor,
- Projekt Razvoj skupnega krajinskega parka Goričko, ki je leta 2003 v projektu Phare ustanovil Krajinski park Goričko;
- WWF Madžarske,
- WWF Avstrije,
- Zveza lovskih družin Prekmurje (vidra je do sprejetja Zakona o lovstvu in divjadi 2004 spadala med vse leto zavarovane vrste divjadi),
- Občina Šalovci,
- Občina Hodoš,
- Občina Grad.

VSEBINA

Po doslej zbranih podatkih ugotavljamo, da najbolj sklenjena, vitalna populacija evrazijske vidre (*Lutra lutra*) v Sloveniji živi v severovzhodnem delu, na Goričkem. Za ohranjanje vitalne populacije je bistvenega pomena

zagotoviti prepustnost habitatnega in migracijskega koridorja čez državno mejo na zahod (v Avstrijo) in na vzhod (na Madžarsko). Največja nevarnost za omenjeni koridor je »črni« koridor, ki ga sestavljata regionalna cesta in vzporedna, novo zgrajena meddržavna železniška povezava, ki je s številnimi mostovi in regulacijami dodatno fragmentirala vidrin habitat. Prometnice so tudi neposredna grožnja, saj so povozi na cestah v zadnjem času najpogostejši vzrok smrtnosti pri vidri. Dodatne grožnje so še degradirani habitatiz zaradi agromelioracijskih del, vključno z regulacijami vodotokov, ki so bile izvedene v zadnjih desetletjih. Tekoče in stoječe vode na Goričkem ogroža tudi netočkovno onesnaževanje (neurejena kanalizacija, spiranje gnojil in zaščitnih sredstev s kmetijskih površin).

Največja nevarnost, ki grozi vidri, pa je splošno slabo poznavanje te živalske vrste in njene vloge v naravnih vodnih ekosistemih ter nezavedanje njene razširjenosti na projektnem območju. Zato je nevarno tudi nasprotovanje vidri kot potencialni plenilki v domačih ribnikih, ki največkrat nimajo komercialnega pomena.

NAJPOMEMBNEJŠE PROJEKTNE AKTIVNOSTI

Ena osrednjih nalog projekta je podroben pregled vidrine razširjenosti na Goričkem, ugotavljanje kakovosti njenih habitatov (analiza fizikalnih in kemijskih parametrov vode, razširjenosti nekaterih plenskih vrst) in hkrati evidentiranje »črnih« točk, kjer ji grozijo največje nevarnosti; z akcijskim načrtom za celotno območje bomo skušali te točke v največji meri odpraviti ali nanje vsaj opozoriti. Temu rabijo tudi posebni opozorilni prometni znaki za vidro.

Največ akcij v projektu je namenjenih izboljšanju vidrinih habitatov na mestih, kjer jih je neposredno ali posredno prizadela gradnja železniške proge. V vsaki partnerski občini izbiramo mesta, kjer z ekoremediacijo lahko največ pripomoremo k izboljšanju, hkrati pa so takšna mesta tudi najbolj na očeh krajanov in obiskovalcev; tako z demonstracijo primernih sonaravnih metod dosežemo tudi izobraževalni učinek. Ker pri izvedbi ekoremediacij sodelujejo domačini, se hkrati naučijo uporabljati sonaravne načine pri urejanju vodotokov.

Ves čas poteka projekta spremljamo vidrino populacijo (monitoring) s klasično metodo evidentiranja iztrebkov

na markacijskih mestih in z avtomatskimi kamerami, povezanimi z infrardečim senzorjem. Nekatera markacijska mesta pripravimo tudi sami in tako olajšamo spremljanje živali. V zimskem času pobiramo vzorce iztrebkov za genetsko analizo DNA.

Z javnomnenjsko raziskavo (5-stopenjskim vprašalnikom) bomo ugotovili stopnjo poznavanja vidre in njene povezanosti z vodnim okoljem pri različnih ciljnih skupinah. Izboljšanju odnosa ljudi do vidre je namenjena tudi demonstracija zavarovanja ribnikov z električno ograjo.

Najpomembnejša naloga v projektu, ki bo hkrati omogočila tudi trajnost projekta, je gradnja informacijskega centra z učno potjo, ki je predvidena v dolini Male Krke pod Križevci v občini Gornji Petrovci. Po končanem projektu se bo v center preselila tudi projektna pisarna, ki med potekom projekta deluje v stanovanjskem bloku v Gornjih Petrovcih. Center je namenjen ozaveščevalnim in izobraževalnim dejavnostim (razstava, ozaveščevalna akcija Prijateljstvo z vidro, multimedijaska predstavitev na CD-ROM-u, »vidrina vroča linija« itn.) pa tudi raziskovanju. Nekateri dejavnosti centra bomo skušali organizirati po vzoru vidrinega centra v Hankensbüttlu v Nemčiji, s katerim med projektom sodelujemo in ga bomo tudi obiskali.

Število prometnih nesreč z vidrami bodo poskušali preprečiti novi prometni znaki, ki opozarjajo, kje lahko vidra prečka cesto. Hkrati so namenjeni tudi informiranju.

Hitremu posredovanju v primeru nesreče je namenjena posebna telefonska številka, »vidrin vroči telefon«.

Izobraževalne dejavnosti v projektu se uresničujejo tudi s pomočjo informacijskih točk, za katere uporabljamo že pripravljene table na vidnih in obiskovanih mestih po vseh občinah na Goričkem. Pripravljene bosta tudi brošura in zgoščanka o vidri ter posnet film o vidri oz. projektu.

V drugi polovici projekta sta predvideni dve srečanju: delavnica za gojitelje rib oz. lastnike ribnikov, ki ga bo spremljala zloženka, in strokovno srečanje o načrtovanju ter možnostih pravočasnega vgrajevanja vidrinih zahtev v načrte posegov v naravo.

REZULTATI IN IZKUŠNJE

V stanovanju s posebnim vhodom v bloku poleg gostilne Horvat v Gornjih Petrovcih smo opremili in uredili projektno pisarno, ki ima tudi nekaj prenočitvenih zmogljivosti za projektno ekipo. Pisarna se bo z opremo vred po končanem projektu preselila v novo zgrajeni vidrin center.

Med strokovnimi akcijami smo najprej evidentirali in pregledali vse potencialne vidrine habitate na projektnem območju in ugotovili kritične točke, kjer

Vidre (Lutra lutra) na Goričkem - 1. faza

so vodni ekosistemi najbolj prizadeti in habitati najbolj degradirani (A1). Na izbranih točkah smo izmerili fizikalne in kemijske parametre tekočih in stoječih voda (analize je opravil Zavod za zdravstveno varstvo Maribor, Inštitut za varstvo okolja). Skupaj s Centrom za kartografijo favne in flore smo po goričkih potokih opravili dodatno inventarizacijo vidrinih plenskih vrst; čeprav ne sestavljajo glavne vidrine prehrane, smo posebno pozornost namenili tistim s seznama Natura 2000.

Ker je projekt usmerjen k varovanju ogrožene živalske vrste vidre (kategorija projektov NA1), smo za monitoring živali izbrali izključno neinvazivne metode. Živali redno spremljamo s fotopastmi, razporejenimi vzdolž glavnega migracijskega koridorja (Trailmaster pasivne kamere z infrardečim senzorjem), vsak mesec pa opravljamo tudi redne klasične monitoringe (iztrebki, sledi). Rezultati prve polovice projekta kažejo, da vidre žive v večini tekočih in stoječih voda na Goričkem. Glavni habitatni koridor, ki poteka po Mačkovskem in Peskovskem potoku ter se nadaljuje po Krki na Madžarsko, je vse leto »zaseden« z vidrami. V fotopasti so se ujele odrasle vidre - konec zime celo nekaj parov - pa tudi mladiči; najbolj nepričakovan je spomladanski posnetek treh mladičev, starih nekaj mesecev, ki jih spremlja mati. Poleg vider pa smo posneli tudi več kot 20 različnih vrst živali, če ne štejemo domačih mačk in psov.

Bolj konkretne rezultate si obetamo od kombinacije z metodo »fingerprinting«, to je analize genetskega materiala (DNA) iz iztrebkov, pri kateri je predvsem

pri nabiranju materiala potrebna velika doslednost; iztrebki namreč ne smejo biti starejši od nekaj ur, sicer genetski material propade. Težave pa se pojavljajo tudi v laboratoriju, in sicer z izolacijo genetskih komponent vidre od genetskega materiala njenega plena. Rezultati genetskih analiz bodo znani v drugi polovici projekta.

Vidri izboljšujemo njen vodni habitat s sonaravnimi metodami, ki jih izbiramo in prilagajamo lokalni situaciji primerno. Za vseh 10 ekoremediacij, ki bodo izvedene v posameznih partnerskih občinah, so načrti pripravljeni, v prijaviteljski občini (Gornji Petrovci) pa je poseg že končan. Iz vrbovih prepletov, ki smo jih uporabili za utrjevanje brežin, že rastejo mlade vrbe, tolmune so naselile mladice ribjih vrst, številne vrste kačjih pastirjev pa »nadzirajo« dogajanje v Peskovskem potoku. Pomembno je, da se je tudi ekipa delavcev občine Gornji Petrovci izurila za tovrstna dela, da so ljudje usvojili temeljna načela projekta Life in zdaj navdušeno čakajo na nove izzive.

Informacijske točke po projektne območju so opremljene s plakatom o projektu Life, ki seznanja domačine in obiskovalce Krajinskega parka Goričko s cilji in potekom projekta. Občasno plakatu dodamo tudi informacijo o tekočih dogajanjih v posamezni občini. Tudi prometni znaki, ki voznike opozarjajo na vidro, že stojijo na regionalni cesti. Stroške za izdelavo in postavitve je prispevalo Ministrstvo za promet. Nekaj znakov bomo postavili še na kritičnih mestih na občinskih cestah.

foto: avtomatska kamera - Inštitut Lutra

V dogovoru z dvema lastnikoma ribnikov v Križevcih smo ribnika ogradili z električno varovalno ograjo, ki varuje ribe pred nepovabljenim gostom - vidro. Ograje si lahko ribogojci in ljubiteljski rejci rib ogledajo le streljaj od največjega domačega kostanja v Sloveniji, ki raste na Tetajnem bregu v Križevcih. V pripravi je tudi zloženka, ki bo lastnikom ribnikov in ribogojnic pokazala pravo pot do zavarovanja objektov pred plenilcem.

O poteku projekta poročamo na spletnih straneh, v medijih in poročilih. Namesto posebnega biltena domačine o poteku projekta redno obveščajo prispevki v občinskih glasilih, ki jih prejemajo vsa gospodinjstva. Projekt bomo sklenili z otvoritvijo centra in razglasitvijo občine Gornji Petrovci za vidri prijazno občino.

Eden najpomembnejših ciljev, ki se mu bomo posvetili v zadnjem obdobju projekta, bo predlog skupnega upravljanja populacije vidre na območju Natura 2000 Goričko in sosednjih zavarovanih območij v trideželnem parku Őrség - Raab - Goričko. Najbolj oprijemljiv rezultat pa bo Vidrin center z informativnimi, izobraževalnimi in ozaveščevalnimi dejavnostmi, ki bo z najsodobnejšimi metodami interpretacije narave posredoval rezultate projekta različnim ciljnim skupinam javnosti in prenašal strokovna spoznanja v resnično življenje.

SOCIOEKONOMSKI VIDIK PROJEKTA

Čeprav zemlja na gričevnatem svetu Goričkega ni posebno plodna, je kmetijstvo prevladujoča dejavnost prebivalstva; ekstenzivno poljedelstvo je razširjeno po dnu širših dolin, pobočja pa prekrivajo tradicionalni vinogradi in sadovnjaki. Na osrednjem in vzhodnem Goričkem je odseljavanje populacije še vsakdanost, posledica pa je vse več zapuščenih kmečkih posesti in zaraščanje obdelovalnih površin z gozdom. Mladi, izobraženi ljudje se odseljujejo, na majhnih kmetijah ostajajo ostareli kmetje, ki vse teže obdelujejo zemljo. Opuščen tradicionalne kmetije v zadnjem času postajajo tržno zanimive, toda zvečine le za prekupčevalce, ki jih prodajajo tujcem za počitniške posesti. Tako nastaja le malo novih delovnih mest in le malokdo vidi razvoj Goričkega kot obetavno priložnost za ohranjanje narave in zmeren sonaravni turizem.

Projekt Life III - Natura, ki poteka na Goričkem, je že ponudil priložnost za zaposlitev dvema diplomiranima

biologoma iz štajerske regije in tako rešil vsaj en problem brezposelnosti. Fundacija AQUALUTRA, ki nastaja v okviru projekta, bo odprla vsaj eno novo delovno mesto; če bo uspešno razvila svoje potenciale in izkoristila pristo tržno nišo na področju izobraževanja, ozaveščanja in razvoja sonaravnega turizma, pa jih bo potrebovala še več.

V sodelovanju s potencialnimi lokalnimi ponudniki gostinskih in prenočitvenih zmogljivosti (turistične kmetije) bomo skušali razširiti zmogljivosti, obogatiti ponudbo za domače in tuje turiste in podaljšati čas njihovega obiska na Goričkem. Takšni načrti bodo zahtevali nove delovne moči različnih profilov, od različnih samozaposlitvenih programov na turističnih kmetijah do izdelovanja in prodaje domačih izdelkov.

PRISPEVEK PROJEKTA K OHRANJANJU NARAVE

Projekt je naravnani k izboljšanju strokovnega in splošnega vedenja o populaciji vidre, njeni razširjenosti na Goričkem in komunikaciji prek meja Slovenije, posebej pa bo osvetlil vzroke ogroženosti. Poleg konkretnih varstvenih ciljev na območju, predvidenem za vključitev v evropsko ekološko omrežje Natura 2000, ima projekt predvsem informativno-ozaveščevalni značaj, ki ga uresničuje z različnimi publikacijami, prispevki, srečanji in delavnicami. V vsaki partnerski občini na Goričkem smo na podlagi analiz izbrali kritično mesto v vidrinem habitatu, ki ga skušamo »popraviti« s sonaravno ureditvijo (ekoremediacijo). Renaturacija vodotoka na eni strani prispeva k obnovi vidrinega habitata, na drugi pa k ozaveščanju lokalnega prebivalstva (delovna ekipa je praviloma lokalna, zanjo pripravimo tudi posebno izobraževalno delavnico) in obiskovalcev Krajinskega parka Goričko. Prav zato so lokacije na vodotokih izbrane na vidnih in dostopnih mestih.

Vidra je po javnomnenjski raziskavi Srednje ekonomske šole iz Murske Sobote (2006) najbolj prepoznavna vrsta s seznama Natura 2000 v Prekmurju. V projektu povezujemo njeno vlogo v sladkovodnem ekosistemu s skrbjo za čiste vode in tako tudi s cilji evropske Okvirne vodne smernice.

Vse aktivnosti, začete v projektu Life, bomo nadaljevali v centru za ohranjanje vidre, predvidenem v dolini Male

Vidre (*Lutra lutra*) na Goričkem - 1. faza

Krke ob športnem parku Križevci. Center bo obsegal enoetažno zgradbo, pri gradnji pa bodo uporabljeni izključno okolju prijazni in čim bolj naravni materiali z najboljšimi izolacijskimi lastnostmi (les, slama, ilovica); tako bo center ob izpolnjevanju vzgojno-izobraževalnih nalog za organizirane skupine obiskovalcev in podpora raziskovalnim nalogam hkrati demonstriral varčno rabo energije in razumno ravnanje z vodo (deževnica za sanitarno vodo, rastlinska čistilna naprava za čiščenje odpadnih vod). Ob centru bo vidrina učna pot vodila po sledih vidre s spoznavanjem znakov njene navzočnosti, hkrati pa se bodo obiskovalci seznanili z biodiverzitetno vodnih in obvodnih ekosistemov ter sonaravnim zavarovanjem in obnovo vodnih habitatov. Pri izbiri pripomočkov in načinov vodenja se bomo kar najbolj ravnali po načelih sodobne interpretacije varstva narave.

ŽIVLJENJE PO PROJEKTU LIFE

Med potekom projekta se skušamo čim bolj približati načrtovanim ciljem. Ker pa v projektu Life vidimo priložnost za boljšo izrabo naravnih potencialov regije in razvoj naravovarstva na zavarovanem območju Goriškega, poskušamo nadgraditi načrtovane akcije, kjer koli je to mogoče.

Najvidnejši dosežek projekta, VIDRIN CENTER, bo nadaljeval svoje poslanstvo tudi po končanem projektu. Po vnaprejšnjih dogovorih bo sprejemal skupine obiskovalcev, prirejal predavanja in vodene obiske vidrinih poti ter posebej opazovanj vidre v naravi. Njegova dejavnost se bo dobro ujemala s cilji Krajinskega parka Goričko in splošnimi cilji varstva narave; ponujala bo tudi priložnost osnovnim in srednjim šolam za izvedbo tematskega naravoslovnega dneva, fakultetam in študentskim organizacijam pa izvedbo terenskih vaj in strokovnih ekskurzij.

Za finančno in organizacijsko podporo delovanja centra bo skrbela fundacija AQUALUTRA, ki jo ustanovljamo v sodelovanju s partnerji projekta in strateškimi partnerji iz lokalnega gospodarstva. Poslovni načrt zanjo je pripravila skupina študentov Ekonomske fakultete iz Ljubljane pod mentorstvom prof. dr. Bogomirja Kovača.

Če bo projekt v celoti dosegel zastavljene cilje, bi bilo po letu 2008 smiselno razširiti raziskave in naravovarstvene

dejavnosti za vidro na ves trideželni park Örszeg - Raab - Goričko in tako še tesneje povezati sosedske države na zavarovanem območju. Na dobro sodelovanje kažejo redni dobri stiki z WWF Avstrije in WWF Madžarske, ki sta izpeljali že nekaj manjših projektov v zvezi s preučevanjem in varstvom vidre.

Izziv za nadaljnje raziskave je tudi celovit pregled razširjenosti vidre v Sloveniji (kar bi morali opraviti že pred oblikovanjem predloga posebnih varstvenih območij Natura 2000) in ugotavljanje komunikacij med različnimi subpopulacijami na območju države. Veliko nalog pa čaka na področju izobraževanja in ozaveščanja različnih ciljnih skupin, predvsem v šolah.

VIRI

- Bodner, M. (1993). Otters and fish-farming. A WWF Project.
- Chanin, P. (1985). The Natural History of Otters. Croom Helm, London, 179 pp.
- Chanin, P. (2003). Monitoring the Otter. Conserving Natura 2000 Rivers Monitoring Series No. 10. English Nature, Peterborough.
- Conroy, J. W. H. and French, D. D. (1987). The use of spraints to monitor populations of otters (*Lutra lutra*). *Symposia of the Zoological Society of London* 58:247-262.
- Erlinge, S. (1985). Spacing-out systems and territorial behaviour in European otters. *Otters - Journal of the Otter Trust* 1984:27-29.
- Foster-Turley, P., MacDonald, S. and Mason, C. (1990). Otters - An Action Plan for their Conservation. IUCN, Gland, 126 pp.
- Hönigsfeld, M. (1986). Vidra, *Lutra lutra* (Linnaeus, 1758). pp. 84-197. V: Kryštufek, B., B. Krže, M. Hönigsfeld & B. Leskovic: Zveri I. Kune. Lovska zveza Slovenije, Ljubljana, 321 str.
- Hönigsfeld A., M. (1998). New threats to continuous viable otter population in northeastern part of Slovenia. Rozmberk Society (Ed.), Proc. 7th Int. Otter Colloquium, IUCN, Trebon, Czech Republic, 14-20 march 1998.
- Hönigsfeld Adamič, M. (2003). Strokovna izhodišča za vzpostavlanje omrežja Natura 2000. Vidra (*Lutra lutra*). Končno poročilo. Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Kačičnik Jančar, M. (2000). Vpliv regulacij nižinskih vodotokov na obrežno floro in njeno varovanje.

- Magistrska naloga. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 59 str.
- Kemenes, I. (1991). Otter distribution, status and conservation problems in Hungary. *Otters*; IUCN OSG Bull. 6: 20-24.
 - Kranz, A. (1995). *On the ecology of otters in central Europe*. Doctoral dissertation at the University of Agriculture, Vienna, 142 pp.
 - Kruuk, H. (1995). *Wild otters - Predation and Populations*. Oxford University Press, Oxford, 290 pp.
 - Lafontaine, L., Fortumeau, E. and Mainsant, S. (1998). Influence of habitat quality factors on otter *Lutra lutra* L. distribution in Brittany, NW France: a statistical approach for assessing recolonization probabilities. In: Rozmberk Society (Ed.), Proc. 7th Int. Otter Colloquium, IUCN, Trebon, Czech Republic, 14-20 march 1998.
 - MacDonald, S. M. (1984). British National Survey Method. IUCN Otter Spec. Group Bulletin 1: 11-12.
 - MacDonald, S. M. and Mason, C. F. (1994). Status and conservation needs of the otter (*Lutra lutra*) in the Western Palaearctic. *Nature and the Environment* No. 67, Council of Europe Press, Strasbourg, 54 pp.
 - Madsen, A. B. (1996). Otter *Lutra lutra* mortality in relation to traffic and experience with newly established fauna passages at existing road bridges. *Lutra* 39:76-90.
 - Reuther, C. (1985). Die Bedeutung der Uferstruktur für den Fischotter *Lutra lutra* und daraus resultierende Anforderungen an die Gewässerpflege. *Zeitschrift für angewandte Zoologie* 72(1/2): 93-128.
 - Reuther, C. (1993). *Der Fischotter - Lebensweise und Schutzmaßnahmen*. Naturbuch Verlag, Augsburg, 64 pp.
 - Reuther, C., Dolch, D., Green, R., Jahrl, J., Jefferies, D., Krekemeyer, A., Kučerová, M., Madsen, B. A., Romanowski, J., Roche, K., Ruiz-Olmo, J., Teubner, J., Trindade, A. (2000). *Surveying and Monitoring Distribution and Population Trends of the Eurasian Otter (Lutra lutra)*. Habitat 12. 148 pp.
 - Roche, K. (1997). The influence of diet and habitat structure on the home range activity of otters (*Lutra lutra*) within the Trebon Biosphere Reserve. pp. 51-54 in: Toman, A. and Hlavac, V. (eds.): *Proceedings of the 14th Mustelid Colloquium*, Kouty, Czech Republic, Sept. 14-17, 1995. Agency for Nature and Landscape Conservation, Prague, 104 pp.
 - Ruiz-Olmo, J. and Gosalbez, J. (1997). Observations on the sprinting behaviour of the otter *Lutra lutra* in the NE Spain. *Acta Theriologica* 42(3): 259-270.
 - Sackl, P., W. Ilzer & E. Kolmanitsch (1996). Historische und aktuelle Verbreitung des Fischotters (*Lutra lutra*) in der Steiermark. WWF-Forschungsbericht (Fischotter 3) 14: 4-25.
 - Toman, A., Kranz, A., Grendziok, P. and Prasek, V. (1998). *Lutra urbanica* - Observations of a new "subspecies" of otters in Europe. p. 24 in: Madsen, A. B., Asferg, T., Elmeros, M. and Zaluski, K. (eds.): *Proceedings of the 16th Mustelid Colloquium* 9th-12th October, 1997. National Environmental Research Institute, NERI Technical Report No. 262, Arhus, 47 pp.

*Natura 2000 v Sloveniji
- upravljavski modeli in
informacijski sistem*

*Natura 2000 in Slovenia -
Management Models
and Information System*

foto: Hrvoje Oršanič

Dr. Mirjam Galičič, Tjaša Djokić¹

Prijavitelj	Zavod Republike Slovenije za varstvo narave Dunajska cesta 22, 1000 Ljubljana
Vodja projekta	dr. Mirjam Galičič
Kontakti	Tel.: (01) 23 09 500 e-pošta: zrsvn.oe@zrsvn.si
Spletna stran	www.zrsvn.si/life
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 1.686.077 € Delež EU: 843.039 € (50 %) Delež MOP: 550.338 € (32,6 %)
Partnerji	Zavod za gozdove Slovenije Inštitut za vode Republike Slovenije Zavod za ribištvo Slovenije Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije Krajevna skupnost Kapele Občina Šentjur Notranjski muzej Postojna Italijansko ministrstvo za okolje (Ministero dell' Ambiente e Tutela del Territorio)
Sofinancer	Evropska unija, Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, projektni partnerji
Trajanje	1. 1. 2005 do 31. 12. 2007

¹ Pri pripravi delov besedila so sodelovali še člani projektne skupine: Andrej Hudoklin, David Fučka, Gregor Danev, Gregor Kalan in Damjan Vrček (vsi ZRSVN) ter mag. Vesna Kolar Planinšič (MOP)

IZVLEČEK

Zavod RS za varstvo narave si je ob projektni prijavi zadal cilj vzpostaviti metodologijo priprave upravljavskih načrtov za območja Natura 2000 v Sloveniji. S tem namenom je bil izdelan »Vodnik vsebin za pripravo načrtov upravljanja območij Natura 2000« in pripravljene »Usmeritve za ohranjanje ali vzpostavitev ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v območjih Natura 2000 v Sloveniji«. Izdelana je bila tudi »Metodologija umestitve varstvenih usmeritev za ohranjanje ali vzpostavitev ugodnega stanja na območjih Natura 2000 v obstoječe gozdarske in lovske sektorske načrte«. Skladno z naštetimi dokumenti so bili nato izdelani upravljavski načrti za pet pilotnih območij Natura 2000 (Snežnik, Jelovica, Dobrava - Jovsi, Petelinjek in Boletina), ki obsegajo osem območij pSCI (potencialno posebno ohranitveno območje) in tri območja SPA (posebno varstveno območje), in kjer se bodo izvajale konkretne akcije za ohranitev evropsko pomembnih habitatov in vrst. Pomembnejše akcije so: odstranitev grmovja, odkup zemljišča in ograditev rastišča velikonočnice na Boletini, pozna košnja, mulčenje, postavitve naravoslovne informacijske sobe ter izboljšanje hidroloških razmer v Jovsih, zakup starih hrastovih dreves in dreves z dupli v gozdu Dobrava, ureditev učne poti ob ribnikih Petelinjek, organizacija prireditve ob svetovnem dnevu habitata, izdelava informacijskih zloženk in brošur, ter postavitve informacijskih tabel na vseh projektnih območjih. V izdelavi je tudi informacijski sistem, ki bo združeval podatke, vezane na območja Natura 2000 v Sloveniji ter omogočal grafični prikaz razširjenosti vrst znotraj in zunaj območij Natura 2000 za območje celotne Slovenije.

Ključne besede: Natura 2000, projekt Life, upravljavski načrt

ABSTRACT

The Institute of the Republic of Slovenia for Nature Conservation has applied for this project in order to introduce the management plans elaboration methodology for Natura 2000 sites in Slovenia. To assist in preparation of such management plans, documents "Guidelines for the preparation of management plans for Natura 2000 sites in Slovenia", "Guidelines for favorable conservation status of Natura 2000 species and habitat types in Slovenia" were prepared, and the "Methodology of incorporation of conservation guidelines for protection and establishment of favourable status in Natura 2000 sites, into existing forestry and hunting sectorial management plans" were worked out. According to the listed documents, five management plans for areas of Snežnik, Jelovica, extended Jovsi area, Petelinjek ponds and Boletina, covering eight pSCI and three SPA areas were elaborated. At these five sites, nature conservation/protection actions took place in favour of EU protected habitats and species. Amongst them, some of the most important actions are: bushes removal, land purchase and *Pulsatilla grandis* habitat fencing at Boletina, late mowing, cleaning and willow-trees pruning in Jovsi, lease of old oak trees and trees with hollows in the Dobrava forest, educational trail building along the Petelinjek ponds, the preparation of the World Habitat Day's exhibition, publishing of leaflets and brochures, and setting the sites' information boards. Also, an information system is being built which will unite all Natura 2000 sites' related data in Slovenia, and enable graphic representation of species data inside and also outside NATURA 2000 sites for the whole Slovenia.

Key words: Natura 2000, Life project, management plan

CILJI PROJEKTA

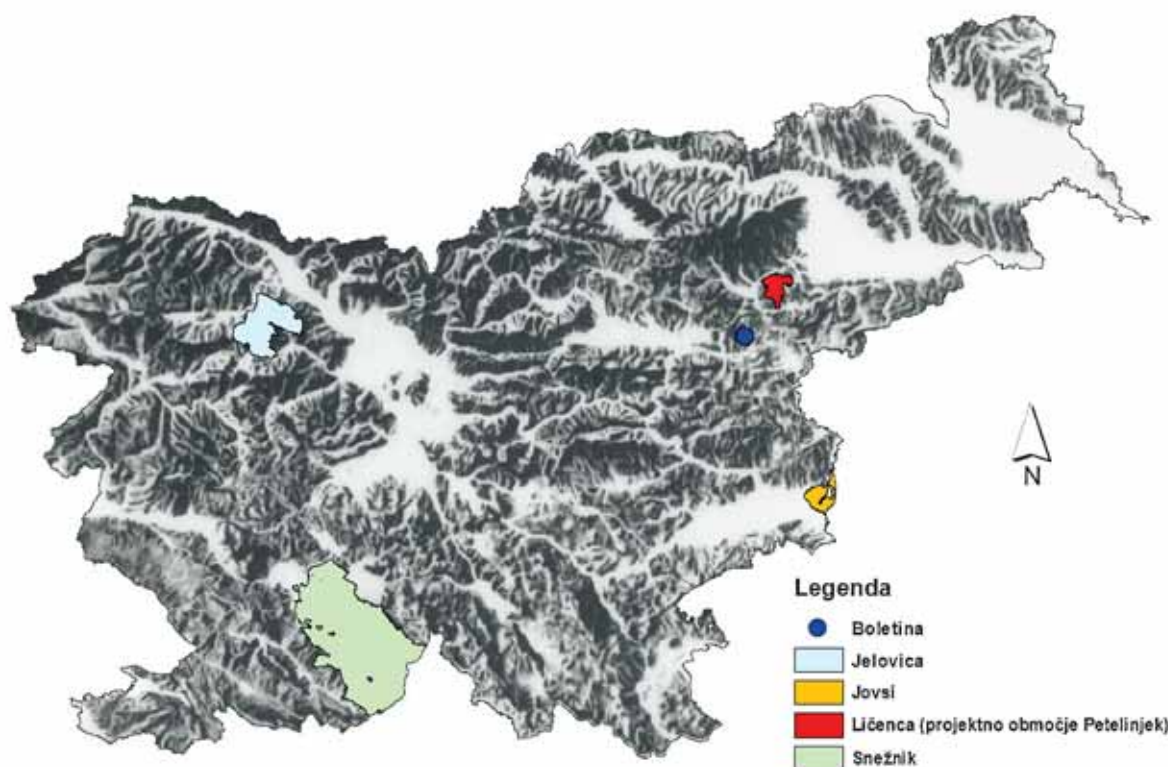
Ves projekt je zastavljen tako, da se skozi pripravo upravljaljskih načrtov za območja Natura 2000 in skozi njihovo implementacijo zagotovijo ustrezni naravovarstveni ukrepi in upravljanje z evropsko pomembnimi habitati in vrstami v Sloveniji. V ta namen so bili najprej pripravljene dokumenti »Vodnik vsebin za pripravo načrtov upravljanja območij NATURA 2000«, »Usmeritve za ohranjanje ali vzpostavitev ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v območjih NATURA 2000 v Sloveniji« ter »Metodologija umestitve varstvenih usmeritev za ohranjanje ali vzpostavitev ugodnega stanja na območjih Natura 2000 v obstoječe gozdarske in lovske sektorske načrte«. Na podlagi teh dokumentov je bil nato za vsako območje izdelan podrobnejši načrt upravljanja. V okviru projekta vzpostavljamo informacijski sistem, ki bo na enem mestu združeval vse z Naturo 2000 povezane podatkovne nize za Slovenijo. Ključnega pomena je v projektu tudi komunikacija Nature 2000 z različnimi deležniki, od enostavnega informiranja prek predavanj, promocijsko-informativnega gradiva ter informacijskih tabel na območjih do testiranja procesa izvajanja naravovarstvenih akcij »in vivo«.

PROJEKTNA OBMOČJA

Projekt poteka na petih medsebojno dokaj različnih območjih, in sicer na Snežniku (54810 ha), Jelovici (9928,9 ha), v Dobravi-Jovsih (2881,6 ha), na Boletini (1,8 ha) in na Petelinjeku (37,5 ha), ki je del območja Ličenca. Shematska karta prikazuje lego projektne območij v državi ter omogoča primerjavo velikosti območij med seboj². Za shematsko karto Slovenije so karte projektne območij, katerim sledijo opisi območij s poudarki na naravovarstveni problematiki.

Snežnik

Območje projekta obsega Snežniško planoto in dolino Pivke. Snežnik leži na območju križanja submediteranske, dinarske, alpske in srednjeevropske fitogeografske regije. S stališča biodiverzitete je to eno najbogatejših območij v Sloveniji, tu najdemo vse tri velike zveri v Sloveniji, človeško ribico in še številne druge živalske in rastlinske vrste. Snežniška planota je skoraj v celoti prekrita z dinarskimi bukovo-jelovimi gozdovi, ki tvorijo enega

² Območje Boletina je tako majhno, da na tej karti ne more biti prikazano v merilu, zato ga označuje modra »pika«.

Natura 2000 v Sloveniji - u

največjih neposeljenih gozdnih območij v Sloveniji. Snežnik je poraščen z največjim nealpskim sestojem ruševja v Sloveniji. Na pobočjih snežniške planote in v dolinah so prisotni kraški travniki na apnenčasti podlagi, ki so izjemno bogati z rastlinskimi in živalskimi vrstami. V dolini reke Pivke, predvsem ob bregovih reke in jezer, pa najdemo še številna vlažna travišča.

Zaradi opuščanja košnje in paše so ogroženi predvsem njegovi zahodni hriboviti in skalnati deli. Zmanjševanje življenjskega prostora in s tem spreminjanje ekoloških značilnosti habitatov negativno vpliva na številčnost živalskih vrst, kot so travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*), strašničin mravljiščar (*Maculinea teleius*), hribski škrjanec (*Lullula arborea*), slegur (*Monticola saxatilis*) in druge. Nekateri predele območja ogroža tudi veliko število obiskovalcev (predvsem severni del - Rakov Škocjan - in južni del območja - Mašun, Sviščaki, Snežnik).

Meja projektne območja Snežnik

Jelovica

Jelovica, gozdna alpska planota, je v glavnem porasla s sestoji smreke, ponekod pa jo poraščajo še avtohtoni predalpski bukovo-jelovi gozdovi. Okrog 5 % območja prekrivajo travniki. Na območju se nahajajo tudi štiri

barja, dve - Za Blatom in Ledina - sta potencialni območji Natura 2000. Na območju Jelovice najdemo tri vrste gozdnih kur - divjega petelina, ruševca in gozdnega jereba - ter številne druge ptičje vrste. Čez Jelovico potekajo tudi selitvene poti medveda in risa, najdemo pa tudi številne druge rastlinske in živalske vrste.

Grožnja ohranjenosti biotske raznovrstnosti Jelovice predstavlja predvsem povečevanje števila obiskovalcev (nabiralništvo in rekreacija) in nelegalnih dejavnosti, kot je npr. vožnja z motornimi vozili v naravnem okolju. Probleme predstavljajo tudi opuščanje paše na pašnih planinah, nekontrolirana paša v gozdovih in na visokih barjih ter prekomerna intenzivnost izkoriščanja gozdov. Slednje je povzročilo motnje v naravnih procesih, povezanih s pomanjkanjem odmirajoče in odmrle lesne biomase, kar nadalje vpliva na vrste iz skupine ptic duplaric in sov. Velik obisk in s tem povečanje motenj v gozdnem prostoru je močno sezonsko pogojeno in se v veliki meri časovno pojavlja zunaj reprodukcijskega obdobja evropsko pomembnih vrst ptic. Grožnja habitatom (smrekovim gozdovom) evropsko pomembnih vrst ptic predstavlja tudi globalno segrevanje ozračja, kar prinaša več vremenskih ujm in gradacij podlubnikov, na kar so neavtohtoni smrekovi gozdovi še posebno občutljivi.

Meja projektne območja Jelovica

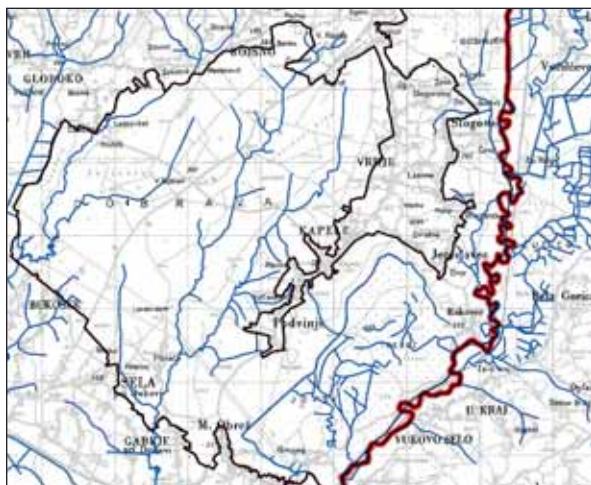
Dobrava - Jovsi

Območje obsega poplavni gozd Dobrava, poplavne travnike in Jovsih in travnike ob reki Sotli, ki skupaj tvorijo

Pravljavski modeli in informacijski sistemi

funkcionalno celoto. Dobra je obsežen poplavni hrastovo-gabrov gozd, ob potokih pa najdemo tudi sestoje jelševja. Tu najdemo črno štokljo, srednjega detla in kozačo. Jovski in travniki ob Sotli predstavljajo območje poplavnih ekstenzivnih travnikov, ki so pomembno zatočišče ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam Slovenije in Evrope, na območju pa se ustavljajo tudi ptice na svojih selitvenih poteh.

Zaradi hidromelioracij (po drugi svetovni vojni se je gladina Sotle spustila za 1,5 m), intenzivnega gnojenja in sprememb v načinu kmetovanja (zgodnja košnja, koruzne njive) se je poslabšala kakovost obdelovalnih površin, zato sedaj največjo grožnjo na območju Jovsov predstavljajo opuščanje rabe, zaraščanje in izginjanje mokrotnih travnikov ter z njimi življenjskega prostora ogroženih travniških vrst ptic (npr. kosca *Crex crex*). Na območju gozda Dobra je zaradi intenzivnega pogozdovanja zlasti z zelenim borom izginilo mnogo avtohtonih drevesnih vrst, kot sta dob in beli gaber, ki predstavljajo pomemben življenjski prostor za duplarje (npr. srednjega detla *Dendrocopos medius*), dvoživke in druge rastlinske in živalske vrste.

Meja projektnega območja Dobra - Jovski

Ličenca (ribniki Petelinjek)

Južno od vasi Petelinjek se na desnem pritoku potoka Ličenca nahajajo štirje ribniki, ki jih že več kot 250 let uporabljajo za gojenje rib. Območje ribnikov pokrivajo nižinski jelševi sestoje, na okoliških hribih pa se raztezajo kostanjevo-bukovi gozdovi. Na območju najdemo

številne habitate, značilne za mokrišča, ki skupaj z ribniki, mokrotnimi travniki in jelševji predstavljajo neločljivo celoto z izjemno biodiverzitetjo, ki se še posebno odlikuje po kačjih pastirjih.

Največja trenutna grožnja temu edinstvenemu okolju je zaraščanje določenih mokrotnih predelov med ribniki. Potencialne grožnje, kot sta intenzifikacija kmetijstva in izpusti odplak, imajo lahko negativne posledice za vse rastline in živali v tem okolju. Iz tega vidika so najbolj ranljive predvsem vrste, ki so močno vezane na vodo, to so vodne rastline, polži, kačji pastirji (npr. dristavični spreletavec *Leucorhina pectoralis*) in dvoživke.

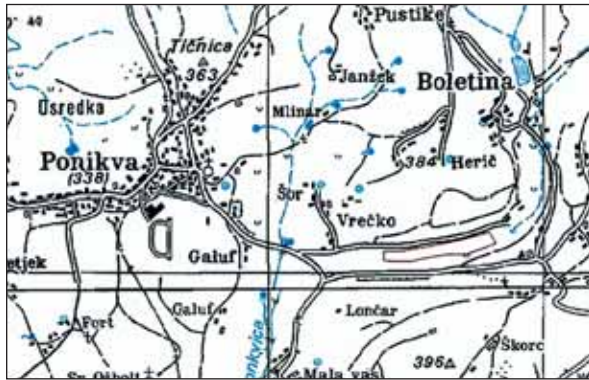
Meja projektnega območja Petelinjek

Boletina

Najbolj jugozahodno rastišče velikonočnice najdemo južno od vasi Boletina. Rastišče je na prisojnem pobočju med intenzivno obdelanimi kmetijskimi površinami. Rastišče porašča združba *Onobrychido viciifoliae - Brometum*, ki je bogata tudi z orhidejami. V preteklosti so grožnjo rastišču predstavljali mnogi neozaveščeni obiskovalci rastišča, ki so trgali in pulili redko in ogroženo velikonočnico. Opuščanje rabe in zaraščanje z grmovjem predstavlja problem, ki se ga trenutno še da omejevati. Potencialne grožnje lahko pridejo tudi s sosednjih intenzivnejših kmetijskih površin, saj je rastišče izredno občutljivo na povečanje hranjivosti in pesticidov. Največjo grožnjo rastišču predstavlja izoliranost na majhnem prostoru, kjer ni večjih sosednjih primernih rastišč za velikonočnico.

Splošna grožnja, vezana na vsa opisana območja, je še vedno premajhna naravovarstvena osveščenost

prebivalstva, zato se v sklopu projekta intenzivno ukvarjamo s komunikacijo.

Meja projektne območja Boletina

NOSILEC PROJEKTA IN PARTNERJI

Nosilec tega izjemno kompleksnega naravovarstvenega projekta v Sloveniji je Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, pri izvajanju projekta pa sodeluje tudi osem partnerjev: Krajevna skupnost Kapele, Občina Šentjur, Zavod za gozdove Slovenije, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Inštitut za vode Republike Slovenije, Zavod za ribištvo Slovenije, Notranjski muzej Postojna in italijansko ministrstvo za okolje (Ministero dell'Ambiente e della Tutela della Territorio - Direzione Conservazione Natura).

VSEBINE, POSTOPKI IN PRICAKOVANI REZULTATI

Izdelava metodologije upravljanja območij NATURA 2000 v Sloveniji

V času prijave projekta je bilo omrežje Natura 2000 šele določeno, vzpostavljal se je sistem komuniciranja, razprava o tem, kako zagotoviti sistematično interdisciplinarno strokovno delo tudi glede upravljanja, pa se še ni odprla. Zato je bil prijavljen projekt, s katerim smo želeli oblikovati metodologijo upravljanja območij Nature 2000 v Sloveniji na praktičnih vprašanjih upravljanja. Raznolikost območij Nature 2000 v Sloveniji namreč ne ponuja možnosti preproste rešitve,

omogoča pa iskanje usklajenih skupnih poti znotraj kompleksnega. V tem smislu je bil projekt sistemski in inovativen, zasnovan na podlagi podobnih projektov v državah članicah Evropske unije.

Da bi dosegli enotnost ter vseobsežnost postopka priprave upravljaljskih načrtov ter obenem vključili Natura 2000 v čim več že obstoječih instrumentov upravljanja v Sloveniji, je delo potekalo v obliki delavnic, ki so se jih udeležili predstavniki vseh sektorjev, ki delujejo v prostoru z interesi, ki so naravovarstvenim podobni ali pa potencialno konfliktni. Metoda se je pokazala kot dobra, vabljeni predstavniki drugih sektorjev (gozdarstvo, lovstvo, kmetijstvo, vodarstvo, ribištvo, urejanje prostora) so se našemu povabili odzvali skoraj v celoti ter sodelovali z velikim zanimanjem in konstruktivno. Rezultat timskega dela sta dokumenta, ki smo ju poimenovali Vodnik vsebin za pripravo načrtov upravljanja območij Natura 2000 in Usmeritve za ohranjanje ali vzpostavitev ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v območjih Natura 2000 v Sloveniji. Na podlagi omenjenih dokumentov smo za pet različnih pilotnih projektnih območij izdelali podrobnejše upravljaljske načrte, ki pokrivajo osem območij pSCL in tri območja SPA v Sloveniji. Podrobnejši načrti upravljanja za območja Jelovica, Snežnik, Jovski, Petelinjek in Boletina bodo vključeni tudi v prilogo državnega programa upravljanja Nature 2000 v Sloveniji.

Naravovarstvene ter naravovarstveno osveščevalne (informativne) akcije na projektnih območjih

Na izbranih območjih potekajo naravovarstvene in osveščevalne akcije, s katerimi poskušamo dvigovati naravovarstveno zavest vseh deležnikov, predvsem lokalnih prebivalcev, lokalnih skupnosti in občin. V času trajanja projekta smo organizirali številna izobraževanja o splošnem pomenu Nature 2000 kot »ogrodju« varstva narave ter obveznostih, ki jih prinaša. Nekaj primerov konkretnih izvedenih projektnih akcij, ki so neposredno povezane z dvigovanjem naravovarstvene zavesti in z ohranitvijo oziroma izboljšanjem razmer, ugodnih tako za habitatne tipe kot tudi za rastlinske in živalske vrste in njihove habitate, opisujemo v nadaljevanju.

Na območju Jovsov smo na koncu že prej obstoječe Koščeve poti postavili ptičjo opazovalnico, z namenom izboljšanja hidroloških razmer pa smo uredili vodotok

hravljavski modeli in informacijski sistemi

Šica. Na 100 ha travniških površin smo z namenom vzdrževanja koscu primerne habitata vzpostavili redno pozno košnjo. Očistili smo 65 ha z grmovjem že preraslih prej travniških površin ter obrezali večje število belih glavatih vrb, ključnih elementov edinstvene podobe jovsovske (kulturne) krajine. Pomen zapornic in košnje se kaže s povečanjem habitatov mokrotnih travnikov, zaradi česar pričakujemo tudi povečanje ključnih populacij rastlinskih in živalskih vrst, ki jih najdemo v Jovsih. V gozdu Dobrava smo za dobo desetih let zakupili 100 starih dreves ter dreves z dupli in tako zagotovili ohranitev dovolj življenjskega prostora za ptiče duplarje (predvsem za zelo ogroženega srednjega detla). Odkupili smo zemljišče na Boletini, na katerem je rastišče velikonočnice. Na zgornjem robu rastišča smo odstranili grmovnato zarast in vsako poletje poskrbimo za primerno košnjo na rastišču, s čimer je omogočeno preživetje velikonočnice, upamo pa tudi na njeno širjenje v okolico sedanjega rastišča. Da se rastišče velikonočnice zaradi velikega obiska v času njenega cvetenja ne bi uničevalo, smo na najbolj izpostavljenem delu postavili vizualno nevpadljivo ograjo, ki obiskovalcem učinkovito omejuje dostop. Na rastišču je v času

cvetenja poskrbljeno tudi za strokovno vodenje, takrat je tam prisotna oseba, ki obiskovalce opozarja, usmerja in tudi dodatno seznanja z velikonočnico in njenimi ekološkimi zahtevami ter s pomenom tega rastišča. Ob Petelinjskih jezerih je urejena učna pot, ki bo usmerjala in izobraževala obiskovalce, hkrati pa bodo z njo ustvarjene mirne cone ob jezerih. Z namenom izobraževanja smo na vseh območjih postavili informacijske table o projektu, Natura 2000 in o območju samem ter njegovem pomenu z vidika ohranjanja narave. V sklopu osveščanja javnosti smo organizirali številna predavanja in komunikacijske delavnice, izdelali smo informacijski list o projektu, zloženke, učne liste, v izdelavi pa so tudi brošure o območjih. V vasi Kapele nad Jovsi smo v prostorih stare osnovne šole postavili informacijski center - naravoslovno informacijsko sobo, ki je namenjena izobraževanju in predstavlja oz. bo v prihodnosti predstavljala tudi splošno informacijsko-izobraževalno središče tega kraja. Za podajanje informacij o projektu, za obveščanje o aktualnih dogodkih in vseh drugih zanimivostih smo že v prvem letu trajanja projekta izdelali spletno stran www.zrsvn.si/life, ki v slovenščini in angleščini informira o projektu.

foto: Dušan Klemenčič

Vzpostavitev enotnega slovenskega informacijskega sistema za Naturo 2000

Ena pomembnejših projektnih akcij je izdelava celovitega informacijskega sistema, ki bo organizirano in sistematično združeval raznovrstne osnovne podatke o rastlinskih in živalskih vrstah in območjih z varstvenim statusom (območja Natura 2000, ekološko pomembna območja, naravne vrednote, zavarovana območja). V informacijskem sistemu bodo prikazovani tudi nekateri predhodno interpretirani temeljni podatki o vrstah in območjih. Kot pripomoček za analize in interpretacije bodo v informacijski sistem vključeni tudi nekateri podatki, ki jih v svojih informacijskih sistemih vodijo partnerji pri projektu Life (ZGS, IzVRS, ZZRS), in potrebne podatkovne baze iz drugih virov, kot sta npr. Geodetska uprava Republike Slovenije in Agencija Republike Slovenije za okolje. Pridobivanje in hranjenje potrebnih podatkov in informacij, poizvedbe in izdelava poročil bodo s tem standardizirani, semiavtomatizirani, preglednejši in lažje obvladljivi.

S projektom želimo doseči predvsem enotnost upravljanja na vseh območjih Nature 2000 v Sloveniji na način, ki bo omogočil trajnostno rabo in razvoj

območij ter zagotovil preživetje evropsko pomembnih, pa tudi drugih ogroženih vrst v Sloveniji. Ključno je tudi to, da smo k izgradnji informacijskega sistema aktivno pritegnili Agencijo Republike Slovenije za okolje, tako da bodo odslej podatki, katere smo eni (Zavod) dolžni vzdrževati, drugi (Agencija) pa distribuirati javnostim, v enem in istem podatkovnem skladišču.

SOCIOEKONOMSKI VIDIK

Lastništvo zemljišč je v Sloveniji močno razdrobljeno, saj povprečne kmetije ne merijo niti 4 ha, pa še te so pogosto sestavljene iz več dislociranih parcel. Glede na to, da je zemlja razdrobljena, včasih celo nedostopna oz. zarasla, posledica česar je manjši donos, ter glede na splošno nedonosnost kmetovanja v primeru posedovanja majhnih obdelovalnih površin, se ljudje na takih območjih odločajo za opustitev kmetovanja in selitev v večja središča. Za ohranitev prebivalstva na takih demografsko ogroženih območjih so lokalne skupnosti in samo lokalno prebivalstvo močno zainteresirani za alternativne vire zaslužka, kot je ekoturizem. Ljudje

se zavedajo pomena ohranjanja narave za tovrstne potrebe, pogosto pa se dogaja, da (predvsem zaradi neinformiranosti) varstvo narave razumejo le kot parkovni način urejanja okolice. Z izobraževalnimi delavnicami poskušamo realistično predstaviti Naturo 2000 ljudem, ki živijo na teh območjih (ali blizu njih). Za zdaj je posluh za projekt dober, saj ga lokalne skupnosti vidijo tudi kot možnost dodatnega zaposlovanja, konkretno na območju Jovsov, kjer bo po koncu projekta mogoče tržiti informacijsko sobo ter opazovalni stolp. Zelo velik odziv lastnikov zemljišč smo v Jovsih doživeli za vse akcije, vezane na košnjo ali čiščenje zemljišč. Tudi akcija izboljšanja hidroloških razmer je bila dobro sprejeta, za njeno izvedbo smo navezali stike z okrog 500 lastniki ter od njih pridobili soglasja za izvedbo del. Rezultati s terena kažejo, da narovarstvena zavest med prebivalci (kakor tudi oblastjo, sektorji in drugimi deležniki) počasi narašča, še vedno pa predvsem tisti, ki zemljo obdelujejo oz. jo imajo v lasti, o Naturi 2000 vedo premalo. V neposredni praksi smo učinkovito preizkusili komunikacijske pristope in metode. Med drugim smo ugotovili, da prav neposredni stik z lastnikom (pogovor), v katerem ima ta možnost dobiti tudi odgovore na sorodna in splošna vprašanja, potencialno gradi nova (narovarstvena) zaveznitva.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Na petih območjih, ki jih bo zajel naš projekt, se nahaja osem območij pSCI in tri območja SPA, ki skupaj pokrivajo 67.659,8 ha. Na teh območjih bomo prispevali k ohranjanju 19 habitatov (6 prednostnih), navedenih na dodatku I Direktive o habitatih, 10 habitatov (5 prednostnih) navedenih v Bernski konvenciji, 26 vrst (3 prednostne) z dodatka II Direktive o habitatih, 31 ptičjih vrst (2 prednostni), navedenih v dodatku I Ptičje direktive, ter še dodatnih 8 ptičjih migratornih vrst. V projektu zasnovana metodologija priprave upravljaljskih načrtov za območja Natura 2000 bo posredno prispevala k ohranitvi habitatov in vrst na drugih območjih Natura 2000 v Sloveniji. Projekt bo ponovno oživel tradicionalno krajinsko podobo Jovsov, preprečil izginotje jezer Petelinjek in rastišča velikonočnice ter drugih krajevnih značilnosti območij, ki so zajeta v projekt. Enotni informacijski sistem za Naturo 2000 v Sloveniji predstavlja edinstven primer sinergije, saj bo država Slovenija zahvaljujoč sklenitvi dogovora o sodelovanju med Zavodom in ARSO, ki ni projektni partner, dobila en sam informacijski sistem, katerega bosta skupaj vzdrževali obe inštituciji,

foto: Andrej Hudoklim

Natura 2000 v Sloveniji - u

odgovorni za vsebino in distribucijo podatkov, vezanih na naravovarstvo. Informacijski sistem bo vsem prebivalcem Slovenije nudil prijazen in interaktiven dostop do podatkov (v okvirih pravilnikov in uredb) o Naturi 2000, in sicer na parcelo natančno. Ocenjujemo, da je prispevek projekta k informiranosti slovenske javnosti o pomenu naravovarstva in Nature 2000 zelo velik. Za določene vrste ali pojave na pilotnih projektnih območjih smo vpeljali monitoring. Vzpostavili smo tudi več delovnih stikov s kolegi v državah EU (Italija, Avstrija, Nemčija, Velika Britanija, Španija) ter (za napredni informacijski sistem) celo s kolegi v ZDA.

projektu zastavljenih aktivnosti na svojih območjih. Občina Šentjur bo prek poti, nastavljene v okviru v projektu izdelanega podrobnega upravljalvskega načrta območja, zagotovila nadaljnjo košnjo rastišča, odstranjevanje grmovne zarasti ter vzdrževanje ograje na Boletini, skupaj z lokalnim turističnim društvom pa nadzor nad obiskovalci v času cvetenja velikonočnice. Krajevna skupnost Kapele bo skupaj s projektnim partnerjem KGZS sodelovala pri vzpostavljanju pogojev za zagotavljanje nadaljnje košnje v Jovsih ter za vzdrževanje zapornic, postavljenih v okviru akcije izboljšanja hidroloških razmer. Spodbujanje za nadaljevanje redne pozne košnje se je začelo že v času trajanja projekta z delavnicami, ki so seznanile lokalno prebivalstvo z možnostjo vstopa v program KOP (prej SKOP), ki kmetom daje nadomestila za sonaravno gospodarjenje. Raziskati je treba tudi možnost zagotovitve dodatnih sredstev s prodajo pokošene biomase. Dodaten doprinos bo imel ekoturizem, ki se bo razvil na teh območjih, če bo lokalna iniciativa

LIFE PO LIFE

Občina Šentjur in Krajevna skupnost Kapele bosta po končanem projektu zagotavljali nadaljevanje v

The screenshot shows a web browser window with the title "LIFE projekt - Predstavitev projekta - Osnovne informacije". The browser's address bar shows the URL "http://www.zrpn.si/fo/d/Informacije.asp?id_nata_type=43". The page has a green header with navigation tabs: "BOLETINA", "JELOVICA", "JOVSI", "PETELINER", and "SNEŽNIK". Below the header is a banner with the "LIFE" logo and "NATURA 2000" text. The main content area is titled "Predstavitev projekta" and includes a sidebar with a table of contents and a main text area. The sidebar contains links for "Prva stran", "Predstavitev projekta", "Osnovne informacije", "Cilji projekta", "Namen projekta", "Cilji projekta", "Izvajalci projekta", "Projektni partnerji", "Dogodi in obvestila", "Promocijski materiali", "Kontakti in pobiri", "Informacijski sistem Natura 2000", "Natura 2000 & monitoring", "Povezave", and "Način strani". The main text area is titled "Osnovne informacije" and contains the following text: "Ohranjanje narave ter varovanje redkih in ogroženih vrst je ene pomembnejših nalog Evropske unije. Z mrežo evropske pomenitve ščitimo ogroženih in redkih vrst in biot, zaradi česar imamo Natura 2000, so vse države članice EU zavezane k njihovi ohranitvi. S temi Direktivo o habitatih, ki poleg Direktive o pticah predstavlja pravno osnovo za Natura 2000 namreč jasno nalaga vsaki državi članici, da je dolžna storiti vse potrebno za uhranjanje ugodnega stanja, za potrebi tudi z izbiro upravičenih načrtov za ta območja. Projekt 'Natura 2000 v Sloveniji - upravljalni model in informacijski sistem' katerega prijavitelj je Zavod RS za varstvo narave se ključno sistemsko reševanje upravljanja v zvezi s uhranjenosti in zagotovitve upravljanjem območij Natura 2000. V okviru projekta je izbranih tudi 8 pilotnih Natura območij, kjer se bodo za reševanje konkretnih naravovarstvenih problematik izvajale različne akcije. Projekt je finančno podprt EU s sredstvi finančnega programa LIFE III - Narava. Solnarcom projekta je Ministrstvo za okolje in prostor. Podpora projekta in sodelovanje pri njegovem izvajanju so potrebi tudi naslednji partnerji: Ministrstvo del, Ambiente e della Tutela del Territorio, Zavod za goščavo Slovenije, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Inštitut za vode Republike Slovenije, Zavod za rdečico Slovenije, Muzej Pustinja, Občina Šentjur pri Celju in Krajevna skupnost Kapele. Zgodovinske pojave projekta: Priprave na področju projekta so se začele julija 2003, prijava je bila oddana septembra 2003. Projekt je bil maja 2004 potrjen s strani Evropske komisije. Časovni okvir projekta: Projekt sme začeti izvajati januarja 2005 in bo trajal do konca leta 2007.

Upravljaljski modeli in informacijski sistemi

dovolj močna. Informacijski sistem bo po končanem projektu služil kot stičišče in skladišče vseh podatkov in informacij o Naturo 2000 in varstvu narave v Sloveniji, zanj pa bo skrbel Zavod RS za varstvo narave v tesnem sodelovanju z Agencijo RS za okolje. Vsa informacijska gradiva, namenjena dvigovanju zavesti in osveščenosti javnosti, bodo ob koncu projekta diseminirana na ustrezna mesta in naj bi glede na naklade zadoščala za nekaj let. Podroben program Life po Life-u bomo za vse akcije pripravili v zadnji šestini projektne obdobja. Ena od obvez Slovenije je tudi ohranitev novovzpostavljenih (štirih) delovnih mest v naravovarstvu tudi po koncu projekta.

SKLEP IN OCENA POMENA PROGRAMA LIFE

Pomen tega projekta je zagotovo zelo velik. Pri njem sodelujejo vse institucije, ki izvajajo oz. bodo izvajale

upravljanje na območjih Natura 2000. S tem projekt prispeva k poenotenju upravljanja med posameznimi strokami, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo, ribištvo, urbanizem in tudi naravovarstvo. Enotnost priprave upravljaljskih načrtov bo omogočila boljši, lažji in trajnostni razvoj območij, ki bo prijazen tako do človeka kot do narave. Tako je projekt bistveno prispeval k razvoju kapacitet na področju ohranjanja ugodnega stanja Nature 2000, k interdisciplinarnemu in timskeemu delu in dolgoročnemu sodelovanju na področju upravljanja tudi z lokalnimi akterji.

Poleg prispevka k metodologiji upravljanja so bile v tem projektu prvič v Sloveniji izvedene nekatere aktivnosti, kot npr. komunikacija Nature 2000 vse do lastnika parcele, postavitve informacijske sobe na območju Natura 2000, akcija zakupa ekocelic pa (po razpoložljivih informacijah) predstavlja edinstven primer v Evropski uniji.

Posebej pa je treba poudariti pomen informacijskega sistema za Naturo 2000 v Sloveniji, ki predstavlja

foto: Tjaša Djokić

vzoren primer sinergije, saj sta instituciji, odgovorni za vzdrževanje in distribucijo podatkov s področja naravovarstva, ZRSVN in ARSO, pristopili k akciji skupaj, sodelovanje pa je ob izbiri kvalitetnega zunanjega izvajalca za izvedbo informacijskega sistema že pripeljalo

do dobro izpeljane systemske analize, na podlagi katere se programira podatkovno skladišče, ki temelji na najsodobnejših razpoložljivih tehnologijah ter bo med prvimi v Evropi omogočalo internetni vnos in dostop do geolociranih podatkov.

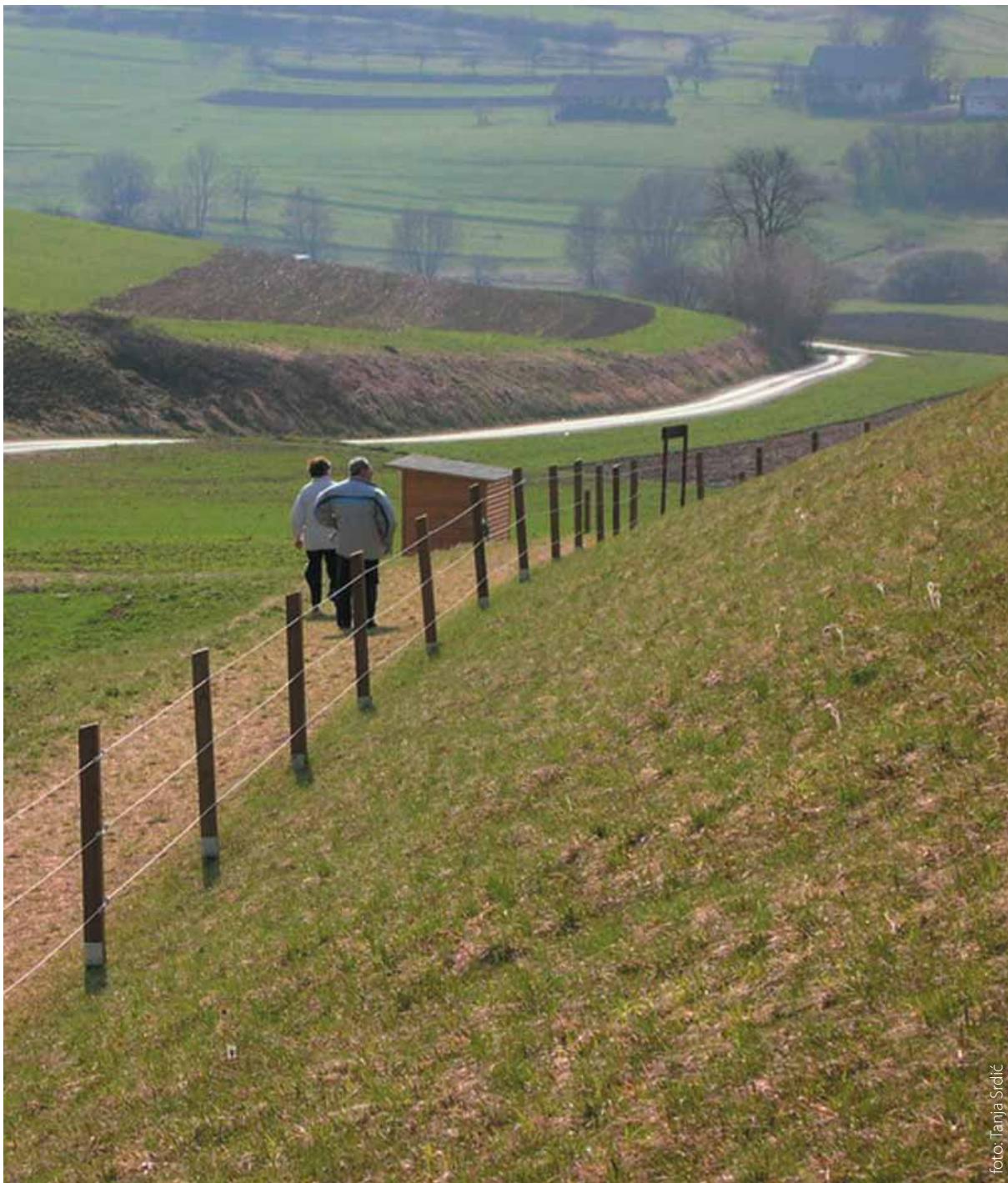

foto: Tanja Srečič

*Ohranjanje biotske raznovrstnosti
reke Mure v Sloveniji*

*Conservation of Biodiversity of the
Mura River in Slovenia*

foto: Lidija Globevnik

dr. Lidija Globevnik

Prijavitelj	Inštitut za vode Republike Slovenije Hajdrihova 28c, 1000 Ljubljana
Vodja projekta	dr. Lidija Globevnik
Kontakti	lidija.globevnik@izvrs.si lidija.globevnik@guest.arnes.si Tel.: (00386) 01- 4775 307
Spletna stran	www.biomura.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta: 1.976 000 € Delež EK: 969.385 € (49%) Delež MOP: 676.778 € (34%)
Partnerji	Inženiring za vode, d. o. o. MURA Vodnogospodarsko podjetje, d. d. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave Regionalna razvojna agencija Mura Prleška razvojna agencija GIZ Društvo za proučevanje ptic in varstvo narave World Wide Fund for Nature Austria - WWF Austria
Sofinancer	Prijavitelj in vsi partnerji
Trajanje	1. 10. 2006 do 31. 10. 2011

IZVLEČEK

Akcije bodo izvedene na 15,2 km² velikem poplavnem območju reke Mure v Sloveniji in na 8,3 km dolžine glavne rečne struge. Območje leži med visokovodnimi nasipi reke Mure med vasmi Bakovci, Dokležovje, Ižakovci ter Bunčani, Veržej, Krapje in Mota. Tehnični ukrepi, ki bodo izvedeni, so povezava glavne struge reke Mure z rokavi, ureditev vtokov rečne vode iz glavne struge v rokave, lokalne razširitve glavne rečne struge, selektivno čiščenje rokavov in povezava vodnega toka v njih, kreiranje con stoječe in zastajajoče vode. Z namenom informiranja, izobraževanja in promocije varstva narave in območij Natura 2000 bomo odprli dva centra, enega v Murski Soboti, drugega pa v Moti. Urejena bo tudi informacijska pot, ki bo povezana z obstoječo potjo v Veržeju.

ABSTRACT

Actions will be performed on 15.2 km² large flood area of the Mura river in Slovenia and on the main river channel in the length of 8.3 km. The area lies between high water protection embankments on the river section from villages Bakovci, Dokležovje, Ižakovci and Bunčani, Veržej, Krapje and Mota. Technical measures that will be implemented are connection of the main channel of the Mura River with side channels, provision of conditions for the inflow of water into side channels, local widening of the main river channel, selective clearance of side channels, connection of water flow in side channels and formation of standing water zones. To inform, educate and promote nature protection and Natura 2000 sites, two centers, one in Murska Sobota, the second in Mota, will be opened. An information trail will be constructed and connected to the existing one in Veržej.

Ukrepi za varstvo raznolikosti reke Mure v Sloveniji

CILJI

Cilji projekta so izboljšanje ekoloških pogojev za habitat, ki ga označujemo kot obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (*Alnus glutinosa* in *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae* (91E0*)), ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (*Erythronio-Carpinion*) (91L0), nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem (6430) in vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez *Ranunculion fluitantis* in *Callitriche-Batrachion* (3260). Projekt je usmerjen v varstvo metulja črtasti medvedek (*Callimorpha quadripunctaria*), kačjega pastirja kačji potočnik (*Ophiogomphus cecilia*), dvoživko nižinski urh (*Bombina bombina*), desetih vrst ptic in petih vrst rib. To so činklja (*Misgurnus fossilis*), pezdirk (*Rhodeus sericeus amarus*), smrkež (*Gymnocephalus schraetzer*), velika senčica (*Umbra krameri*) in bolen (*Aspius aspius*). Od ukrepov bodo imeli koristi tudi dristavični spreletavec (*Leucorhinia pectoralis*), veliki pupek (*Triturus carnifex*,

močvirska sklednica (*Emys orbicularis*) in vidra (*Lutra lutra*). Za doseg ciljev bomo izvedli ustrezne posege v strugi in rokavih reke Mure, s katerimi bodo vzpostavljeni ustrežnejši ekološki dejavniki v poplavnem svetu reke Mure. Izboljšala se bo habitatna struktura območja.

PROJEKTNO OBMOČJE

Ukrepi se bodo izvedli na 15,2 km² velikem poplavnem območju reke Mure med visokovodnimi nasipi reke Mure med vasi Bakovci, Dokležovje, Ižakovci ter Melinci in Bunčani, Veržej, Krapje ter Mota. Območje leži v območju Natura 2000 po klasifikaciji pSCI (SI3000215) in po klasifikaciji SPA (SI5000010). Predlagani ukrepi in akcije so: povezava glavne struge s stranskimi rokavi, vzpostavitev pogojev za ustrezno višino rečne vode na lokacijah vtoka vode v rokave, razširitve glavne struge, obnovitev rokavov,

vzpostavitev ustreznih hidravličnih pogojev za mrtvice in območja počasi tekoče vode, lokalni informacijski center Mota, regionalni promocijski center v Murski Soboti, informacijska pot Veržej - Ižakovci, izdelava filma, spletna izdaja informativnih biltenov in zgibanke ter vzpostavitev aktivne spletne strani projekta.

IZVAJALCI

Nosilec, partnerji, sponzorji, drugi in njihova vloga v projektu

Nosilec projekta je Inštitut za vode Republike Slovenije, ki vodi in koordinira izvajanje vseh akcij. MURA Vodnogospodarsko podjetje izvaja tehnične ukrepe na reki in v poplavnem območju. Zavod Republike Slovenije za varstvo narave je zadolžen za interpretacijo ekoloških pogojev za varstvo vrst in habitatov, sodeluje pri promocijskih aktivnostih in svetuje pri pripravi projektne dokumentacije. Regionalna razvojna agencija Mura vzdržuje spletno stran projekta, organizira regionalne delavnice, koordinira izdelavo filma in odprtje promocijskega centra. Prleška razvojna agencija GIZ ureja in izdaja informativni bilten, organizira lokalne delavnice, informacijsko pot in informacijski center. Društvo za proučevanje ptic in varstvo narave in World Wide Fund for Nature Austria - WWF Austria sodelujeta pri interpretaciji ekoloških pogojev za varstvo vrst in habitatov ter pri promocijskih aktivnostih. Poleg partnerjev smo povezani z Agencijo Republike Slovenije za okolje, Gozdarskim inštitutom Slovenije in Krajskim parkom Sečoveljske soline, ki aktivno spremljata projekt prek strokovnega odbora projekta.

VSEBINA

Grožnje, predvidene rešitve, doseženi rezultati, pridobljene izkušnje

Intenzivna raba vode, dejavnosti v vodnem prostoru in spreminjanje rabe tal v porečju reke Mure (veriga elektrarn na Muri v Avstriji, protipoplavni objekti in naprave, vodooskrba, urejanje kmetijskih zemljišč in urbanizacija) so spremenili rečni prostor. Predvsem pa še vedno vplivajo na pogoje prodonosnosti in procese

samodejnega oblikovanja rečnega prostora. Rečno dno Mure na mejnem odseku med Slovenijo in Avstrijo se je v zadnjih desetletjih poglobilo ponekod tudi za 1,5 m, v povprečju za 33 cm. Zaznaven je trend počasnega poglobljanja rečnega dna tudi dolvodno od Petanjcev. Spreminjajo se hidrološke lastnosti murskih mokrišč. Poplavnih dogodkov je vedno manj, obdobja z nizkimi pretoki so daljša, zaradi česar so poplavni gozdovi ob Muri vedno manj omočeni. Vodna dinamika v mrtvicah, rečnih rokavih in tleh postaja manj izrazita. Vodna kreativna moč, potrebna za vzdrževanje mokriščne habitatne strukture območja, se manjša. Slabšajo se ekološki pogoji, potrebni za obstoj vodnih in obvodnih habitatov, s tem pa tudi življenjski pogoji ciljnih vrst.

Da bi izboljšali strukturo rečnega prostora in rečne struge, bo glavna struga povezana z rokavi. Za ta namen bodo izvedeni ukrepi za vtok rečne vode v stranske rokave (vtok pri povprečnih in nižjih gladinah vode), na treh odsekih pa bomo razširili tudi glavno strugo reke Mure. Pričakujemo, da se bodo oblikovala nova in obsežnejša prodišča in naravne brežine, predvsem pa da se bo reki povrnil nekdanji morfološki značaj. Razgibana struktura reke in brežin pomeni različnost vodnega toka, ta pa je pomembna za rečne živali: ptice (npr. za vodomca, čebelarja in breguljko, ki gnezdijo v peščenih erozijskih stenah ob vodi), ribe (npr. smrkež, bolen) in vidro. Na prodiščih gnezdita in se prehranjujeta ogroženi ptičji vrsti mali martinec in mali deževnik.

Delno zasuti stranski rokavi bodo očiščeni naplavin, vanje se bo spet lahko prelivala voda, ki se zdaj preliva le izjemoma, v obdobju najvišjih voda. V rokavih in mrtvicah se bo oblikoval življenjski prostor, primeren za ribje vrste, kot sta npr. pezdirk in činklja. Mrtvice so pomembne tudi za ribi velika senčica in nežica. Na izbranih območjih bodo nastala območja stoječe in zastajajoče vode z muljastimi in peščenimi brežinami in dnom. To je življenjski prostor nižinskega urha, velikega pupka in želve sklednice. Nad vodnim in močvirskim rastlinjem so pogoste žuželke, predvsem kačji pastirji, med njimi tudi kačji potočnik, ki odlaga jajčeca v muljasto dno. Močvirja so življenjski prostor ogroženih vrst ptic, med katerimi najdemo čapljico, rakarja, srpično trstnico, trstnega kobiličarja in mokoža predvsem v trstičju, bičjo trstnico, malo in grahasto tukulico med šaši, v vmesnem pasu pa kobiličarja. Loka, tako trdolesna kot mehkolesna, pa nudi domovanje številnim žuželkam, predvsem metuljem. Tu so tudi pomembne populacije drugih ptic, kot so belovrati muharji, duplarji, kobiličarji, pisane penice, pivke, plašice, pogorelec, rjave penice, mali slavec,

Ke raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji

rjavi srakoper, srednji detel in vijeglavka, in gnezdišče črne žolne. Njena sorodnica, bela štoklja se - tako kot prepelica - raje hrani na odprtih travniških površinah, ki sedaj ponekod trpijo predvsem pomanjkanje vode v tleh. Z izboljšanjem razmer v življenjskih okoljih se bodo po koncu projekta bistveno izboljšale tudi razmere za obstoj omenjenih vrst.

dvignilo ekonomsko vrednost ribištva. Izboljšani bodo pogoji za rast in obstoj poplavnih, predvsem trdolesnih gozdov, ki imajo velike zaloge lesne mase. V območju se bo razvijal naravoslovni turizem, omogočene bodo prostočasne dejavnosti, kot so sprehodi v naravi, kolesarjenje, čolnarjenje ipd. Rekreativno-turistične dejavnosti bodo spodbudile socioekonomski razvoj vse regije.

SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Pričakujemo pomembne socioekonomske učinke. Povečanje biodiverzitete območja ima dolgoročno socioekonomsko vrednost, ki se odraža na visokih ekosistemskih vrednosti območja. Obogatila se bodo zaloge podzemne vode in posredno s tem zaloge pitne vode v tleh. Območje bo pomenilo pomembno cono za vzdrževanje in večanje populacij različnih vrst rib, kar bo

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Rečni prostor Mure v Sloveniji je ovrednoten kot naravovarstveno pomemben habitatni prostor z visoko biotsko pestrostjo. Večji del teh površin zato sodi v območje Natura 2000. Iz naravovarstvenega stališča so pomembni nižinski poplavni gozdovi, stari rečni rokavi in mrtvice, rečni otoki, prodišča in erozijska območja

foto: Milan Vogrin

v strugah. Zagotavljanje biotske pestrosti območja in zaščita ter obnova mokrišč je odvisna predvsem od ohranitve ali dviga nivojev podzemne vode in intenzivnejših hidrodinamičnih procesov v rečnem prostoru. V projektu bomo izvedli ukrepe, s katerimi bomo zagotovili obstoj in izboljšali življenjske pogoje mnogim zavarovanim vrstam živali in rastlin. Struga reke Mure bo postala bolj razgibana, oblikovale se bodo naravne brežine, prodišča, obrežna plitvišča in območja brzic. V rečne rokave se bo pogosteje prelivala voda, oblikovala se bodo nova območja stoječe ali zastajajoče vode. Vse naštetje morfološke oblike rečne krajine so pomembne za varstvo mnogih ogroženih vrst ptic, rib, dvoživk, žuželk, plazilcev in za vidro. Tla poplavnega sveta bodo bolj omočena, kar bo izboljšalo obstoj poplavnih gozdov in mokrotnih travišč.

LIFE PO LIFE

Ukrepi, izpeljani v okviru projekta Life, bodo bistveno izboljšali predvsem hidrološke razmere v različnih življenjskih okoljih. Pomembno je, da bo z izvedbo teh ukrepov opravljen ključni korak k rehabilitaciji okolja in vzpostavljene bodo razmere za nadaljnji, bolj naraven odnos med vodo in pokrajino. Naravni dejavniki bodo v prihodnje v veliki meri lažje sami oblikovali površje in ekološki značaj območja, kljub temu pa bodo tudi v prihodnje potrebni določeni človekovi posegi. Skrb za upravljanje novih vodnih objektov in naprav bo prevzela Agencija Republike Slovenije za okolje. Smernice za tak način upravljanja, s katerim se bodo dosegali cilji projekta BIOMURA še

naprej, bodo izdelane ob koncu projekta. Ustrezne druge potrebne človekove posege, bo spodbujal tudi projekt Life Nature 2006 - BIOMURA prek procesov osveščanja o sonaravnem gospodarjenju z naravnimi viri. Informacijski center v Moti bo obiskovalcem ponujal informacije o naravi območja in ekoloških povezavah med vrstami ter hidrodinamičnimi procesi v poplavnem svetu Mure. V promocijskem centru v Murski Soboti bodo na razpolago vsa gradiva, pripravljena za javnost. Regionalna razvojna agencija Mura in Prleška razvojna agencija bosta promovirali projekt prek drugih svojih aktivnosti.

SKLEP IN OCENA POMENA PROJEKTA

Projekt pomeni enega prvih velikih renaturacijskih posegov v degradirano rečno morfologijo pri nas. Izvedli bomo določene tehnične ukrepe, ki so novost za slovenski prostor in pomenijo pomemben prispevek pri obnavljanju rečnega ekosistema. Reka Mura s pestrostjo vrst in njihovih življenjskih prostorov predstavlja eno najbogatejših območij ne le v Sloveniji, temveč tudi širše v srednjeevropskem prostoru. Poleg osnovne naravovarstvene vrednosti ima projekt BIOMURA tudi velik pomen pri osveščanju javnosti o pomenu ohranjanja narave, hkrati pa bodo posledice izvedenih ukrepov ekološke obnove tudi ponudile izboljšane možnosti za življenje lokalnega prebivalstva prek uvedbe sonaravnih praks v kmetijstvu in razvoju rekreacije oziroma naravoslovnega in naravi prijaznega turizma.

foto: Milan Vogrin

*Presihajoče
Cerkniško jezero*

*Intermittent
Cerknica Lake*

foto: arhiv Notranjski regijski park

Leon Kebe, Sonja Tornič, Dejan Bordjan, Maja Bidovec, dr. Gregor Torkar

Prijavitelj	Notranjski regijski park Tabor 42, 1380 Cerknica
Vodja projekta	Leon Kebe
Kontakti	Tel.: +386 (0) 590 91 610 e-pošta: leon.kebe@notranjski-park.si
Spletna stran	www.life.notranjski-park.si
Sredstva	Skupna vrednost projekta 1.840.584 € Delež EK 1.340.554 € (72,83 %) Delež MOP 250.000 € (13,58 %)
Partnerji	Občina Cerknica Inženiring za vode, d. o. o. Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo
Sofinancer	Ministrstvo za okolje in prostor
Trajanje	1. 1. 2007 do 31. 12. 2009

IZVLEČEK

Presihajoče Cerknica jezero je največje presihajoče jezero v Evropi. Njegova največja poplavna površina je 29 km². Namen projekta je postaviti pogoje, ki bodo dolgoročno zagotavljali ugodne razmere habitatnemu tipu presihajoče jezero in drugim ogroženim habitatnim tipom iz dodatka I ter s tem ugodne razmere za gnezditve ogroženih vrst ptic, za življenje dvoživk, metuljev in drugih živali. S projektom bomo spodbudili prijaznejši odnos ljudi do narave in njene biotske raznolikosti. Projekt pomembno prispeva k boljšemu ozaveščanju ljudi in s tem k varstvu narave.

Ključne besede: presihajoče Cerknica jezero, ohranjanje habitatov in vrst, renaturacija, nakup zemljišč, načrt upravljanja

ABSTRACT

Cerknica Lake is the largest intermittent lake in Europe. Its flood surface can reach up to 29 km². The goal of the project is to ensure long term favourable conditions for the habitat type intermittent lake as well as for other endangered habitat types from Annex 1 and thus also favourable conditions for nesting of endangered bird species, for life of amphibians, butterflies and other animals. With this project we will try to encourage kinder attitude of people to nature and its biodiversity since it gives a significant contribution to improvement of raising people's awareness.

Key words: Intermittent Cerknica Lake, conservation habitats and species, renaturation, land purchase, management plan

Cerkniško polje je največje kraško polje v Sloveniji. Ravni del Cerkniškega polja je velik 35 km². Del polja ob večjih padavinah poplavi voda, ki se na polju zadržuje povprečno 10 mesecev na leto. Poplavni del polja imenujemo presihajoče Cerkniško jezero. Cerkniško jezero je ob najvišji vodi dolgo 10,5 km in široko 4,5 km. Največje vode poplavijo več kot 29 km² polja. Nadmorska višina dna Cerkniškega jezera je 546 m n. m., gladina vode jezera pa niha med 547,5 in 553 m n. m., ki jo dosežejo le najvišje poplavne vode.

Ime projekta Presihajoče Cerkniško jezero opredeljuje projektno območje, ki obsega 2570 ha. Leži znotraj dveh območij Natura 2000, in sicer SI3000232 Notranjski trikotnik in SI5000015 Cerkniško jezero.

Na območju Cerkniškega jezera gnezdi 60 do 100 parov kosca *Crex crex*, kar trenutno predstavlja okrog 15 % slovenske populacije te globalno ogrožene ptice. Na predlaganem območju so prisotne tudi naslednje vrste iz dodatka I »ptičje« direktive: grahasta tukalica *Porzana*

porzana, mala tukalica *Porzana parva*, bobnarica *Botaurus stellaris*, čapljica *Ixobrychus minutus*, kostanjevka *Aythya nyroca*, sršenar *Pernis apivorus*, belorepec *Haliaeetus albicilla*, kačar *Circaetus gallicus*, pisana penica *Sylvia nisoria* in rjavi srakoper *Lanius collurio*.

Iz prilog habitatne direktive najdemo habitatne tipe travniki s prevladujočo stožko (*Molinia* spp.) na glinenomuljastih tleh (*Molinion caeruleae*), prehodna barja in seveda habitatni tip presihajoča jezera.

IZVAJALCI

Nosilec

Občina Cerknica je leta 2002 ustanovila Notranjski regijski park z namenom, da se ohranijo, varujejo in raziskujejo naravne in kulturne vrednote tega območja.

Presihajoče Cerkniško jezero

V notranjskem regijskem parku želimo zagotoviti z naravnimi danostmi in vrednotami usklajen nadaljnji razvoj kmetijstva, gozdarstva, turizma, rekreacije in izobraževanja ter zagotoviti ugodne materialne in druge možnosti za razvoj in življenje prebivalcev na območju občine Cerknica.

Notranjski regijski park je v štirih letih svojega delovanja izdelal smernice za vpis Cerkniškega jezera med svetovno pomembna mokrišča v okviru Ramsarske konvencije. Presihajoče Cerkniško jezero, podzemski jamski sistem Križne jame, Karlovic, Zelških jam in Rakov Škocjan s Tkalco jamo so bili leta 2006 kot ramsarske lokalitete uvrščeni med najpomembnejša ohranjena svetovna mokrišča.

Notranjski regijski park je bil tudi partner projekta *Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji*, ki ga je vodilo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Sodeloval je pri akcijah odkupa zemljišč na Cerkniškem jezeru. Kupljeno je bilo 153 ha kmetijskih

zemljišč, ki so trajno namenjena ohranitvi redke populacije kosca na Cerkniškem jezeru in varstvu narave.

Z organizacijo strokovnih predavanj, vodenih izletov, fotografskih razstav, z izdajanjem publikacij in zgoščenk ter obveščanjem medijev prispevamo k izobraževanju prebivalcev notranjskega regijskega parka na področju varstva narave in kulturne dediščine.

Partnerji

Občina Cerknica leži v osrednjem predelu Notranjske in pokriva 241 km² površine. Leta 2002 je celotno območje, z izjemo poseljenih krajev, razglasila za zavarovano območje notranjski regijski park v velikosti 222 km². Zaveda se dragocenosti ohranjenega naravnega okolja in prednosti, ki jih takšno okolje nudi domačemu prebivalstvu. V celoti podpira delovanje javnega zavoda

foto: arhiv Notranjski regijski park

NRP, ki temelji na ohranjanju narave, promocijskih aktivnostih ter ozaveščanju in izobraževanju znotraj parka in zunaj njega. Poglavitna vloga partnerja je nakup zemljišč na projektnem območju. Skupaj pilotno kupujemo zemljišča na podlagi zakona o ohranjanju narave. Občina Cerknica bo s svojimi strokovnimi službami sodelovala tudi pri pripravi načrta upravljanja za projektno območje.

Inženiring za vode, d. o. o., se ukvarja z reševanjem problemov površinskih voda. Odgovoren je za izvedbo načrta renaturacije vodotokov na Cerknškem jezeru in izvedbo renaturacije na delih vodotokov Goriški Brežiček in Tresenec.

Temeljno poslanstvo Biotehniške fakultete je izobraževanje, znanstvenoraziskovalno, strokovno in svetovalno delo. Skupna podlaga vseh študijskih in znanstvenih disciplin je preučevanje naravnih virov, varovanje okolja, varstvo naravne dediščine, sonaravna in trajnostna raba naravnih virov, pridelava in predelava kakovostne hrane ter sodobna biotehnologija. V okviru projekta bodo strokovnjaki fakultete izvedli habitatno kartiranje območja presihajočega Cerknškega jezera in sodelovali pri pripravi strokovnih podlag za načrt upravljanja.

Sofinancer

Ministrstvo za okolje in prostor opravlja naloge, ki se nanašajo na varstvo okolja in narave ter na urejanje prostora. S tem skrbi za zdravo življenjsko okolje za vse prebivalke in prebivalce RS, si prizadeva povečati skrb družbe za ohranjanje naravnega ravnovesja in biotske raznovrstnosti v državi ter spodbuja in usklajuje prizadevanja v smeri trajnostnega razvoja. Zaradi izjemne pomembnosti območja projekta, ki zajema prednostne naravne habitate in vrste, bo ministrstvo sofinanciralo projekt v letih 2007-2009.

IZVEDENE DEJAVNOSTI IN DOSEŽENI REZULTATI

Coniranje habitatnih tipov

Na Cerknškem jezeru je veliko ogroženih habitatov. Najbolj jih zaradi opuščanja kmetijske rabe ogroža zaraščanje z grmovnimi rastlinami. Takšni habitatni so travniki na glineni podlagi, kjer prevladuje trava modra stožka, prehodno barje Dujice in z apnencem bogate

foto: arhiv Notranjski regijski park

Presihajoče Cerknliško jezero

vode s preprogami alg iz skupine parožnic. Slednje je mogoče najti na območjih, kjer se voda zadrži najdlje. Za ohranjanje in varovanje takšnih habitatov moramo vedeti, kje se nahajajo in kako ravnati z njimi. S tem namenom izvajamo botanično conacijo s popisom pogostih rastlinskih vrst. Celovit pregled rastlinskih združb nam bo podlaga za pripravo upravljalškega načrta območja in renaturacijo potoka Tresenec in Goriški Brežiček. Coniranje habitatnih tipov je nujen pogoj za celovito varovanje Cerknliškega jezera.

Obnova strug vodotokov

Ena pomembnejših akcij projekta je izdelava načrta renaturacije nekdanjih strug vodotokov na območju presihajočega Cerknliškega jezera. Nekdanji meandri vodotokov so bili izravnani v prvi polovici prejšnjega stoletja z namenom izsušitve močvirnih travnikov.

Projekt bo prispeval k ohranjanju naravnih razmer z daljšim zadrževanjem vode v strugah vodotokov. Sonaravna ureditev strug vodotokov pomeni vzpostavitev prepoznavnih vijugastih meandrov vodotokov, ki so značilni za območje presihajočega Cerknliškega jezera.

Renaturacija vodotokov bo v zadnjem letu projekta izvedena na območju vodotokov Tresenec in Goriški Brežiček.

Prepričani smo, da bo načrtovana renaturacija reguliranih vodotokov izboljšala razmerje voda - tla in z dvigom gladine tekoče vode in podaljšanjem strug potokov prispevala k povečanju vodnih površin in zadrževanju vode v obnovljenih strugah v sušnem obdobju. To bo vodilo k izboljšavi razmer za razvoj pomembnih habitatnih tipov na presihajočem Cerknliškem jezeru.

Upravljalški načrt

V projektu Life Narava bomo pripravili upravljalški načrt kot podlago za urejanje območja Cerknliškega jezera. Namen izdelave načrta upravljanja je ohranjanje naravnih in kulturnih značilnosti presihajočega Cerknliškega jezera. Cilj načrta upravljanja so izdelane usmeritve za trajnostni razvoj, s poudarkom na ustrezni kmetijski obdelavi območja in ukrepah za ohranitev ugodnega stanja vrst in habitatov.

Pri pripravi načrta bodo pomembno vlogo imele različne skupine: lastniki in uporabniki zemljišč, lokalne organizacije in društva. Vključena bodo znanja strokovnjakov z različnih področij, usmeritve zavodov in drugih organizacij, ki se ukvarjajo z urejanjem prostora. Lokalna skupnost bo prisotna v vseh fazah od priprave dokumentacije do sprejemanja načrta upravljanja.

Odkup zemljišč na območju presihajočega Cerknliškega jezera

Večina zemljišč na območju Cerknliškega jezera je v zasebni lasti. Vendar lastniki na teh zemljiščih v večini primerov ne gospodarijo več. Krma, dobljena na teh močvirnih travnikih, ni kakovostna in je manj primerna za krmljenje živine. Ker se je število govedi na območju notranjskega regijskega parka v zadnjih desetletjih močno znižalo, se je opustila tudi raba kmetijsko manj zanimivih površin. Posledica opuščanja kmetijske rabe je hitro zaraščanje vlažnih travnikov. S tem so najbolj ogrožene vrste, ki so vezane na travnike, in pa travniški habitatni tipi, saj jih zaraščanje spreminja v grmičevje.

Da bi zagotovili primerno dolgoročno gospodarjenje, namenjeno trajnemu ohranjanju naravne dediščine, vključuje projekt tudi odkup zemljišč na poplavnem območju. Odkup poteka v skladu z zakonom o ohranjanju narave. Ker smo prva organizacija, ki odkupuje zemljišča na ta način, ves postopek odkupa zemljišč predstavljamo tudi drugim upravljavcem zavarovanih območij, ki želijo ohraniti naravo z nakupom zemljišč.

Naš cilj je v prihodnjih treh letih odkupiti najmanj 250 ha zemljišč. Cilj bo gotovo dosežen, saj je odziv lastnikov presenetljiv - že v prvih petih mesecih letošnjega leta smo odkupili dobrih 60 ha zemljišč.

Košnja

Travnike bomo kosili enkrat letno. Z namenom ohranitve rastlinskih in živalskih vrst, ki so vezane na travnike, bomo s košnjo začeli šele prve dni avgusta, ko travniške ptice končajo z gnezdenjem. Avgust je po navadi tudi najprimernejši čas za košnjo, saj je jezero takrat suho in so tla dovolj trdna in varna za košnjo.

Kosili bomo na pticam prijazen način, od sredine travnika navzven in z ene strani travnika proti drugi. Metoda je bila preizkušena in potrjena kot najprimernejša v projektu Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (*Crex crex*) v Sloveniji. Urejali bomo tudi mejice, ohranjali posamezna grmovja in puščali manjše nepokošene pasove ob robu travnika, kjer bodo ptice, srne, zajci in druge živali lahko našli svoje zatočišče.

Odstranitev zarasti na dujicah

Prehodna barja so zelo redko in ogroženo življenjsko okolje, tako v Sloveniji kot v Evropi nasploh. Tako je tudi barje Dujice, kjer je bilo v preteklosti na potokih v okolici Dujic, predvsem na Goriškem Brežičku in na samem prehodnem barju, narejenih veliko posegov. Posledica teh posegov je bilo znižanje vodostaja in povečana količina hranil v tleh. Zaradi tega so se Dujice pospešeno

zaraščale, predvsem s črnim in rdečim borom, smreko, krhliko, brezo in različnimi vrstami vrb. Z renaturacijo Goriškega Brežička, pri kateri se bo zvišal nivo talne vode, in odstranjevanjem zarasti bomo vrnili Dujice v stanje pred posegi. Odstranitev zarasti bomo opravili v zimskih mesecih, ko bo na barju trdna snežna odeja, ki omogoča lažje gibanje po barju. Odstranjevanje zarasti bo zaradi občutljivosti barja potekalo ročno, brez težke mehanizacije.

Mulčenje

Na nekaterih delih Cerknškega jezera je opazno hitro zaraščanje travnikov z lesnimi rastlinami. Notranjski regijski park si v zadnjih letih prizadeva preprečiti zaraščanje jezerskih travnikov. Del projektne območja, imenovanega Retje, je skoraj v celoti prerasel z grmovjem različnih velikosti in vrst, kar onemogoča

foto: arhiv Notranjski regijski park

Presihajoče Cerknliško jezero

košnjo. V ta namen bomo izvedli mulčenje, kar pomeni strojno odstranitev zarasti. V času projekta bomo odstranili grmovno zarast na 15 ha območja. S tem želimo povrniti zaraslo območje v vlažne travnike in tako omogočiti življenjski prostor ogroženim travniškim vrstam, ki so izginile zaradi zaraščanja. Na teh ponovno vzpostavljenih travnikih se bodo znova naselili kosci, pribe in škurhi. Ponovno bodo rasle močvirske kukavice in močvirski svišč. Del zarasti v obliki posameznih grmov različnih velikosti bomo ohranili zaradi večje raznovrstnosti habitatov oz. življenjskih prostorov. Ohranjanje posameznih grmov je pomembno pribežališče živali, kot sta kosec in srna.

Vzgoja in izobraževanje otrok in mladostnikov

Ohranjanja naravne dediščine Cerknliškega jezera si ne moremo zamišljati brez poznavanja naravnih vrednot in pozitivnega odnosa do narave. Narava je vrednota. Naš cilj je, da bi vsakega otroka in mladostnika, ki živi na območju parka, seznanili z našimi aktivnostmi in prizadevanji za ohranjanje narave.

Veliko pozornosti posvečamo tudi sodelovanju z učitelji. Učitelji lahko učne vsebine naredijo zanimive in poučne. Skupaj z njimi bomo pripravili različna vzgojno-izobraževalna gradiva.

Ozaveščanje lokalnega prebivalstva

V notranjskem regijskem parku skrbimo za redna obvestila o naših aktivnostih v časopisih, na radiu, internetu in televiziji. Zavedamo se, da so obveščeni in osveščeni prebivalci parka pogoj, da ne bo zaman naše delo, vloženo v projekt.

Posebno veliko pozornosti posvečamo rednemu objavljanju prispevkov v lokalnih medijih, kot so Notranjski mozaik, Notranjsko-kraške novice, Radio 94 in TV Oron. Pripravili smo spletno stran projekta Life III - Narava Presihajoče Cerknliško jezero, na kateri so predstavljene širša vsebina projekta in trenutne aktivnosti. V trgovskem centru v Cerknici imamo svoj oglasni pano, na katerem so objavljeni dogodki v tekočem mesecu. Pripravljamo knjižni vodnik o rastlinah in živalih na Cerknliškem jezeru in zgoščenko o naravnih

in kulturni dediščini Cerknliškega jezera. Zbiramo gradivo za potujočo razstavo, ki bo predstavljala naš projekt.

Z namenom obveščati in osveščati prebivalce notranjskega regijskega parka je izšel tudi bilten, ki na kratko povzema naša prizadevanja za ohranjanje naravne dediščine Cerknliškega jezera. Bilten bo izhajal dvakrat letno in ga bo prejelo vsako gospodinjstvo v občini Cerknica brezplačno.

SOCIOEKONOMSKI VIDIKI PROJEKTA

Zaradi pridobitve projekta se je v Notranjskem regijskem parku odprlo pet dodatnih delovnih mest. Število zaposlenih se je tako povečalo iz 2 na 7. Nova delovna mesta so izrazito interdisciplinarna, tako da bodo strokovnjaki, zaposleni na projektu, tudi v prihodnje prispevali k še bolj uspešnemu delu parka. Vsa zaposlene oz. vsa delovna mesta, ki so nastala pri projektu, nameravamo obdržati tudi po zaključku projekta. Predvidevamo, da bo večina sredstev porabljenih v lokalni skupnosti, kar bo prispevalo k razvoju okolja, v katerem se odvija projekt.

Z izobraževanjem vse populacije otrok in mladostnikov bomo prispevali k boljšemu poznavanju problematike varstva narave na območju notranjskega regijskega parka in s tem tudi k njenemu reševanju.

PRISPEVEK K NATURI 2000, OHRANJANJU NARAVE IN KRAJINE

Stanje prej, stanje po koncu projekta

Projekt Presihajoče Cerknliško jezero je še na začetku, tako da merljivih vplivov na krajino ali Naturo 2000 še ni. Nedvomno pa je že prispeval k boljšemu poznavanju Cerknliškega jezera in varovanju narave nasploh. Z izobraževanjem nam je uspelo zajeti celotno populacijo osnovnošolske mladine v notranjskem regijskem parku. To je gotovo velika naložba za prihodnost.

Akcije, izvedene v okviru projekta, so usmerjene v zagotavljanje oz. ponovno vzpostavljanje življenjskega

okolja za evropsko pomembne vrste. Z odkupom zemljišč in primernim gospodarjenjem bomo zagotovili ugodne pogoje za travniške vrste, kot so kosec, priba, repaljčica, ohranili predvsem habitatni tip travniki na glineni podlagi, kjer prevladuje modra stožka. Načrtovana renaturacija reguliranih vodotokov bo s povečanjem vodne površine izboljšala življenjske pogoje za kostanjevko in veliko bobnarico.

LIFE PO LIFE

Načrt upravljanja za projektno območje, ki bo rezultat projekta Presihajoče Cerkniško jezero, bo nedvomno dal jasno sliko o delovanju v prihodnje. Gotovo pa je, da se bo Notranjski regijski park tehnično dobro opremil in si olajšal prihodnje delovanje. Nakup zemljišč in mehanizacije za gospodarjenje z njimi bo postavil trdne temelje za izvajanje kmetijske dejavnosti, ki jo bomo v prihodnje še okrepili. Kmetijstvo je pomemben dejavnik v prostoru, saj ohranja naravo in kulturno krajino ter

prinaša dodatno financiranje za delovanje parka. Vsekakor pa bomo po končanem projektu poskušali pridobiti financiranje naše dejavnosti iz drugih ali podobnih virov.

SKLEP IN OCENA POMENA PROJEKTA

V lokalnem smislu je vpliv projekta že na začetku dokaj močan. Nova delovna sila z interdisciplinarnim znanjem in dobršno mero zagnanosti je gotovo okrepitev Notranjskega regijskega parka. Sama pridobitev financiranja projekta prispeva k boljši prepoznavnosti javnega zavoda Notranjski regijski park in tudi k večjemu ugledu. Izkušnje, pridobljene z izvajanjem projekta, bodo pomagale varstvu narave tudi v slovenskem merilu, če omenimo samo postopek nakupa zemljišč na podlagi zakona o ohranjanju narave, ki je novost v Sloveniji. Kar se pa narave same tiče, je zelo dobrodošla vsaka aktivnost, ki le nekaj prispeva k njenemu ohranjanju in varovanju.

foto: arhiv Notranjski regijski park

Priloge

Priloga 1

Vrednosti sofinancerskih sredstev EU in MOP za posamezne projekte / Proportion of EU and MESP Co-financing Different Projects

Naslov projekta	skupna vrednost (EUR)	Delež MOP		Delež EU	
		(EUR)	(%)	(EUR)	(%)
Šotna barja v Triglavskem narodnem parku	357.000	0,00	0,00	248.200	69,50
Upravljaljski načrt za suha travišča na planini Osilnica in Vetrnik	275.000	55.000	20,00	206.250	75,00
Renaturacija in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok	581.869	253.410	43,50	290.935	50,00
Ohranitev velikih zveri v Sloveniji - Faza I (rjavi medved)	607.822	89.974	14,80	455.867	75,00
Varstvo ogroženih vrst in habitatov na območju bodočega Kraškega parka	476.930	13.660	2,90	357.698	75,00
Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Krajinskem parku Sečoveljske soline	714.440	232.193	32,50	357.220	50,00
Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (Crex crex) v Sloveniji	776.397	118.455	15,26	573.333	73,85
Ohranjanje populacije vider (Lutra lutra) na Goričkem - 1. faza	1.050.780	302.291	28,77	456.244	43,42
Natura 2000 v Sloveniji - upravljaljski modeli in informacijski sistem	1.686.077	550.338	32,64	843.039	50,00
Ohranjanje biotske raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji	1.975.519	676.778	34,26	969.385	49,07
Presihajoče Cerkniško jezero	1.840.554	250.000	13,58	1.340.554	72,83
SKUPAJ	10.342.388	2.542.099	21,66	6.098.725	62,15

Priloga 2

Pregled trajanja, sofinancerjev in nekaterih rezultatov projektov / Overview of Duration, Co-financers and some Results of the Projects

Naslov projekta	Trajanje v letih	Sofinancerji	Odkup zemljišč	Obnova habitata	Načrti upravljanja
Šotna barja v Triglavskem narodnem parku	2,5	/	da	/	Načrt upravljanja za šotna barja na Pokljuki, TNP, 2003
Upravljavski načrt za suha travišča na planini Oslica in Vetrnik	3	MOP	/	Revitalizacija zaraščenih travišč – 30 ha	Načrt upravljanja za travnike na območju Oslice in Vetrnika v Kozjanskem parku, Kozjanski park, 2004
Renaturacija in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok	6	MOP Luka Koper d.d.	/	Rezervat – mokrišče, habitati za ptice	Načrt upravljanja za naravni rezervat Škocjanski zatok, DOPPS, v postopku sprejema na Vladi
Ohranitev velikih zveri v Sloveniji - Faza I (rjavi medved)	3	MOP	/		
Varstvo ogroženih vrst in habitatov na območju bodočega Kraškega parka	3	MOP Mestna občina Koper	/	- obnova 4 kraških kalov, - obnova 150 hektarjev popolnoma zarašlih nekdanjih suhih kraških travnikov	Posebne upravljavske smernice, Mreža mikroz rezervatov - Pogodbeno varstvo z zasebnimi lastniki
Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Krajinskem parku Sečoveljske soline	3	MOP, Mobitel d.d.	/	Obnova nasipov in prelivov, obnova gnezdišč	Načrt upravljanja za KPSS
Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (Crex crex) v Sloveniji	3,25	MOP Očina Postojna	odkupljenih 142,42 ha zemljišč zakupljenih 44,19 ha zemljišč		1. Vrstni akcijski načrt za kosca Crex crex 2005 – 2015 2. Upravljalne smernice za kvalifikacijske vrste na treh projektnih območjih Natura 2000 3. Tehnična dokumentacija, dovoljenja in upravljalni načrt za naravni rezervat na Ljubljanskem barju
Ohranjanje populacije vidre (Lutra lutra) na Goričkem - 1. faza	4	MOP Javna agencija za železniški promet	/		
Natura 2000 v Sloveniji - upravljavski modeli in informacijski sistem	3	MOP	/		1. Vodnik vsebin za pripravo načrtov upravljanja za območja Natura 2000 2. upravljavski načrti za 5 pilotnih Natura 2000 območij: Snežnik, Jelovica, Dobrava-Jovski, Petelinjek, Boletina
Ohranjanje biotske raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji	5	MOP	/	- povezava glavne struge reke Mure z rokavi, - ureditev vtokov rečne vode iz glavne struge v rokave, - lokalne razširitve glavne rečne struge, - selektivno čiščenje rokavov in povezava vodnega toka v njih, - kreiranje con stoječe in zastajajoče vode	
Presihajoče Cerkniško jezero	3	MOP	250 ha	- Renaturacija nekdanjih strug dveh vodotokov - Renaturacija prehodnega barja - Košnja mokrotnih zaraščajočih travnikov - Mulčanje zarašlih travnikov	Načrt upravljanja Cerkniškega jezera

Priloga 3

Rastlinske in živalske vrste ter habitatni tipi, na katere so bili usmerjeni posamezni projekti, Natura 2000 območja in velikosti območij, kjer so potekali projekti / Plant and Animal Species and Habitat Types Targeted by Different Projects, Natura 2000 Sites and Sizes of Project Areas.

Naslov projekta	Vrste ¹	Območje Natura 2000 ²	Velikost projekt. območja	Habitatni tipi ¹
Šotna barja v Triglavskem narodnem parku		- SI30000278 Poključka barja	870 ha	- (6210(*)) Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco - Brometalia</i>) (*pomembna rastišča kukavičevk) - (6410) Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia</i> spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno - muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>) - (6432) Alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem - (7110*) Aktivna visoka barja - (7220) Lehnjakotvorni izviri (<i>Cratoneurion</i>) - (7230) Bazična nizka barja - (91D0) Barjanski gozdovi - (9411) Subalpinski smrekovi gozdovi
Upravljaljski načrt za suha travišča na planini Oslica in Vetrnik		- SI3000274 Bohor	1000 ha (neto površina travnikov: 275 ha)	- (6210(*)) Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco - Brometalia</i>) (*pomembna rastišča kukavičevk)
Renaturacija in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok	<u>Ptice:</u> - beločeli deževnik (<i>Charadrius alexandrinus</i>), - čapljica (<i>Ixobrychus minutus</i>), - rakar (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>) - srpična trstnica (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>) <u>Druge vrste:</u> - solinarka (<i>Aphanius fasciatus</i>) - ozki vretenec (<i>Vertigo angustior</i>)	- SI5000008 Škocjanski zatok - SI3000252 Škocjanski zatok	114,5 ha	- (1420) sredozemska slanoljubna grmičevja (<i>Sarcocornetea fruticosi</i>), - (1410) sredozemska slana travišča (<i>Juncetalia maritimi</i>), - (1310) pionirski sestoji vrst rodu <i>Salicornia</i> in drugih enoletnic na mulju in pesku, - (1150*) obalne lagune, - (1140) muljasti in peščeni poloji, kopni ob oseki
Ohranitev velikih zveri v Sloveniji - Faza I (rjavi medved) ³	Medved (<i>Ursus arctos</i>)	- SI3000173 Bloščica - SI3000231 Javorniki - Snežnik - SI3000263 Kočevsko - SI3000256 Krimsko hribovje - Menišija - SI3000126 Nanoščica - SI3000232 Notranjski trikotnik - SI3000171 Radensko polje – Viršnica - SI3000026 Ribniška dolina - SI3000129 Rinža - SI3000255 Trnovski gozd - Nanos	Ožje območje ³ : 347.734 ha; Širše območje: 524.534 ha	

¹ Vrste in habitatni tipi: v tabeli so naštetje vrste in habitatni tipi iz projektnih prijav, ki so klasifikacijske vrste in habitatni tipi po Uredbi o posebnih varstvenih območjih in ostali, ki jih projekti vključujejo.

² Oznake so vzete iz Uredbe o posebnih varstvenih območjih, ki vključuje posebna območja varstva za ptice (oznaka SI5nnnnnn) in posebna ohranitvena območja za rastlinske in živalske vrste in njihove habitate ter habitatne tipe (oznaka SI3nnnnnn)

³ Navedena so le največja območja Nature 2000 v osrednjem življenjskem prostoru rjavega medveda v skladu s Strategijo upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji (Vlada RS 24.1.2002)

Naslov projekta	Vrste ¹	Območje Natura 2000 ²	Velikost projekt. območja	Habitatni tipi ¹
Varstvo ogroženih vrst in habitatov na območju bodočega Kraškega parka	<p>Rastline:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tommasinijeva popkoresa (<i>Moehringia tommasiniana</i>) <p>Dvoživke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - veliki pupek <i>Triturus carnifex</i>, - hribski urh <i>Bombina variegata</i>, - zelena krastača <i>Bufo viridis</i>, - zelena rega <i>Hyla arborea</i>, - rosnica <i>Rana dalmatina</i> <p>metulji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ruski medvedek <i>Callimorpha quadripunctaria</i>, - barjanski okarček <i>Coenonympha oedippus</i>, - hromi volnoritec <i>Eriogaster catax</i>, - travniški postavnež <i>Euphydryas aurinia</i>, - Scopolijev zlatook <i>Lopinga achine</i>, - črni apolon <i>Parnassius mnemosyne</i>, - petelinček <i>Zerynthia polyxena</i> 	- SI3000276 Kras	7000 ha	<ul style="list-style-type: none"> - (6210(*)) Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco - Brometalia</i>) (*pomembna rastišča kukavičevk) - (8160*) Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu - (8210) karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok - (3170) kali.
Ohranitev ogroženih vrst in habitatov v Krajinskem parku Sečoveljske soline	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Knipowitschia cf. Caucasic</i> - solinarka <i>Aphanius fasciatus</i> - polojnik <i>Himantopus himantopus</i>, - sabljarka <i>Recurvirostra avosetta</i>, - navadna čigra <i>Sterna hirundo</i>, - mala čigra <i>Sterna albifrons</i>, - rjava cipa <i>Anthus campestris</i> - beločeli deževnik <i>Charadrius alexandrinus</i> - črnoglav galeb <i>Larus melanocephalus</i> 	- SI3000240 Sečoveljske soline in estuarij Dragonje	650 ha	<ul style="list-style-type: none"> - (1130) izlivi rek, estuariji, - (1140) muljasti in peščeni poloji, kopni ob oseki, - (1310) pionirski sestoji vrst rodu <i>Salicornia</i> in drugih enoletnic na mulju in pesku, - (1320) sestoji metličja (<i>Spartinion maritima</i>), - (1410) sredozemska slana travišča (<i>Juncetalia maritimi</i>), - (1420) Sredozemska slanljubna grmičevja (<i>Sarcocometea fruticosi</i>)
Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (<i>Crex crex</i>) v Sloveniji	Kosec (<i>Crex crex</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - SI5000014 Ljubljansko barje - SI5000015 Cerkniško jezero - SI5000017 Nanoščica - porečje 	Skupno: 1861 ha; Ljubljansko Barje: 63,4 ha; Porečje Nanoščice: 29,6 ha; Cerkniško jezero: 1768 ha.	
Ohranjanje populacije vidre (<i>Lutra lutra</i>) na Goričkem - 1. faza	Vidra (<i>Lutra lutra</i>)	<ul style="list-style-type: none"> - SI3000221 Goričko - SI5000009 Goričko 	511 km ²	

Naslov projekta	Vrste ¹	Območje Natura 2000 ²	Velikost projekt. območja	Habitatni tipi ¹
Natura 2000 v Sloveniji – upravljavski modeli in informacijski sistem	<ul style="list-style-type: none"> - Alpski kozliček (<i>Rosalia alpina</i>)* - Bukov kozliček (<i>Morimus funereus</i>) - Človeška ribica (<i>Proteus anguinus</i>)* - Črtasti medvedek (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>)* - Dinarska smiljka (<i>Cerastium dinaricum</i>) - Dolgonogi netopir (<i>Myotis capaccinii</i>) - Dristavični spreletavec (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>) - Drobnovratnik (<i>Leptodirus hochenwarti</i>) - Hrastov kozliček (<i>Cerambyx cerdo</i>) - Hribski urh (<i>Bombina variegata</i>) - Mali podkovnjak (<i>Rhinolophus hipposideros</i>) - Močvirski cekinček (<i>Lycaena dispar</i>) - Navadni ris (<i>Lynx lynx</i>) - Navadni škržek (<i>Unio crassus</i>) - Nižinski urh (<i>Bombina bombina</i>) - Ozki vrtenec (<i>Vertigo angustior</i>) - Rjavi medved (<i>Ursus arctos</i>)* - Rogač (<i>Lucanus cervus</i>) - Strašničn mravljiščar (<i>Maculinea teleius</i>) - Traviški postavnež (<i>Euphydryas aurinia</i>) - Vejcati netopir (<i>Myotis emarginatus</i>) - Veliki pupek (<i>Triturus carnifex</i>) - Veliki studenčar (<i>Cordulegaster heros</i>) - Velikonočnica (<i>Pulsatilla grandis</i>) - Vidra (<i>Lutra lutra</i>) - Volk (<i>Canis lupus</i>)* - Beloglavi jastreb (<i>Gyps fulvus</i>) - Belovrati muhar (<i>Ficedula albicollis</i>) - Bičja trstnica (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>) - Črna storklja (<i>Ciconia nigra</i>) - Črna žolna (<i>Dryocopus martius</i>) - Divji petelin (<i>Tetrao urogallus</i>) - Gozdni jereb (<i>Bonasa bonasia</i>) - Hribski škrjanec (<i>Lullula arborea</i>) - Kačar (<i>Circaetus gallicus</i>) - Kobiličar (<i>Locustella naevia</i>) - Kocnogi čuk (<i>Aegolius funereus</i>) - Kosec (<i>Crex crex</i>) - Kotorna (<i>Alectoris graeca saxatilis</i>) - Kozača (<i>Strix uralensis</i>) - Mali skovik (<i>Glaucidium passerinum</i>) - Pisana penica (<i>Sylvia nisoria</i>) - Pivka (<i>Picus canus</i>)* - Planinski orel (<i>Aquila chrysaetos</i>) - Podhujka / ležetrudnik (<i>Caprimulgus europaeus</i>) - Pogorelček (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)* - Prepelica (<i>Coturnix coturnix</i>)* - Repaljščica (<i>Saxicola rubetra</i>) - Rjava čipa (<i>Anthus campestris</i>) - Rjavi srakoper (<i>Lanius collurio</i>)* - Ruševac (<i>Tetrao tetrix tetrix</i>) - Scopolijev repnjak (<i>Arabis scopoliana</i>) - Slegur (<i>Monticola saxatilis</i>) - Smrdokavra (<i>Upupa epops</i>) - Sokol selec (<i>Falco peregrinus</i>) - Srednji detel (<i>Dendrocopos medius</i>) - Sršenar (<i>Pernis apivorus</i>) - Širokouhi/mulasti netopir (<i>Barbastella barbastellus</i>) - Triprsti detel (<i>Picoides tridactylus</i>) - Velika uharica (<i>Bubo bubo</i>) - Vijeglavka (<i>Jynx torquilla</i>)* 	<ul style="list-style-type: none"> - SI3000103 Blato na Jelovici - SI3000088 Boletina - velikonočnica - SI3000286 Dobrava – Jovsi - SI3000231 Javorniki-Snežnik - SI3000102 Ličenca pri Poljčanah - SI3000214 Ledina na Jelovici - SI3000110 Ličenca pri Poljčanah - SI3000232 Notranjski trikotnik - SI3000110 Ratitovec - SI5000001 Jelovica - SI5000022 Kozjansko – Dobrava – Jovsi - SI5000002 Snežnik-Pivka 	<ul style="list-style-type: none"> Skupno 67.659,8 ha; posamezna območja: Snežnik 54.810 ha; Jelovica 9.928,9 ha; Dobrava-Jovsi 2.881,6 ha; Boletina 1,8 ha; Petelinjek 37,5 ha. 	<ul style="list-style-type: none"> - (3140) Trde oligo-mezotrofne vode z bentoškimi združbami parožnic (<i>Chara</i> spp.) - (3150) Naravna evtrofna jezera z vodno vegetacijo zvez Magnopotamion ali Hydrocharition - (3160) Naravna distrofna jezera in ostale stoječe vode - (3180*) Presihajoča jezera - (3260) Vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez <i>Ranunculion fluviantis</i> in <i>Callitricho-Batrachion</i> - (4070*) Ruševje z vrstama <i>Pinus mugo</i> in <i>Rhododendron hirsutum</i> (Mugi-Rhododendretum hirsuti) - (5130) Sestoji navadnega brina (<i>Juniperus communis</i>) na suhih traviških na karbonatih - (6170) Alpska in subalpinska travišča na karbonatnih tleh - (6210*) Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco-Brometalia</i>) *pomembna rastišča kukavičevk - (62A0) Vzhodna submediteranska suha travišča (<i>Scorzoneretalia villosae</i>) - (6410) Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia</i> spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh - (6430) Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem - (6520) Gorski ekstenzivno gojeni travniki - (7110*) Aktivna visoka barja - (7140) Prehodna barja - (7230) Bazična nizka barja - (8120) Karbonatna melišča od montanskega do alpinskega pasu (<i>Thlaspietea rotundifolii</i>) - (8210) Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnatih razpok - (8310) Jame, ki niso odprte za javnost - (9110) Bukovi gozdovi (<i>Luzulo-Fagetum</i>) - (9180*) Javorovi gozdovi (<i>Tilio-Acerion</i>) v grapah in na pobočnih gruščih - (91D0*) Barjanski gozdovi - (91E0*) Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovje (mehkolesna loka); (<i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i>) - (91K0) Ilirski bukovi gozdovi (<i>Fagus sylvatica</i> (<i>Anemionio Fagion</i>)) - (91L0) Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (<i>Erythronio-Carpinion</i>) - (9410) Kisloljubni smrekovi gozdovi od montanskega do alpinskega pasu (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)

Naslov projekta	Vrste ¹	Območje Natura 2000 ²	Velikost projekt. območja	Habitatni tipi ¹
Ohranjanje biotske raznovrstnosti reke Mure v Sloveniji	<ul style="list-style-type: none"> - črtasti medvedek (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>), - činklja (<i>Misgurnus fossilis</i>) - pezdirk (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>) - velika senčica (<i>Umbra krameri</i>), - smrkež (<i>Gymnocephalus schraetzer</i>), - bolen (<i>Aspius aspius</i>) - kačji potočnik (<i>Ophiogomphus cecilia</i>) - nižinski urh (<i>Bombina bombina</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - SI3000215 Mura - SI5000010 Mura 	15,2 km ²	<ul style="list-style-type: none"> - (91E0*) obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (<i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), - (91L0) ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi (<i>Erythronio-Carpinion</i>), - (6430) nižinske in montanske do alpske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem, - (3260) vodotoki v nižinskem in montanskem pasu z vodno vegetacijo zvez <i>Ranunculion fluitantis</i> in <i>Callitricho-Batrachion</i>
Presihajoče Cerkniško jezero	<ul style="list-style-type: none"> - kosec <i>Crex crex</i> - grahasta tukalica <i>Porzana porzana</i>, - mala tukalica <i>Porzana parva</i>, - bobnarica <i>Botaurus stellaris</i>, - čapljica <i>Ixobrychus minutus</i>, - kostanjevka <i>Aythya nyroca</i>, - sršenar <i>Pernis apivorus</i>, - belorepec <i>Haliaeetus albicilla</i>, - kačar <i>Circaetus gallicus</i>, - pisana penica <i>Sylvia nisoria</i> - rjavi srakoper <i>Lanius collurio</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - SI3000232 Notranjski trikotnik - SI5000015 Cerkniško jezero 	2570 ha	<ul style="list-style-type: none"> - (6410) Travniki s prevladujočo stožko (<i>Molinia</i> spp.) na glineno-muljastih tleh (<i>Molinion caeruleae</i>), - (7140) prehodna barja - (3180*) presihajoča jezera

